

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
FILOZOFICKÁ FAKULTA
HISTORICKÝ ÚSTAV

DIPLOMOVÁ PRÁCE

**KOLEKTIVIZACE ZEMĚDĚLSTVÍ V OBCI PUKLICE NA
JIHLAVSKU 1949 – 1960**

Vedoucí práce: doc. PhDr. Josef Blüml, CSc.

Autor práce: Jaroslav Taras

Studijní obor: ČJ – D/SŠ

Ročník: 6.

2013

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracoval samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47 zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

Puklice 24. dubna 2013

Na tomto místě bych rád poděkoval rodičům za to, že mi umožnili vysokoškolské studium završené tímto písemným výstupem. Z rodinných příslušníků bych chtěl rovněž poděkovat mému dědečkovi Ladislavu Doležalovi, který proces kolektivizace v mládí prožil a který mě inspiroval k výběru tohoto tématu. Velké díky patří vedoucímu práce panu doc. PhDr. Josefu Blümlovi, CSc., jenž mi ponechal volné ruce při výběru tématu a který svými cennými radami usměrňoval tvorbu celé práce. Dále bych rád poděkoval pracovníkům Moravského zemského archivu v Brně a zejména zaměstnancům Státního okresního archivu v Jihlavě, nejvíce pak panu Mgr. Jiřímu Jelínkovi, který mi do značné míry usnadňoval dohledávání archiválií vztahujících se k tématu diplomové práce. Ve výčtu poděkování nesmím opomenout narátorky, které mi ochotně sdělily své vzpomínky, bez nichž by práce nebyla kompletní.

ANOTACE

Diplomová práce *Kolektivizace zemědělství v obci Puklice na Jihlavsku 1949 – 1960* pojednává nejen o období uvedeném v titulu celé práce, ale snaží se postihnout vývoj zemědělství Jihlavského kraje a okresu s přihlédnutím ke konkrétnímu příkladu obce Puklice v periodě od konce druhé světové války do počátku šedesátých let. S počátečním bodem tohoto časového vymezení, tedy koncem druhé světové války, je spojena významná událost v dějinách celého jihlavského regionu, a to odsun německého obyvatelstva, které zde sídlilo mnohdy již od 13. století a jehož poválečné odsunutí znamenalo citelný zásah do hospodářského fungování oblasti. Naopak přelom let 1959 – 1960 je spjat se zakončením přestavby vesnice dle komunistického vzoru – socializace vesnice – a současně toto datum značí zánik Jihlavského kraje jako správní jednotky existující od roku 1949, tedy po celou dobu kolektivizace zemědělství.

Cílem práce je demonstrovat proces kolektivizace zemědělství v 50. letech 20. století na příkladu jednoho regionu a jedné konkrétní vesnice, jelikož toto období bylo rozhodující v budování socialismu v Československu a ovlivnilo podobu venkova do dnešních dnů. Současně by práce měla postihovat největší negativum procesu kolektivizace, a to masovou nezákonnost zaměřenou proti nevinným lidem. V neposlední řadě se práce snaží přispět k rozšíření povědomí o socializaci venkova v regionálním rozměru Jihlavska.

Podkladovým materiálem pro moji práci se vedle odborné literatury týkající se zemědělství a politické situace padesátých let, staly archivní materiály, místní kronika a v neposlední řadě osobní vzpomínky pamětníků a účastníků kolektivizování zemědělství.

SUMMARY

Diploma thesis *The collectivization of agriculture in village Puklice 1949 - 1960* deals not only with the period which is mentioned in the title of this work but it also tries to cover the agricultural development of Jihlava's region and district considering Puklice as the concrete example in the period from the end of the Second World War to the beginning of the sixtieth. An important event in history of all Jihlava's region is connected with the end of the Second World War, the initial point of this interval. This region was settled by German inhabitants from 13th century and these Germans were displaced. Their post-war expulsion meant an appreciable interference to the economic expansion of this region. In years 1959 – 1960 the rebuilding of a village according to the communist model – the socialization of the village - was finished. This date is also associated with the end of Jihlava's region as an administrative region existing from 1949 for the whole process of collectivization in agriculture.

The aim of this work is to demonstrate the process of collectivization in agriculture during the 1950's in the instance of one region and one concrete village because this period was decisive in the towards of socialism in Czechoslovakia and it influenced the country to the contemporary days. At the same time the work should contain the negative side of the collectivization – the mass unlawfulness against the innocent people. Last but not least the work makes an effort to broaden people's mind that relates to the socialization of the country in region Jihlavsko.

Our source of information was, in addition to the technical literature focused on agriculture and political situations of the 1950's, archival materials, a local chronicle and also personal memories of the living contemporaries and the participants of agricultural collectivization.

Obsah

Obsah.....	6
1. Úvod.....	8
2. Předpoklady kolektivizace zemědělství v ČSR a její průběh v období let 1945 - 1960... 13	
2.1. Politický vývoj ČSR po 2. světové válce s ohledem na zemědělskou problematiku. Zrušení agrární strany.....	13
2.2. Pozemková reforma	15
2.3. Volby 1946.....	17
2.4. Cesta k únoru	19
2.5. Poúnorové zemědělství	21
2.6. Rezoluce Informbyra.....	23
2.7. „Kulak“	25
2.8. V síti zákonů	26
2.9. Oficiální zrod JZD.....	29
2.10. Babice a zahájení akce „Kulak“	35
2.11. Pozastavení, druhá vlna a ukončení akce „K“	37
2.12. Vývoj v letech 1953 - 1960.....	39
3. Jihlavský kraj a okres	43
3.1. Charakteristika Jihlavského kraje	43
3.2. Jihlavský okres	44
3.3. Předpoklady kolektivizace a její počátky.....	46
3.4. Akce „K“ v Jihlavském kraji.....	51
3.5. Proměny kolektivizace v roce 1953	53
3.6. Rok 1954	58
3.7. „Druhá vlna“	60
3.8. Hledání problémů a jejich řešení.....	65
3.9. Přelomový rok?	68
3.10. Dokončení kolektivizace a její hodnocení	70
4. Puklice.....	72
4.1. Obec Puklice	72
4.2. Velkostatek.....	73
4.3. Rok 1952	90
4.4. Rok 1953	101

4.5. Rok 1954	105
4.6. Rok 1955	108
4.7. Rok 1956	110
4.8. Rok 1957 – 1960	112
5. Vzpomínky pamětníku	117
6. Závěr	126
7. Seznam zkratk	130
8. Seznam pramenů a literatury	132
9. Seznam příloh	137

1. Úvod

Kolektivizace zemědělství. Toto zdánlivě nevýznamné slovní spojení, které z dnešního pohledu vypadá až archaicky a které se pro většinu z nás stalo pouhou kapitolou v učebnicích dějepisu. Přívlastek zemědělství jakoby dával tomuto termínu punc čehosi nevýznamného, vzdáleného, nízkého, pro současnou populaci České republiky, zaměstnanou převážně v průmyslu a službách, snad cizího. A přitom se za těmito dvěma slovy schovává množství zákonů, směrnic, organizačního úsilí, dlouhodobé práce, ale především materiálních a zejména lidských ztrát. A právě škody na lidských životech, lidské ponižování a doživotní újmy fyzického či psychického rázu, jsou tím nejhorším, co s sebou kolektivizace zemědělství a celková socializace venkova přinesly. Kolektivizace zemědělství s sebou pochopitelně přinesla i nemalé ztráty materiální, ale přeci jen jsou materiální věci snadněji obnovitelnými záležitostmi v porovnání s újmami na lidské psychice způsobenými účelovým terorem, ponižováním, pronásledováním, pokutováním, vězněním nebo vystěhováváním.

Samotná diplomová práce *Kolektivizace zemědělství v obci Puklice na Jihlavsku 1949 – 1960* pojednává nejen o období uvedeném v titulu celé práce, ale snaží se postihnout vývoj zemědělství Jihlavského kraje s přihlédnutím ke konkrétnímu příkladu obce Puklice v období od konce druhé světové války do počátku šedesátých let.

V jednotlivých kapitolách je postupně popisována obecná situace Československa se zvláštním zřetelem na zemědělství, dále situace a specifika Jihlavského kraje a okresu, aby v poslední kapitole byly získané poznatky demonstrovány na příkladu konkrétní obce. Výsledná práce je koncipována takovým způsobem, aby byla vidět mnohohrstevnatost kolektivizace jako přerodového procesu v moderních dějinách českého venkova, a to v pozitivním i negativním smyslu. Právě z důvodu práce s kolektivizací jako dějinným procesem je poněkud odsunuta do pozadí samotná agrární stránka, která se projevuje nejvíce v kapitole *Obec Puklice*, a namísto ní je věnován prostor politickým vlivům působícím na venkov z různých úrovní správy, funkci médií a propagandy v otázce socializace venkova, statistickým údajům o postupu kolektivizace, vnitřním problémům samotných kolektivizačních orgánů a zvláštní pozornost je dána osudům lidí, kterých se kolektivizace zemědělství dotkla z negativní stránky.

V první kapitole s názvem *Předpoklady kolektivizace zemědělství v Československu a její průběh v období let 1945 – 1960* je nastíněn vývoj Československa v uvedeném časovém

rozmezí, a to jak vývoj zemědělský, tak i politický, který bezprostředně ovlivňoval všechny vrstvy hospodářského sektoru, tedy i zemědělství. Zvýšená pozornost byla věnována létům 1945 – 1948, jež byla pro další směřování Československé republiky určující, a která vytvořila podmínky pro podobu venkova a způsob hospodaření na něm po roce 1948.

Hlavním zdrojem při tvorbě této kapitoly se stala odborná literatura pojednávající o zemědělské otázce v padesátých letech, a to ze všech úhlů pohledu, tedy agrárního, politického, demografického či hospodářského. Nejuceleněji pojednává ve svých knihách o procesu kolektivizace zemědělství Karel Jech, který bohužel počátkem loňského roku zemřel, jehož kniha *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*, která je rozšířeným vydáním staršího výtisku *Soumrak selského stavu*, pojednává o procesu kolektivizace v celé jeho šíři a zaobírá se předpoklady, průběhem i dopady proměny zemědělství v padesátých letech.¹ Přínos Karla Jecha nespočívá pouze v těchto dvou titulech, ale svojí badatelskou činností a množstvím článků, studií a dalších publikací o kolektivizaci se po roce 1989 zasadil o rozvoj bádání v tomto dříve zakázaném nebo ideologicky zkresleném tématu. Karel Jech svým dílem současně přímo či nepřímo ovlivnil většinu mladší generace zabývající se kolektivizací zemědělství a některé publikace vydal společně s těmito autory. Příkladem spolupráce Karla Jecha s mladší generací může být kniha *Akce „K“*. *Vyhánění sedláků a jejich rodin z usedlostí v padesátých letech. Studie, seznamy a dokumenty*, která volně navazuje a rozšiřuje Jechův sborník *Vystěhování selských rodin v Akci K („kulaci“) 1951 – 1953. Seznamy a vybrané dokumenty*, na jejímž vydání se Jech podílel především společně s Petrem Blažkem a Michalem Kubálkem.² Stejní autoři, tedy historik zaměřující se na dějiny komunistického režimu Petr Blažek a politolog a historik zaměřující se na dějiny politických zájmů na venkově Michal Kubálek, se velkou měrou podíleli na vydání sborníku s názvem *Kolektivizace venkova v Československu 1948 – 1960 a střeoevropské souvislosti*, jenž se již podle názvu snaží zachytit proces kolektivizace v mezinárodních souvislostech a rovněž nahlédnout na kolektivizaci z nejrůznějších úhlů souvislostí v Československu. Nezpochybnitelné a nemalé zásluhy na vědeckém zpracování problematiky československého poválečného zemědělství a jeho kolektivizace v padesátých letech má Jana Pšeničková, která po usilovném bádání ve Státním ústředním archivu Praha vydala soubor sborníků mapujících situaci československého zemědělství prostřednictvím archivních dokumentů od roku 1945 do

¹ Padesátými léty se myslí padesátá léta 20. století, což platí pro celou tuto práci, pokud není uvedeno jinak.

² Karel JECH, *Soumrak selského stavu*, Praha 2001; Týž, *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*, Praha 2008; Týž (ed.), *Vystěhování selských rodin v Akci K („kulaci“) 1951 – 1953. Seznamy a vybrané dokumenty*. Dokumenty o perzekuci a odporu, sv. 3, Praha 1992; Petr BLAŽEK, Karel JECH, Michal KUBÁLEK a kol., *Akce „K“*. *Vyhánění sedláků a jejich rodin z usedlostí v padesátých letech. Studie, seznamy a dokumenty*, Praha 2010.

roku 1953. Bohužel, její snaha o zmapování zemědělství optikou archivních dokumentů až do roku 1960, tedy roku dovršení kolektivizace, byla předčasně ukončena autorčinným úmrtím.³ Neopomenutelnými zdroji se staly sborníky vázající se ke kolektivizaci, a to především Sborník Slováckého muzea v Uherském Hradišti a sborník Národního zemědělského muzea v Praze. K prohloubení povědomí o strukturách socializace venkova přispělo dále např. revue vydávané Ústavem pro studium totalitních režimů *Paměť a dějiny*, jehož první číslo vydané v roce 2012 bylo tematicky zaměřeno právě na kolektivizaci zemědělství. Fenomén družstevnictví, komunistickou stranou zneužitý a nesprávně implantován do názvů jednotlivých zemědělských družstev, vysvětlují knihy Ladislava Feierabenda *Zemědělské družstevnictví v Československu do roku 1952* a Antonína Václavů *Ke sporům o zemědělské družstevnictví*.

Obecnou politickou a hospodářskou situaci Československa v daném období, která se méně či více odrážela i v zemědělství, mapují především publikace historika Karla Kaplana, z novějších pak knihy Václava Vebera *Osudové únorové dny* nebo Jiřího Pernese *Krise komunistického režimu v 50. letech 20. století*.⁴ Každodennost období obsáhlého diplomovou prací slovníkovou formou přibližuje dvoudílná kniha Jiřího Knapíka, Martina France a kol., *Průvodce kulturním děním a životním stylem 1948 – 1967*. Kulturním varietám socialismu se blíže věnuje kniha Vladimíra Macury *Šťastný věk (a jiné studie o socialistické kultuře)*.

Účelem kapitoly pojmenované *Jihlavský kraj a okres* je pohled na kolektivizaci v souvislostech daného regionu. Specifičnost vývoje socialistického sektoru v Jihlavském kraji podpořil poválečný odsun německého obyvatelstva spolu s velmi silnou vazbou zdejšího obyvatelstva k půdě, která znamenala velmi často jediný, a to ještě přírodními podmínkami značně omezený, zdroj obživy. Z těchto důvodů, které navíc podporovala silná religiozita místních obyvatel, probíhala kolektivizace v tomto kraji velmi těžce a pomalu.

Vzhledem k minimálnímu zpracování dějin jihlavského regionu, výjimku tvoří práce současného děkana Filozofické fakulty Univerzity Karlovy Michala Stehlíka, se hlavním podkladovým materiálem pro tuto kapitolu staly archivní dokumenty. Pro souvislosti celého kraje a porovnání procesu kolektivizace v jednotlivých okresech se směrodatnými archiváliemi staly dokumenty uložené v Moravském zemském archivu v Brně a zanesené ve fondu Krajského národního výboru v Jihlavě. K událostem uvnitř okresu Jihlava se vztahují dokumenty uschované ve Státním okresním okrese v Jihlavě, a to především ve fondech

³ Státní ústřední archiv (SÚA) je starší pojmenování nynějšího Národního archivu (NA), který svůj název užívá od roku 2005.

⁴ Karel KAPLAN, *Československo v letech 1945 – 1948. 1. část*, Praha 1991, Týž, *Československo v letech 1948 – 1953. 2. část*, Praha 1991; Týž, *Československo v letech 1953 – 1966. 3. část*, Praha 1992.

Jednotného národního výboru Jihlava a Okresního národního výboru Jihlava. Neocenitelnými se v pohledu na kolektivizaci, staly dobové brožury, letáky, sborníky a publikace, za všechny lze uvést publikaci *Babice*, dále ročenky *30 let socialistického zemědělství na Jihlavsku a 35 let socialistického zemědělství na Jihlavsku*. Tyto výtisky jsou důležité díky své vypovídací hodnotě, která nám přibližuje dobové vnímání procesu kolektivizace ze strany vládnoucí moci. Pohnuté osudy kulaků v kraji a okrese Jihlava pomáhají vedle výše uvedených archivních fondů rozkrýt knihy Miloslava Růžičky *Vyhnaní. Akce „Kulak“* a pokračování *Vyhnaní II. Akce „Kulak“* nebo publikace pracovníků SOkA Jihlava nazvaná *Komunismus na Vysočině. Stalo se v době nesvobody a třídní nenávisti III.*⁵

Kapitola zabývající se krajem a okresem Jihlava je nahlížena prostřednictvím statistických údajů, které ukazují jednak na postup celkové socializace venkova, jednak vytváří obecný přehled o zemědělské produkci, finanční otázce a v neposlední řadě o počtech lidí postižených procesem přeměny venkova dle komunistických ideálů.

Závěrečná kapitola s názvem *Obec Puklice* má za úkol konkretizovat všechny poznatky uvedené či jen nastíněné v předchozích dvou kapitolách a v komparaci s úvodní kapitolou má potvrdit či vyvrátit postupy proklamované vládními složkami v každodenním životě obce Puklice. Vzorem při tvorbě této víceméně mikrohistorické studie jedné vsi v určitém období mi byla kniha Josefa Petráně *Dějiny českého venkova v příběhu Ouběnic*, která je doplněným a nejnovějším vydáním původních dvou samostatných knih *Příběh Ouběnic* a *Dvacáté století v Ouběnicích*. Oproti Petráňovu komplexnímu pojetí, které se zaměřuje na přechod vesnice k socialismu ve všech aspektech, tato diplomová práce podává obraz proměny vesnice padesátých let pouze se zaměřením na zemědělství, které ale díky svému významu ovlivňovalo celkové dění na vesnici. Podobně jako v pojetí Josefa Petráně, jsou i pro tuto práci východiskem zápisy místního národního výboru, lépe řečeno jeho rady, která měla na starost rozhodování o všem důležitém v obci, dále obecní kronika, články dobových *Vesnických novin*, které pravidelně informovaly o dění v zemědělství jihlavského okresu a nesmíme opomenout archivní fondy. Z těch patří mezi nejvýznamnější fond *Velkostatek Puklice* umístěný v Moravském zemském archivu v Brně, který se vztahuje k období před druhou světovou válkou a těsně po ní, směrodatnými se staly též záznamy *Okresního soudu Jihlava* uložené ve Státním okresním archivu v Jihlavě a vypovídající o

⁵ Pojmenování kulak, nebo také vesnický boháč, je v této práci užíváno bez expresivního nádechu a čistě z optiky tehdejší slovní zásoby, proto není uváděno v uvozovkách, a pokud tomu tak je, důvodem je zdůraznění tohoto pojmenování.

rozsudcích vynesných nad puklickými kulaky a nelze opomenout ani archiválie vztahující se k agrárním a kolektivizačním záležitostem a uloženým ve fondech Jednotného národního výboru a Okresního národního výboru Jihlava, oba ve Státním okresním archivu v Jihlavě.

Pro dokreslení souvislostí, vztahů a postupů kolektivizace zemědělství v Puklicích posloužil zdroj, který se od výše uvedených zásadně liší, a to tím, že se jedná o současný zdroj poznání. Jde o výpovědi pamětníků, kteří události kolektivizace osobně prožili a kteří do diplomové práce, dosud koncipované pouze na základě archivních dokumentů a odborné literatury, vnášejí jiný, „živý“ pohled. Vzpomínky pamětníků jsou zpracovávány dle metody *oral history*, která udává přesná pravidla pro práci s pamětníky a pro následné využití pamětnických poznatků. Metodologicky jsem při práci s pamětníky vycházel z poznatků nejznámějšího českého „oral“ historika Miroslava Vaňka, který postupy metody *oral history* několikrát publikoval knižně, nejnověji v knize *Naslouchat hlasům paměti. Teoretické a praktické aspekty orální historie*, kterou vydal společně se svými spolupracovníky z Centra orální historie Pavlem Mückem a Hanou Pelikánovou. Další informace, vztahující se k tomuto vědeckému postupu, je možné nalézt na internetových stránkách www.coh.usd.cas.cz, tedy stránkách Centra orální historie při Ústavu soudobých dějin AV ČR.

Diplomová práce je ve svém závěru doplněna obsáhlým souborem příloh, jejichž úkolem je blíže ilustrovat události zachycené v diplomové práci. Literatura a archivní materiály zmíněné v úvodu jsou zastoupeny pouze nejdůležitějšími zdroji užívanými při psaní této práce, celistvý seznam literatury a pramenů je zařazen rovněž na konci práce, společně se seznamem zkratk.

2. Předpoklady kolektivizace zemědělství v Československu a její průběh v období let 1945 - 1960

2.1. Politický vývoj ČSR po 2. světové válce s ohledem na zemědělskou problematiku. Zrušení agrární strany.

Proces socializace⁶ venkova v Československu nelze datovat pouze vývojem po únoru roku 1948, kdy moc ve státě převzala Komunistická strana Československa (dále pouze KSČ), kořeny této proměny můžeme pozorovat už v průběhu a na konci 2. světové války.⁷ Již během prvních jednání československých politických stran na osvobozeném území v Košicích se v konečném ustanovení objevily body omezující svobodný vývoj státu, který se projevil i v oblasti zemědělství.⁸ Jednalo se zejména o body týkající se konfiskace půdy a zrušení některých politických stran, přičemž v otázce poválečného vývoje na venkově sehrálo velmi důležitou roli především zrušení agrární strany. V textu Košického vládního programu se doslova píše: „(...) vyhlásí vláda zákaz všech fašistických stran a organizací a nedovolí obnovení v jakékoli formě těch politických stran, které se tak těžce provinily na zájmech národa a republiky (agrární strany, její odnože tzv. živnostenské strany, Národního sjednocení, jakož i těch stran, které v roce 1938 splynuly s lidovou stranou).“⁹

Agrární strana,¹⁰ jakožto nejsilnější předválečná politická strana na venkově a rovněž i strana tvořící všechny prvorepublikové vlády, byla po obvinění z kolaborace zrušena a její velmi početná základna voličů byla po skončení 2. světové války k dispozici zbývajícím stranám Národní fronty.¹¹ Nejvýznamnější členové agrární strany byli odsouzeni za

⁶ Termíny socializace a kolektivizace venkova se mnohdy zaměňují a ztotožňují. Osobně vidím rozdíl v tom, že zatímco kolektivizace se týká přímo otázky zemědělské, socializace postihuje celý proces přeměny venkova, a to ve všech jeho aspektech.

⁷ Za první jednání, kde se výrazněji projevil vliv komunistů a kde byla nastíněna pozdější orientace Československa na Sovětský svaz, lze považovat moskevská jednání z prosince 1943 a podepsání československo – sovětské smlouvy 12. prosince 1943.

⁸ Viz Košický vládní program, 5. 4. 1945.

⁹ Košický vládní program, IX. bod, http://www.svedomi.cz/dokdoby/1945_kosvlpr.htm, 20. 6. 2012. Zakázány byly tři prvorepublikové pravicové strany: Republikánská strana zemědělského a malorolnického lidu, Národně demokratická strana a Československá živnostensko – obchodnická strana středostavovská.

¹⁰ Oficiální název Republikánská strana zemědělského a malorolnického lidu bývá povětšinou zkracován na název agrární strana.

¹¹ K zákazu agrární strany napomohlo několik faktorů, které vycházely i z jiných politických kruhů než KSČ. Jedním z faktorů byly Benešovy antipatie jednak vůči agrární straně jako celku, Beneš agrárikům nezapomněl nasazení protikandidáta Bohumila Němce při prezidentské volbě v roce 1935, jednak vůči jednotlivcům, a to zejména proti Milanu Hodžovi, který neskrytě kritizoval Benešovu exilovou orientaci na Sovětský svaz. Dalším faktorem byl malý vliv agráriků v londýnském exilu, kde měl hlavní slovo za agráriky Karel Ladislav Feierabend, který byl ale spíše národohospodář než obratný politik. Z tohoto důvodu nebyli agrárikové přizváni ani k jednáním v Moskvě v prosinci 1943.

kolaboraci a velezradu, někteří vstoupili do jiných politických stran, další emigrovali.¹² I přes velké snahy se nepodařilo tuto bývalou partaj jako celek obnovit, členové bývalé agrární strany nedosáhli ani toho, aby mohla vzniknout Zemědělská strana či mohli být začleněni do Demokratické strany, která by jejich vstupem rozšířila pole své působnosti ze Slovenska i na české území.¹³ O zákaz agrární strany, jak se často a mylně uvádí, se nezapříčinila pouze KSČ, ale její zákaz byl společným stanoviskem všech stran Národní fronty a prezidenta Beneše. Ostatní strany Národní fronty viděly velkou příležitost zmocnit se hlasů voličů, kteří v období první republiky volili agrárníky, proto svým tichým souhlasem s KSČ kvitovali zákaz této strany, prezident Beneš pak z výše uvedených osobních důvodů prohlásil, že v novém státě stačí, když budou tři demokratické strany, z kterých si voliči mohou vybírat.¹⁴ Komunisté nastalé situace náležitě využili, agrární stranu propagandisticky dehonestovali z kolaborace a pravicových tendencí a mohli se soustředit na získání jejich voličů.¹⁵

Jak již bylo řečeno, zájem o bývalé voliče „agrárníků“ měly všechny strany Národní fronty, nejvíce nadějí si pak vedle komunistů dělali lidovci. Ti spoléhali na fakt, že za předválečného stavu měli po agrárnících největší podíl hlasů mezi venkovským obyvatelstvem. Lidovci v poválečném období razili stejné zásady jako za první republiky, tedy zachování osobního vlastnictví, které by prospívalo v rámci celku a které by bylo podpořeno družstevnickým systémem. Jednalo se hlavně o družstva skladištní, strojní, výrobní.¹⁶ Naproti tomu v prospěch komunistů hrál fakt, že již 11. května 1945 převzali ministerstvo zemědělství v čele s ministrem Júliem Ďurišem a jejich vliv na poválečném

¹² Za velezradu byl obviněn předseda protektorátní vlády Rudolf Beran, který byl ve vykonstruovaném procesu v roce 1947 odsouzen na dvacet let odnětí svobody a v roce 1954 zemřel ve věznici Leopoldov. Podrobněji viz Jaroslav ROKOSKÝ, *Rudolf Beran a jeho doba. Vzestup a pád agrární strany*, Praha 2011. Z kolaborace a velezrady byl rovněž obviněn předseda prvorepublikové vlády Jan Malypetr, ten byl ale obvinění zproštěn pro nedostatek důkazů.

¹³ Členové agrární strany se tedy včlenili do všech stran Národní fronty. Nejbližší svým programem jim byla Česká strana lidová, a to už proto, že jako jediná strana nebyla socialistická a tím pádem nechtěla hospodařit na společné půdě, ale zachovat osobní vlastnictví půdy. Velká skupina agrárníků přešla k národním socialistům, kteří měli program velmi blízký tomu agrárnickému. K sociální demokracii se agrárníci přidávali především z důvodu posílení jejího protifleringerovského křídla. Našli se i agrárníci, kteří přešli ke komunistům. Jednalo se většinou o mladé členy, kteří sympatizovali s komunisty v jejich myšlence podpory drobných rolníků. Jaroslav ROKOSKÝ, *Zákaz agrární strany a pokus o její obnovení v letech 1945 – 1948*, in: *Zemědělství na rozcestí 1945 – 1948*, Studie Slovákckého muzea 3, Uherské Hradiště 1998, s. 84 – 85.

¹⁴ Demokratickými stranami jsou myšleny Československá strana lidová, Československá strana národně sociální a Československá strana sociálně demokratická. Lubomír SLEZÁK, *Vratká stabilita poválečného zemědělství*, in: *Zemědělství na rozcestí 1945 – 1948*, Studie Slovákckého muzea 3, Uherské Hradiště 1998, s. 94 – 95.

¹⁵ Komunisté k tomuto účelu využívali hlavně svoji propagandistickou platformu Rudé právo, ke kterému se přidaly i Zemědělské noviny. Ty se označovaly za periodikum zastupující rolníky, ale ve své podstatě se jednalo o noviny ministerstva zemědělství, které netlumočily ani neřešily problémy rolníků. To byl hlavní rozdíl oproti prvorepublikovým novinám Venkov a Lidový deník, které byly určeny pro příspěvky samotných rolníků.

¹⁶ Jana FIALOVÁ, *Venkov v programech politických stran v roce 1946*, in: Petr Blažek, Michal Kubálek (eds.), *Kolektivizace venkova v Československu 1948 – 1960 a středoevropské souvislosti*, Praha 2008, s. 88.

uspořádání venkova tak byl bezprostředně zajištěn. Všechna nařízení, směrnice, zákony a hlavně přiděly půdy, které byly učiněny k poválečné obnově venkova a zemědělství byly nyní signovány jménem Júlia Ďuriše. Tím byl mezi rolníky a nově přistěhovanými obyvateli venkova vyvolán pocit, že půdu jim daruje Ďuriš, tím pádem KSČ a neuvědomovali si, že je to rozhodnutí celého ministerstva zemědělství, které se skládalo i ze zástupců ostatních politických stran. Velkou náklonnost venkovského obyvatelstva si pak komunisté zajistili díky prosazení a organizaci poválečné pozemkové reformy.

2.2. Pozemková reforma

Ještě před zahájením pozemkové reformy byl založen Jednotný svaz českých zemědělců (dále pouze JSČZ), který nahradil Svaz zemědělství a lesnictví pro Čechy a Moravu obviněný z kolaborace. JSČZ byl založen na demokratických principech a měl zůstat apolitický, zpočátku zejména proti členům agrární strany. Svaz měl sloužit jako odborný poradní orgán pro okresní a místní národní výbory (dále jen ONV, MNV) v otázkách zemědělství a lesnictví.¹⁷ Svaz poprvé veřejně vystoupil 1. července 1945 jako pořadatel národní manifestace na Bílé hoře, pořádané u příležitosti vyhlášení dekretu prezidenta republiky o konfiskaci půdy nepřátel a zrádců.¹⁸ Souběžně se začátkem konfiskací půdy byl založen Národní pozemkový fond (dále pouze NPF), který měl řídit přerozdělování půdy novým majitelům v průběhu pozemkové reformy.¹⁹ Při MNV pak byly zakládány rolnické komise složené ze samotných obyvatel, které určovaly výši přidělené půdy nově přichozím rolníkům.²⁰ O pozemkové reformě se jednalo již od roku 1942 a v první fázi měla poválečná reforma navazovat na reformu z let 1920 – 1938. Nynější reforma probíhala ve dvou rovinách. První byla rovina týkající se vlastnictví půdy, ta měla být přidělována na nacionálním principu pouze Čechům a Slovákům, výjimku tvořili oficiálně akceptovaní reemigranti. Druhou rovinou bylo sociální hledisko, kdy byla půda přidělována zejména bezzemkům a drobným rolníkům. Celková rozloha konfiskované půdy byla 2 946 395 ha,

¹⁷ Magdalena BERANOVÁ – Antonín KUBAČÁK, *Dějiny zemědělství v Čechách a na Moravě*, Praha 2010, s. 377.

¹⁸ Jedná se o dekret č. 12/1945 Sb., o konfiskaci a urychleném rozdělení zemědělského majetku Němců, Maďarů, jakož i zrádců a nepřátel českého národa. Dekret byl vydán dne 21. 6. 1945. Karel JECH, Karel KAPLAN, *Dekrety prezidenta republiky 1940 – 1945. Dokumenty 1*. Brno 1995, s. 276. K manifestaci na Bílé hoře podrobněji viz Jana PŠENÍČKOVÁ (ed.), *Zemědělské družstevnictví. Kolektivizace zemědělství. Podmínky pro vznik JZD – 1945*, Praha 2003, s. 67.

¹⁹ Národní pozemkový fond byl zrušen v roce 1950, kdy byla oficiálně zastavena poválečná pozemková reforma. Ve skutečnosti pozemková reforma skončila 23. 2. 1949, kdy byl vydán zákon o Jednotných zemědělských družstvech, který nově přerozděloval vlastnictví půdy. Pozemková reforma probíhala ve třech etapách, viz níže. Jan RYCHLÍK, *Pozemková reforma v českých zemích v letech 1945 - 1948*, in: *Zemědělství na rozcestí*, s. 18.

²⁰ Rolnické komise měly deset členů a podléhaly Okresním rolnickým komisím, které dále podléhaly Zemským národním výborům a ty podléhaly přímo ministerstvu zemědělství.

z čehož bylo 1 651 016 ha půdy zemědělské, hlavní část konfiskované půdy se nacházela na území českého státu a v rámci státu se čtyři pětiny rozprostíraly v pohraničních oblastech.²¹ Komunisté se rozhodli volnou půdu přerozdělit především drobným rolníkům a bezzemkům, což jim mělo zajistit jejich hlasy v květnových volbách roku 1946.²² Tento tah ovšem přivodil velké problémy celému československému zemědělství. Namísto zkušených německých zemědělců, kteří byli po léta spjati se svojí půdou a uměli na ní hospodařit, byli dosazeni lidé, kteří doposud pracovali jako nájemné síly na půdě větších rolníků a neuměli tudíž samostatně hospodařit nebo pouze na malých plochách.²³ K těmto komplikacím se navíc přidala další nepříjemnost, a sice jiný druh půdy než na které byli dosud noví majitelé zvyklí hospodařit. Půda v pohraničí byla často velmi úrodná a tvořila tak jednu z nejvýznamnějších oblastí pro produkci rostlinné výroby.²⁴ Vedle bezzemků a drobných rolníků se do pohraničí přistěhovalo i mnoho reemigrantů, kterým byla přidělována půda v rámci dosídlení oblastí opuštěných po odsunutých Němcích a Maďarech. Úroveň zemědělských schopností těchto reemigrantů byla rovněž kolísavá, od zkušených Volyňských Čechů až po Rumuny znalé pouze pastevectví.²⁵

V létě roku 1945 probíhala konfiskace a přerozdělování půdy velmi živelně a nejlepší pozemky i s nemovitostmi se často staly kořistí místních národních správců nebo členů rolnických komisí. Dohled nad zkonfiskovaným majetkem, vedle půdy se jednalo i o budovy a další majetek nepřátel národa, převzali národní správci, kteří byli dosazeni národními výbory ve spolupráci s rolnickými komisemi. Takto zajištěný majetek přešel pod správu Národního pozemkového fondu a to do té doby, než měl být rozdělen nově přichozím rolníkům v rámci pozemkové reformy. Tento systém národní správy měl v první řadě zajistit osev a sklizeň úrody do konce roku 1945 a jeho další plynulou návaznost a dále pak přerozdělení konfiskované půdy. Pomalu se tak začala projevat situace, kdy o venkov a zemědělství nešlo ani tolik z hospodářského jako spíše z politického hlediska.

²¹ Jiří PERNES, *Politické a sociální předpoklady kolektivizace zemědělství v Československu*, in: Petr Blažek – Michal Kubálek (eds.), *Kolektivizace venkova*, s. 79.

²² Tato praktika se příliš neliší od metod užívaných při prvorepublikové reformě agrárníky. Komunisté i agrárníci si darováním půdy zajišťovali své budoucí voliče. Rozdílem je ale cílová skupina obou politických stran. Zatímco agrárníci se soustředili na střední rolníky, kteří tvořili páteř venkova, a preferovali soukromé vlastnictví, tak komunisté se zaměřovali na bezzemky a drobné rolníky a preferovali společné vlastnictví.

²³ Novým majitelům byla přidělována půda do rozlohy 13 ha. Půda byla rovněž zpoplatněna, ale novým majitelům byla poskytována půjčka. Ta ale nebyla často splácena a tak v roce 1949 bylo z celkové částky 8, 5 miliard Kčs splaceno pouze 12%. Navíc vstupem do JZD se dlužná částka anulovala, tudíž po vstupu dlužníků do JZD zůstalo mnoho dlužných částek nezaplaceno.

²⁴ Těmito oblastmi je myšleno zejména Žatecko, Litoměřicko a jižní Morava. Oblast Slovenska není obsahem této práce, tudíž není zmiňována.

²⁵ V rámci reemigrantů bylo na území Čech rozmístěno asi 200 tisíc lidí, z toho 107 tisíc v zemědělství. Největší zastoupení měli občané vyměnění z Maďarska, Volyňští Češi, dále pak Poláci, Rakušané či Rumuné. Jan VACULÍK, *Zemědělství reemigranti v letech 1945 – 1948*, in: *Zemědělství na rozcestí*, s. 158.

Poválečná pozemková reforma měla za cíl přerozdělit konfiskovanou půdu novým majitelům a zároveň zajistit rovnováhu sil na venkově. Ve skutečnosti se jednalo o předem promyšlený tah KSČ, kdy při rozdělování půdy byli zvýhodňováni drobní a střední rolníci na úkor velkých zemědělců, a to s jediným účelem, a sice získání jejich hlasů v parlamentních volbách v roce 1946. Protěžování dříve marginálních skupin venkovského obyvatelstva nebylo jen otázkou samotného rozdělování půdy, ale i následného vývoje. Ministr zemědělství Július Ďuriš například prosadil systém tzv. odstupňovaných výkupních cen, kdy stát vyplácel malým rolníkům vyšší výkupní ceny, aby jim takto vynahradil vyšší náklady.²⁶ V rámci první fáze pozemkové reformy tak během léta 1945 v pohraničí vzniklo 70 000 nových hospodářství, přičemž do konce roku jich přibylo dalších 25 000, a ve vnitrozemí se usídlilo a nová hospodářství převzalo na 25 000 bezzemků a malých rolníků. Je však potřeba dodat, že osídlování neskončilo první fází pozemkové reformy, ale pokračovalo až do počátku kolektivizace v únoru 1949 a do té doby bylo přesídleno 157 495 osídlenců.²⁷

Ještě před květnovými volbami proběhl VIII. sjezd KSČ, jehož zemědělská komise volala po dokončení přestavby poválečného venkova, a to jak v krátkodobé, tak dlouhodobé perspektivě, přičemž ve svém posledním bodě usnesení utvrzovalo lid v zanechání soukromého vlastnictví: „*KSČ hájí soukromé vlastnictví půdy a majetku všech zemědělců, kteří na půdě pracují a kteří je nabyli poctivou prací. Svou zemědělskou politikou a uskutečněním plánů výstavby republiky dá KSČ zemědělcům právní jistotu, kterou neměli v dobách hospodářských a zemědělských krizí (...)*“.²⁸ Ještě před květnovými volbami se KSČ musela potýkat s problémy týkajícími se nově přidělované půdy, ale vše se komunistům podařilo propagandisticky důkladně zamaskovat, takže do voleb strana vyrazila s dobrými preferencemi.²⁹

2.3. Volby 1946

Květnové parlamentní volby roku 1946 vcelku suverénně ovládla KSČ před národními socialisty, na Slovensku byla situace poněkud odlišná, tam zvítězila Demokratická strana a

²⁶ J. RYCHLÍK, *Pozemková reforma*, s. 13. Toto opatření nejenže výrazně zatěžovalo státní ekonomiku, ale zároveň mělo dopad na ceny potravin, což se negativně projevilo především u chudých městských vrstev.

²⁷ Tamtéž, s. 13.

²⁸ Sjezd se konal ve dnech 28. – 31. 3. 1948. Jednotlivé body se týkaly mechanizace venkova; dosídlení pohraničí; vydání nových zákonů a dekretů upravujících poměry na venkově; zlepšení osevních výnosů; zlepšení dodávek a užívání umělých hnojiv; zemědělskému školství či zemědělské péči. Jana PŠENÍČKOVÁ (ed.), *Zemědělské družstevnictví. Kolektivizace zemědělství. Podmínky pro vznik JZD – 1946*, Praha 2004, s. 111 – 112.

²⁹ Mnozí národní správčové se ukázali být neschopnými lidmi na svých postech, navíc se často jednalo o tzv. zlatokopy, kteří se přišli do pohraničí pouze obohatit a využít k tomu zmatené poválečné situace. Druhým problémem pak byli nově příchozí bezzemci a drobní rolníci, z nichž někteří postupně zjišťovali, že na práci na vlastní půdě nemají předpoklady a počali se stěhovat zpět do vnitrozemí.

Komunistická strana Slovenska počtem hlasů skončila na druhém místě.³⁰ Vítězství komunistů bylo důsledkem celkové společenské atmosféry v poválečném Československu. Stále živý obraz zrady západních velmocí během mnichovské krize, následná šestiletá válka a těmto událostem předcházející hospodářská krize, nedávaly příliš nadějných vyhlídek obyčejným lidem. Jedním z mála pozitivních východisek tak byl odsun nepřátel státu v rámci dekretů a získání nové půdy, která byla v očích lidí vnímána jako dar od KSČ. K sociálním poměrům na venkově se navíc připojily, komunistickou propagandou podpořené, dosud živé vzpomínky na to, jak se velkosedláci během válečných let obohacovali, zatímco zbytek národa trpěl. Logickým vyústěním této situace pak bylo vítězství KSČ v květnových volbách 1946.

V říjnu 1946 vydalo ministerstvo zemědělství pod hlavičkou samotného Júlia Ďuriše šest nových zemědělských zákonů týkajících se poměrů v zemědělství a předznamenávajících nové poměry v Československu.³¹ Tyto zákony měly být schvalovány prostými lidmi a na ministerstvo měly být jejich reakce doručovány prostřednictvím JSČZ, který se po volbách postupně stával stále více prokomunistickou složkou. Ďurišovy zákony se zabývaly především revizí první pozemkové reformy z let 1919 – 1938, která podle ministerstva zemědělství nebyla provedena důsledně a radikálně a kterou bylo potřeba důsledně provést a dokončit.³² Pochopitelně byl do této problematiky zapojen i politický zřetel, který obviňoval nelevicové strany první republiky z neschopnosti a sympatizování s německými a maďarskými majiteli velkostatků. Ďurišovy zákony měly sloužit jako jakýsi předobraz zákonů, které začnou být vydávány po únoru 1948 (viz kapitola *V síti zákonů*). Komunisté osobně vydávali lidem nově přerozdělenou půdu, čímž u nich ještě více prohloubili přesvědčení, že darovaná půda je z rukou komunistické strany a nikoliv z rukou stále ještě demokraticky uspořádaného Ústavního národního shromáždění.³³

³⁰ Volby se konaly 26. 5. 1946 a zúčastnilo se jich celkem 7 099 411 voličů. KSČ získala 93 mandátů; ČSNS 55 mandátů; ČSL 46 mandátů; ČSD 37 mandátů; Demokratická strana 43 mandátů; Komunistická strana Slovenska 21 mandátů; Strana slobody 3 mandáty a Strana práce 2 mandáty. http://www.totalita.cz/volby/volby_1946_07.php, dne 20. 8. 2012.

³¹ Základ těchto tzv. Ďurišových základů tvořilo šest zákonů, které byly dále rozvedeny. 1. Zákon o revisi pozemkové reformy, provedené podle zákona záborového a právních předpisů jej provádějících. 2. Zákon o technicko–hospodářských úpravách pozemků /sclovací zákon/. 3. Zákon o myslivosti. 4. Zákon o zaknihování přídelů ze zkonfiskovaného a jiného zemědělského majetku a o zajištění úhrad za přidělený majetek. 5. Zákon o zajištění zemědělského výrobního plánu. 6. Zákon o úpravě dělení zemědělských podniků v pozůstalostním řízení a o zamezení drobení zemědělské půdy. Jana PŠENIČKOVÁ (ed.), *Zemědělské družstevnictví*, s. 230.

³² Poválečná pozemková reforma nebyla záležitostí pouze Československa, ale probíhala v podstatě ve všech zemích Evropy. Vedle zemí spadajících do sféry sovětského mocenského vlivu, probíhala pozemková reforma například ve Francii, západním Německu či Rakousku. Karel JECH, *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*, Praha 2008, s. 48 – 51.

³³ Podle stavu z března 1949 přerozdělila revize první pozemkové reformy půdu takto. Celkem bylo v ČSR provedeno 2 307 revizí, v jejichž rámci bylo přerozděleno 1 027 529 ha půdy (z toho 288 995 ha zemědělské).

Řurišovy zákony sice nebyly oficiálně schváleny, ale již v dubnu 1947, konkrétně 4. dubna, vyhlásil Řuriš na sjezdu zemědělských komisí v Hradci Králové tzv. Hradecký program. Ten pojednával především o zaknihování nových půdních přidělů z konfiskovaných velkostatků, o státem podporovaných přidělech traktorů a jiných moderních mechanismů, o výhodném scelení půdy v obecních katastrech a další. Svými návrhy v Hradeckém programu chtěli komunisté ovlivnit rolnickou veřejnost a zajistit si tak její podporu. V tomto případě se jednalo opět především o malé a střední rolníky, ale bez rozdílu jejich politického smýšlení. KSČ totiž potřebovala podporu velké masy rolnictva, aby mohla pokročit v přestavbě zemědělství směrem k jeho kolektivizaci.³⁴ Řurišovy zákony z října 1946 a Hradecký program z dubna 1947 se později staly výchozími body pro poměry po únoru 1948 a základními podklady pro zákon č. 69/1949 Sb. o jednotných zemědělských družstvech z února 1949.

2.4. Cesta k únoru

V roce 1947 se vedle událostí týkajících se bezprostředně zemědělské otázky, vyjasnila taktéž situace Československa v mezinárodněpolitických souvislostech. Červencovým odmítnutím účasti na pařížské konferenci a tím pádem i hospodářské pomoci v rámci Marschallova plánu, se Československo definitivně dostalo do sféry vlivu SSSR.³⁵ Ve stejném roce zasáhla Evropu katastrofální sucha, která se nevyhnula ani Československu. Tato situace paradoxně nahrála komunistům, kteří škody okolo 15 miliard Kč interpretovali jako důsledky sucha a o pomoc požádali Sovětský svaz, který do Československa dodal potřebné množství obilí. Nutno však dodat, že důsledky sucha nebyly pouze dílem špatných klimatických podmínek v roce 1947. Jednalo se o celkový vývoj situace v zemědělství od roku 1945 a velkou zásluhu na těchto poměrech měla právě KSČ. Obnova poválečného

Vlastníkům bylo revizní komisí v celém státě ponecháno 23 611 ha velkostatkářské půdy a 37 204 ha půdy zbytkových statků. Těchto dohromady 60 815 ha půdy tvořilo 5% půdy ponechané původním majitelům, zbývajících 95% půdy (tj. 966 714 ha) bylo získáno na přiděl. M. BERANOVÁ – A. KUBAČÁK, *Dějiny zemědělství*, s. 380.

³⁴ K. JECH, *Kolektivizace a vyhánění*, s. 51. Hlavní body Hradeckého programu: 1. Konečné vyřešení otázky půdy; 2. Příděl lesů; 3. Odstranění disparity mezi cenami průmyslových a zemědělských výrobků; 4. Reorganizace distribuce; 5. Výstavba družstevnictví; 6. Cukrovarský průmysl; 7. Rolnické pojištění; 8. Zemědělský úvěr; 9. Jednotná zemědělská daň; 10. Mechanizace zemědělství; 11. Opatření v zájmu zemědělských žen a zemědělské mládeže; 12. Zlepšení živočišné výroby; 13. Zahradnictví; 14. Rybářský zákon; 15. Výstavba území bývalých německých vojenských cvičišť; 16. Hospodářská výstavba v roce 1948; 17. Uzákonění Jednotného svazu českých zemědělců a Svazu slovenských rolníků. Podrobněji viz J. PŠENÍČKOVÁ, *Zemědělské družstevnictví. Kolektivizace zemědělství. Podmínky pro vznik JZD – 1947*, Praha 2005, s. 172 – 179.

³⁵ Marschallův plán pojmenovaný podle jeho strůjce George C. Marschalla měl zajišťovat hospodářskou obnovu evropských států postižených válkou. Kromě hospodářské pomoci se ale jednalo o upevnování politických pozic a počátky soupeření mezi východním a západním blokem. Československo se nejdříve přihlásilo o pomoc Marschallova plánu, ale po návštěvě československé delegace v Moskvě tuto pomoc odmítlo.

zemědělství sice v prvních letech probíhala rychleji než v okolních státech (Rakousko, Německo, Polsko), ale bylo to způsobeno především tím, že v letech 1945 a 1946 byla zemědělská produkce orientována hlavně na ty produkty, které přímo sloužily jako potraviny pro zásobování obyvatelstva. Rychlý pokles mezinárodní konkurenceschopnosti však zapříčinila absence pěstování produktů určených ke zpracování v samotných zemědělských závodech, zejména pak nedostatek krmiv, k nimž se přidal i nedostatek umělých hnojiv.³⁶ V porovnání se sousedními a evropskými státy, s kterými se Československo mohlo v zemědělské produkci meziválečného období srovnávat, tak začalo československé zemědělství stále více zaostávat, a to již před rokem 1948.³⁷

Nespokojenost České strany lidové, zklamané z neúspěchu ve volbách v roce 1946, a to především volebními výsledky na vesnici, kde většinu hlasů získali komunisté, dosáhla vrcholu po zveřejnění Hradeckého programu. Lidovci byli znepokojeni zejména záměrem Hradeckého programu na parcelaci půdy nad 50 ha, což společně se slovenskými demokraty považovali za překročení původních zásad Košického vládního programu. Na konci roku 1947 a v lednu 1948 začali lidovci agitovat na voliče, a to za účelem získání jejich hlasů a zároveň pošpinění praktik KSČ. Obzvláště v nejisté době počátku roku 1948 a v perspektivě nových voleb se lidovci snažili přesvědčit voliče hesly typu „*Vesnice musí napravit tragický omyl roku 1946!*“ a zároveň se pokoušeli varovat zemědělce před neupřímnými sliby komunistů, kteří chtějí zavést kolektivní hospodaření po vzoru Sovětského svazu.³⁸ Reakcí komunistů na tento stav bylo svolání sjezdu rolnických komisí na 28. února, na kterém chtěli demonstrovat svoji sílu podloženou podporou lidu. Proti tomuto sjezdu podali lidovci 20. února, tedy v den podání demise demokratických ministrů, protest, který se dovoľával pravomocí, podle kterých mohl být jediným reprezentantem zemědělců Jednotný svaz českých zemědělců a nikoliv politická strana. V nastalé politické situaci však tento protest zaniknul a následující dny jasně ukázaly rozložení sil v Československu, pečlivě budované KSČ od roku 1945. Statisícové delegace československých vesnic vyslovily 28. a 29. února 1948 politickou podporu komunistické straně schvalující šest Ďurišových zákonů a Hradecký program. Zástupci československého venkova ale netušili, že tyto dvě ustanovení jsou již

³⁶ Vlastimil LACINA, *Problémy poválečné obnovy zemědělství v českých zemích*, in: *Zemědělství na rozcestí*, s. 91. Se značnými problémy se potýkalo i zásobování zemědělců umělými hnojivy. Zatímco v roce 1940 činilo množství umělých hnojiv 31 kg/ha, v roce 1946 to bylo pouhých 17, 6 kg/ha. Tamtéž, s. 92.

³⁷ Zatímco v západním Německu bylo dosaženo předválečné úrovně zemědělství v roce 1951 a ve většině ostatních států západní Evropy se podařilo dosáhnout předválečného stavu v roce 1949 či 1950, v Československu bylo stavu z roku 1936 dosaženo až v roce 1964. Lubomír SLEZÁK, *Vratká stabilita poválečného zemědělství*, in: *Zemědělství na rozcestí*, s. 100.

³⁸ Miloš TRAPL, *Přístup Československé strany lidové k zemědělské problematice*, in: *Zemědělství na rozcestí*, s. 115.

překonána a KSČ již po několika měsících nastaví kurz československého zemědělství směrem k jeho kolektivizaci, a to dle sovětského vzoru.³⁹

2.5. Poúnorové zemědělství

Proces kolektivizace však KSČ nenastolila ihned po převzetí moci v únoru 1948. Důvodů bylo hned několik. Jednak stále ještě nebyla provedena revize první pozemkové reformy z doby meziválečného Československa, která měla nejdříve přerozdělit půdu velkostatkářů a darovat ji drobným rolníkům a bezzemkům, čímž by si KSČ zajistila jejich potřebnou podporu, jednak v rámci samotné KSČ panoval nesoulad v tom, zda bude zemědělství v ČSR řízeno stejným směrem, jakým se od třicátých let ubíral Sovětský svaz a který zapříčinil velké majetkové i sociální změny, nebo půjde svojí cestou. Návrhy a projekty zemědělské politiky vypracované ihned po únoru 1948 na jednu stranu stále ještě počítaly s rozvojem družstevnictví. Pojem „*družstevňování*“ byl ale komunistickou vládou úmyslně zaměňován s pojmem „*kolektivizace*“.⁴⁰ Na druhou stranu čeští komunisté nechtěli ihned zavést násilnou kolektivizaci. Chtěli využít získané podpory středních a malých rolníků, které si oproti agrární straně dokázali získat darováním půdy a zvýhodněním ve vztahu k velkým rolníkům, a postupným vytvořením materiálních a politických předpokladů je přesvědčit k souhlasu se zespolečenštěním půdy. Proces přesvědčování a ujišťování měl probíhat pomalu, neboť všichni rolníci (a to bez rozdílu velikosti majetku, který jim byl darován či odebrán reformami komunistické strany) se báli, aby se v Československu neopakovala situace známá v souvislostech kolektivizace zemědělství v Sovětském svazu ve třicátých letech. Tedy hromadné zatýkání, perzekuce, likvidace starých hodnot, hladomor a další. Teorii postupného zespolečenštění zemědělství vyznával sám Klement Gottwald, který 29. února na sjezdu rolnických prohlásil, že u nás nebudou zakládány kolchozy podle sovětského vzoru: „*Jednoduše chceme, aby vám už nikdo nikdy nemohl lhát o tom, že se u nás budou dělat kolchozy. Napříště pamatujte, že každý, kdo k vám přijde s takovým šuškaním na vesnici,*

³⁹ K. JECH, *Kolektivizace a vyhánění*, s. 55.

⁴⁰ Družstevnictví vytváří samostatné a samosprávné organizace, které se chovají jako samostatné hospodářské subjekty a pracují v podmínkách tržního hospodářství. Členové vstupují do družstev dobrovolně a na základě jejich vstupního kapitálu je následně určena hierarchie a rozdělován zisk družstva. Družstva byla zakládána především pro lepší konkurenceschopnost malých a středních zemědělců. Naproti tomu kolektivizace probíhala nedobrovolně a pod nátlakem a v následně vzniklém Jednotném zemědělském družstvu byli členové placeni rovnoměrně jako zaměstnanci, bez ohledu na výši jejich vstupního kapitálu. Podrobněji viz Ladislav FEIREABEND: *Zemědělské družstevnictví v Československu do roku 1952*, Volary 2007.

patří k záškodníkům a rozvratníkům, které jsme právě z našeho veřejného života vyhnali, a žeňte ho také svinským krokem.“⁴¹

Jak již bylo uvedeno výše, do února 1948 stále ještě nebyla plně provedena druhá poválečná pozemková reforma, která se týkala pozemkové reformy z doby meziválečného Československa. Nakonec druhá pozemková reforma proběhla od ledna do února 1948 a týkala se zejména velkých pozemků vytvořených v dobách habsburského státu. Reformou bylo stanoveno maximum držené půdy na 150 ha orné půdy a 250 ha veškeré půdy, vše ostatní podleho konfiskacím. Těmi byl postižen přibližně jeden milion půdy (povětšinou se jednalo o lesy) a církvev přišla během druhé pozemkové reformy téměř o všechny pozemky.⁴²

Třetí pozemková reforma, která vycházela z tzv. Hradeckého programu a která nebyla od dubna 1947 dosud schválena, byla realizována až po komunistickém vítězství v roce 1948, a to od března. V jejím rámci byla opět snížena maximální povolená hranice držby půdy, tentokrát na 50 ha (církevní půdy ve vlastnictví far byly sníženy na maximálních 30 ha). Po třech pozemkových reformách tak změnila jedna třetina půdy v Československu své majitele.⁴³

Situace v československém zemědělství po únoru 1948 zůstávala tedy nadále nejasná, ale převládal názor postupného přechodu k socialistické vesnici. V praxi to znamenalo darovat půdu co nejvíce rolníkům od bezzemků až po střední rolníky a postupně si získávat jejich sympatie a přinutit je ke vstupu do společných družstev. Komunisté v této otázce chtěli zvolit opatrnější postupy, aby se lidé nezalekli, ale aby vstupovali do družstev dobrovolně, čímž by se zvýšila jejich produktivita oproti násilnému združstevnění. Nejvíce se komunistická strategie snažila podporovat vrstvu středních rolníků, jejíž místo na vesnici bylo ekonomicky nejstabilnější a nejméně závislé na přírodních okolnostech. I v těchto případech však docházelo k ekonomickému a psychickému nátlaku ze strany KSČ.

Naopak zcela odlišný přístup byl zvolen v přístupu k velkým sedlákům. Ti tvořili sice nepočetnou, ale nejzámožnější vrstvu rolnictva a vlastnili největší grunty, často po dobu mnoha generací, na kterých zaměstnávali pracovní síly. Jejich politický vliv byl významný nejen v kontextu vesnice, ale nezřídka bývali členy agrární strany. Ve svých hospodářstvích také hojně zaváděli moderní techniku a technologie. Koncept kolektivizace venkova předpokládal nejen oslabení dosud dominantního vlivu této vrstvy, ale i likvidaci jejich

⁴¹ Jana BUREŠOVÁ, *Politický a institucionální rámec kolektivizace zemědělství v Československu se zaměřením na historická východiska*, in: Petr BLAŽEK - Karel JECH - Michal KUBÁLEK a kol., Akce „K“ Vyhnání sedláků a jejich rodin z usedlostí v padesátých letech. Studie, seznamy, dokumenty. Praha 2010, s. 27.

⁴² Václav VEBER, *Osudové únorové dny*, Praha 2008, s. 124.

⁴³ Tamtéž, s. 125.

hospodářství a odstranění jejich působnosti na venkovském prostoru. Velcí sedláci byli neustále propagandisticky pošpiňováni, byla jim dokazována jejich nebezpečnost, škůdcovská činnost, špatné lidské vlastnosti či vykořisťovatelské záměry. Nutno však dodat, že velkosedláci nebyli vždy těmi, kteří by byli ve vesnici oblíbeni, a to zejména díky svému povyšujícímu se chování a pocitu nadřazenosti. Špatné lidské vlastnosti či nevhodné společenské chování ale pochopitelně nejsou důvodem ke zničení celé společenské vrstvy. Nicméně přese všechno dění na vesnici nebyly do poloviny roku 1948 v žádné zemi sovětské sféry vlivu přeměny na vesnici pokládány za aktuální a hovořilo se o nich velmi málo. Českoslovenští komunisté nadále ujišťovali rolníky, že kolektivizaci podle sovětského vzoru provádět nebudou.⁴⁴

2.6. Rezoluce Informbyra

Tento stav trval až do června 1948, kdy byl změněn rozhodnutími učiněnými na zasedání Informbyra komunistických a dělnických stran v Bukurešti. Na tomto zasedání byla vydána rezoluce týkající se poměrů v hospodaření a zemědělské politice Jugoslávie. Komunistická strana Jugoslávie byla kritizována za nedůsledný postup kolektivizace a především za ponechání velké části půdy v držení soukromníků. V rezoluci bylo dále kritizováno zachování malovýrobního sektoru, který vždy plodí kapitalismus, a rovněž zde byla uvedena zkušenost VKS (b), která svědčí o tom, že hromadná kolektivizace je možná teprve po likvidaci poslední a nejmajetnější vykořisťovatelské třídy, tedy kulactva.⁴⁵

Závěr jednání Informbyra (i když bychom měli říci spíše jednostranné nařízení ze strany SSSR) tedy poučuje státy socialistického bloku o poměrech v Jugoslávii a zároveň jim tímto dává varování a návod na jejich další vývoj. Rezolucí v Bukurešti tak byla všem státům sovětské sféry vlivu násilně vnuknuta jednotná sovětská verze kolektivizace, a to bez ohledu na rozličné přírodní a hospodářské podmínky jednotlivých států. Všechny evropské komunistické strany na tuto direktivu reagovaly poslušným souhlasem, jedinou výjimku tvořilo vedení Polské sjednocené dělnické strany v čele s Wladyslawem Gomulkou a Komunistické strany Maďarska v čele s Imrem Nagym. Obě strany byly ale rychle umlčeny a jejich výše zmínění představitelé byli pozatýkáni a uvězněni. Naproti tomu ÚV KSČ vyslovalo svůj souhlas s rezolucí a schválení sovětského modelu kolektivizace velmi brzo (již 28. června) a bylo tak jednou z prvních stran v komunistickém bloku, která k tomuto kroku přikročila. ÚV KSČ zároveň souhlasil s vyhlášením sovětského modelu kolektivizace jako

⁴⁴ Zdeněk PÁTEK, *K otázce specifických rysů v kolektivizaci zemědělství*, in: Petr Blažek – Michal Kubálek (eds.), *Kolektivizace venkova v Československu 1948 – 1960 a středoevropské souvislosti*, Praha 2008, s. 192.

⁴⁵ J. Burešová, *Politický a institucionální rámec kolektivizace*, s. 30.

obecně platného pro československé poměry, a to vše bez předchozího kvalifikovaného prozkoumání podkladových materiálů a podrobnějšího rozboru. Všechny tyto kroky byly učiněny ze zřetelných obav KSČ, aby nebyla podrobena obdobné kritice jako Komunistická strana Jugoslávie.⁴⁶ Přesto, že tyto obavy byly nejspíše v oblasti úvah a domýšlení, ruské historičky na podzim roku 1993 v moskevských archivech objevily dokumenty zpravující o tom, že VKS (b) zvažovalo namísto KS Jugoslávie exemplárně potrestat KSČ.⁴⁷

Přesto, že stranická špička na jednání KSČ 28. června 1948 přijala rezoluci Informbyra, stále ještě počítala s tím, že kolektivizace v Československu nezačne ihned. Tím čelní představitelé KSČ včetně Klementa Gottwalda a Júlia Ďuriše argumentovali na obavy rolníků, kteří se po zveřejnění rezoluce začali obávat, že jim začne být zabírána půda a že budou násilně sdružováni do kolchozů tak, jak to znali ze Sovětského svazu třicátých let. Například Gottwald se v říjnu 1948 snažil uklidnit delegaci rolníků slovy: „*V poslední době si různí přítelíčkové zasedli právě na vás, na sedláky. Myslí si, že vrazí klín mezi vás a dělníky. Vypravují vám cosi o kolchozech, o tom, že vám vezmou půdu a podobně. Nic bez vás a tím méně proti vám na vsi dělat nebudeme.*“⁴⁸

Citovaný výrok ukazuje nejenom na snahu uchovat rolníky v klidu před nastupující kolektivizací, ale rovněž poukazuje na důraz, který KSČ kladla na vybudování vzájemnosti mezi dělníky a rolníky. Dělník byl od počátku symbolickým povoláním pro levicové strany a zejména pak pro radikální levicové strany, tedy strany komunistické a dělnické. KSČ se po druhé světové válce snažila v rámci socializace vesnice poukázat na postavení rolníků na vesnici a co nejvíce zrovnoprávnit jejich postavení v socialistické společnosti právě s dělníky. Cílová vrstva rolníků, kterých se toto zrovnoprávnění mělo týkat a týkalo, se rekrutovala z malých rolníků a bezzemků na úkor velkých a středních statkářů. Oproti předchozímu poválečnému období, kdy šlo komunistické straně o získání většiny vesnice pro likvidaci statkářů a velkostatkářů, nyní mělo být využito hospodářských a sociálních zájmů nižších rolnických vrstev k jejich konfrontačnímu zaměření proti zbylým větším sedlákům.

Nutno však dodat, že ve stejné době Klement Gottwald uveřejnil na schůzi KSČ část svých rozhovorů ze zářijového setkání se Stalinem, kde mimo jiné uvedl: „*Říkal jsem Stalinovi výslovně, že o kolchozech nebudeme mluvit, že je budeme dělat. Likvidovat staré formy. On s tím souhlasil.*“⁴⁹

⁴⁶ K. JECH, *Kolektivizace a vyhánění*, s. 56.

⁴⁷ Antonín VÁCLAVŮ, *Ke sporům o zemědělské družstevnictví a kolektivizaci v Československu*, Praha 1999, s. 44.

⁴⁸ J. BUREŠOVÁ, *Politický a institucionální rámec kolektivizace*, s. 35.

⁴⁹ Martin VOMELA, *Kolektivizace v Československu a její politické motivy*, in: *Kolektivizace venkova*, s. 121.

Od podzimu 1948 se tedy československé zemědělství, stejně jako ostatní hospodářské sféry, počalo přestavovat k obrazu socialistického pojetí. Nejdůležitějšími kroky se následně stalo přebudování individuální zemědělské malovýroby na socialistické velkovýrobní hospodářství a současné omezování statkářů a velkostatkářů na vsi a znemožnění vzniku nových příslušníků této vrstvy, souhrnně označované jako kapitalistické živly.⁵⁰

2.7. „Kulak“

V záležitosti vesnických statkářů a velkostatkářů měl komunistický aparát jasno již od konce druhé světové války, ale teprve koncem roku 1948 začala mít tato problematika zřetelnější kontury. Prvotní vymezení se proti velkostatkářům a postupné přecházení ostatních rolníků na druhou stranu bylo z komunistického pohledu zdárně ukončeno a nyní měla následovat samotná likvidace velkostatkářských rodin. Prvotním problémem se však ukázala nejasnost a nejednotnost pojmenování osob určených k likvidaci a odstranění z veřejného života. Po červnové rezoluci Informbyra a následném přijetí sovětského modelu kolektivizace by bylo nasnadě přijmout od Sovětů i pojmenování kapitalistického nepřítele na vesnici. Jednotné pojmenování komunistického nepřítele mělo být srozumitelné všem vrstvám obyvatelstva a tím pádem dobře využitelné komunistickou propagandou. Ruské pojmenování *kulak* (v původním ruském významu označující pěst) se však pro české prostředí jevilo jako příliš exotické, navíc bylo mezi veřejností málo známé. Československými komunisty tak byl zpočátku užíván pojem *vesnický či dedinský boháč*, jelikož i sami komunisté slovo *kulak* požívali zřídka. Postupně se ale vžilo i pojmenování *kulak*, u kterého byla navíc jeho exotičnost propagandisticky využita jako prvek čehosi cizorodého a tedy nebezpečného, a na přelomu 40. a 50. let byly oba pojmy užívány jako ekvivalenty.⁵¹

Druhým velkým problémem zůstávala otázka, koho za onoho kulaka či vesnického boháče označit. V tomto případě šlo o ještě závažnější terminologický spor než v případě pojmenování. Důvod je nasnadě, nejdůležitější v celém procesu bylo to, za co budou velkostatkáři postihováni a obviňováni, ne jak budou pojmenováni. Nejčastěji se nabízelo mechanické hledisko výměru půdy ve vlastnictví, zde ale nepanovala shoda v tom, kde končí tzv. střední rolník, který postihován být neměl, a kde začíná kulak. Měla být hranice stanovena na 20, 15 nebo i méně hektarů, např. u pozemků s vyšší bonitou půdy? Antonín Zápotocký definoval charakteristiku kulaka jednoduše: „*Kulak je ten, kdo neodvádí.*“ Tento výrok ale opět nebyl výstižný, neboť většina rolníků, kteří nedokázali splnit dodávky, byli

⁵⁰ Termín *kapitalistické živly na vsi* byl velmi často užíván v Leninových a Stalinových spisech.

⁵¹ Jiří KNAPÍK – Martin FRANC a kol., *Průvodce kulturním děním a životním stylem v českých zemích 1948 – 1967, I. díl*, Praha 2011, s. 461.

majitelé malých pozemků, kteří na rozdíl od velkostatkářů neuměli na své půdě výhodně hospodařit a rovněž se tak dobře nedokázali vyrovnat s nepřízní klimatických podmínek. Tehdejší hlavní ideolog KSČ Václav Kopecký navrhoval zůstat u vědeckého pojetí: „*Kulaci jsou ti, kteří vykořisťují.*“ Vedoucí zemědělského oddělení stranického sekretariátu Václav Sova k vykořisťování, kam vedle najímaných osob zahrnoval i dospělé rodinné příslušníky, přidal druhý znak, týkající se držby těžkých mechanizačních prostředků: „*Traktor se dá přisoudit jen kulakům.*“ Konečná definice kulaka nebyla v první fázi pounorového vývoje vytyčena, což vyhovovalo zejména místním vykonavatelům kolektivizační politiky, kteří tyto nesrovnalosti využívali při určování toho, kdo je kulakem a tudíž nepřítelem a škůdcem. Ministr zemědělství Ďuriš tyto činy víceméně posvětil za přítomnosti předsednictva KSČ, kde zasedali i ústavní činitelé povinni dodržovat zákony a ústavu, když prohlásil: „*Říkáme, že v tomto případě nemusíme ústavu měnit, ale máme možnost, aby sami rolníci porušovali ústavu. Například neplní dodávky a my můžeme na ně uvalit sankce. Když neplní dodávky, můžeme zvýšit splátky nebo odejmout příděl.*“⁵²

Do roku 1951 prozatím nedocházelo k vystěhovávání kulaků a jejich rodin, nicméně kampaň proti nim vedená od podzimu roku 1948 měla vést k jejich likvidaci. Tento postup měl nejprve zrušit závislost drobných a středních rolníků na bohatších zemědělciích a pokračovat dále, dokud nebyli zemědělství podnikatelé politicky a občansky zdiskreditováni a zlikvidováni jako třída. Dalším postupným krokem v omezování vlivu velkých statkářů bylo zabavování jejich strojů. Z počátku byly stroje od statkářů za velmi nízké ceny vykupovány a umístěovány do strojních družstev či strojních traktorových stanic (STS), později jim byly stroje zabavovány bez nároku na náhradu. Statkáři si po zabavení museli stroje půjčovat, a to často za vyšší ceny než ostatní uživatelé.

2.8. V síti zákonů

Jiným spolehlivým a vysoce efektivním způsobem, jak citelně zasáhnout zemědělské hospodaření, bylo narušení vlastnictví půdy či zmenšení jejího rozsahu. Následná administrativní opatření nejen že připravila sedláky o půdu, ale zároveň znemožnila plnění dodávkových plánů, což bylo vhodně využito v propagandistické kampani, kdy bylo *argumentováno* špatnou dodávkovou morálkou velkostatkářů a naopak potřebou založení JZD v dané vesnici. Všechny tyto kroky měla vládnoucí struktura pevně podložené zákony vydávanými již od roku 1947. Jedním z prvních zákonů byl zákon č. 139/1947 Sb. o rozdělení pozůstalosti se zemědělskými podniky a zamezení drobení zemědělské půdy. Tento zákon

⁵² K. JECH, *Kolektivizace a vyhánění*, s. 62.

zakazoval dělení půdy na menší části a jejich přidělování členům rodiny. Tímto opatřením si KSC zajišťovala, že statkářská půda bude svoji rozlohou postižitelná zákony o pozemkové reformě.⁵³

Před rokem 1948 byl vydán ještě zákon č. 55/1947 Sb.⁵⁴ Podle tohoto zákona bylo povinností pozemkových vlastníků řádně obdělávat půdu, případně ji pronajímat, což se týkalo i hospodářských budov a strojů. Těm, kteří nedostatečně obdělávali zem, nedodržovali vysetou plodinu či osevní plochu, mohla být půda zabavena a dána do povinného pachtu. V případě sedláků komunistická strana razila politiku, že *vesnický boháč* záměrně neplní dodávkové úkoly, čímž je lehce postižitelný tímto zákonem.⁵⁵

Na zákon č. 55 nepřímo navazoval zákon č. 47/1948, který dával právní podklad pro scelování půdy pro potřeby JZD vyšších typů. Díky tomuto zákonu mohla nově vznikající JZD za podpory HTÚP provádět scelovací proces tak, aby vytvořila souvislou půdu pro následné hospodaření družstva.⁵⁶ Za půdu, která byla sedlákům odebrána, byl ze zákona nárok na adekvátní finanční náhradu nebo na jinou půdu o téže rozloze. Postupy tohoto procesu se lišily místo od místa, obecně se dá říci, že sedláci byli diskriminováni a odsouváni ze svých historicky vydobytých pozic. Finanční náhrady se dočkalo velmi málo sedláků, častější bylo darování náhradní půdy, která ale bývala horší kvality, nacházela se na kraji katastru, k půdě nebyly přístupové cesty nebo to byla půda nevhodná k zemědělským účelům.

V říjnu 1948 byl vydán zákon o prvním pětiletém plánu, v kterém se mluvilo mimo jiné o výstavbě a stupňování mechanizace a elektrifikace vesnice, což měl být další krok k podpoře socializace vesnice. V listopadu pak postup socializace vesnice svými slovy usměrnil Klement Gottwald, když na zasedání ÚV KSC důrazně informoval o nutnosti vytvořit příznivé předpoklady pro kolektivizaci venkova. Za těmito slovy se skrývala jednak likvidace „kapitalistických živlů“, tedy velkostatkářů, na vesnici, jednak definitivní odmítnutí združstevňování a nastolení kolektivizace. Kolektivizace s sebou nepřinášela změny pouze ve výrobních postupech. Její důležitou součástí byly personální změny na různých postech, od pověřování lidí, přes reorganizaci státní správy, kádrové změny až po politické procesy. Pro tyto účely byly v roce 1950 zřízeny tříčlenné trestní komise, které měly v popisu práce boj proti třídnímu nepříteli a rozhodování o výši trestu jednotlivým postiženým. Ze stranické

⁵³ M. VOMELA, *Kolektivizace v Československu*, s. 124.

⁵⁴ Jedná se o jeden z šesti tzv. Ďurišových zákonů.

⁵⁵ M. VOMELA, *Kolektivizace v Československu*, s. 125.

⁵⁶ HTÚP – hospodářsko – technická úprava půdy. Tato organizace úzce spolupracovala s JZD a přispívala tak k budování nové podoby venkova. Největšího rozmachu dosáhlo HTÚP v první polovině 50. let, a to především během scelování pozemků a slavnostních rozorávání mezí. Tamtéž, s. 124.

iniciativy vyšel již v září a říjnu 1948 podnět ke zřizování pracovních táborů, které byly mimo jiné určeny pro odsouzené kulaky.⁵⁷

Přes všechna omezení a útoky proti velkým a středním sedlákům stále ještě mnoho příslušníků této vrstvy hospodařilo na svých pozemcích, někteří sedláci byli i členy JZD, výjimkou nebyla jejich příslušnost ve vedení JZD. Tento stav byl možný hned z několika důvodů. KSČ se na konci roku 1948 navenek stále ještě pokoušela o specifickou cestu československého zemědělství k socialismu, tudíž nechtěla připustit podobné útoky a zničení vrstvy sedláků, jaké proběhly během socializace zemědělství v SSSR. Další výhodou byly zkušenosti s řízením provozu velkého zemědělského objektu, které sedláci nepochybně měli a v čemž měli nepopiratelnou výhodu před bezzemky a maloročníky. Velkostatkáři tak mohli být využiti ve vedení družstva především v jeho počátcích, kdy bylo potřeba v družstvu rozdělit práci a zahájit zemědělské práce. Do roku 1951 byly tyto záležitosti možné, předseda a vedení JZD byli totiž voleni samotnými členy, zatímco od roku 1951 byl do vedení JZD dosazován člověk, který splňoval především stranické požadavky namísto pracovních zkušeností.⁵⁸ V neposlední řadě hrála důležitou roli v existenci velkých sedláků soudržnost a mírové soužití různých majetkových vrstev na vesnici. Snad s výjimkou běžných sporů, které se odehrávaly spíše na bázi osobních střetů než by byly způsobeny sociálními rozdíly, lidé na venkově stále respektovali sociální rozvrstvení, často dané po několik století. Komunistická taktika poštívání jednotlivých sociálních vrstev (zejména chudých proti bohatým) proti sobě v této době sice existovala, ale spíše v malém rozsahu. KSČ si totiž byla vědoma soudržnosti na venkově, čehož chtěla nejdříve využít a až po získání důvěry všech vrstev na vesnici mezi její obyvatele zaset zárodoky závisti, strachu a udávání. Všechny tyto faktory sice přispívaly k úspěšné poválečné obnově československého venkova a zemědělství, zároveň ale odporovaly červnové rezoluci Informbyra, kde byla za podobné postupy přísně pokárána a potrestána Komunistická strana Jugoslávie. Vedení KSČ a ministerstva zemědělství se tak rozhodlo tuto situaci řešit důrazným krokem.

⁵⁷ Pracovní tábory jsou známé spíše pod zkratkou TNP, tedy tábory nucených prací. TNP byly zřizovány již od léta 1948 a byly určeny pro „politicky nespolehlivé“ osoby. Zpočátku pracovali v táborech převážně dělníci, teprve od roku 1950 jejich počet klesnul asi na čtvrtinu a dělníci začali být nahrazováni politickými vězni. Tábory mezi jinými prošla i většina práceschopných řeholníků a sester. V TNP panoval víceméně vězeňský režim a podmínky zde byly velmi špatné. Největšího rozvoje dosáhly TNP v roce 1949, kdy bylo v celkem čtrnácti táborech vězněno asi deset tisíc vězňů. Většina vězňených pracovala v průmyslu (doly, hutě, textilní průmysl), zemědělství nebo na stavbách přehrad. J. KNAPÍK – M. FRANC a kol., *Průvodce kulturním děním a životním stylem v českých zemích 1948 – 1967 II.*, Praha 2011, s. 929.

⁵⁸ Tento bod jasně ukazuje rozdíl mezi družstvy známými z období před druhou světovou válkou, kdy předseda družstva byl volen jeho členy, zatímco v komunistických JZD byl předseda dosazován KSČ, čímž byla zajištěna jeho spolehlivost a loajálnost vůči systému.

2.9. Oficiální zrod JZD

Dne 23. února 1949 byl přijat zákon č. 69/1949 Sb. o jednotných zemědělských družstvech. Tento právní dokument zahájil novou etapu výstavby socialistického zemědělství a často bývá považován za předělový bod, od kterého se naplno rozvinula kolektivizace zemědělství v Československu. Přesto, že nadále bylo tolerováno členství velkých rolníků v zakládaných JZD (jejich příslušnost v JZD byla komunisty viděna jako možnost převýchovy), ústřední stranické a vládní instituce již měly další směřování československého zemědělství jasně naplánované. KSČ si byla dobře vědoma silně zakořeněné tradice demokratického fungování rozličných výrobních i nevýrobních družstev a tak zdůrazňovala dobrovolný vstup do JZD, který byl umožněn každému (kulakům nevyjímaje – viz výše). Kulaci se mohli stát i členy představenstva družstva, a to za předpokladu, že čtyři pětiny vedení JZD budou tvořit malí a střední rolníci. Tyto kroky byly patrně jedněmi z posledních pokusů o specifickou cestu Československa k socializaci zemědělství.⁵⁹

Další vývoj byl řízen podle sovětských směrnic, na jejichž dodržování přímo v Československu dohlíželi sovětské poradci. Ačkoliv sovětské poradci neměli pravomoc k přímému rozhodování, jejich vliv byl natolik silný, že v podstatě diktovali náměstkům ministerstva zemědělství, které kroky mají učinit a která nařízení mají vydávat. Tyto postupy pouze dokreslovaly atmosféru strachu, v které se KSČ nacházela, neboť všichni její členové a zejména zástupci nejvyšších stranických špiček (v čele s Klementem Gottwaldem) si nemohli být jisti tím, zda se nestanou obětmi Stalinových čistek.⁶⁰

Jestliže únorový zákon o jednotných zemědělských družstvech neúplně definoval a vyřešil otázku velkých sedláků v JZD a jejich další existenci na vesnici, pak tento problém vyřešil květnový sjezd KSČ. IX. sjezd KSČ konající se od 24. do 29. května 1949 lze považovat za utvrzení a konečné ustálení poměrů nastolených v únoru 1948, a to i v oblasti zemědělství. Květnovým sjezdem se zásadně radikalizoval postup vůči „kulakům“, spojený s omezováním a vytlačováním velkých sedláků nejen v národních výborech, ve vedení tradičních družstev a svazech zemědělců, ale i omezování jejich společenského působení na vesnici. Sedláci ztráceli možnost disponovat traktory a dalšími stroji, které byly převáděny do STS, navíc na ně vládnoucí orgány začaly uvalovat stále vyšší dodávkové povinnosti. K trestním postihům neplničů a vzdorujících sedláků měly sloužit institucionální změny na

⁵⁹ K. JECH, *Kolektivizace a vyhánění*, s. 73.

⁶⁰ Podrobněji o tomto tématu viz Karel KAPLAN, Pavel KOSATÍK, *Gottwaldovi muži*, Praha, Litomyšl 2004. Karel KAPLAN, *Kronika komunistického Československa. Klement Gottwald a Rudolf Slánský*, Brno 2009. Karel KAPLAN, *Antonín Novotný. Vzestup a pád „lidového“ aparátčika*, Brno 2011. Karel KAPLAN, *Alexej Čepička. Dobová dramata komunistické moci*, Brno 2011.

nejvyšších postech KSČ, které ustanovily nové ministerstvo národní bezpečnosti a současně posilovaly vliv krajských a okresních prokurátorů v místní správě.⁶¹

Nově nastolený kurz vývoje československého zemědělství byl ve svých počátcích, tedy v letech 1949 až 1951, charakterizován několika aspekty. Hlavním úkolem byl pochopitelně boj proti „vesnickým boháčům“, v kterém byly výše zmíněné metody hojně podporovány propagandou. Vedle pořádání schůzí s cílem přesvědčit rolníky o výhodnosti JZD často podporovaných agitací obyvatel, kteří navštívili Sovětský svaz a v ČSR šířili nadšeneckou náladu z poměrů v tamním zemědělství, se ve velké míře uplatňovala propaganda na stránkách nejrůznějších deníků, časopisů i knih, často na celostátní úrovni.⁶² Souběžně napomohly komunistické propagandě přírodní podmínky roku 1950, kdy došlo k přemnožení mandelinky bramborové. Tato událost byla propagandisticky využita komunistickými režimy ve východním Německu, Polsku a Československu. Československá vláda 28. června 1950 vydala *Provolání vlády k boji proti mandelince bramborové*, kde je oznámeno, že přemnožení tohoto škůdce není dílem náhody a přírodních podmínek, ale že se jedná o cílený útok ze strany států západní Evropy a především pak Spojených států amerických. „Vesniční boháči“ pak byli označeni za napomahače západních států, kteří v Československu vysazují a šíří mandelinku bramborovou. Celá záležitost byla nejvíce rozšířena právě v roce 1950, ale propagandisticky byla v boji proti západním státům a „kulakům“ využívána po celá padesátá léta.⁶³

Souběžně se snahou co nejvíce poškodit a diskriminovat velké sedláky vyvstávalo na povrch množství problémů s tím spojených. Největší obtíž činila komunikace mezi zemědělskými funkcionáři a kolektivizačními aktivisty a jejich vzájemná neschopnost domluvit se, kdo je vlastně považován za vesnického boháče. Kolektivizační aktivisté působící přímo na vesnicích v této době nevěděli, zda posuzovat „kulaky“ podle velikosti vlastněné půdy či jiného kritéria. Pracovník zemědělského oddělení ÚV KSČ (a pozdější náměstek ministra zemědělství) Eduard Mandřák zdůrazňoval, že „vesnického boháče“ je

⁶¹ Petr BLAŽEK, Michal KUBÁLEK, *Akce „Kulak“*. Přijetí, uplatňování a zrušení směrnice tří ministrů, in: P. Blažek – K. Jech – M. Kubálek, *Akce „K“*, Praha 2010, s. 64.

⁶² Emblematickými periodiky přinášejícími propagandistické karikatury, obrazy a zprávy o řádění „vesnických boháčů“ na vesnici se staly časopisy *Dikobraz*, *Roháč* a *Sršeň*. Hlavními autory dobových karikatur a propagandistických hesel se stali Lev Haas, Václav Lacina, z předních výtvarných umělců např. Miloš Nesvadba, Kamil Lhoták, Vlastimil Rada či Ondřej Sekora, který propagandistické symboly umně zapracoval i do dětského časopisu *Mateřídouška* nebo knih o Ferdovi Mravencovi. Václav RUML, *Kulacká matematika. Kolektivizace zemědělství v dobových karikaturách*, Paměť a dějiny roč. VI, (01) 2012, s. 55 – 56. Podrobněji viz J. PERNES, *Dějiny Československa očima Dikobrazu 1945 – 1990*, Brno 2003.

⁶³ J. KNAPÍK - M. FRANČEK a kol., *Průvodce českým kulturním děním*, s. 134. Srovnej Pavlína FORMÁNKOVÁ, *Kampaň proti „americkému brouku“ a její politické souvislosti*, in: *Paměť a dějiny*, roč. 2 (2008), č. 1, s. 22 – 38.

třeba vidět především jako třídu. V praxi se tento apel měl projevovat a také se uplatňoval tak, že pro velké sedláky byly určeny vysoké tresty, a to i při nepatrném nesplnění dodávkové povinnosti, zatímco střední a malí rolníci byli postihnuti tresty mnohem nižšími, popřípadě žádnými. Nejasně definované postihy a především určování jednotlivých sedláků za „boháče“ do značné míry brzdilo přerozdělování pozemků orgány zemědělské správy, na druhou stranu tato situace nahrávala složkám represivní povahy. Z důvodu zamezení těchto neshod byla v únoru 1950 ustanovena komise sestávající se ze zástupců ministerstva spravedlnosti, ministerstva vnitra, ministerstva zemědělství a Ústřední rady družstev, která měla zajišťovat jednotné postihy pro potrestané rolníky.⁶⁴

Celková situace nejen v zemědělství napovídala tomu, že československá cesta k specifickému budování socialistického hospodářství byla pouze planým slibem vládnoucí garnitury. V rámci zemědělství byly přejímány sovětské výrobní metody, které byly ve velké většině na nižší úrovni než stav a poznatky zemědělství československého. Nastala konečná likvidace soukromého hospodářství a budování velkých zemědělských podniků, které nebyly budovány na základě vědeckých poznatků, technického rozvoje nebo dle přání rolníků, ale podle sovětského vzoru. Se zakládáním JZD vzal současně za své i slib KSČ zajišťující přetrvávající existenci výrobních i nevýrobních družstev. Ještě v roce 1949 byla komunisty kolektivizace ztotožňována se združstevňováním a jako jeden z nejdůležitějších faktorů byla zmiňována tradice družstevnictví v Československu a jeho výhodná forma pro zemědělskou výrobu. V praxi však zbyl pro družstva známá z meziválečného Československa a Jednotná zemědělská družstva společný pouze název. Komunistická JZD v zásadě porušovala základní rys družstev meziválečných, a tím byla jejich dobrovolnost vstupu a dále samostatné a samosprávné vystupování.⁶⁵

Ideje a stanovy nastíněné a nastolené na IX. sjezdu KSČ se v letech 1949 a 1950 setkávaly s množstvím problémů, s kterými vedení KSČ zjevně nepočítalo. Lidé sice vstupovali do jednotných zemědělských družstev (ať už dobrovolně nebo se vstup do JZD stal jejich jediným východiskem), ale JZD ve svých počátcích zdaleka nesplňovala předpokládaná očekávání, ba co hůře, jejich hospodaření často vykazovalo horší statistiky než hospodaření velkých sedláků, kteří do JZD nebyli přijmuti a hospodařili na půdě, která jim po nucené

⁶⁴ Přesto, že snahy ministerstva spravedlnosti v rámci této komise nebyly naplněny, můžeme tuto komisi považovat za první pokus o meziresortní pokus o kolektivizaci vesnice. Složení komise do budoucna předurčovalo vydání tajné směrnice, tzv. směrnice tří ministrů, kterou vydali ministři vnitra, spravedlnosti a národní bezpečnosti bez účasti ministra zemědělství Júlia Ďuriše a která se stala spouštěcím mechanismem pro zahájení Akce „K“. P. BLAŽEK - K. JECH – M. KUBÁLEK, *Akce „Kulak“*, s. 65-67.

⁶⁵ J. BUREŠOVÁ, *Kolektivizace jako destrukční proces v životě venkova*, in: P. Blažek – M. Kubálek (eds.), *Kolektivizace venkova*, s. 110.

konfiskaci zbyla. Hlavními důvody těchto neúspěchů bylo jednak složení členů družstva, kdy jeho základ tvořili střední a malí rolníci, kteří neměli zkušenosti s obděláváním velkých ploch a neuměli tak zajistit odpovídající výnosnost půdy.⁶⁶ Ke složení družstva se navíc přidávalo jeho vedení v čele s předsedou, které, jak už bylo uvedeno výše, bylo dosazováno vyššími stranickými orgány a často se rovněž jednalo o jedince, kteří jednak neměli zkušenosti s řízením podniku sestávajícím se z více lidí, jednak neměli zkušenosti s působením v zemědělské sféře. Vedle personálního obsazení JZD hrálo důležitou roli umístění družstva v rámci Československa a rovněž kvalita půdy, na kterém družstvo hospodařilo. V těchto ohledech pak logicky zaostávala družstva pohraniční za vnitrozemskými. Pohraniční oblasti byly vzhledem k převážně hornatému terénu značně neúrodné, navíc byly tyto oblasti v rámci poválečných migračních změn dosídleny obyvateli, kteří se do těchto míst přistěhovali z jiných lokalit, tudíž se dosud nesžili s místními poměry a v mnoha případech se nejednalo o zemědělce.

Z důvodu lepší výnosnosti družstevní půdy a spolehlivějšího fungování družstevního hospodaření byly v únoru 1950 na schůzi ÚV KSČ schváleny čtyři typy družstev, v jejichž rámci se měla družstva postupně vyvíjet a přecházet od „nižší“ k „vyšší“ formě hospodaření.⁶⁷ Zmíněné typy družstev byly charakterizovány následovně:

V I. typu JZD jsou zachovány vlastnické poměry půdy jednotlivých členů i s hranicemi parcel. Společná kooperace a výpomoc byla organizována při hlavních polních pracích, při nichž byl využíván nejen lidský potenciál, ale i stroje a potahy. Následná sklizeň byla přidělena na každé pole účastníka zvlášť. Celkové náklady byly vyúčtovány hromadně a rozpočítány na jednotlivce dle podílu zapojení jejich mechanizačních a lidských prostředků. Tento typ byl označován za „nižší“ a objevoval se pouze v počátcích kolektivizace venkova.⁶⁸

V II. typu JZD již byla vložena půda scelována za přispění HTÚP do velkých polí, která se obdělávala společně a jednotně se též zaváděly osevy půdy. Sklizená úroda byla rozdělována poměrně vůči velikosti vložené půdy a vzhledem k počtu vykonané práce. I u II. typu se jedná pouze o společné vlastnictví rostlinné výroby, chov dobytka zůstává soukromou záležitostí každého člena. JZD II. typu byla stejně jako I. typ označována za „nižší“ a můžeme se s nimi setkat rovněž pouze v počátcích kolektivizace.⁶⁹

⁶⁶ Malí rolníci jsou v některé literatuře označováni jako domkáři, jedná se o rovnocenný ekvivalent.

⁶⁷ V literatuře se také často setkáme s přechodem z „nižší“ na „vyšší“ výrobní úroveň. Toto vyjádření výstižně charakterizuje pojetí zemědělství v komunistickém plánování, kdy jsou do zemědělství zaváděny praktiky známé spíše z výrobní sféry, tedy továren, výrobních podniků apod.

⁶⁸ K. JECH, *Kolektivizace a vyhánění*, s. 82.

⁶⁹ Tamtéž, s. 83.

Pro III. a IV. typ již bylo charakteristické odevzdání půdy ke společnému užívání a svod dobytka do družstevních stájí. Členové jsou odměňováni na základě vykonané práce, kdy jsou provedené úkony převáděny na tzv. pracovní jednotky (dále jen PJ), a to bez přihlídnutí k množství vložené půdy.⁷⁰ Tyto typy družstev byly označovány za „vyšší“ a od let 1954 – 1955 byla zakládána pouze družstva III. a vyššího typu, protože „nižší“ typy neodpovídaly komunistické představě o kolektivizaci zemědělství.⁷¹

V souvislosti s vkládáním půdy do společného vlastnictví JZD je třeba zmínit jeden fakt, který byl jedním z mála rozdílů v kolektivizaci československého zemědělství oproti jeho sovětskému vzoru. Vložená půda totiž nadále zůstávala vlastnictvím původních majitelů a v případě jejich vystoupení z družstva či zániku družstva jim měla být navracena nebo měli být alespoň odškodněni půdou náhradní. Tento postup se ale nevztahoval na kulaky, kterým byla půda zkonfiskována, či ji raději dobrovolně odevzdali. Tato půda spadala do kompetencí Národního pozemkového fondu nebo národních výborů, které ji dále přerozdělovaly.⁷²

K demonstraci společného vlastnictví půdy mělo sloužit i rozorávání mezí. Tento akt spojený s přechodem na „vyšší“ formy hospodaření byl prováděn od sklizně úrody koncem léta a na podzim 1950 a hlavní vlna nastala v roce 1951. Symbolicky vyjádřeno se dá říci, že odstraněním mezí byly vyjádřeny nové poměry nejen na venkově, ale i v celém hospodářství ČSR. Vlastnictví polí a luk se nyní stávalo společným majetkem a meze určující hranice mezi jednotlivými pozemky byly slavnostně rozorávány.⁷³ Rozorávání se stalo prostředkem propagandy stejně jako výše zmíněná akce proti mandelince bramborové, umně zastřešující celkovou kampaň vedenou proti západním státům a soukromě hospodařícím jedincům. Problém absence mezí se však neprojevil pouze vymazáním hranic pozemků, které byly často stanoveny po několik staletí a byly respektovány po několik generací. Meze měly i svůj praktický účel, kdy sloužily jednak jako úkryt pro polní zvěř a jednak fungovaly jako regulátory vody, která tak nemohla volně stékat po jednolitéch lánech. Tomuto nešťastnému kroku tedy nejen že předcházelo zkonfiskování a demonstrativní rozorání hranic pozemků bývalých majitelů, ale po navrácení pozemků do rukou původních vlastníků po roce 1989 z polí téměř vymizela polní zvěř jako bažanti, zajíci či koroptve, kteří ztratili své přirozené úkryty, které jim skýtal právě meze. Současně rozorání mezí nenávratně způsobilo, že

⁷⁰ Rolníci byli ke vstupu do JZD přemlouváni i tím, že jim byl ponechán v soukromém vlastnictví záhumenek, na kterém mohli provozovat soukromé hospodaření. Ve III. typu družstva ještě členové dostávali malý podíl z poměru vložené půdy, ve IV. typu už se jejich odměna řídila pouze vykonanou prací.

⁷¹ K. JECH, *Kolektivizace a vyhánění*, s. 83.

⁷² J. BUREŠOVÁ, *Kolektivizace jako destrukční proces*, s. 110.

⁷³ Rozorávání mezí a scelování pozemků se nazývá *komasace*.

zejména v kopcovitých oblastech nelze regulovat a zadržovat vodu v mezích a voda tak volně stéká po polích a zaplavuje dříve nezátopové oblasti.

Situace týkající se velkých sedláků označovaných za kulaky se v druhé polovině roku 1950 povážlivě zhoršila a dalo se čekat, že stranické orgány již tak dosti vyhrocenou atmosféru ještě podpoří. Jedním z hlavních iniciátorů zaobírajících se otázkou kolektivizace byl generální tajemník ÚV KSČ Rudolf Slánský. Jeho zájem a vliv v otázkách zemědělství naopak těžce nesl ministr zemědělství Július Ďuriš. Slánský zemědělským funkcionářům zejména to, že kulaci jsou i přes zabavení mechanizačních prostředků a úrodné půdy často efektivnější než zakládána JZD a jak je možné, že právě majitelé půdy nad 20 ha jsou stále ještě členy JZD. Slánského vliv by v tomto ohledu byl patrně ještě vzrostl, nebýt událostí roku 1951, kdy se sám stal obětí komunistického režimu.⁷⁴ Rok 1951 lze za přelomový považovat hned z několika hledisek, jedním z nich může být i definitivní posun v otázce řešení kulacké problematiky.

Zostřený kurz vůči kulakům můžeme zpozorovat již na začátku roku 1951, konkrétně na přelomu února a března, kdy ministerstvo zemědělství vydalo materiál nazvaný *Omezování a zatlačování vesnických boháčů*. V praxi se tato vyhláška projevila v podobě tvrdšího postihu velkých sedláků v ohledech, v kterých byli postihováni již dříve. Jednalo se například o to, aby velkým sedlákům nebyly vypláceny finanční náhrady za zabavené traktory a stroje, aby v soukromém provozu nemohlo být provozováno semenářství a šlechtitelství zemědělských plodin nebo aby byl urychlen a dokončen „výkup“ plemenných zvířat a jejich přesun do JZD.⁷⁵ Velký problém činila v průběhu roku 1951 zabavená „kulacká“ půda. Ta přecházela buď pod správu místního JZD nebo pod MNV. Především na MNV ale docházelo k nesrovnalostem v ohledu účetnictví, protože zabavená půda nebyla zařazena do rozpočtu na celý rok a MNV tak nezbyvaly prostředky na obhospodařování zabavené půdy. V souvislosti se zábořem půdy a uvalením nuceného pachtu na majetek sedláků prosazoval ministr zemědělství Ďuriš vystěhování poškozených jedinců mimo obec, aby tito nemohli negativně

⁷⁴ K. KAPLAN – P. KOSATÍK, *Gottwaldovi muži*, s. 91 – 92.

⁷⁵ Nucený odvod a výkup dobytka byl stejně jako akt rozorávání mezi patřičně propagandisticky využit, chybět nemohly velké portréty vůdčích osobností KSČ a výjimkou nebyly ani podobizny V. I. Lenina či J. V. Stalina. Postup, při kterém byly sedlákům kvalitní kusy dobytka nahrazovány méně kvalitními, byl z vysokých stranických míst postupně utlumován a stále více se odvodů nenahrazovaly a na zemědělské usedlosti byl uvalován nucený pacht podle zákona č. 55/47. 4. května 1951 bylo rovněž ustanoveno, jakým způsobem určovat vesnické boháče. Podle usnesení sekretariátu ÚV KSČ platil za vesnického boháče majitel půdy s minimální výměrou v řepařské oblasti 8 – 12 ha, v obilnářské oblasti 10 – 14 ha, v bramborářské oblasti 12 – 16 ha a v oblastech pícninářských 15 – 20 ha. Za vesnického boháče se počítali i ti, kteří vlastnili menší výměru pole než výše uvedenou, ale byli současně hostinskými, mlynáři, zahradníky, řezníky nebo obchodníky. Šárka STEINOVÁ, *Vesnický boháč*, in: *Prameny a studie. Zemědělství a 50. léta*, Praha 2008, s. 86 – 89.

ovlivňovat okolí. Ve stejnou dobu se do jednání o postihu vesnických boháčů již po několikáté zapojilo ministerstvo spravedlnosti, které nabádalo k tomu, aby pro každý region nebo ještě lépe každou obec byl vybrán jeden sedlák, který bude exemplárně potrestán a čímž bude dáno varování ostatním. Uvnitř KSČ tedy bylo vše přichystáno k mohutným represivním zákrokům vůči sedlákům, zbývalo najít vhodnou záminku pro spuštění celé akce. Na konci června roku 1951 tak byl připraven rozhodující úder proti venkovu, na kterém se vedle ministerstva zemědělství podílela též ministerstva národní bezpečnosti, spravedlnosti a vnitra a řada významným jedinců z nejvyšších míst KSČ, mezi nimi např. Rudolf Slánský nebo Alexej Čepička.⁷⁶

2.10. Babice a zahájení akce „Kulak“

Záminkou se nakonec staly události začátku července, které se odehrály v obci Babice u Moravských Budějovic. Dne 2. července přepadli čtyři ozbrojení muži jednání rady MNV, načež tři muže zastřelili a jednoho zranili. Hned druhý den byli pachatelé dopadeni sbory SNB a Lidových milicí v nedalekém poli a zneškodněni. Následně od 12. do 14. července 1951 probíhal v krajském městě Jihlavě soud, v kterém bylo odsouzeno dalších čtrnáct lidí, údajných spolupracovníků pachatelů, mezi nimiž byli zastoupeni členové katolické církve a „vesničtí boháči“. Celý proces byl mohutně využit k propagandistickým účelům a mistrně zinscenován nejen soudními instancemi, ale k nim se připojilo i vedení ÚV KSČ, ministerstvo spravedlnosti a ministerstvo národní bezpečnosti. To pouze dokazuje důležitost události pro komunistickou stranu. Celý proces byl dopředu pečlivě připraven a velmi nezvyklým postupem byla i jeho zkouška den před oficiálním zahájením líčení. Samotný průběh procesu v jihlavském Dělnickém domě střídavě sledovalo asi 1200 lidí, většinou neinformovaných a nezasvěcených, kteří byli šokováni řaděním babických odsouzených a dožadovali se nejvyšších trestů.⁷⁷ Konečný rozsudek pro čtrnáct viníků obsahoval sedm trestů smrti, dva doživotní tresty a zbývající tresty pro pět odsouzených v celkové výši 110 let. K těmto rozsudkům přidal osobně ministr spravedlnosti Štefan Rais konfiskaci majetku odsouzených a vystěhování příslušníků jejich rodin. Celá událost spojená se soudním procesem přinesla úspěchy velmi brzy, a to ve zvýšeném počtu přihlášek od JZD, eventuálně odhlášek z katolické církve. Politický proces jako metoda zastrašení svých protivníků tedy KSČ vyšla, navíc zde byla vyzkoušena varianta konfiskace a vystěhování rodin z jejich obce. Závěrem

⁷⁶ P. BLAŽEK – M. KUBÁLEK, *Akce „Kulak“*. *Přijetí, uplatňování a zrušení směrnice tří ministrů*, in: P. Blažek – K. Jech – M. Kubálek, *Akce „K“*, s. 68.

⁷⁷ Tato taktika masové popularizace politických procesů byla komunisty zdárně vyzkoušena již na podzim 1950 během procesu s Dr. Miladou Horákovou.

musím podotknout, že do dnešních dnů se nepodařilo přesně vyřešit, co se vlastně 2. července 1951 v Babicích stalo a především, kdo stál za tamními událostmi. Vedou se i spekulace, že se jednalo o účelovou provokaci KSČ.⁷⁸

Nejspíše na počátku srpna 1951 se v Lánech sešlo nejvyšší stranické vedení KSČ a vydalo příkaz k vydání podrobných postupů pro plánovanou akci „Kulak“.⁷⁹ Vypracováním postupu byli pověřeni ministr vnitra Václav Nosek, ministr spravedlnosti Štefan Rais a ministr národní bezpečnosti Ladislav Kopřiva. Jejich společným závěrem se stala *Směrnice ministra národní bezpečnosti, ministra vnitra a ministra spravedlnosti ze dne 22. října 1951 o úpravě poměrů rodinných příslušníků odsouzených vesnických boháčů*, na které spolupracovali další členové zmíněných ministerstev a člen ministerstva národní bezpečnosti kpt. Ladislav Hudec ve své zprávě o akci „K“ uvedl, že na směrnici se podílel i sovětský poradce „soudruh Boris“.⁸⁰ Přes některé komplikace a protiprávní jednání (za nepřítomného Václava Noska podepsal směrnici Štefan Rais) vešla směrnice 1. listopadu 1951 v platnost. Přesto, že přípravu zajišťovalo především ministerstvo spravedlnosti, v průběhu vykonávání tezí směrnice bylo jasné, že největší tíha bude ležet na ministerstvu národní bezpečnosti, které se mělo starat o pracovní místa a místa pobytu vystěhovávaných sedláků.⁸¹

K prvním „přesunům“ deklarovaným ve směrnici tří ministrů, tedy k zahájení akce „K“, došlo 22. listopadu 1951, kdy byly čtyři rodiny z okresu Moravské Budějovice a jedna rodina z okresu Třebíč přesunuty na státní statek Ploskovice v okrese Litoměřice. Celá akce se rozbíhala velmi pozvolna a do konce roku 1951 bylo z pohledu KSČ vystěhováno pouze 33 rodin. Největší problémy činila represivním složkám administrativa spjatá s vykonáváním přesunů jednotlivých rodin, a to i přes vysokou připravenost členů ministerstva národní bezpečnosti. Až do listopadu 1952 se vystěhovávací akce týkaly pouze českých zemí, na

⁷⁸ Podrobněji viz Luděk NAVARA – Miroslav KASÁČEK, *Mlynáři od Babic. Nová fakta o osudovém dramatu padesátých let*, Brno 2008. nebo Radovan ZEJDA, *Babice*, Třebíč 2001. O významu a propagandistickém využití babického procesu svědčí i brožura, která vyšla už v říjnu 1951 a která obsahuje stručné charakteristiky jednotlivých odsouzených, jejich výpovědi a tresty. Brožura byla dána do sazby 23. července a tisknuta v prvním vydání v nákladu 100 tisíc výtisků. Viz *Babice*, Praha 1951.

⁷⁹ Často se setkáme s pojmenováním akce „K“. KSČ pojmenovávala jednotlivé akce za socializaci společnosti počátečními písmeny. Zkratková písmena sloužila nejen k utajení, ale i k rychlejší komunikaci. Akce „K“ jako klášter bylo pojmenování akce, v jejímž rámci byly likvidovány kláštery a mužské řeholní řády. Od akce „K“ jako „kulak“ se lišila časovým zařazením. Akce „K“ jako klášter probíhala v průběhu roku 1949, zatímco akce „K“ jako „kulak“ probíhala v letech 1951 – 1953.

⁸⁰ Zajímavým a ne jistě zanedbatelným detailem je fakt, že na směrnici týkající se zemědělství a venkova se nepodílelo ministerstvo zemědělství. Důvodem nejspíše byly osobní rozpory mezi jednotlivými funkcionáři KSČ, obzvláště výše zmíněný rozpor mezi Slánským a Ďurišem, které vedly až k Ďurišovu odvolání a přesunutí do „ústraní“ na Slovensko a jeho nahrazení na postu ministra zemědělství Josefem Nepomuckým, směrnice zároveň potvrzovala, jakou důležitost přikládá samotné vedení ÚV KSČ otázce venkova a že ve vývoji a řešení otázky venkova bude hrát hlavní roli především právo a násilí a ne společný zájem na zemědělství.

⁸¹ P. BLAŽEK – M. KUBÁLEK, *Akce „Kulak“*. *Přijetí, uplatňování a zrušení směrnice*, s. 74 - 77.

Slovensku docházelo k uplatňování směrnice tří ministrů a akce „K“ pomaleji. Důvodem zpomalení uplatňování směrnice tří ministrů na Slovensku může být její utajení a fakt, že z vedení KSS o této směrnici vědělo minimum členů.⁸²

Problémem akce „K“ se postupně začal stávat její rozsah. Trestní postih se netýkal pouze dotyčného sedláka, tedy majitele pozemku, ale i celé rodiny, což způsobovalo mnoho neshod. Předně státní statky, na které byly rodiny povětšinou přesídlovány, nechtěly přijímat neúplné či nepraceschopné rodiny a takovýchto rodin se vyskytovalo vcelku hodně, zejména kvůli trestu odnětí svobody jejich mužským členům. Během zahájení akce „K“ docházelo ke zcela paradoxním situacím, kdy se dopady akce týkaly i lidí, kteří byli v roce 1945 dosídleni do opuštěných německých a maďarských statků v pohraničí. Toto dosídlení organizovala KSČ, která v roce 1945 sice ještě nebyla vládnoucí stranou, ale v otázkách pozemkové reformy a náhrady se čile angažovala, a nyní ta samá KSČ půdu dosídleným jedincům sebrala s odůvodněním, že přišli do pohraničí s účelem vlastního obohacení. Současně vyvstával na povrch problém s financováním vystěhovávání rodin. Jako původní řešení financování vystěhovávání rodin bylo zvoleno čerpání financí ze zabaveného majetku. V praxi však byl majetek často rozkraden dříve než se z něj stačilo vystěhovávání financovat. Jelikož vystěhovávání rodin spadalo vedle ministerstva národní bezpečnosti i do kompetencí okresních národních výborů a jim podřízeným místním národním výborům, nejvíce stížností přicházelo právě z těchto instancí.

2.11. Pozastavení, druhá vlna a ukončení akce „K“

Dne 5. května 1952 byla akce „K“ pozastavena kvůli výše uvedeným důvodům a také proto, aby její druhá fáze přešla z hlavní kompetence ministerstva národní bezpečnosti pod kompetence stranického aparátu. Důvodem nebylo zmírnění akce, ale naopak její zefektivnění, kdy se předpokládalo, že stranický aparát spolu bude lépe komunikovat a průběh akce tak bude plynulejší.⁸³

Nová vlna přerušené akce „K“ byla zahájena 4. listopadu 1952 a nesla se v duchu propracovanějšího systému evidence kulaků. Straničtí funkcionáři a především pak členové MNV začali sepisovat seznamy kulaků v regionech, odkud pocházeli, aby tak vzniknul ucelený přehled jmen a jejich zařazení do obcí. Tyto kroky se v počátcích pochopitelně setkaly na úrovních MNV s lidským faktorem, kdy v některých obcích byly na seznamy zařazováni i řádní členové JZD, na druhou stranu se vyskytovaly obce, kde byly kulacké

⁸² Tamtéž, s. 80.

⁸³ K. JECH, *Kolektivizace a vyhánění*, s. 139.

seznamy prázdné, přestože se v obci osoby označené za „kulaky“ nacházejí. Přetrvávající potíže se projevovaly v oblasti financování. Za období od února do května 1953 činily ztráty 11 milionů 770 tisíc Kčs a za období od června do prosince 1953 dokonce 48 milionů 898 tisíc Kčs, navíc v nové, reformované měně. S problémy finančními byly spjaty i problémy pozemkové. Vyvlastněnou kulackou půdu vlastnilo MNV, který ji mohl dát do užívání JZD, státním statkům či drobným sedlákům do soukromého vlastnictví. Ani jedna z těchto tří možností však nebyla dostačující, neboť nikdo z výše jmenovaných nevlastnil dostatečný počet pracovních sil a mechanizace, aby dokázal půdu obhospodařovat v takovém rozsahu, v jakém to činili její původní majitelé. Z tohoto důvodu půda chřadla a výnosy ze sklizní citelně klesaly.⁸⁴

K ukončení akce „K“ napomohla celková situace komunistického systému v roce 1953, který se dospěl až do krizového stadia. V březnu 1953 zemřel sovětský diktátor J. V. Stalin, kterého nedlouho na to následoval i československý nejvyšší státní představitel, a sice Klement Gottwald. Tato úmrtí přispěla k částečnému uvolnění poměrů v celém komunistickém bloku. Nejdále proces uvolnění poměrů došel v Polsku a Maďarsku, kde muselo být reformní křídlo Imre Nagyho násilně poraženo sovětskými tanky. V ČSR díky méně přísným poměrům došlo k měnové reformě, která potvrdila nešťastné hospodaření první pětiletky a která lidem v podstatě vzala všechny jejich dosavadní úspory. Všechny tyto události ať už přímo či nepřímo nahrávaly k ukončení akce „K“. Vedle již zmíněných hospodářských a finančních ztrát byla tématem jednání vedených od května 1953 také přelidněnost státních statků vystěhovanými rodinami a obtížnost jejich dalšího umístění.⁸⁵ Probíhající jednání postupně zbavovala ministerstvo národní bezpečnosti pravomocí v realizaci akce „K“ a 13. července vydal ministr národní bezpečnosti Karol Bacílek rozkaz hlavnímu organizátorovi akce „K“ kpt. Ladislavu Hudcovi, aby ukončil vystěhovávání rodin. V dále vedených jednáních měla být novelizována směrnice tří ministrů a represe vůči sedláckým rodinám měly nadále pokračovat, k ničemu takovému už ale nedošlo a nejtvrďší fáze kolektivizování vesnice, spojená se zabavováním majetku a vystěhováváním celých rodin, byla ukončena.⁸⁶

Směrnice tří ministrů a z ní vycházející akce „K“ byly podrobeny přezkoumání, v rámci kterého měl hlavní slovo ministr vnitra Rudolf Barák a ministr spravedlnosti Václav

⁸⁴ Tamtéž, s. 176.

⁸⁵ V druhé vlně kolektivizace od listopadu do května 1953 dosáhlo tempo akce „K“ průměrného počtu 200 vystěhovaných rodin za měsíc.

⁸⁶ P. BLAŽEK – M. KUBÁLEK, *Akce „Kulak“*. Přijetí, uplatňování a zrušení směrnice, s. 123 - 132.

Škoda. V hodnotící zprávě úředníků ministerstva vnitra vyjadřující se k celé akci „K“ jsou vyzdvíženy hlavní nedostatky akce. Za ty byla uváděna likvidace „kulaků“ jako třídy, neschopnost zajistit obdělávání zabavené půdy, nedostatečné přesvědčení vesnice o oprávněnosti akce, protiprávní založení celé akce a v neposlední řadě stále přetrvávající postihy „kulaků“ vykonávané místními národními výbory. 18. ledna 1954 došlo na základě této zprávy ke zrušení směrnice tří ministrů, bohužel anulace procesu proběhla pouze na oficiální rovině. Vystěhovaným a postiženým rodinám majetek navrácen nebyl, navíc jim nebyl povolen návrat do rodných obcí, což bylo často odůvodňováno jejich nepostradatelnou pozicí na státních statcích. Právně a úředně tedy byla směrnice tří ministrů zrušena a uznána za protiprávní a akce „K“ za neúspěšnou, konkrétní lidé, kterých se pokyny a směrnice přímo týkaly, však odškodněni nebyli.⁸⁷

Celkový rozsah postižených lidí během akce „K“ se nedá přesně vyčíslit, důvodem čehož je nejednotná evidence především z první vlny vysídlování, dalším důvodem je i neúplnost seznamů, z nichž některé byly zlikvidovány, a to buď ihned po skončení akce „K“ nebo před pádem komunistického režimu v roce 1989. I tento čin může být důkazem, jakou důležitost komunistické orgány kolektivizaci zemědělství přisuzovaly. Některé zdroje hovoří o zhruba 1200 rodinách, jiné až o 4000, za nejpřesnější můžeme považován údaj uvádějící číslo okolo 2000 rodin za celé období trvání akce „K“, což postihuje počet mezi 8000 až 10 000 jedinci. V každém případě by uplatněné postupy byly odsouzeníhodné, i kdyby se jednalo o členy jedné rodiny, nehledě na počty dosahující tisícových položek.⁸⁸

2.12. Vývoj v letech 1953 - 1960

Situace v zemědělství po ukončení akce „K“ byla do značné míry formována projevem prezidenta Antonína Zápotockého proneseným při příležitosti výstavby klíčovské přehrady. 1. srpna 1953 prohlásil: „*Strana nebude v družstvech držet nikoho, komu se chce odejít – každý si však musí uvědomit, že budoucnost venkova patří JZD tak jako tak a že se do jejich náruče jednou vrátí*“.⁸⁹ Po projevu mnoho rolníků z družstev vystoupilo, v některých obcích byla míra odejitých natolik vysoká, že zanikla i celá JZD. Zápotocký byl za tento krok kritizován především ze strany jeho nástupce na postu prezidenta republiky Antonínem Novotným. Tyto tendence pokračovaly až do poloviny roku 1955 a v myslích rolníků začaly být oživovány

⁸⁷ Tamtéž, s. 134 – 140.

⁸⁸ Jenom v roce 1951 bylo potrestáno 48 485 rolníků, což představovalo 39% všech odsouzených a postižených ve všech sférách. J. PERNES, *Krise komunistického režimu v Československu v 50. letech*, s. 69 – 71. srovnej K. JECH, *Kolektivizace a vyhánění*, s. 206. nebo Petr BLAŽEK – Michal KUBÁLEK, *Akce „Kulak“. Přijetí, uplatňování a zrušení směrnice*, s. 135.

⁸⁹ K. KAPLAN – P. KOSATÍK, *Gottwaldovi muži*, s. 195.

myšlenky na obnovení soukromého hospodaření. Souběžně JZD zaznamenávala velký útlum, některá byla rušena a téměř nulovou produkcí vykazovalo zakládání družstev nových.⁹⁰

Na zasedání pléna ÚV KSČ 29. a 30. června 1955 přednesl Antonín Novotný projev, v němž se věnoval budoucnosti zemědělského sektoru a zdůraznil, že ta bude zajištěna pouze výstavbou jednotných zemědělských družstev. Plénium se následně shodlo, že v letech 1953 – 1955 rozmach združstevňování značně stagnoval a tak je potřeba přejít k nové vlně kolektivizace venkova. Přes všechny snahy k zahájení nové vlny kolektivizace v roce 1955 nedošlo, ale v roce 1956 se již podařilo obnovit či založit 1 127 družstev, což znamenalo 11, 1% celkového počtu JZD. Rozvoj roku 1956 nedostal svým cílům, neboť byl přerušen revolučními událostmi v Maďarsku, které se odrazily i v československém prostoru a tak byla nová vlna kolektivizace plně realizována až v roce 1957.⁹¹

Nově nastalá vlna kolektivizace se v některých rysech lišila od fáze let 1951 až 1953 a hlavně se snažila vyvarovat se chyb první fáze. Přes počáteční nerozhodnost, zda razit protikulacké tvrzení o jejich nepřizpůsobitelnosti režimu nebo využít jejich schopností a zkušeností, bylo nakonec kulakům dovoleno vstupovat do JZD. Mnoho velkých sedláků tak vstoupilo do JZD a přinesli s sebou zkušenosti a organizační schopnosti, které byly plně využity při hospodaření družstva. Na druhou stranu je nutno dodat, že kulakům často nezbývala jiná možnost, jelikož jejich původní půdní majetek byl zabaven, zmenšen nebo vyměněn za půdu horší kvality a dostupnosti, tudíž bylo jasné, že by proti vysokým dodávkovým povinnostem neměli šanci uspět, a proto raději volili vstup do JZD. Vstup velkých a středních sedláků do JZD byl rovněž motivován tím, že od roku 1956 se družstva měla stát zemědělskými podniky a ne výrobními stanicemi, jako tomu bylo na počátku 50. let. Souběžně s tímto krokem se zlepšila situace v ohledu dostupnosti a počtu mechanizačních prostředků i pracovních sil. Vůči kulakům již neměla být uplatňována represivní síla, ale měli být měřeni podle daných administrativně právních hledisek, což ale nevyklučovalo např. zvýšení dodávkových povinností. Všechny tyto faktory přispívaly k tomu, že za půl roku 1957 vzrostla plocha spadající do majetku JZD o 442 850 ha a v Československu vzniklo 1 593 nových JZD. Tento rychlý nárůst měl bohužel i své negativní stránky, a to v podobě neschopnosti obdělávat nové půdní plochy, které byly začleňovány do JZD, proto se stále nedařilo dosáhnout předválečných výsledků produkce a snížit finanční dluhy.⁹²

⁹⁰ Vladimír BŘEZINA, *Kolektivizace zemědělství v Československu v letech 1955 – 1960*, in: P. Blažek – M. Kubálek (eds.), *Kolektivizace venkova*, s. 130.

⁹¹ J. PERNES, *Závěrečná etapa kolektivizace zemědělství v Československu 1957 – 1960*, in: V. Březina – J. Pernes, *Závěrečná fáze kolektivizace zemědělství v Československu 1957 - 1960*, s. 10 - 11.

⁹² V. BŘEZINA, *Kolektivizace zemědělství v Československu*, s. 132 - 134.

V lednu 1958 vešlo v platnost vládní nařízení č. 49, které udávalo rozdílné dodávkové povinnosti soukromníkům a družstvům. Důvod byl zřejmý, šlo o to, zničit poslední zbytky soukromě hospodařících sedláků a veškerou půdu v Československu převést do státního sektoru.⁹³ Na červnovém XI. sjezdu KSČ pak byla tato skutečnost potvrzena. Do konce roku 1960 mělo dojít ke kolektivizaci zbývajících půdy a konečně tak dospět k socializaci venkova. Tempu kolektivizace však nestačila družstva stávající, natož družstva nově vzniklá. Výsledkem byla nedostatečná mechanizace družstev (výjimkou nebyla ani družstva bez jediného traktoru), malý počet lidí na objem půdního fondu družstva a zadluženost JZD. Přes všechny snahy KSČ o utajení těchto problémů se nefunkčnost zkolektivizovaného zemědělství dostávala mezi obyvatelstvo jednoduchým způsobem, zásobovacímí potížemi. Problémům s mechanizací nepomohlo ani částečné okleštění strojních a traktorových stanic, kterým byly ponechány pouze sezónní stroje, zatímco ostatní byly rozděleny přímo do správy JZD.⁹⁴

V roce 1960 byla kolektivizace zemědělství v Československu prakticky dokončena. V majetku JZD či státních statků se nacházelo přes 90% půdy a zbytek byl brzy přičleněn. Nová vlna kolektivizace v letech 1955 – 1960 se sice distancovala od násilných záborů území či vystěhovávání sedláků, v systému hospodaření se ale nevyvarovala chyb z počátku padesátých let. Opět se jednalo především o politickou akci, kdy bylo zdůrazňováno společné vlastnictví, ale hospodářský a ekonomický průběh procesu byl zanedbáván, o lidském nemluvě. Československé zemědělství nebylo v roce 1960 zdaleka samostatné a trvalo několik let, než tohoto stavu dosáhlo.⁹⁵ To znamenalo další zadlužování a výdaje, neboť stát byl nucen dovážet zemědělské produkty ze zahraničí.

Hlavním rozměrem ale zůstává ten lidský. Od konce 2. světové války a zejména v 50. letech byla zničena spousta lidských osudů, mnohdy po staletí budované a děděné grunty se staly majetkem JZD, velkostatky přešly pod státní statky, a pokud byly tyto majetky vráceny po roce 1989, nacházely se v dezolátním stavu. Násilnou kolektivizací utrpěl též ráz venkova jako celku. Staleté hranice mezi pozemky byly rozorány, domy dominující návsím zchátraly. Vzhledem k přístupu, který volila KSČ k realizaci přestavby systému zemědělství, se snad ani

⁹³ Na začátku roku 1958 bylo v rukou soukromníků pouze 1, 5% celkové rozlohy zemědělské půdy v ČSR.

⁹⁴ J. PERNES, *Závěrečná etapa kolektivizace*, s. 28 - 49 .

⁹⁵ Podle některých zdrojů se investice do československého zemědělství mezi lety 1951 a 1965 pohybují okolo 64, 5 miliard Kčs. Viz J. PERNES, *Závěrečná etapa kolektivizace zemědělství*, s 51.

nejde divit, že tento systém začal fungovat až po dlouhé době, době, kdy byla porušována základní lidská práva.

3. Jihlavský kraj a okres

3.1. Charakteristika Jihlavského kraje

Jihlavský kraj, který byl jako správní jednotka spolu s dalšími osmnácti československými kraji zřízen zákonem číslo 280/1948 Sb. ze dne 21. prosince 1948 a který zahájil činnost od 1. ledna 1949, byl svojí polohou a složením do značné míry specifický. Jeho území dělila zemská hranice tak, že sídla šesti z jeho celkových třinácti okresů ležela na historickém území Čech a zbývajících sedm okresních sídel se nacházelo na území Moravy.⁹⁶ V tomto ohledu se jednalo o jediný kraj v Československu, který nerespektoval zemskou hranici a není tedy divu, že když jihlavský kraj v roce 1960 zanikal, jeho území bylo rozděleno pod správu tří krajů.⁹⁷ Složitá situace v kraji byla navíc podpořena dlouholetou přítomností a vlivem německého etnika, a to zejména v oblasti okolo krajského města Jihlavy. Dalším z významných rysů regionu byla jeho příhraniční poloha, která se týkala okresu Dačice. V hospodářské sféře se Jihlavský kraj uplatňoval zejména po stránce zemědělské. Přes nepříliš úrodné půdy kopcovitého terénu Českomoravské vrchoviny byli zdejší obyvatelé na zemědělství závislí a jejich spjatost s půdou se dědila z generace na generaci, nezřídka tomu tak bývalo již od bitvy na Bílé Hoře. Ze silné vázanosti na půdu tak logicky vyplývají i volební preference v meziválečném Československu, kdy nejvíce podporovanou stranou byla strana agrární, následována stranou lidovou, neboť víra byla dalším významným bodem života obyvatel kraje.

Z výše uvedených charakteristik tedy můžeme pochopit, že plánovaná kolektivizace zemědělství a celková socializace venkovského prostoru narazila v Jihlavském kraji na nesouhlas a odpor. Nejsložitější situace byla reflektována v okresech Třebíč a Moravské Budějovice. Venkov těchto dvou okresů patřil k nejtradičnějším v rámci kraje, a tudíž byli místní obyvatelé nejen silně vázáni na svoji půdu a majetek, ale jejich životy byly silně propojeny s katolickou vírou. Dostí složitá byla situace rovněž v okresech Jihlava a Dačice, kde sehrálo velkou roli vystěhování německého obyvatelstva.⁹⁸ Oba okresy byly po tzv.

⁹⁶ Podle vládního nařízení č. 3/1949 se kraj dělil na následující okresy: Jihlava, Pelhřimov, Havlíčkův Brod, Žďár nad Sázavou, Třešť, Dačice, Pacov, Ledec nad Sázavou, Kamenice nad Lipou, Třebíč, Moravské Budějovice, Humpolec a Velké Meziříčí.

⁹⁷ Území Jihlavského kraje bylo rozděleno mezi kraj Jihomoravský, Jihočeský a Východočeský.

⁹⁸ Za pomoci československé armády jsou Němci z Jihlavy od 23. 5. 1945 soustředěni v internačních táborech v Helenině, Starých Horách (okrajové části Jihlavy – pozn. autora) a Stonařově. Od června 1945 k nim postupně přibývalo německé obyvatelstvo z okolních obcí. V Jihlavě zůstalo z původních 16 000 pouhých 1 200 občanů německé národnosti. V rámci tzv. divokého odsunu bylo odsunuto 2 300 německých obyvatel. Viz Karel KŘESADLO, *Boj za přerůstání národně demokratické revoluce v socialistickou na Jihlavsku 1945 – 1948*, s. 10 – 11 a 28.

divokém odsunu německého obyvatelstva v průběhu roku 1945 a následném organizovaném odsunu dosídleny novými obyvateli, kteří se stali vhodným prostředkem pro agitaci ze strany KSČ.⁹⁹ Dosídlenci povětšinou pocházeli z nižších sociálních vrstev, a tudíž se dali lehce přesvědčit volebními sliby komunistů, které jim slibovaly sociální jistoty, navíc podpořené obdarováním zabaveným německým majetkem a půdou. Výsledek komunistické agitace se následně plně projevil v květnových volbách roku 1946, kdy v jihlavském okrese zvítězila KSČ před lidovci a národními socialisty a ve stejném pořadí skončily volby v okrese Dačice.¹⁰⁰

Situace v zemědělském sektoru Jihlavského kraje byla z celorepublikového pohledu pro KSČ značně neuspokojivá. Kolektivizační snahy zde narážely na tvrdý odpor, který se nejvíce projevoval v okresech Moravské Budějovice, Třebíč, Dačice a Jihlava a tak zamýšlená komunistická proměna venkova probíhala velice pomalu. Odpor ke kolektivizaci byl zapříčiněn silnou vazbou k půdě, která byla v silně agrárním kraji cenným majetkem, v okresech Moravské Budějovice a především v okrese Dačice pak byla navíc situace ztěžována přítomností obcí v pohraničním pásmu, které ležely v zakázaném území, na které nemohli být dosídlováni noví obyvatelé, čímž značně klesala schopnost zemědělské produkce.¹⁰¹

3.2. Jihlavský okres

„Okres Jihlavský rozkládá se na západě Moravy, při samých hranicích zemských tak, že severozápadní hranice okresní jsou zároveň zemskými hranicemi českomoravskými. (...) Krajinný ráz okresu našeho, druhdy zajisté pralesem zarostlého, s půdou více bahnitou a tudíž chladnou a méně úrodnou, nelákal zajisté obyvatelův. Vyhledávaliť první osadníci krajin šťastněji položených, teplých a úrodných. Dle toho můžeme míti za to, že sotva kdo z praobyvatelů Moravy usedl v krajině naší; snad jen osamělí lovcové navštěvovali

⁹⁹ Definitivní odsun Němců z Jihlavy probíhal od února do října 1946 a v jeho rámci bylo odsunuto na 14 000 německých obyvatel. V listopadu se konal poslední transport obyvatel z Jihlavy, Nového Města na Moravě, Třebíče, Velkého Meziříčí, Dačic a Moravských Budějovic, čítající 7 200 osob. Viz *Jiskra*, Týdeník KSČ pro jihozápadní Moravu ze dne 13. 10. 1946, s. 1 a 3.

¹⁰⁰ V okrese Jihlava získala KSČ 14 972 hlasů, strana lidová 9 408 hlasů, národní socialisté 6 138 a sociální demokraté 5 106 hlasů. Viz SOKA Jihlava, OkÚ Jihlava, f. ONV Jihlava, kart. 660, inv. č. 1335 a 1336, Volby 1946.

¹⁰¹ V okrese Moravské Budějovice se jednalo o 3 obce (Mešovice, Uherčice, Vratěním), v okrese Dačice celkem o 27 obcí (Dětříš, Dobrotín, Filipov, Hluboká, Chvaletín, Kadolec, Košlák, Košťálov, Kuní, Leštnice, Maříž, Modletice, Navary, Nové Sady, Pernárec, Peršláček, Písečné, Rajchětov, Rancířov, Romava, Slavětín, Slavonice, Staré Hutě, Staré Město, Václavov, Veclov, Županovice). Viz Moravský zemský archiv Brno (dále jen MZA), f. KNV Jihlava, kart. 30, inv. č. 212, Přehled potrestaných zemědělců ve správním trestním řízení za rok 1949, 1950, s. 90.

neschůdné, širé hvozdy zdejší, honit tehdejší zvěře staroevropské: turův, losův a medvěďův. ¹⁰²

Tímto až romanticky vyznívajícím popisem charakterizuje Jihlavský okres v úvodu jedenáctého dílu *Vlastivědy moravské* Alois Josef Pátek. Od vydání *Vlastivědy moravské* na přelomu 19. a 20. století se mnohé změnilo, přírodní podmínky krajiny v okolí Jihlavy však zůstaly zachovány bez větších změn. Průměrná nadmořská výška 540 m. n. m., klimatické podmínky blízké se horským oblastem a převážně kamenité podloží, to vše způsobuje, že oblast v okolí města Jihlavy je pro zemědělství nepříliš lukrativním regionem. Přes všechny nevýhody místních poměrů se obyvatelé na pomezí Čech a Moravy v průběhu času s půdou sžili a využili ji k pěstování méně náročných plodin, kupříkladu brambor nebo některých druhů obilí, často využívaných do krmných směsí pro dobytek. U menších zemědělců a bezzemků nebyl v dobách mezi první a druhou světovou válkou výjimkou sběr lesních plodů a hub. ¹⁰³

Navzdory těžko obdělavatelné a málo výnosné půdě bylo zemědělství pro obyvatele Českomoravské vrchoviny nepostradatelné a snad i díky zemědělským plodinám, kterých zdejší půda za cenu těžké práce vydávala nemnoho, byli obyvatelé se svojí půdou spjati mnohem pevněji než v úrodnějších oblastech. K blízkému vztahu k půdě se přidávala i silná religiozita, která byla po staletí jedinou jistotou obyvatel kraje, kde si lidé si nemohli být jisti úrodou a tím pádem zajištěním obživy. Tyto dvě typické charakteristiky obyvatel Jihlavského okresu byly nejdříve vystaveny těžké zkoušce během, pro ně téměř sedmi let, druhé světové války, aby po relativním tříletém klidu byli podrobena zkoušce ještě těžší a dlouhodobější, než jakou byla nacistická okupace.

Bezprostředně po osvobození okresu Jihlava v roce 1945 sovětskou armádou začaly místní orgány, v čele s nově vznikajícími národními výbory, řešit otázku německého obyvatelstva, která vzhledem k tomu, že v roce 1930 se k německé národnosti přihlásilo 39 % obyvatel Jihlavy z celkových 31 000, nebyla nejjednodušší. Období čekání na rezidua Postupimské konference v otázce občanů německé a maďarské národnosti využil Místní národní výbor v Jihlavě k tomu, aby alespoň částečně eliminoval nebezpečí tzv. divokého odsunu Němců a pokusů o mstu na německých obyvatelích ze strany Čechů. MNV nechal zkonfiskovat německý majetek, na průmyslové a zemědělské podniky uvalil zemědělskou správu a pro samotné občany německé národnosti nechal v okolí Jihlavy zřídit sběrné

¹⁰² Alois Josef PÁTEK, *Vlastivěda moravská. Jihlavský okres*, Brno 1901, s. 1 – 4.

¹⁰³ Josef BARTOŠ – Miloš TRAPL, *Dějiny Moravy. Díl 4. Svobodný stát a okupace*, Brno 2004, s. 65.

internační tábory, kde bylo německé obyvatelstvo soustředěno až do svého odsunu na území samotného Německa, nejčastěji do spolkové země Bavorsko. Jak již bylo uvedeno v předchozí kapitole, největší sběrné tábory se nacházely v okrajových částech města Jihlavy (Staré Hory, Helenín) a ve Stonařově, odkud si zástupci jednotlivých MNV mohli „vypůjčovat“ německé obyvatele na práce související s poválečnou obnovou, a to až do konečného odsunu Němců z ČSR v průběhu roku 1946.

3.3. Předpoklady kolektivizace a její počátky

Ze statistických údajů týkajících se kolektivizace v kraji vyplývá, že v roce 1949 se v Jihlavském kraji nenacházelo jediné JZD II. typu, natož III. či IV. typu. I přes vyhlášení zákona o zakládání JZD v únoru 1949 a následném květnovém IX. sjezdu KSČ, který vyhlásil zostřenou socialistickou politiku a který přispěl i k rozvoji JZD, se v roce 1950 nacházelo v kraji pouhých 27 družstev II. typu a jediné družstvo III. a IV. typu. Neúspěch kolektivizace v jejím raném stadiu podpořil i počet „kulaků“, který se v roce 1950 pohyboval okolo 4000 osob v kraji.¹⁰⁴

Komunistická strana se nastalou situací rozhodla řešit tvrdšími postihy velkých a středních sedláků, kteří neplnili své povinnosti, a celkově zostřenými postupy přispívajícími ke kolektivizaci. Přesto, že průběh celkové přestavby venkova podle sovětských vzorů měl být pečlivě evidován, což mělo přispívat k jeho hladkému průběhu, docházelo k mnoha zdržením a nejasnostem, nejčastěji způsobeným lidským faktorem. Proto i evidence přestupků za rok 1949 musela být vyžádána opakovaně, a to na základě výnosu ministerstva vnitra z 15. dubna 1950, který žádá o zaslání nového a zejména přesnějšího soupisu potrestaných zemědělců v jednotlivých okresech.¹⁰⁵

Opravené přehledy potrestaných zemědělců za rok 1949 nejčastěji vykazují delikty vzniklé neplněním dodávek, obchodováním na černém trhu, výjimečně pak slovní přestupky kritizující poměry v JZD. Většina přestupků byla vyřešena pokutou, pohybující se ve větší míře v rozmezí 500 – 5 000 Kčs, minimální množství pokut přesáhlo výši 50 000 Kčs, zbývající tresty byly vykonány odejmutím svobody, a to nejčastěji v délce do jednoho

¹⁰⁴ MZA, f. KNV Jihlava, kart. 1936, *Rozvoj JZD 1949 – 1955*. V rozporu s těmito údaji jsou čísla uvedená v archiválii MZA, f. KNV Jihlava, kart. 1780, inv. č. 3947, *Budování JZD, seznamy JZD podle typů 1950 – 1953*, která uvádí, že v roce 1950 byl počet JZD v kraji 412, z toho 1 JZD IV. typu, 8 JZD III. typu a 149 JZD II. typu, zbývající družstva byla I. typu.

¹⁰⁵ MZA, f. KNV Jihlava, kart. 30, inv. č. 212, *Přehled potrestaných zemědělců ve správním trestním řízení za rok 1949, 1950*, s. 9. Výnos ministerstva vnitra žádá vedle nového soupisu potrestaných zemědělců především o to, aby okresní národní výbory zaslaly přehledy přestupků potrestaných zemědělců spolu s výší trestu.

měsíce.¹⁰⁶ Za povšimnutí stojí počet celkově potrestaných v jednotlivých kategoriích. Největším počtem přestupků se provinili sedláci z kategorie do 5 do 15 hektarů, tedy sedláci malí a střední, kteří podle komunistických ideálů měli tvořit páteř socialistického zemědělství. Celkově se jednalo o 933 případů, kdy nejčastějším trestem byla pokuta do 5 000 Kčs. Naopak skupina velkých sedláků, označovaných jako vesničtí boháči či „kulaci“, vykazovala přestupků 528, tedy skoro o polovinu méně. Pokud sečteme počet potrestaných z kategorie do 2 ha a z kategorie od 2 do 5 ha, dostaneme téměř 500 potrestaných, což je podobné číslo jako u sedláků nad 15 ha. Tato čísla jasně ukazují, že velcí zemědělci v kategorii nad 15 ha v roce 1949 nejobstojněji plnili nařízené dodávky a stále tak tvořili páteř zemědělství v Jihlavském kraji. Naopak střední a menší zemědělci měli s plněním velké obtíže a jejich úloha v zakládaných JZD jako hlavních zemědělců a nositelů pokroku se ze zemědělského a celkově hospodářského hlediska ukázala jako neopodstatněná. Bohužel však namísto podstatných a zažitých pořádků v hospodářském rozvoji převažoval zájem politický. V porovnání jednotlivých okresů kraje si nejhůře vede okres Jihlava, Moravské Budějovice, Dačice a v kategorii sedláků od 5 do 15 ha a nad 15 ha vykazuje vysoká čísla okres Pelhřimov.¹⁰⁷

Postup kolektivizačních snah se i přes veškerou snahu a použití násilných opatření nepodařilo urychlit ani v roce 1950 a na začátku roku 1951. Nejistou situaci KSČ, která se potýkala s nízkým počtem sedláků vstoupivších do JZD a v mnoha případech i velmi neúspěšnými výsledky hospodaření JZD, dokládá obava krajského referenta vnitřní bezpečnosti Pelce z ledna 1951, který se obává a zároveň varuje všechny okresní referenty před rozšířením sabotáží z JZD Bojiště na Havlíčkobrodsku, kde čtyřikrát vyhořelo tamní JZD. Pelc ve své zprávě zdůrazňuje, že šlo o naplánovaný čin, neboť k požárům došlo čtyřikrát vždy ve stejnou hodinu a nabádá ke zvýšené opatrnosti, obzvláště v případě budov se společným ustájením dobytka.¹⁰⁸ V dalším průběhu roku 1951 se ÚV KSČ snažil zintenzivnit přechod k masové kolektivizaci, hromadně přejít k JZD III. typu a rovněž se přistoupilo k nucenému výkupu strojů. Vzhledem k tomu, že ani tyto násilné kroky nevedly ke zlepšení kolektivizační situace v Jihlavském kraji, KSČ s velkým potěšením uvítala červencové události v obci Babice v okrese Moravské Budějovice.

¹⁰⁶ Konkrétní počet zemědělců potrestaných pokutou nad 50 000 Kčs je dvanáct osob, z toho deset zemědělců spadá do kategorie vlastníků půdy nad 15 ha. Vězněných bylo celkem 58, nejvíce zemědělců (25) spadalo do kategorie vlastníků půdy od 5 do 15 ha. MZA, fond KNV Jihlava, kart. 30, inv. č. 212, s. 3 – 4.

¹⁰⁷ MZA, f. KNV Jihlava, kart. 30, inv. č. 212, s. 3 – 62. Nejčastějšími přečiny potrestaných zemědělců byly porážky na černo, nehlášení stavu dobytka, neplnění či špatné dodávky atd. Konkrétní zprávy o počtu zemědělců a jejich přečinech dodávaly místní služebny Sborů národní bezpečnosti, které informace předávaly okresním velitelstvím a ta dále krajskému referentovi bezpečnosti Karlu Houfovi.

¹⁰⁸ MZA, f. KNV Jihlava, kart. 29, inv. č. 211, *Upozornění na rozkrádání národního majetku v některých JZD a zakládání požárů a jiné sabotáže (Původní zpráva od ministerstva zemědělství Praha) 1951*, s. 2 – 3.

O této události jsem se zmínil již výše (viz kapitola *Babice a zahájení akce „K“*), proto ji v této kapitole nebudu podrobněji popisovat, pokusím se spíše popsat její význam pro další vývoj kolektivizace na Moravskobudějovicku, potažmo v celém Jihlavském kraji. V centru babických událostí stát údajný agent americké tajné služby CIC Ladislav Malý, který v moravskobudějovickém regionu organizoval odbojovou skupinu mezi nespokojenými sedláky. Tím, že byl Malý napojený na velký počet lidí nesouhlasících s režimem, roste domněnka, že StB využila celý babický incident k masové propagandě a demonstraci své síly proti těm, kteří budou odporovat režimu a kolektivizaci. Časté jsou též názory, že Malý byl ve skutečnosti agentem provokatérem StB. Pro cílenou provokaci ze strany StB svědčí i fakt, že kolektivizace v celém Jihlavském kraji postupovala velmi pomalu, což dokládá například statistika investiční výroby v zemědělství, kde se Jihlavský kraj nacházel mezi posledními z celé republiky. Malého důvěra a známost u lidí vzrostla také tím, že se o něm tradovalo, že má na starosti převod pražského arcibiskupa Berana do exilu. Beran se měl podle dobové šeptandy ukrývat v klášteře v Nové Říši.¹⁰⁹

Následný soudní proces probíhající od 12. července 1951 v Jihlavě byl ideologicky zneužit nejen proti církvi, ale i proti velkým sedlákům, kteří společně s členy kléru a věřícími tvořili nejtvrďší jádro odporu proti socializaci vesnice. V samotném procesu byli obviněni lidé, kteří spadali do kategorie „kulaků“. Babický případ dlouho zaplňoval přední stránky Rudého práva, nejintenzivněji od 13. do 29. července 1951, souběžně byly podepisovány petice, které odsuzovaly chování „vesnických boháčů“ a duchovních. Všechny tyto akce byly nejradikálnější právě v problémových okresech Jihlavského kraje, tj. okres Dačice, Třebíč a Moravské Budějovice. Babické události jsou komunistickou propagandou připomínány ještě dlouho po červenci 1951, nicméně ani babický případ s následným represivním postupem soudního řízení a vysokých trestů odnětí svobody nebo dokonce trestů smrti, nepřispěl k definitivnímu upevnění výstavby JZD na venkově Jihlavského kraje a k přispění k dokončení kolektivizace zemědělství a socializace venkova.¹¹⁰

Přesto, že rok 1951 se v celorepublikovém měřítku stal pro zemědělskou otázku, dá se říci přelomovým, toto tvrzení neplatí v úplné míře pro Jihlavský kraj. V roce 1951 velká část družstev II. typu přešla na III. typ, zároveň se ale téměř nezměnil celkový počet JZD v kraji.

¹⁰⁹ Michal STEHLÍK, *Jihlavský kraj v procesu kolektivizace 1948 – 1960*, in: Jirí Pernes – Vladimír Březina, *Závěrečná fáze kolektivizace zemědělství v Československu 1957 – 1960*, s. 188.

¹¹⁰ Michal STEHLÍK, „*Je vhodná doba se s nimi vypořádat...*“, in: *Paměť a dějiny*, roč. II., 2008/01, s. 58.

Souběžně došlo k úbytku členské základny v JZD oproti roku 1950 a rovněž se snížily práce vykonávané HTÚP, což zdánlivě nekoresponduje s nárůstem JZD III. typu.¹¹¹

V roce 1952 se v kraji stále nachází jediné družstvo IV. typu, které existuje od roku 1950 z ideologických hledisek v okrese Moravské Budějovice. I přes to, že vzrostl počet JZD III. typu, můžeme zaznamenávat celkovou krizi rozvoje JZD, podpořenou neúspěšným přecházením na JZD vyšších typů, o čemž svědčí zařazení JZD II. typů do této kategorie.¹¹² Z celkového počtu 1 013 obcí v celém kraji bylo v 56 % obcí založeno JZD a v držení JZD vyšších typů bylo 23, 38% půdy z celkového rozsahu půdy obdělávané JZD v kraji, což znamená, že přes 75 % půdy ve vlastnictví JZD bylo stále ještě I. typu, který oproti vyšším typům zachovával míru podílu na konečné sklizni podle velikosti vložené půdy. Nejvíce JZD vyššího typu se pak nacházelo v okresech Jihlava, Moravské Budějovice a Třebíč. Seznam těchto okresů je nasnadě, a to zejména kvůli kolektivizační zpupnosti okresů Třebíč a Moravské Budějovice, kde měla tvrdá kolektivizační praxe, podložená zakládáním JZD vyššího typu, která ruší principy dobrovolnosti a demokratičnosti, zajistit konečné vítězství komunistických ideálů. U okresu Jihlava je počet JZD vyššího typu způsoben snahou o stabilizaci tohoto regionu po vysídlení německé komunity.¹¹³ Poválečný odsun německého obyvatelstva a dosídlení vysídlených oblastí novými obyvateli se odrazil i ve výměrách půdy vlastněné JZD vyššího typu. Nejvíce půdy vlastnili okresy Jihlava a Dačice, tedy okresy, které byly nejvíce zasaženy odsunem německého obyvatelstva a které vysídlenou půdu darovali dosidlujícím obyvatelům, kteří byli ve velké míře zakládajícím členy JZD. Tato situace se týkala především jihlavského okresu, který byl v průběhu padesátých let postupně dosidlován, zatímco okres Dačice se potýkal s velkým počtem půdy v nuceném nájmu, a to z důvodu vysídlování pohraničního pásma a současně zabráním půdy kulakům a nespolehlivým občanům.¹¹⁴

Raná fáze kolektivizace se v okrese Jihlava projevila především v souvislosti s již zmiňovanými demografickými změnami způsobenými odsunem německých občanů a dosídlením prostoru občany československé národnosti. Vládnoucí orgány se proces výměny obyvatelstva s následnými komplikacemi ve výrobní sféře snažily podporovat a projevy

¹¹¹ V roce 1950 a 1951 zajišťovalo HTÚP vedle nuceného výkupu půdy postupné rozorávání mezí a scelování pozemků.

¹¹² JZD II. typu patřila podle oficiálního dělení do prvotní fáze zakládání a vývoje JZD a do kategorie JZD vyšších typů spadala až JZD III. a IV. typu.

¹¹³ U všech tří okresů se počet JZD vyššího typu pohybuje od 65 do necelých 70%.

¹¹⁴ V obou okresech se výměr vlastněné půdy pohyboval řádově o 4 000 ha více než v ostatních okresech kraje. Konkrétně se jednalo o 13 509 ha v okrese Dačice a 13 424 ha v okrese Jihlava. Viz MZA, f. KNV Jihlava, kart. 1780, inv. č. 3947, *Budování JZD, seznamy JZD podle typů. 1950 – 1953*, s. 18.

těchto snah v zemědělství se odrazily v tendencích ke zvyšování počtu půdy vlastněné jednotnými zemědělskými družstvy a přechodem JZD na vyšší typy. Tento trend dokazuje založení prvního JZD v okrese Jihlava, které se nacházelo ve Starých Horách a které vzniklo již 15. března 1949. JZD ve Starých Horách bylo v dubnu roku 1949 následováno založením družstev v Doupí, Salavicích a Horních Dubenkách, tedy dva měsíce po vyhlášení zákona o JZD, ale měsíc před IX. sjezdem KSČ, jehož závěry výrazně urychlily vznik JZD a postup kolektivizace v celém Československu. V roce 1950 pak byla jednotná zemědělská družstva založena v dalších 23 obcích a v letech 1951 a 1952 vzniklo dalších 43 zemědělských družstev.¹¹⁵

V roce 1950 se 4 JZD v jihlavském okrese řadila mezi družstva III. typu, dalších 19 družstev se řadilo do kategorie II. typu a zbývající družstva byla teprve rozvíjena I. typem hospodaření. Při zohlednění počtu JZD a jejich typu je vidět, že dle této statistiky patřil jihlavský okres po okresu Moravské Budějovice k nejlépe a nejrychleji se rozvíjejícím. Díky tomu, že zemědělství jihlavského okresu nadále pokračovalo v krocích nastolených v letech 1949 a 1950, patřil tento region v roce 1952 k nejpokročilejším v otázce socializace venkova. Tuto skutečnost odráží i počet JZD vyššího typu, jejichž podíl byl v roce 1952 v jihlavském okrese nejvyšší z celého kraje, stejně jako počet všech založených JZD. Díky těmto faktorům tak JZD v jihlavském okrese vlastnila 29 936 ha půdy, což představovalo 68,9 % založených JZD ve všech obcích a osadách okresu a této statistice mohl konkurovat pouze okres Moravské Budějovice s 69,3 % JZD. Oproti tomu okres Třešť vykazoval pouhých 30 % založených JZD. Ještě dominantnější byl podíl JZD vyššího typu na vlastněné půdě všech JZD. Tato výměra se pohybovala okolo 13 400 ha a procentuálně vyjádřeno představovala 44 %, čemuž na druhém místě v kraji přihlížel okres Dačice sice s téměř totožnou výměrou 13 500 ha, ale vzhledem k velkému územnímu rozsahu okresu byl procentuální podíl pouze 31 %.¹¹⁶

Vlivem slučování, rozpadu, ale i vzniku nových JZD existovalo na konci roku 1952 v jihlavském okrese celkem 55 JZD, z toho 46 III. typu, 7 družstev bylo II. typu a 2 družstva se rozpadla.¹¹⁷ Mezi nejpočetnější družstva se řadila Brtnice, která evidovala nejvíce

¹¹⁵ *30 let socialistického zemědělství na Jihlavsku*, s. 8.

¹¹⁶ MZA, f. KNV Jihlava, kart. 1780, inv. č. 3947, Budování JZD, s. 18.

¹¹⁷ Mezi JZD III. typu bylo zařazeno i JZD Hojkov, kde dosud neproběhlo společné ustájení dobytka, které bylo jedním ze znaků III. typu. Dalšími družstvy III. typu byla JZD Bedřichov, Hruškovy Dvory, Staré Hory, Brtnice, Cejle, Cerekvička, Čížov, Dušejov, Dvorce, Henčov, Heroltice, Hlávkov, Hosov, Hubenov, Hybrálec, Jamné, Ježenná, Jiřín, Kosov, Sasov, Kostelec, Loučky, Luka, Otín, Měšín, Panská Lhota, Malé, Pávov, Pístov, Popice, Příseka, Puklice, Studénky, Rančířov, Rosice, Smrčná, Přímělkov, Velký Beranov, Vílánek, Vyskytná, Rounek, Vysoké Studnice, Vysoká, Dolní Smrčné a Kámen. Do II. typu patřila JZD Boršov, Dolní Cerekev, Kamenička,

zaměstnanců počtem i podílem v poměru k obyvatelům obce z celého okresu, dále Henčov, Hlávkov, Ježená, Kosov, Rosice, Panská Lhota, Zborná a Zhoř.¹¹⁸

V údobí do roku 1952 se pochopitelně ani jihlavský okres neobešel bez potrestaných a označených osob s přídomkem „kulak“. V roce 1950 se povětšinou jednalo o finanční postihy těch, kteří neplnili dodávky, případně zabili kus dobytka bez řádného oznámení příslušnému MNV. Tresty za tyto přestupky, které nevykonávali pouze „kulaci“, ale i rolníci vlastníci rozlohu půdy pod 10 ha, se pohybovaly maximálně do výše 50 000 Kčs. Z celkových 109 rolníků, kteří byli trestáni, bylo 8 jedinců potrestáno vedle finanční pokuty též odnětím svobody. Tresty odnětí svobody se nejčastěji pohybovaly od 7 do 14 dnů, výjimkou byl jeden trest na celý měsíc. Bez povšimnutí by jistě neměl zůstat fakt, že 3 postižení rolníci byli z kategorie vlastníků půdy mezi 10 a 15 ha a 3 rolníci byli z kategorie nad 15 ha a pouze 2 rolníci byli z kategorií nižších. Zde lze rozpoznat zárodky agrese směřované směrem ke středním a velkým rolníkům. Přes rozličnost obvinění zcela jasně převažuje obvinění z neplnění dodávek, které se vyskytuje u 70 případů, ve zbytku případů se můžeme setkat s porážkami dobytka bez ohlášení, nenahlášení přesného stavu majetku nebo prodej plodin bez vědomí MNV.¹¹⁹

3.4. Akce „K“ v Jihlavském kraji

Po babickém incidentu v červenci roku 1951 a po vyhlášení směrnice tří ministrů, která de facto znamenala začátek Akce „K“, se v říjnu téhož roku kolektivizační situace v Jihlavském kraji začala rázně proměňovat, a to především ve složení obyvatelstva a jeho osudech, méně už se změny promítly do konečných výsledků hospodaření zemědělského sektoru.

Po vyhlášení a během průběhu akce „K“ v její první vlně, tedy v roce 1952, došlo v Jihlavském kraji k odsunu velkého počtu obyvatelstva a likvidaci jejich hospodářství, a to hlavně v okresech Moravské Budějovice, Třebíč a ve značné míře i v okrese Dačice. Tento postup na jedné straně korespondoval s celostátní politikou KSČ, na straně druhé způsoboval nemalé potíže jednotlivým ONV a MNV. Jak totiž v roce 1953 konstatoval zemědělský referát KNV, do nuceného pachtu bylo po odsunu obyvatel a zabavení majetku dáno 12 000

Meziříčko, Nadějov, Uhřínovice, Zhoř. Rozpadlá JZD se nacházela ve Střížově a ve Zborné. MZA, f. KNV Jihlava, kart. 1780, inv. č. 3947, Budování JZD, s. 92.

¹¹⁸ Tamtéž, s. 86.

¹¹⁹ Tamtéž, s. 48 – 52.

ha půdy.¹²⁰ S touto půdou se JZD a MNV těžko potýkaly, jelikož neměly dostatek techniky a lidí, kteří by se o půdu postarali odpovídajícím způsobem. Z toho pak vyplynulo, že některá půda zůstala ležet ladem, jinde řešili tuto situaci trpěním „vesnických boháčů“, kterým byla ponechána půda na obdělávání a práci.¹²¹

V dobrém stavu se vedle zemědělství nenacházelo ani hospodářství kraje. V polovině roku 1952 si KNV stále stěžuje, že zprůměrnění kraje vykazuje jedna z nejhorších čísel v celém Československu, a to i přes příznivé podmínky. Na konci roku 1952 se celková situace v kraji promítne nejzřetelněji v odlivu obyvatel. Z celého kraje pouze okres Jihlava a méně pak okres Žďár nad Sázavou zaznamenávají v období od roku 1947 příliv obyvatel. Ostatní okresy zaznamenávají větší či menší úbytek obyvatelstva, který ale není způsoben odsunem německé komunity, ale odchodem přistěhovalců, kteří přišli právě za odsunutě Němce. V případě pohraničního okresu Dačice vysokou část úbytku obyvatelstva způsobuje opevňování státních hranic a rušení vesnic v pohraničním pásmu. Dalším významným faktorem v obhospodařování půdy JZD byl počet lidí, kteří byli v JZD zaměstnáni a jejich věkové složení. Zejména po klíčovském projevu Antonína Zápotockého v roce 1953 opouští zemědělství už tak nízký počet mladých lidí, pro které bylo zemědělství nelukrativní sférou, a to i pro potomky ze selských rodů.¹²² Nejčastějším cílem odcházejících zaměstnanců ze zemědělství byl průmysl, čímž byl ještě prohlubován rozdíl mezi těmito dvěma sférami. K příznivým podmínkám v kraji nepřispívá ani žalostný stav komunikací, hlavně špatný stav silnic a nedostatečná hustota železniční sítě.¹²³

Přes všechny komplikace probíhala v celém kraji akce „K“, jejíž statistiky uvedu na konci této kapitoly společně se srovnáním stavu zemědělství na začátku a konci 50. let. Represe zaměřené proti velkým sedlákům byly hojně podporovány v oficiálním periodiku Krajského národního výboru Jihlava, zvaném Jiskra. Na stránkách tohoto týdeníku, kde byla v každém čísle přítomna i rubrika o zemědělství, v roce 1952 nejčastěji figurovaly zprávy a agitace za sběr a ochranu proti mandelince bramborové, štvavé články proti „kulakům“, kteří byli v Jiskře veřejně pranýřováni, lživě pomlouváni a diskreditováni, a rovněž zprávy

¹²⁰ M. STEHLÍK, *Jihlavský kraj*, s. 191.

¹²¹ K tomuto blíže ve třetí kapitole zabývající se konkrétními příklady kolektivizace na příkladu obce Puklice.

¹²² K Zápotockému projevu blíže K. Kaplan, *Československo v letech 1953 – 1966. 3. část*, s. 16 – 17.

K odcházení především mladé generace ze zemědělství blíže MZA, f. KNV Jihlava, kart. 18, inv. č. 98, Vývoj kolektivizace zemědělství v Jihlavském kraji od roku 1953 do 31. prosince 1957.

¹²³ M. STEHLÍK, *Jihlavský kraj*, s. 192. K vnitřnímu přesídlování v rámci okresů také MZA, f. KNV Jihlava, kart. 20, inv. č. 132, Demografie – statistika. Vnitřní stěhování v rámci okresů v českých zemích.

informující o pronikání a používání moderních sovětských zemědělských v zemědělské sféře Jihlavského kraje.¹²⁴

3.5. Proměny kolektivizace v roce 1953

Vývoj zemědělství Jihlavského kraje v roce 1953 byl stejně jako v celém ČSR ovlivněn částečným uvolněním poměrů ve státech tzv. východního bloku po smrti sovětského vůdce J. V. Stalina, v Československu navíc spojeného se smrtí Klementa Gottwalda. Souběžně přispěla k vývoji situace československá měnová reforma, která se v roce 1953 stala jakýmsi potvrzením neúspěchu hospodaření prvního pětiletého plánu, a která se citelně dotkla celého hospodářství, zemědělství nevyjímaje, stejně jako každého obyvatele ČSR. Názory na situaci se mimo jiné objevují i v situační zprávě krajské správy VB z 6. srpna 1953: *„V celém kraji se hovoří o tom, že na základě posledních událostí v Německé demokratické republice a v Maďarsku, že i u nás bude půda navracena do soukromého vlastnictví, že do soukromého vlastnictví budou navraceny živnosti a pod. Z tohoto jsou pak dělány závěry, že ke zřizování nových JZD již nebude přistupováno, a že stávající JZD budou postupně rozpuštěna. Pokles v pracovní morálce JZD je také zapříčiněn tím, že pracovní jednotky jsou v mnoha případech velmi nízko honorovány. Zpráva nadále obsahuje stížnosti občanů na provedenou pozemkovou reformu, která jim víceméně sebrala všechny úspory a platové možnosti snížila na takovou míru, která dostačovala na základní obživu. Že ke stížnostem na reformu docházelo i ze strany stranických funkcionářů: „Tak na příklad předseda MNV ve Slavětíně, okr. Pacov František Sauer, který je zároveň členem KSČ, litoval místní kulaky o těchto hovořil, že jsou chudáci, že nemají peníze, zkrátka že tomu tak nikdy nebylo, aby velcí zemědělci byli bez peněz.“*¹²⁵

Proměna přístupu k zemědělským otázkám ovlivněná událostmi roku 1953 je zřetelně vidět v samotném jádru represí vůči sedlákům během akce „K“, a to v bezpečnostních a trestních složkách.¹²⁶ V červnu 1953 oznámila generální prokuratura v Praze krajské

¹²⁴ Články vyjadřující se k prevenci a ke sběru mandelinky bramborové můžeme najít v ročnících *Jiskry* nejen za rok 1952, ale i za rok 1951, 1953, výjimkou není ani rok 1956. Metody Trofima Lysenka, Ivana Mičurina, Olgy Lepešinské či Malininové byly v *Jiskře* méně častými, zato více propagandisticky využívanými zprávami. Souběžně se v novinách setkáme s články informujícími o tehdy populární sovětské knize *Pavlik Morozov*, která popisovala hrdinství sovětského chlapce v počátcích kolektivizace v SSSR. K tomuto tématu na celorepublikové úrovni např. D. STRNADOVÁ, *Sovětský svaz – vzor československého zemědělství 50. let 20. století*, in: *Zemědělství a 50. léta*, s. 100 – 103.

¹²⁵ MZA, f. KNV Jihlava, kart. 21, inv. č. 220, fol. 3, Zpráva o postoji obyvatelstva Jihlavského kraje k mezinárodní a vnitřní situaci. (Vycházeno z peněžní reformy, zrušení list. systému, událostí v NDR a Maďarsku. Dále z poklesu prac. morálky v JZD. Zprávu zpracovala KSVB Jihl.).

¹²⁶ 11. září 1953 bylo podle sovětských stanov zrušeno ministerstvo národní bezpečnosti a bylo sloučeno s ministerstvem vnitra, z kterého se původně oddělilo. Na postu ministra vystřídal Karola Bacílka Rudolf Barák. Na ministerstvu spravedlnosti vystřídal na postu ministra Václav Škoda Štefana Raise. Viz Milan BARTA, Jiří

prokuratuře v Jihlavě instrukce k dalšímu postupu vůči „kulakům“ v trestněprávních záležitostech. Hlavním bodem zprávy bylo rozhodování o udělení trestů, které mělo být z pravomoci trestních nalézacích komisí a okresních prokurátorů přeneseno výlučně na prokurátory. Ti se měli angažovat především v případech, ve kterých mělo dojít k vystěhování nebo propadnutí majetku, výjimečně se pak případu na povolení prokurátora mohli ujmout trestní komise, a to hlavně v případech, kdy se trestní postih týkal lidí vyššího věku a nemocných jedinců. Obvinění a rozsudky trestních nalézacích komisí následně musely být řádně ověřeny a podloženy důkazy. Tyto postupy zvolila generální prokuratura z důvodu, že předchozí postihy sedláků byly vedeny v rozporu s výnosy ministra vnitra a spravedlnosti o stíhání neplničů, navíc vykazovaly značné závady a nedostatky.¹²⁷

V Jihlavském kraji byl v období let 1951 – 1952 shledán největší nepoměr mezi případy postihovanými prokurátorem a TNK v okresech Dačice, Kamenice nad Lipou, Pelhřimov, Velké Meziříčí, Třebíč a Humpolec. Ve většině případů v těchto okresech docházelo k tomu, že trestní oznámení bylo trestní nalézací komisí podáváno přímo ONV, tedy bez vědomí prokurátora, čímž byl porušován výnos ministra vnitra a spravedlnosti a účinném stíhání neplničů. Jako příklad mohou posloužit rozsudky vykonané v okrese Třebíč. V činnosti tamní TNK byly zjištěny závažné přečiny v oblasti porušení zákona, a to zejména v trestním řízení proti Františku Malému, Josefu Nováčkovi, Františku Bulovi, Janu Chalupovi a Josefu Krejčímu. Tito odsouzení byli obviněni a následně souzeni bez vědomí okresního prokurátora, tedy pouze na základě obvinění TNK a vydání rozsudku ze strany okresního národního výboru. Za všechny uvedu případ Františka Malého. Ten byl v září 1952 odsouzen k trestu odnětí svobody, peněžité pokutě a propadnutí veškerého majetku ve prospěch státu, přičemž propadnutím veškerého majetku byla nárokována i ideální polovina jeho manželky, která prý byla spoluodpovědná za spáchaný přestupek. Stejně výroky jsou postupně uvedeny v případech Františka Buly a jeho manželky a Josefa Nováčka a jeho manželky. Josef Krejčí byl z podobného obvinění omilostněn na základě odvolání vydaného krajským národním výborem.¹²⁸

Zpráva ONV Pelhřimov zaslaná Krajskému národnímu výboru Jihlava 19. června 1953, tedy pouhý týden po dodaných instrukcích generální prokuratury krajské prokuratuře,

BAŠTA, Petr CAJTAHML, Lukáš CVRČEK, Petr DVOŘÁČEK, Jan KALOUS, *Biografický slovník představitelů ministerstva vnitra v letech 1948 – 1989. Ministři a jejich náměstci*, Praha 2009.

¹²⁷ MZA, f. KNV Jihlava, kart. 21, inv. č. 222, fol. 20, Vyhodnocení práce prokurátorů a TNK (trestní nalézací komise) v Jihlavském kraji při trestním stíhání vesnických boháčů za trestné činy narušující zemědělskou politiku, s. 1 – 2.

¹²⁸ K případu Josefa Krejčího podrobněji Miloslav RŮŽIČKA, *Vyhnaní. Akce „Kulak“*, Havlíčkův Brod 2008, s. 237 – 240. K případu Josefa Nováčka podrobněji Miloslav RŮŽIČKA, *Vyhnaní II. Akce „Kulak“*, Havlíčkův Brod 2011, s. 147 – 148.

obsahuje podrobný popis práce TNK v okrese Pelhřimov. Dle zprávy ONV Pelhřimov trestní komise pomáhala při zajišťování výživy pracujících, při zabezpečení klidu a poslušnosti a především *při udržení kulacké třídy na uzdě poslušnosti*. ONV Pelhřimov dále vyzdvihuje činnost TNK v boji proti kulakům, protože jak zpráva uvádí: „(...) *bez účinných a operativních zásahů trestní komise nesplnil by ONV jako druhý okres v kraji dodávku bramborů, protože kulaci jako celek ihned na začátku projeví snahu sabotovat v plnění dodávek, zašantročovat brambory, páchat i další přestupky (...) Aktivní činností trestní komise můžeme vděčit, že kulaci se neodvažují provádět záškodnická díla tak, jak se to stává na některých okresech*. Následující odstavec zprávy se vyjadřuje k pochybení práce TNK, zároveň však zdůrazňuje, že vina neleží pouze na TNK. „*Sebekriticky přiznáváme, že při plnění a splnění dobře provedených úkolů dopustila se několika závažných chyb, které je možno nazvat porušením socialistické zákonnosti. Tyto chyby však nelze v plné míře přičítat trestní komisi, ale podílí se na nich i komise předsedy ONV, rada ONV i politická místa*. V druhé části odstavce ONV vyslovuje obavu, zda trestní komise spolu s ONV nebude v budoucnu pranýřována za to, že používáním zákona č. 55/47 Sb., na jehož základě jsou vystěhováváni obvinění ze svých obcí na státní statky, porušuje socialistickou zákonitost. V závěru zprávy se Okresní národní výbor v Pelhřimově zavazuje plnit stanovy dané v dopise z KNV a využívat poznatky získané na interním školení KNV, současně poukazuje na to, že krajský prokurátor Příbyl prováděl prošetření „*od zeleného stolu*“, kde se podle ONV Pelhřimov kulacká otázka jeví jinak než v praxi, tedy že soudruh Příbyl učinil rozhodnutí o hodnocení ONV Pelhřimov a trestní nalézací komise pouze na základě spisové agendy, nikoliv na základě místních podmínek a znalosti kulacké situace v okrese. V opačném směru korespondence, tedy ve zprávách a dopisech zasílaných Krajským národním výborem v Jihlavě okresnímu národnímu výboru v Pelhřimově, je velká část spisů věnována nesprávnému postupu při postihu kulaků. Jako nejzávažnější přečin je možno shledat to, že se trestní komise nedostatečně zabývá otázkou zavinění a postihuje tvrdými tresty osoby přestarlé a nemocné, které by měly být poměřovány podle zákona č. 55/47 Sb. Podle zprávy okresního prokurátora na Pelhřimovsku k rukám krajské prokuratury byl na Pelhřimovsku proti používání zákona č. 55/47 Sb. kladen zásadní odpor a tohoto zákona nebylo v okrese užíváno.¹²⁹

¹²⁹ MZA, f. KNV Jihlava, kart. 21, inv. č. 222, fol. 20, Vyhodnocení práce prokurátorů a TNK (trestní nalézací komise) v Jihlavském kraji při trestním stíhání vesnických boháčů za trestné činy narušující zemědělskou politiku, s. 7 – 20.

Naopak velmi dobře fungoval ze své pozice prokurátor v okresech Žďár nad Sázavou, Třešť a Pacov, kde byly hlášeny ojedinělé případy, do kterých se nezapořil okresní prokurátor. Nejlepších výsledků v poměru participace prokurátora na trestních případech sedláků vykazoval za dané období okres Moravské Budějovice, který byl v soupisu charakterizujícím jednotlivé okresy kraje chválen se slovy „dobře pracují!“.¹³⁰

Přesto, že problémy s posuzováním toho, kdo je a kdo není „kulak“ a s tím, kdo má pravomoci na vynášení rozsudků, se řešily zejména od poloviny roku 1953, komplikace s odstraňováním pro vládnoucí KSC nepohodlných jedinců byly zřejmé i v roce 1952. Asi největší problém činil i přes vyhlášenou akci „K“ stále vysoký počet kulaků na venkově. Kulaci nejen, že vlastnili velké podíly půdy, které často nemohly být brány do nuceného pachtu, protože by je neměl kdo obdělávat, ale výjimkami nebyli ani kulaci ve funkcích MNV a JZD, což se pochopitelně krajskému národnímu výboru nezamlouvalo. Například v otázce vlastnictví půdy se procento z celkového počtu vlastněné „kulaky“ pohybovalo průměrně okolo 20% v celém kraji, přičemž nejvyšší vlastnictví půdy vykazovali „kulaci“ v okresech Třebíč, Žďár nad Sázavou, Velké Meziříčí a Moravské Budějovice. Nejnižší rozsah půdy vlastnili „kulaci“ v okrese Dačice. Ve zprávě z konce roku 1952, která obsahuje postup při vedení evidence „vesnických boháčů“ v jednotlivých okresech, se nachází několik stížností na postup zjišťování počtu „boháčů“. Předně se jedná o nedostatečnou systematizaci soupisů, kdy v některých MNV dochází k tomu, že na seznamu nejsou uvedeni všichni „boháči“, popř. není uveden ani jeden, a to i přesto, že je známo, že se v dané obci „boháč“ nachází. Možné důvody tohoto zatajování jsou dva. Prvním je snaha zatajit pravý počet kulaků tak, aby obec vypadala ve srovnání s okolními obcemi jako vzorná, druhým jsou osobní sympatie, které brání zástupcům MNV uvést pravý stav věci. V některých případech byly za tento postup kárány celé ONV, což se v Jihlavském kraji týkalo okresu Třešť. Oproti Třešti byl vyzdvihován okres Kamenice nad Lipou, kde byla kontrola soupisu kulaků prováděna trojím zajištěním, a proto byla práce na sestavování a ověřování seznamu kulaků mnohem jednodušší.¹³¹ Spolu s problémem neúplného zaznamenávání kulaků do seznamů si KNV stěžoval na stálou přítomnost kulaků ve stranických funkcích či v organizacích, které měly přispívat k socializaci venkova.¹³²

¹³⁰ Tamtéž, s. 3 – 4.

¹³¹ Kontrolu prováděla rana MNV, nezávisle na radě místními tajemníky a funkcionáři jednotlivých ONV.

¹³² Dle zprávy je v obci Rudolec v okrese Žďár jeden kulak stále členem rady MNV, v obci Studnice v okrese Třešť je kulak Lysý dokonce předsedou MNV. V obci Buková je kulak Václav Mareš členem KSC a místní národní výbor tvrdí, že má velmi kladný vztah k dnešnímu zřízení. V obci Suchá v okrese Havlíčkův Brod jsou všichni kulaci členy JZD. Tamtéž, s. 325 – 327.

Okres Jihlava byl v roce 1953 hodnocen jako region, kde došlo k nízkému počtu postihu kulaků jak ze strany okresního prokurátora, tak ze strany TNK. Společným důvodem byla nemožnost zajištění usedlostí zkonfiskovaných kulakům. Trestní komise nicméně na konci roku 1952 vyvíjely aktivity, jejichž cílem bylo propagačně pošpinit vesnické boháče. Tato obvinění byla ve většině případů nárazová, současně ale bývala i nepodložená, o čemž svědčí několik případů z konce roku 1952, kdy byli kulaci obviněni z neplnění dodávek, a to přesto, že do konce roku ještě nějaký čas zbýval a dodávky tak mohly být splněny, navíc se často jednalo o mírné nedodržení dodávkové povinnosti.¹³³

Nepostihování kulaků je poměrně charakteristický rys pro jihlavský okres. Vzhledem k tomu, že tato oblast byla značně poznamenána odsunem německého obyvatelstva a dosídlením jeho pozic novými občany, bylo velmi těžké udržet přijatelnou míru zemědělské produkce Jihlavska. K zajištění zemědělské stability významně napomáhali velcí a střední sedláci, komunistickou propagandou označovaní jako „kulaci“, což si uvědomovaly i správní orgány od místních národních výborů až po okresní zemědělský referát. V praxi to znamenalo, že se sice „kulaci“ na Jihlavsku vyskytovali, ale často byli postihováni pouze propagandisticky, nikoliv zabavením majetku či vystěhováním. K případům konfiskace majetku a vystěhování v okrese Jihlava pochopitelně také docházelo, ale zodpovědné instituce v tomto ohledu postupovaly velmi obezřetně, neboť si byly vědomy, že pokud by byla překročena poměrná část zkonfiskované půdy a majetku v obci, zásadně by to narušilo tamní zemědělskou produkci, jelikož by nebyl dostatek lidí na obdělávání zkonfiskované půdy a ta by tím pádem zůstala ležet ladem, což by bylo velmi nevýhodné. Místní národní výbory tak často využívaly taktiky, kdy tolerovaly hospodaření kulaků mimo JZD, ale za cenu zvyšování dodávkových povinností, čímž si MNV zajistily potřebný objem zemědělské produkce. Celkově okres Jihlava vystupuje ve statistikách kolektivizace jako jeden z nejúspěšnějších okresů v rámci Jihlavského kraje, což je ale dáno i postojem ke kulacké otázce, který se ale pochopitelně ve statistické řeči čísel neprojevuje.

Důkazem poněkud benevolentního přístupu státních složek jihlavského okresu, v porovnání s celorepublikovým kontextem nebo jen při srovnání v rámci Jihlavského kraje s okresem Moravské Budějovice, jsou seznamy kulaků z roku 1953, kde jsou vesničtí boháči dělení podle nejrůznějších kritérií. Důležitou skupinou byli soukromě hospodařící jedinci, kteří byli na okrese evidováni pouze dva. Jednalo se o Karla Vokouna z Velkého Beranova a paní Marii Zejdovou z Věžnice. Zatímco paní Zejdová, hospodařící se dvěma syny, by do

¹³³ MZA, f. KNV Jihlava, kart. 21, inv. č. 222, fol. 20, Vyhodnocení práce prokurátorů a TNK, s. 2.

JZD ráda vstoupila, ale argumentuje tím, že její synové Alois a Josef jí v tom brání, navíc má dluhy a s těmi nechce do JZD vstupovat a její žádost o vstup do JZD s nástupem do práce až v roce 1958 byla zamítnuta, pan Vokoun měl zcela jiný poměr k socialistickému zřízení. Přestože vlastnil oproti 24 ha paní Zejdové pouhých 10 ha půdy, ze strany MNV mu bylo vytýkáno to, že před druhou světovou válku byl členem agrární strany, vlastnil hostinec a další dva domy a měl značný vliv v obci. Po roce 1949 sice vstoupil do JZD, ale následně jeho řady opustil a stal se znovu samostatným zemědělcem. Další neopomenutelnou skupinou byli kulaci zaměstnaní v JZD. Těch bylo evidováno celkem 109, z toho 22 kulaků ve funkcích JZD a 87 kulaků bez funkce. V rámci kulaků s funkcí bylo dokonce 7 kulaků ve funkci předsedy JZD, konkrétně se jedná o Jana Klímu (Arnolec), Karla Chvátala (Kozlov), Vladislava Fatrdlu (Uhřínovice), Vlastimila Coufala (Zhoř), Františka Kalného (Střížov), Václava Březinu (Kamenička) a Josefa Kuchyňu (Komárovice). Z kulackých předsedů jsou vesměs všichni hodnoceni negativně, a to zejména za svůj negativní postoj k socialistickému zřízení či podpoře dalších kulaků, o samotném vedení zemědělského podniku a výsledcích práce však v záznamech nenajdeme nejmenší zmínku. Na rozdíl od jednotných zemědělských družstev se na státních statcích nevyskytuje žádný kulak ve vedoucích pozicích, celkově pak statky evidují 54 zaměstnaných kulaků, kteří nejčastěji pocházeli z kategorie likvidovaných kulaků, tedy těch, kterým byl zabaven majetek a jejich rodiny byly vystěhovány a zaměstnány na ČSSS. Jejich práce byla v rámci státních statků různorodá, výjimkou ale nebyla kladná hodnocení jejich výkonů. Poslední skupinou kulaků jsou ti, kteří začali pracovat v průmyslové výrobní sféře. Celkový počet třinácti kulaků v zemědělství je složen z malých kulaků, kteří věděli, že proti JZD neobstojí, dále z těch, kteří podlehli psychickému nátlaku a raději odešli do průmyslu a vzdali se svých pozemků a velkou část tohoto kolektivu tvoří zemědělci, kteří byli jako kulaci zlikvidováni, ale z důvodu nedostatku místa na jejich uplatnění v zemědělství, byli přesunuti do průmyslu.¹³⁴

3.6. Rok 1954

Situace v zemědělském sektoru Jihlavského kraje v roce 1954 pokračovala v tendencích nastolených v předchozím roce. Již tak bídná situace stavu kolektivizace zemědělství v jednotlivých okresech kraje byla podpořena událostmi roku 1953, ponějvíce projevem prezidenta Zápotockého na Klíčavské přehradě, který znatelně zpomalil tempo

¹³⁴ Tamtéž, s. 64 – 84.

kolektivizace.¹³⁵ Zápotocký, který očekával, že nastolením liberálnějších podmínek dá zemědělcům možnost, aby sami přišli na to, že nejlepší způsob hospodaření pro ně samotné i pro okolí je v rámci JZD, byl za svůj tah uvnitř KSČ popotahován a současně těchto neúspěchů využívali jeho soupeři v čele s pozdějším Zápotockého nástupcem Antonínem Novotným.

V uvolněnější atmosféře konce roku 1953 a roku 1954 začalo docházet k vystupování zemědělců z JZD, k čemuž rolníky vedla nespokojenost hospodaření JZD a jejich neuspokojivé sociální a finanční postavení.¹³⁶ Pro KSČ znamenala tato situace velkou komplikaci nejen v krajském měřítku, ale problém pozastavení a zkomplikování kolektivizace dosáhl celorepublikového rázu. V únoru 1954 byly krajskými národními výbory svolány konference JZD jednotlivých okresů, na kterých se projednávaly stanovy JZD na rok 1954. Důležitou součástí konferencí tvořila diskuse o úspěších a neúspěších družstev, které pronášely zástupci zúčastněných JZD. Na konferenci Jihlavského kraje byla jako jeden z nedostatků zdůrazněna nedostatečná participace členů lidové správy na chodu a rozvoji JZD. Pracovníci lidové správy byli káráni za to, že v otázce JZD byli aktivní pouze při zakládání družstev, kdy se v obcích s novými JZD objevovali téměř denně, později už byli v obcích s JZD viděni spíše sporadicky. Tato výtka se setkala se souhlasem družstevních delegátů a podpořila ji družstevnice z okresu Humpolec, která zemědělskému referentovi pro okres Humpolec, s. Kotonovi, vytknula, že se z celého okresu stará pouze o jednu ves, a sice o Plačkov, z kterého sám pochází. Našli se pochopitelně i účastníci, kteří si činnost okresních funkcionářů pochvalovali, jako s. Hrad z Černé na Velkomeziříčsku, který okresní funkcionáře chválil za to, že pomohli JZD v Černé přivést na vyšší typ a rovněž jim pomohli vyloučit kulaky z JZD.¹³⁷

Závěrem konference bylo konstatováno, že účast zástupců JZD na konferenci byla uspokojivá a nejvíce rolníků na konferenci bylo s výměrou 5 až 10 ha. Jako nedostatečná byla vyzdvížena skutečnost, že se v některých okresních konferencích nedostala řada na všechny příspěvky, a to i přesto, že se jednalo o příspěvky závažné. Z tohoto důvodu navrhuje okresní funkcionáři příští konferenci rozšířit na dvoudenní, a to hlavně v okresech Dačice, Jihlava a Moravské Budějovice. Výstupy družstevníků za jednotlivé okresy dokreslují situaci, která

¹³⁵ J. PŠENIČKOVÁ, *Zemědělské družstevnictví. Kolektivizace zemědělství. Vznik JZD 1953*, Praha 2002, s. 154 – 156.

¹³⁶ Jenom v červenci 1953 vystoupilo z JZD 8 743 členů a další tisíce podaly odhlášky. Výjimkou nebyly případy, kdy si odcházející členové rozebírali družstevní majetek do soukromého vlastnictví. K. KAPLAN, *Československo v letech 1953 – 1966*, Praha 1992, s. 10.

¹³⁷ J. PŠENIČKOVÁ, *Zemědělské družstevnictví. Kolektivizace zemědělství. Vznik JZD 1954*, Praha 2008, s. 91-92.

panovala v zemědělství kraje před konferencí, a shrnují problémy JZD s postupem socializace. Příčinou pomalého postupu socializace tak byly nepřátelské živly, které mařily práci JZD v okrese Velké Meziříčí, velký podíl záhumenků a špatná mechanizace v okrese Třešť, nízký stupeň školení kádrů v zemědělství v okrese Ždár nad Sázavou nebo okres Jihlava, který byl hodnocen jako vůbec nejhorší v kraji, a to z prostého důvodu, neboť vinni byli sami družstevníci, protože dosud nenalezli kladný vztah k socialistické práci.¹³⁸

Další informace vztahující se ke stavu zemědělství a průběhu kolektivizace v roce 1954 uvádím níže v komparaci s dalšími roky, aby byl zřetelněji vidět rozdíl mezi obdobími do r. 1953, rokem 1954 a dále obdobími od roku 1955 do roku 1960.

3.7. „Druhá vlna“

V roce 1955 rozhoduje komunistické vedení o další vlně kolektivizace a za konečný rok, kdy mělo dojít k završení celého procesu, byl stanoven rok 1960. Vedení KSČ si dobře uvědomovalo, že i přes dílčí úspěchy kolektivizace se stále nedařilo rozhodujícím způsobem strhnout většinu zemědělského sektoru k přechodu na socialistický druh hospodaření, a to ani za přispění tvrdých nátlakových postupů akce „K“.¹³⁹ Po období let 1953 – 1955, kdy velká část rolníků opustila JZD a využila příznivé politické situace k tomu, aby začala působit jako malovýrobci, se pro vládnoucí režim jevílo jako velmi těžký úkol přivést rolníky zpět k myšlence kolektivizovaného zemědělství. Po vyhlášení druhé vlny kolektivizace se většina rolníků bránila zpětnému vstupu do JZD. Motivy jejich odporu byly jednak zkušenosti s podmínkami v JZD, které se často blížily úpadku celého družstva, jednak vědomí toho, že by se opět museli vzdát svých pozemků a vstoupit do družstva, kde panovalo společné vlastnictví a odměny nebyly přidělovány úměrnou částí podle velikosti vložené půdy. Vše bylo navíc podpořeno vědomím špatné finanční zajištěnosti zemědělského sektoru, a proto není divu, že někteří rolníci řešili nastalou situaci dobrovolným odstoupením pozemků a odchodem do průmyslové sféry.¹⁴⁰

Situaci JZD v Jihlavském kraji bylo v roce 1955 potřeba nejdříve zmapovat a poté zajistit, aby nedocházelo k dalšímu úpadku družstev. Předně bylo potřeba zajistit půdu pro hospodaření JZD, neboť v roce 1954 se půda držená v rukou socialistického sektoru pohybovala okolo pouhých 16%. Důležitým krokem k přesvědčení rolníků ke vstupu do JZD byly ekonomické faktory, které se výrazně změnilo oproti období 1949 – 1953. Stát ve snaze

¹³⁸ Tamtéž, s. 92 – 96.

¹³⁹ M. STEHLÍK, *Jihlavský kraj*, s. 193.

¹⁴⁰ K. KAPLAN, *Československo v letech 1953 – 1966*, Praha 1992, s. 34.

o zlepšení stavu JZD dokonce povoloval vstup „kulaků“, kteří se za určitých podmínek mohli stát členy družstva. Hlavními podmínkami, proti kterým se „kulaci“ ve družstvech nesměli provinít, byla sabotáž družstevní práce či narušování chodu družstva jako lidově demokratického hospodářského orgánu. I přes splnění uvedených podmínek si nemohli být „kulaci“ svojí přítomností v družstvu jisti, protože jakýkoliv prohřešek a nedostatek byl ihned připisován na jejich vrub. Ve většině případů však kulaci primárně neměli zájem na narušování chodu JZD, naopak, chtěli svými zkušenostmi jak zemědělskými, tak organizačními a řídicími, pomoci družstvům ke vzchopení a k tomu, aby se zemědělská sféra jejich vsi a okolí vzchopila.¹⁴¹

Navzdory tolerování vstupu „kulaků“ do JZD se jejich opětovnými členy stávaly převážně bezzemci a zemědělství dělníci, kteří zjistili, že po vystoupení z družstev v roce 1953 nebo 1954 nejsou schopni se samostatně uživit a v družstvech je jim lépe. Do JZD naopak vstupoval velmi malý počet středních a velkých rolníků, kteří využili stávajících podmínek, za kterých se jim ekonomicky dařilo i jako soukromníkům. Tato disproporce vážně narušovala představy vedení KSČ o opětovném zakládání družstev spojených s ideou, že rolníky přiláká do družstev zejména ustálená ekonomická situace a odpovídající výdělků, což byl ovšem propagandisticky smyšlený výmysl, jelikož v situaci let 1954 a částečně i 1955 se schopný rolník s dostatečnou rozlohou půdy uživil mnohem lépe jako soukromník než jako člen JZD.¹⁴²

Stav zemědělství se v roce 1955 začal pomalu ekonomicky stabilizovat, rolníci hospodařící na soukromé půdě zaznamenávali stále rostoucí příjmy a celková situace venkova se začala oproti předchozím létům zlepšovat. Tento trend se z hlediska hospodářského nepochopitelně, z hlediska politického logicky, nelíbil vládnoucím kruhům. Proto KSČ začala na soukromé rolníky agitovat všemi možnými způsoby pro vstup do Jednotných zemědělských družstev. Nejdříve přišly na řadu agitace typu přesvědčování od jednotlivých členů MNV, Lidových milicí, služeben VB, které se od ústní podoby transformovaly do podoby agitačních lístků, článků v novinách, veřejných agitací v místních rozhlasech až po schůze, na kterých byly vyzdvihovány výhody JZD, která byla dle doktríny KSČ v roce 1955 jiná než JZD na počátku 50. let, vyspělejší. Tyto agitační metody ovšem u rolníků nesklidily příliš úspěchu, a tak přišly na řadu tvrdší postupy. Prvním stupněm zvýšeného nátlaku bylo zvyšování dodávkových povinností spojené s vysokými tresty za jejich neplnění, a to až k neúnosné míře, dále nemožnost studia potomků, problémy v zaměstnání, případně osobní

¹⁴¹ V. BŘEZINA, *Kolektivizace zemědělství v Československu v letech 1955 – 1960*, s. 130.

¹⁴² K. KAPLAN, *Československo v letech 1953 – 1966*, s. 35.

perzekuce, která mohla dojít až k zabavení usedlosti či vystěhování. Bylo tedy jasné, že bezradná KSČ je schopna dojít až k postupům z počátku 50. let, jen aby došlo ke konečné socializaci venkova. K rozhodujícímu zlomu dochází v letech 1956 a 1957, kdy většina rolníků vstupuje do družstev, čímž rozšiřují jejich členskou základnu, vznikají nová družstva a stávající přechází na vyšší výrobní typy. Tento posun je dán, spíše než náhlým procitnutím rolníků nebo vítěznou agitací a zastrašováním KSČ, tím, že většina rolníků pochopila, že krátké období uvolnění poměrů je nenávratně minulostí a že KSČ do budoucna se soukromým hospodařením nepočítá. Vše navíc podtrhly mezinárodní události, když byly v roce 1956 potlačeny odbojové tendence v Polsku a Maďarsku.¹⁴³

V roce 1955 se v Jihlavském kraji nacházelo celkem 390 JZD III. a IV. typu, přičemž v samotném roce 1955 jich na území kraje vzniklo 26. V porovnání s roky 1953 a 1954 tak vyplývá, že od roku 1955 se opět podařilo zahájit zakládání JZD a zvyšování jejich úrovně, neboť v roce 1954 byl počet nově vzniklých JZD III. a IV. typu pouhých 3 družstva v kraji, což bylo nejméně od zakládání družstev v roce 1949. Rovněž v celkovém počtu JZD v kraji znamenal rok 1954 katastrofální období v postupu kolektivizace, a to vzhledem k tomu, že počet 365 družstev na kraj byl nižší i než v předchozím roce 1953. Už rok 1953 vykazoval zhoršené výsledky rozvoje socializace oproti roku 1952, ale rok 1954 znamenal propad na absolutní dno a „druhá vlna“ kolektivizace se rozjížděla prakticky od začátku.¹⁴⁴

Celkový rozsah půdy v majetku JZD činil na konci roku 1955 67 877 ha půdy, z toho 53 459 ha půdy orné. Největší podíl na půdě obhospodařované JZD měl okres Moravské Budějovice s 20 % podílem na zemědělské a 23 % podílem na orné půdě. Nejmenší podíl měl okres Třešť s pouhými 3 % podílu na zemědělské půdě a 2, 3 % podílu na půdě orné.

Členskou základnu JZD tvořilo 13 011 členů. Na každého připadalo v průměru 5 ha zemědělské půdy a 4 ha orné. Průměr půdy na jednoho pracovníka byl pochopitelně okres od okresu různý, nejlépe z této statistiky vycházel okres Jihlava, nejhůře okres Žďár nad Sázavou. Rozlohou největším JZD v kraji bylo ve Slavonicích v okrese Dačice s výměrou půdy 778 ha zemědělské a 568 ha orné. Prvenství právě tohoto JZD v rozloze půdy není překvapivé z hlediska pohraničního umístění okresu Dačice, navíc umocněného postavením samotných Slavonic doslova několik stovek metrů od hraničního pásma. JZD Slavonice sdružovalo pozemky odsunutých Němců a pozemky, které se nacházely v zakázaném pásmu,

¹⁴³ V. BŘEZINA, *Kolektivizace zemědělství v Československu v letech 1955 – 1960*, s. 131 - 133.

¹⁴⁴ MZA, f. KNV Jihlava, inv. č. 98, fol. 23, Vývoj kolektivizace zemědělství v Jihlavském kraji od roku 1953 do 31. prosince 1957, s. 3.

keré nebylo obydlené. Protipólem JZD Slavonice bylo JZD Meziklasí v okrese Ledec nad Sázavou, které obhospodařovalo 37 ha půdy, z toho 28 ha půdy orné.¹⁴⁵

Vysokou vypovídací hodnotu o stavu jednotných zemědělských družstev v Jihlavském kraji za rok 1955 má porovnání pracovních jednotek jednotlivých okresů.¹⁴⁶ Největší rozdíl mezi PJ dvou JZD v kraji byl totiž následující. JZD Radkovice v okrese Moravské Budějovice mělo odměnu za jednu PJ 36 Kčs, naproti tomu JZD Písečné v okrese Dačice, které leží prakticky na dnešní pomyslné hranici s Rakouskem, mělo hodnotu jedné PJ pouhých 0, 74 Kčs. V případě těchto dvou JZD je motivace ke stanovení výše PJ zřejmá. V okrese Moravské Budějovice bylo zapotřebí utlumit přítomnost zdejší silné sedlácké tradice, navíc podpořené silnou religiozitou, a k tomu měla posloužit finanční motivace pro ty, kteří vstoupí do JZD. Na druhé straně pohraniční oblast okolo Písečného nebyla pro KSČ lokalitou, ve které by ráda viděla zvýšenou koncentraci obyvatel, a proto měla i finanční demotivace přispět k odchodu usedlých obyvatel z tohoto prostoru a co největší eliminaci příchodu nového obyvatelstva. Takto zvolená taktika beze zbytku fungovala, což dokazuje velký odliv obyvatelstva z okresu Dačice, který neustal ani v roce 1955, kdy se vystěhovalo 91 rodin a zanechalo po sobě 1022 ha neobdělané půdy.¹⁴⁷

S vývojem socializace souvisí i počet typů JZD v jednotlivých okresech. Nejvíce JZD III. a IV. typu fungovalo v roce 1955 v okrese Moravské Budějovice (celkem 57), což stejně jako v případě nejvyšší odměny za PJ ukazuje na to, že v tomto okrese byly největší snahy o sdružování rolníků v JZD, nejčastěji pak III. a IV. typu, které v hierarchii družstva nehledí na výši vložené půdy a počet strojů, současně tyto nejvyšší typy JZD scelují pozemky, čímž jsou ničeny staré hranice pozemků. Nejméně JZD III. a IV. typu bylo do konce roku 1955 utvořeno v okrese Třešť. Okres Moravské Budějovice se umístil na prvním místě nejen v počtu JZD III. a IV. typu a hodnotě odměny za PJ, ale vynikal i v ohledech, které jsou pro zemědělské podniky nejtypičtější, tedy ve výsledcích živočišné a rostlinné produkce. Zatímco v počtech dobytka, v Jihlavském kraji hlavně skotu a prasat, se počty liší podle podmínek okresů v kraji, čímž se nejvíce skotu nachází v okrese Kamenice nad Lipou, nejméně v okrese Třebíč, okres Moravské Budějovice se prosadil v průměrné doživosti. Ve srovnání okresů se sice Moravské Budějovice zařadily mezi průměr, mezi jednotlivými JZD s největší doživostí

¹⁴⁵ MZA, f. KNV Jihlava, kart. 28, inv. č. 198, Zpráva o plnění některých vybraných ukazatelů u JZD v Jihlavském kraji za rok 1955, s. 1 – 2.

¹⁴⁶ Pracovní jednotka (dále pouze PJ) byla jakousi normou vyjadřující kvantum vykonané práce a její náročnost. Každá PJ byla uzpůsobena místním podmínkám a podle nich byla také honorována. V praxi to znamenalo, že na méně úrodné půdě bylo potřeba odpracovat více PJ honorovaných menším obnosem peněz, naproti tomu v úrodných oblastech stačilo odpracovat méně PJ, jelikož byly honorovány vyšším finančním obnosem.

¹⁴⁷ Tamtéž, s. 3

v kraji ale bezkonkurenčně vyhrálo JZD Litovany, podpořené na sedmém místě JZD Přeštice. V ukazateli průměrné dojivosti konkrétních JZD se tak okresu Moravské Budějovice mohl rovnat pouze okres Třebíč, ale i ten vykazoval horší čísla. Na druhém konci tabulky, tedy mezi JZD s nejnižší dojivostí, se na základě výše uvedených faktorů umístila především JZD z okresu Dačice.¹⁴⁸

V rostlinné výrobě byla JZD pokárána za to, že sklizené plodiny nejprve prodají a poté je nakupují zpět na výkrm dobytka a tím zbytečně prodávají a nakupují obilí, při čemž vzniká ztráta.¹⁴⁹ Jinak se podíl JZD, která nesplnila povinné dodávky, pohyboval okolo 15 % ve výkazech za jednotlivé plodiny. Krmného obilí nakoupil z okresů nejvíce okres Moravské Budějovice, u kterého je to odůvodněné vzhledem k nejvyššímu počtu JZD na okres.¹⁵⁰

Pohled, který nám blíže než celková zpráva za rok 1955 vypoví o stavu jednotlivých JZD, nám pomůže přiblížit namátková prověrka v sedmi vybraných JZD v kraji.¹⁵¹ Všechna JZD jsou nejprve pochválena za vzorné vyplnění stanovených směrnic, ale jejich organizační zajištění už pokulhává, a to zejména z důvodu nedostatku peněz a z podceňování významu organizačního zajištění evidence. Zjištěné obecné závěry nebyly samozřejmě platné pro všechna zkoumaná JZD. Nejčastější výtka byla nedostatečná a nepřesná evidence rostlinné a živočišné výroby a majetku, jak dokazuje příklad JZD Loučky, které ze své evidence neodepsalo kusy dobytka, které si odvedli rolníci vystoupivší z družstva. Podobným přestupkem bylo sepisování evidence mimo předepsané formuláře, a sice po různých papírech, notesech apod., jak dokazuje JZD Vysoká, které se kromě tohoto problému potýká s velkým procentem odchodů z JZD na začátku roku 1955. V JZD Jiříně se přišlo na problém, že STS Humpolec nedostatečně zajistila mechanizační stránku rostlinné výroby (pouze 24 %) a členové družstva si tak často vypomáhali sami a vzhledem k čekání na prostředky STS začínali svoji práci často až po desáté hodině dopoledne. Naprostý nezájem o dění v JZD reprezentuje předseda JZD Salavice, který pouze podepisuje výkazy, aniž by věděl, co se v nich píše. Aby byl nezájem v salavickém družstvu absolutní, výkazy předkládá předsedovi jeho účetní s. Urban, který si čísla a údaje vymýšlí „z hlavy“. Nepodobná je situace v JZD Častohostice, kde se výdej mléka a vajec nevede průběžně, ale opisuje se vždy až na konci měsíce, a to tak, aby výsledná čísla odpovídala dodávkovým povinnostem. Krajský referát

¹⁴⁸ Tamtéž, s. 4 - 6.

¹⁴⁹ Dokladem může být 23 700 q dodaného krmného obilí a 20 583 q krmného obilí nakoupeného zpět. Rozdíl činí něco málo přes 3 000 q a krajský zemědělský referát oprávněně poukazuje na to, aby si JZD ponechala tolik krmného obilí, kolik sama spotřebují a teprve přebytek předala.

¹⁵⁰ Tamtéž, s. 7.

¹⁵¹ Jednalo se o JZD Loučky (okres Jihlava), Salavice (okres Třešť), Obrataň (okr. Pacov), Vysoká (okr. Havlíčkův Brod), Jiřice (okr. Humpolec), Vlčatín (okr. Kamenice nad Lipou) a Častohostice (okr. Moravské Budějovice), za Pelhřimov byl přibrán celý zemědělský odbor rady ONV.

doufá ve zlepšení po výstavbě nové drůbežárny, která bude přináležet přímo JZD, zatímco nyní JZD využívá drůbežárnu bývalého soukromníka, který se stará o počty a evidenci vajec a nesnese nad sebou kontrolu. Závěrem zprávy o prověrkách se členové všech zemědělských referátů ONV usnášejí, že v budoucnu se budou snažit co nejméně měnit osoby starající se o statistické údaje JZD, protože tyto změny jsou velmi citlivé a nepřispívají k zlepšení hospodaření JZD a k celkovému dokončení socializace venkova. Zemědělství referenti také slíbili, že se vynasnaží co nejvíce o osvětu statistických pracovníků prostřednictvím přednášek a školení.¹⁵²

Konečný a částečně i ucelený pohled na rok 1955 nám ukazuje, že v oficiálních statistikách se do značné míry odráží tendence nastolené v Jihlavském kraji od počátku kolektivizace. Dačický okres značně pokulhává za ostatními, okres Moravské Budějovice má nejvíce JZD a ve většině statistik se umísťuje na prvních místech. Při bližším ohledání zjistíme, že oficiálně vyhlášené statistiky mají strastiplnou cestu již od nejmenších jednotek, tedy JZD, a pokud nejsou schopna zkompletovat statistiky družstva, která k jejich získání mají nejbližší přístup, jak potom mohou být přesné a vypovídající statistiky vydávané okresními a krajskými referáty zemědělství? Nicméně i přes rozjíždějící se „druhou vlnu“ kolektivizace se stále nacházely trhliny v socialistickém zřízení zemědělství. Důkazem může být počet „kulaků“, kteří se v roce 1955 nejenže vyskytovali na vsích a výjimečně byli i členy JZD, ale raritní nebylo ani jejich členství v národních výborech. Celkově bylo v roce 1955 členy MNV 65 „kulaků“. Nejvíce se jich nacházelo v okresech Dačice a Havlíčkův Brod, bez „kulaků“ byla MNV v okresech Pacov, Kamenice nad Lipou, Humpolec a Žďár nad Sázavou.¹⁵³ Stále tedy před vládoucí stranou byla dlouhá a složitá cesta ke konečnému „předělání“ dle představ KSČ.

3.8. Hledání problémů a jejich řešení

Pokud rok 1955 ilustroval rozpačitý počátek „druhé vlny“ kolektivizace, pak v roce 1956 už se zemědělský sektor v čele s JZD začal pomalu stavět na vlastní nohy, a to tak, aby v roce 1960 byla socializace venkova dokončena tak, jak bylo od roku 1955 proklamováno na všech úrovních zemědělských úřadů a vlády.

Počet JZD přecházejících v roce 1956 na III. a IV. typ se z 26 v roce 1955 vyšplhal na plných 181, takže na konci roku 1956 bylo v kraji celkem 576 družstev III. a IV. typu. JZD se

¹⁵² MZA, f. KNV Jihlava, kart. 28, inv. č. 196, Protokol o prověrkách v JZD v Jihlavském kraji, provedených v měsíci květnu 1955, s. 1 – 9.

¹⁵³ MZA, f. KNV Jihlava, inv. č. 222, fol. 20, Vyhodnocení práce prokurátorů, s. 309.

přítom nacházela v 56 % obcí, což bylo považováno za úspěch, neúspěchem byla prezentována skutečnost, že většina družstev byla menšinové rozlohy.¹⁵⁴ Nejvyššího stupně socialisace dosáhnul okres Moravské Budějovice, kde bylo JZD přítomno v 82 % obcí, dobře si vedl i okres Jihlava s 80 %, nejmenší podíl socialisace byl zaznamenán v okresech Dačice (43 %) a vůbec nejméně v okrese Ledec nad Sázavou (37 %).¹⁵⁵

Krajský zemědělský referát vidí jako velký nedostatek hospodaření JZD to, že dosud většina družstev obhospodařuje menší rozlohy půdy, nejčastěji do 150 ha. Počet takto hospodařících družstev se mění okres od okresu, ale v průměru se počet JZD v okrese hospodařících na půdě do 150 ha pohybuje mezi 70 – 80 %. V pozitivním světle byly vyzdviženy okresy Třebíč a Moravské Budějovice, kde se nejrychleji rozšiřuje půdní fond družstev nad 200 ha, v okrese Moravské Budějovice jsou dokonce celkem tři JZD o rozloze půdního fondu nad 500 ha a v celém kraji je pouze jedno další JZD s takovýmto půdním rozsahem, a to konkrétně JZD Slavonice v dačickém okrese. S rozšiřováním půdního fondu JZD souvisí i agitace zemědělského referátu za to, aby se rozšiřovala členská základna družstev, protože bez většího počtu družstevníků je nelogické, aby se navyšovala rozloha půdy ve vlastnictví JZD, kterou by neměl kdo obdělávat. Do budoucna je tak prosazován růst počtu družstevníků, který společně s růstem rozsahu půdy zajistí vyšší podporu STS a tím pádem zlepšení obdělávání půdy, což v konečném důsledku znamená vyšší hektarové výnosy pro družstvo a družstevníky. K tomuto stavu vedla ještě dlouhá cesta a v roce 1956 se krajský zemědělský odbor potýkal spíše se stavem, kdy JZD držela ve vlastnictví pouze malou část celkové půdy v okrese. JZD Jihlavského kraje v průměru vlastnila pouze 28 % zemědělské půdy a 29 % orné půdy v okresech, s čímž byla vyjadřována oprávněná nespokojenost. Nejlépe si ve vlastnictví půdy vedla JZD okresu Moravské Budějovice a Jihlava, kde se podíl půdy vlastněné družstvem pohyboval okolo 46 % u zemědělské i orné půdy. Přesvědčivá čísla nevykazují ani obce, v nichž je dosud zastoupen socialistický sektor, tj. obce, v kterých je přítomno JZD nebo státní statek, ale kde se podíl JZD na celkovém půdním fondu obce pohybuje okolo 35 %. Nejvyšší půdní podíl opět vykazují okresy Jihlava a Moravské Budějovice, přičemž okres Jihlava byl zvláště oceněn jako okres, kde nejvíce pokročila socialisace.¹⁵⁶

V oblasti živočišné výroby bylo za rok 1956 shledáno velké množství nedostatků, a to zejména v nízkém počtu chovaného dobytka. Statistické údaje evidovaly na prvních místech

¹⁵⁴ Za menšinová družstva se označovala taková, jejichž půdní rozloha byla menší než 50 % celkové půdní výměry obce.

¹⁵⁵ MZA, f. KNV Jihlava, inv. č. 93, Zpráva o vývoji a růstu JZD v Jihlavském kraji za rok 1956, s. 2.

¹⁵⁶ Tamtéž, s. 3 – 4.

v chovu skotu opět okresy Jihlava a Moravské Budějovice, stejně tak u rozšířenějšího chovu vepřů, okres Jihlava navíc vynikal i ve výsledcích dojivosti. Za velký problém byl považován přílišně vysoký počet chovaných koní, a to zejména v okresech Pacov a Kamenice nad Lipou, kde bylo nesmyslně vysoké množství koní zvýrazněno tím, že koně zůstávali v soukromém vlastnictví i po vstupu rolníků do družstva a podle argumentů krajského odboru tak uvnitř družstva mohli vyvolávat závist a pocit méněcennosti u chudších členů JZD, kteří koně nevladli. Bylo tedy agitováno za snížení stavů koňů, jejichž tažná síla byla navíc nahrazována traktory a stroji ze STS, a navýšení počtu vepřů a hlavně skotu. Nedostatečné se jevílo i využívání „moderních“ sovětských metod, kdy např. metodu s. Malinové na zvýšení dojivosti krav využívalo pouze 10 % JZD se společným ustájením skotu.¹⁵⁷

Poměr obnosu peněz vypláceného za PJ se ve srovnání s rokem 1955 nezměnil, nadále nejvyšší odměnu za PJ vykazoval okres Moravské Budějovice, nejmenší odměnu dostávali družstevníci v okrese Dačice. Tyto statistiky ale nemusejí mít objektivní vypovídací hodnotu, neboť v roce 1956 stále více JZD odměňovalo svoje zaměstnance naturáliemi, které zaměstnanci obdrželi nezávisle na počtu PJ a nelze zapomenout ani na trend, že některá JZD nevyplácela zaměstnancům celou výši PJ, ale její část vkládala na spořicí účty, pojištění apod.¹⁵⁸

Hospodaření STS se i kvůli nedostatečnému vybavení traktory zaměřovalo především na pomoc JZD, kterým STS pomáhaly ve více než 78 %, zatímco soukromému sektoru v pouhých 16 % případů, a to i přesto, že soukromému sektoru přináleželo 60 % orné půdy oproti 40 % půdy v držení JZD.¹⁵⁹

K významné změně došlo v letech 1955 a 1956 v otázce předávání usedlostí do majetku JZD. Podle směrnice č. 106/55 se sjednává, že pokud družstvo přebírá celou usedlost, přebírá všechny budovy i živý inventář bezplatně, ale pouze v případě, že se jedná o celý majetek. Odlišný případ nastává, pokud je usedlost v držení MNV, pak musí JZD zažádat národní výbor o darování nebo usedlost odkoupit. Na převody majetku do vlastnictví JZD dohlíželi pracovníci odboru financí, kteří měli na starost rovněž zanesení převodu do evidence a vyčíslení majetku. Vzhledem k vývoji, kdy JZD i na vsích se založeným socialistickým sektorem hospodařila na velmi nízkém procentu půdy, se přebírání usedlostí a půdy do vlastnictví družstev začalo naplno projevovat v roce 1956. Do poloviny roku 1956 Jihlavský kraj získal dohromady 775 usedlostí, z nichž 619 získaly do vlastnictví místní národní výbory

¹⁵⁷ Tamtéž, s. 5 – 6.

¹⁵⁸ Tamtéž, s. 7 – 8.

¹⁵⁹ Tamtéž, s. 9.

a po odkupu od MNV a nabytí usedlostí ihned po zabavení získala JZD 221 usedlostí. Nejvíce usedlostí propadlo do státních rukou v okrese Moravské Budějovice, a to téměř dvakrát více než činil průměr ve zbývajících okresech kraje.¹⁶⁰

Konstatování, že průběh přejímání usedlostí do správy státního sektoru a spolupráce uvnitř státních složek neprobíhala bezproblémově, o tom svědčí kuriózní, ale zdaleka ne ojedinělá, situace, ke které došlo v okrese Havlíčkův Brod v roce 1958, když vedoucí finančního odboru KNV s. Silvar adresoval stížnost správě zemědělství a lesního hospodářství o nedoplatku JZD z nabytého inventáře. Jednalo se o několik JZD v okrese Havlíčkův Brod, která získala majetek z likvidovaných usedlostí v celkové hodnotě 196 000 Kčs a dosud jej nezaplatila příslušným subjektům, nejčastěji MNV. Částka blízká se 200 000 Kčs je mimořádně vysoká v porovnání se zbylými okresy kraje a vzdáleně se jí přibližuje pouze okres Humpolec.¹⁶¹

3.9. Přelomový rok?

Rok 1957 byl na svém konci hodnocen veskrze pozitivně, a to zejména díky tomu, že definitivně převážila socialistická půda nad soukromou. Společně s rokem předcházejícím znamenal rozhodný krok na cestě ke konečné a úplné socializaci venkova. Nejenže v roce 1957 vzniklo rekordních 312 JZD III. a IV. typu a na konci roku tak JZD tohoto typu bylo v Jihlavském kraji dohromady 888, ale především se družstva počínala stávat většinovými. Z nově vzniklých 312 družstev jich více jak polovina hospodařila na půdě přesahující 75 % výměry půdy v katastru obce. Převáděno na výměru půdy jednotlivých družstev, nejvíce družstev vlastnilo půdu od 200 do 400 ha, ale ani družstev s výměrou 400 ha a vyšší nebylo zanedbatelné množství (25 % z celkového počtu JZD v kraji) a do této kategorie spadalo 22 družstev, která vlastnila půdu o rozloze větší než 600 ha. V celokrajném srovnání pak z celkových 888 JZD bylo menšinového typu pouze 201, ale toto číslo vykazovalo nadále klesající tendenci.¹⁶²

Úspěšně probíhala i socializace venkova, neboť na konci roku 1957 bylo v kraji pouhých 65 obcí a osad bez přítomnosti socialistického sektoru, což znamená 6,4 % ze všech obcí a osad v kraji. Celkový stupeň kolektivizace se pohyboval okolo 60 %, stupeň socialisace byl asi o 5 % vyšší, přičemž ve více než 60 % obcí byla míra socialisace od 75 % výše a ve 14 obcích, nacházejících se převážně v okrese Dačice, dosáhla socialisace 100 % míry. Přesto

¹⁶⁰ MZA, f. KNV Jihlava, inv. č. 3112, Realizace zemědělských usedlostí – hlášení okresů 1955, s. 12.

¹⁶¹ MZA, f. KNV Jihlava, inv. č. 3111, Uplatňování pohledávek JZD, ČSSS a STS vůči propadlému majetku 1952 – 1958, s. 12.

¹⁶² MZA, f. KNV Jihlava, inv. č. 98, Vývoj kolektivizace zemědělství v Jihlavském kraji od roku 1953 do 31. prosince 1957, s. 1.

byl okres Dačice spolu s okresem Žďár nad Sázavou okresem s největším počtem obcí bez socialistického sektoru (konkrétně 14 obcí v okrese), naproti tomu všechny obce se zavedeným socialistickým sektorem byly v okrese Jihlava, Humpolec, Kamenice nad Lipou, Ledec nad Sázavou, Třebíč a Moravské Budějovice. Úroveň kolektivizace vykazovala hodnotu, se kterou mohly být socialistické orgány rovněž spokojeny, zvláště s přihlédnutím k tomu, že v roce 1954 byla míra kolektivizace 18 % a i v roce 1956 byla kolektivizace na pouhých 33 procentech.¹⁶³

Na základě výše uvedených dat za rok 1957 vypočítal krajský zemědělský odbor, že při zachování stávajícího tempa by kolektivizace veškeré půdy byla dokončena za rok a půl, tedy v polovině roku 1959, čímž by byl předstižen původní termín dokončení v roce 1960. V samotné zprávě ale pracovníci zemědělského odboru KNV uznávají, že tento výpočet je ryze teoretický a ideální podmínky roku 1957 nelze zaručit stále, navíc je v kraji nezanedbatelné procento zemědělci do 2 ha, jejichž hospodářství je bráno jako doplňkové a u kterých nepřipadá vstup do JZD v úvahu, protože družstvo nemá na jejich uživení dostatečné finanční prostředky, výjimku mohou tvořit pouze velká JZD s nedostatkem pracovních sil. Toto zjištění jde jakoby proti snahám KSČ o plnou kolektivizaci zemědělství, zároveň je střízlivým rozhodnutím, kdy si pracovníci krajského zemědělského referátu uvědomují, že nutné začlenění veškeré půdy do majetku JZD spolu s jejími majiteli by s sebou neslo negativní dopad na hospodaření a finanční stránku družstev. Vedle skupiny doplňkových hospodářství byli na venkově stále přítomni soukromníci, jejichž celkový půdní fond čítal 147 916 ha v kraji. Na největší rozloze půdy dosud hospodařili zemědělští soukromníci v okresech Žďár nad Sázavou, Pacov a Dačice, naopak nejméně půdy v držení soukromníků se nacházelo v okresech Kamenice nad Lipou, Humpolec a Jihlava.¹⁶⁴

S výměrem půdy soukromníků úzce souvisí i problematika půdy kulacké, která byla zahrnuta do celkového penza půdy držené v soukromém vlastnictví. K 30. dubnu 1957 byla v držení kulaků, k nimž se přidávala i půda úpadková, půda o celkové výměře 10 444 ha, na čemž je vidět posun oproti roku 1956, kdy kulaci vlastnili 16 710 ha. Ke kulacké půdě se v neprospěch KNV přidává půda ležící ladem, které je 1 669 ha v kraji a nejvíce jí mají v okresech Humpolec (617 ha) a Žďár nad Sázavou (445 ha). Kulacké půdy se i přes veškeré snahy nachází v roce 1957 v okrese Moravské Budějovice (636 ha) následovaném okresy Třebíč a Dačice. U výčtu rozsahu kulacké půdy je nutno uvést, že ve zprávě z dubna 1957 není kolonka kulacké půdy vyplněna u okresů Jihlava, Humpolec, Pelhřimov, Ledec nad

¹⁶³ Tamtéž, s. 2 – 3.

¹⁶⁴ Tamtéž, s. 5 – 7.

Sázavou, Třešť a Žďár nad Sázavou. V těchto okresech buď doopravdy kulaci nevlastnili žádnou půdu, nebo jejich půda nebyla více či méně záměrně uváděna.¹⁶⁵

Přes zvýšení efektivity výroby, rozšíření půdního fondu a růstu stupně kolektivizace a socializace se zemědělská sféra na venkově nesetkávala s přílišnou odezvou u potencionálních zaměstnanců, a to zejména u mladých lidí. Věkové složení členů JZD v Jihlavském kraji na konci roku 1957 jasně ukazuje, že před zemědělským sektorem stál ještě velký kus práce v ohledu nábory pracovníků a jejich přesvědčení pro práci v zemědělství, neboť mladých lidí do 22 let bylo v zemědělství pouhých 6 %. Toto číslo je dokonce nižší než počet členů starších 60 let, kteří jsou zastoupeni 10 %, základnu zaměstnanců JZD pak tvoří věková skupina 23 – 59 let. Jako jediný okres s alespoň částečně uspokojivým počtem mladých lidí v zemědělství je okres Jihlava, okresy Humpolec, Třešť, Třebíč, Moravské Budějovice, Kamenice nad Lipou a Ledec nad Sázavou mají základnu mladých pracovníků velmi nízkou až mizivou.¹⁶⁶

3.10. Dokončení kolektivizace a její hodnocení

Přes dobré výsledky hospodaření JZD za rok 1957 nutil zemědělský odbor k dalšímu vývoji a pokroku JZD tak, aby úplné kolektivizace zemědělství bylo dosaženo ještě před rokem 1960. Hlavním problémem se jevilo zpomalení výstavby nových JZD, což souvisí s tím, že v kraji už převládala kolektivizace a vsí bez JZD tedy nadále ubývalo, a v menšinovém zbytku obcí, kde dosud JZD nebyla, bylo jejich založení často komplikováno mnoha faktory. Navzdory tomu mohl poslanec za Národní shromáždění Pešák 9. července 1959 prohlásit, že Jihlavský kraj na své cestě k socialisaci uspěl a od roku 1953 urazil velký kus cesty, na jehož konci je v roce 1959 v držení socialistického sektoru 85 % a tímto číslem je potvrzeno definitivní vítězství KSČ. Poslanec Pešák ve svém projevu dále vyzdvihuje výhody a vítězství socialistického sektoru: „(...) *Zcela nová je dnes situace na vesnicích Vysočiny. (...) Zmizela drobná, úzká polička a změnila se v družstevní lány, na nichž je možno plně využít všechny moderní mechanizační prostředky. Ale vyrostli na vesnicích noví lidé, zcela přesvědčení vybudovat socialismus, usilovat ze všech sil o rychlé pozvednutí zemědělské výroby (...).*“¹⁶⁷

Slova poslance Pešáka ovšem zaznívají pouze z pohledu vládnoucí komunistické strany. Krajští pracovníci zemědělského odboru během průběhu kolektivizace v Jihlavském

¹⁶⁵ MZA, f. KNV Jihlava, inv. č. 5206, Zajištění úpadkové půdy rolnických a kulackých hospodářství, s. 1 – 2.

¹⁶⁶ MZA, f. KNV Jihlava, inv. č. 98, Vývoj kolektivizace zemědělství v Jihlavském kraji od roku 1953 do 31. prosince 1957, s. 29.

¹⁶⁷ M. STEHLÍK, *Jihlavský kraj*, s. 195 – 197.

kraji několikrát sami narazili na fakt, že kolektivizace postupuje s vleklými a velkými problémy, které se nedají vyřešit ze dne na den. Problémy v kolektivizování zemědělství v Jihlavském kraji se nakonec protáhly na více než deset let, protože proces, zahájený v roce 1949, byl dokončen až na začátku 60. let. Kýženého předválečného stavu zemědělství sice bylo dosaženo v roce 1960, ale stabilizace zemědělského sektoru tak, aby se tento stav stabilizoval a nadále zlepšoval, bylo dosaženo až v následujících letech. Přitom v období částečného uvolnění poměrů uvnitř celého komunistického bloku, zasahujícího střední a východní Evropu, se ukázalo, že i v Jihlavském kraji, který se jinak potýkal s mnoha problémy v zemědělské sféře, se zemědělství po odchodu zemědělců z JZD a hospodaření na vlastní půdě, opět stávalo silnou a prosperující složkou venkova.

Důraz kladený krajskými orgány na zkolektivizování zemědělství v Jihlavském kraji je z dnešního pohledu až nelogický, obzvláště když statistické údaje jasně ukazují výkonnější hospodaření ve stavu, kdy soukromým zemědělcům bylo umožněno volně hospodařit. V porovnání s hospodářskými výsledky však mnohem hůře vystupuje rozměr lidský.

4. Puklice

4.1. Obec Puklice

„Puklice (jméno znamená snad osadu ležící mezi malými vrchy, které lidu vypadají jako pokličky – poklice neb puklice). Vesnice $\frac{3}{4}$ hod. západně od Luk, kamž patří farou, mají 950 obyv., s 5, 7 km² pozemkův. Osada jest středem obce politické, k níž přísluší ves Petrovice; společně mají 1023 obyvatel se 6, 3 km² pozemkův. Po válce třicetileté bylo tu 9 domův osedlých, 4 pusté.

Puklice rozkládají se zčásti v údolí, kudy teče potok Puklický, z části po kopci v krajině pahorkovité, na východ roviny se klonící, s rozsáhlými úrodnými pozemky a mnohými rybníky; lesů jest málo.

Vesnice má dvojtřídní českou školu obecnou o 189 žácích; přiškoleny jsou Petrovice.

V zámku puklickém, který stojí na jihozápadní straně obce, byla již ode dávných dob kaple, jež obnovena byla l. 1728 a roku 1729 povoleno tu sloužiti mše. Roku 1787 byla kaple prohlášena za veřejnou. Léta 1804 ji držitel statku přestavěl a zvětšil. Oltářní obraz představuje nanebevzetí Panny Marie.

Velkostatek koupil v květnu l. 1892 továrník pan Miloslav Peška z Jihlavy (továrna na škrob) od hraběte batelovského Jana Blankenštejna za 141.000 zl.

Židovští obyvatelé, nyní pouze 8 rodin, tvoří zvláštní obec. Mají synagogu a starodávný hřbitov (z nejstarších na Moravě vůbec), jak dokazuje náhrobní kámen, opatřený letopočtem 5182 dle letopočtu židovského od stvoření světa (křesť. letopočet 1421).

Obec židovská, která před časem byla mnohem četnější, jak již bylo dříve podotknuto, vznikla v době, kdy v Jihlavě židovským obchodníkům dovoleno nebylo přenocovati, a počali se proto osazovati v blízkých obcích. (Počátkem XV. století).

Puklice s Petrovicemi byly l. 1565 majetkem Víta Hordara z Puklic.

R. 1602 byl držitelem tohoto zboží Šalomoun Grün ze Stürzenberka, ale již v letech 1620 objevuje se opět Vít Hordar, byl však za povstání proti Ferdinandovi II. trestán ztrátou $\frac{3}{4}$ majetku.

S Hordarových sirotek přešlo panství l. 1673 na Jakuba Manuele šl. Tümmela a věnem pak na Františka Josefa z Waderborna. Po něm r. 1731 dědil Puklice František Antonín Grisl z Grislova, po něm pak l. 1749 ovdovělá manželka jeho Marie Kateřina, rozená Říkovská z Dobřic, která ustanovila dědičkou l. 1770 svou neť Maximilianu, ovdovělou svob. paní Malovcovou. Léta 1794 byl majitelem syn její Jan svob. pán Malovec.

*Koupí dostal se v držení Puklic i Petrovic l. 1807 Ota svob. pán Skrbenský, jenž postoupil panství synu svému Otovi l. 1854; tento prodal je však l. 1878 Karlu hraběti z Blankenštejna za 125.000 zl. i se dvorem v Jeclově. Puklic kupitel podržel, Jeclov však prodal Michaelovi Rychnovskému, mlynáři v Petrovicích.*¹⁶⁸

Takto popisuje obec Puklice, učitel z nedalekých Luk nad Jihlavou a autor Vlastivědy moravské, Alois Josef Pátek. Stručný nástin historie obce neobsahuje příliš zmínek o vlastnictví a vývoji velkostatku, proto jsou tyto informace uvedeny v samostatné podkapitole.

4.2. Velkostatek

Důležitou událostí v poválečné situaci Puklic se nejen v zemědělské otázce stala parcelace místního velkostatku. Jeho historie, stejně jako zmínky o samotné obci, sahá až do 14. století, kdy ho získal vrchní maršálek Jana Lucemburského Jindřich z Lipé. Po Jindřichově smrti vlastnili statek jeho potomci až do roku 1565. Poté se statek Puklice spolu s Petrovicemi stávají majetkem Víta Hordara z Puklic. Majetkem Hordarů zůstává puklický statek i po kritickém roce 1620, ale protestant Vít Hordar je po bitvě na Bílé Hoře donucen vyplatit do výše tří čtvrtin hodnoty statku a zároveň přejít na katolickou víru. V případě nedodržení daných podmínek by mu byl majetek zabaven. Rod Hordarů se z vlastnictví statku za nových poměrů po roce 1620 neradoval dlouho, neboť v roce 1666 plukovník Jakub Manuel z Tümelu kupuje statek od Hordarových sirotků.¹⁶⁹ Statek ale nevydržel dlouho ani v rukách rodu Manuela z Tümelu, po jehož smrti se ve vlastnictví statku vystřídalo díky sňatkové politice mnoho rodů a osob. Nakonec byl statek v roce 1807 pro velké zadlužení prodán na základě zemského práva Otovi Skrbenskému z Hříště. Od jeho syna Oty koupil v roce 1879 statek Karel Blankenstein, který ho v roce 1893 prodal jihlavskému továrníkovi Miloslavu Peškovi a jeho manželce Anně.¹⁷⁰

Od roku 1905 se majitelem stává občan přináležející k silné židovské komunitě, která byla do Puklic odstěhována v 15. století z Jihlavy, Vítězslav Fischmann. Ten v roce 1916 předal velkostatek svému synovi Richardovi, který zpočátku žil v činžovním domě v Jihlavě, ale to mu nebránilo v zodpovědné starosti o velkostatek až do roku 1942. Richard se zasloužil o další rozvoj velkostatku, který zahrnoval kromě hospodářských stavení také lihovar, ovocný sad, skleníky, zahrady a jako správcovská budova přináležel k velkostatku i místní zámeček. Vedle budov velkostatek pochopitelně vlastnil pozemky, které vyjma zemědělské půdy čítaly

¹⁶⁸ PÁTEK, Josef, Alois, *Vlastivěda moravská. Jihlavský okres*, Brno 1901, s. 207 – 208.

¹⁶⁹ Rok 1620 lze považovat spíše jako symbolický mezník, po kterém se k moci v Českých zemích dostává Habsburský rod. Pro konkrétní případ Víta Hordara je směřodatnějším datem rok 1628 a vydání Obnoveného zřízení zemského pro Moravu, kde jsou řešeny otázky víry a majetku.

¹⁷⁰ MZA, f. Velkostatek Puklice, inv. č. 1381.

velký výměr lesů a rovněž půdy nevhodné k zemědělským účelům, ale vhodné k účelům převážně stavebním.¹⁷¹

Zmíněný lihovar se již před druhou světovou válkou stal prostředkem neshod a nelibosti místních občanů vůči majiteli velkostatku. Původně právovárečný pivovar, nyní lihovar, se nacházel na správním území velkostatku a nebylo tak pochyb o tom, komu přináleží a kdo jej smí využívat. Místním rolníkům vadilo, že nemohou využívat služeb lihovaru i pro své účely a vzhledem k tomu, že po vzniku samostatného Československa se v okolí nacházelo mnoho družstevních lihovarů, přišli k Fischmannovi s nabídkou, aby se lihovar stal družstevním majetkem. Fischmann ale nabídku nepřijal, čímž si místní rolníky pobouřil proti sobě a ti se po neúspěšném pokusu o združstevnění lihovaru ve velkostatku rozhodli pro výstavbu vlastního lihovaru. S výstavbou bylo započato roku 1925, a to hlavně zásluhou dvou větších sedláků z Puklic, Karla Václavka a Františka Pauzara. Problém nastal s umístěním lihovaru, který měl být společným majetkem družstva lihovarníků sestávajícího se z občanů Puklic, Studének, Příseky, Přímělkova a Střížova. Občané okolních obcí se pochopitelně stavěli proti snahám Václavka s Buzarem o výstavbu lihovaru přímo v Puklicích a argumentovali tím, že lihovar potřebuje vhodný přístup k vodnímu zdroji, nejlépe potoku, a žádná taková parcela není v Puklicích k dispozici. Nakonec se tedy lihovarnické družstvo usneslo na výstavbě lihovaru asi kilometr za Puklicemi u cesty na Střížov. Činnost lihovaru vyplývající z činnosti celého družstva byla hodnocena velmi kladně, a to i v období Protektorátu, neboť mnozí zaměstnanci a funkcionáři lihovaru byli výraznými postavami německé národnosti, a proto mohli v lihovaru nadále pracovat. O dobré předválečné prosperitě lihovaru svědčí i to, že z finančních přebytků získaných provozem byla k lihovaru přistavěna sušička brambor a mlýn.¹⁷²

Silná židovská komunita žijící v Puklicích se za druhé světové války dočkala neradostného osudu. Poslední židovští obyvatelé odešli z Puklic 14. května 1942 do třicet kilometrů vzdálené Třebíče, kde byli sdružováni až do jejich povolání do některého z transportů, který nejčastěji mířil před terezínské ghetto do některého z koncentračních

¹⁷¹ Tamtéž. Výměra půdy velkostatku se oproti roku 1884 zvětšila o necelých 40 ha, a to i přes prvorepublikovou pozemkovou reformu, již bylo podrobena 178 ha zemědělské půdy, z čehož 20 ha obdrželi drobní nabyvatelé zemědělských pozemků a zbývající výměra připadla zpět vlastníku velkostatku. Největší rozdíl mezi roky 1884 a 1935 je ve výměře lesů, která se snížila zhruba o 35 ha, naopak nejvíce vzrostla výměra polí z 57 ha na 145 ha. V roce 1935 patřilo velkostatku celkem 266 ha pozemků, z toho polí 145 ha, luk 17 ha, zahrad 2 ha, pastvin 3 ha, lesů 90 ha, rybníků 5 ha, stavební plochy 1 ha, neplodné půdy 0, 27 ha a daněproště půdy 0, 83 ha.

¹⁷² MZA, f. Družstevní lihovar Puklice, kart. 1, inv. č. 1, Seznam činovníků spolkových.

táborů.¹⁷³ Výjimkou se nestala ani rodina Richarda Fischmanna, z které přežili pouze dva členové, syn Vítězslav a dcera Eliška, provdaná Kosková. Tragédie, která postihla židovské obyvatelstvo a v rozměrech této práce rodinu Fischmannovu, však neměla být ukončena, mělo se jednat o pouhou polovinu utrpení a ponížení, kterého se rodině Fischmannů dostalo.

Po návratu přeživších Vítězslava a Elišky z koncentračního tábora do rodných Puklic se jim dostalo přivítání, které asi nečekali ani v nejhorších snech. Jejich otec byl místním revolučním národním výborem označen za občana německé národnosti s nepřátelským postojem vůči ČSR a celá rodina Fischmannů tak byla pojímána jako rodina kolaborantská, nehledě na skutečnost, že téměř všichni její členové skončili v plynových komorách koncentračního tábora Osvětim. Členové národního výboru a rolnické komise argumentující dekretem č. 12/45 Sb. § 7 a 9 o konfiskaci majetku občanům německé maďarské národnosti a osobám spolupracujícím s těmito národnostmi v období Protektorátu nedbali faktu, že osoby německé a maďarské národnosti se určovaly podle údajů ze sčítání lidu v roce 1930 a v tomto sčítání se Richard Fischmann, stejně jako celá jeho rodina, přihlásil k židovské národnosti. První rozhodnutí ONV Jihlava o konfiskaci majetku velkostatku bylo vydáno 11. července 1945, následováno 20. července místní vyhláškou MNV Puklice, která nabízela všem zájemcům konfiskovanou půdu na území velkostatku. I přes veškeré snahy Vítězslava a Elišky nabyla konfiskace právní moci 20. března 1946, tedy méně než po devíti měsících od začátku jednání.¹⁷⁴

Z pohledu místních obyvatel se konfiskace velkostatku a jeho následná parcelace jeví jako zcela samozřejmá věc odplaty a satisfakce sahající až k bitvě na Bílé Hoře. Podle místní kroniky nebyly během I. pozemkové reformy v letech 1918 – 1938 vyslyšeny požadavky obyvatel Puklic na parcelaci velkostatku a statku jako takovému bylo odebráno pouhých 15 ha. Tato křivda konající se na českém obyvatelstvu byla odčiněna až definitivní konfiskací velkostatku v roce 1946, čímž byla odčiněna Bílá Hora, po které byl majetek zámku a velkostatku zabaven českým pánům a dostal se do rukou *cizáckých* Němců. Jak píše František Líbal, místní kronikář, bylo potřeba sehnat důkaz, že Fischmann byl Němec, protože to mu bylo osobně sděleno JUDr. Zrůbařem v Brně, který mu sdělil, že pokud nebude mít potvrzení, že Fischmann byl Němec, nemůže dojít k parcelaci. „*Dr. Zrůbař v Brně na pozemkovém referátě nám ukazoval podané protesty proti konfiskaci Fišmanova majetku a kladl nám na srdce, že je potřeba písemného a listiného dokladu, že Fišman byl Němec. Bez toho nelze*

¹⁷³ Většina židovských puklických občanů byla deportována a usmrcena v koncentračních táborech Lublin a Treblinka, výjimku tvořila rodina Fischmannů, která byla deportována do Osvětimi. Viz www.obecpuklice.cz ze dne 17. 3. 2013.

¹⁷⁴ SOkA Jihlava, f. JNV Jihlava, inv. č. 133, Konfiskáty. Srovnej www.iglau.cz ze dne 17. 3. 2013.

*parcelaci provésti. Jeli jsme s nepořízenou domů. Ale předseda Tesař, Neubauer a další se nedali tím odstrašiti. Pátrali po knihách a našli je v jednom domku v Saulerindle, kde si s nimi hrály děti, když je rodiče náhodou přinesli ze zámku. A tyto knihy, německy psané, stačily okresní komisi, aby parcelace velkostatku, podle zákona povolena a také provedena. Zbožné přání a dávný sen občanstva stal se skutkem.*¹⁷⁵ Půda velkostatku byla rozdělena mezi místní zájemce, hospodářské budovy se o pár let později staly základem pro jednotné zemědělské družstvo a obytnou budovu zámku začal využívat místní národní výbor, pošta, Jiráskova knihovna a Sokol, který se v roce 1949 přemístil do budovy bývalého lihovaru.

S přihlédnutím ke geografickým a demografickým podmínkám okolí Puklic se nelze divit, že po skončení druhé světové války se mnoho objektů ocitlo v nucené správě státu a bylo dosídleno novými obyvateli. Výjimkou nebyli ani Puklice a především sousední Studénky, kde se nacházelo 8 německých rodin, které byly po konci druhé světové války vysídleny. Národními správci nad německým majetkem se po odvolání Karla Doška, který byl správcem statku č. p. 4, stali Jan Poláček (č. p. 2), František Rojka (č. p. 3) a na místo správce č. p. 4 nastoupil místo Karla Doška Karel Diviš. Správcem bývalého velkostatku se stal Jaroslav Vaněk, a jelikož se velkostatek nacházel ve značně zbedačeném stavu, vydatně mu v začátcích pomáhal místní národní výbor. Členové výboru Antonín Tišl a Karel Tesař dne 17. června 1945 osobně v internačním táboře ve Starých Horách vybrali ze zajatých německých obyvatel jedince, kteří měli působit jako zemědělské síly v bývalém velkostatku. Celkově se jednalo o deset osob mužského i ženského pohlaví, nad kterými držel dohled po celou dobu jejich pobytu na velkostatku Josef Tišl. Nadále místní národní výbor pomohl Jaroslavu Vaňkovi při obnově velkostatku s vyřízením nedoplatku, který měl jako správce uhradit Okresní nemocenské pojišťovně v Jihlavě v celkové výši 15 370 Kčs, ale MNV vyjednal u pojišťovny odpuštění nedoplatku z důvodu toho, že statek byl vydrancován, nikoliv zničen nepečlivým hospodařením nebo záměrně.¹⁷⁶ Velkostatek s veškerým svým majetkem pochopitelně budil pozornost místních obyvatel i těch z okolí, ale místní národní výbor nepřipouštěl parcelaci velkostatku do doby, než budou vyřešeny majetkové nároky. Na základě těchto postupů tak byl 13. července 1945 odmítnut Alois Hlávka z Luk nad Jihlavou, který usiloval o odkoupení skleníku příslušejícímu k velkostatku.¹⁷⁷

¹⁷⁵ SOkA, Kronika obce Puklice, s. 16 – 19.

¹⁷⁶ SOkA, f. MNV Puklice, kniha 2, 1943 – 1951, Zápisy ze schůze rady MNV 6. 3., 15. 5., 18. 6. a 19. 7. 1944.

¹⁷⁷ Tamtéž, Zápis se schůze rady MNV ze dne 13. 7. 1945.

Správce velkostatku, Jaroslav Vaněk, jenž 11. srpna dodatečně obdržel jmenovací dekret na správcovství velkostatku, se v prvních týdnech a měsících po skončení druhé světové války především snažil stabilizovat poměry na velkostatku a zajistit co nejrychlejší obnovení zemědělské výroby. Kromě žádostí o odkup nebo přidělení části velkostatku, ke kterým se v srpnu přidala i sama obec požadující výměru 100 arů pro potřeby hospodaření obce, se Vaněk musel vypořádávat s mnoha dalšími komplikacemi, jako byla neustálá obava z návratu německých obyvatel nebo nedostatek osob ve velkostatku. Tyto dva problémy se konkrétně projevíly ve stížnosti předsedy MNV Karla Vostála, který si na konci srpna 1945 stěžoval na poměry ve statku, v rámci kterých se česká mládež baví s německými příslušníky a k tomu pojímá podezření, že byla ve velkostatku uspořádána německými občany taneční zábava, a to i přesto, že němečtí zaměstnanci velkostatku mají zakázány návštěvy kostela, pořádání tanečních zábav, nesmí samovolně opouštět katastr obce a dokonce se večer nesmí samovolně sdružovat. Předseda upozorňuje, že za celou událost nese zodpovědnost správce velkostatku. Místním národním výborem je rovněž řízena výměna koně Jaroslava Pauzara se statkem, během které má Pauzar statku předat svého stávajícího koně a vybrat si za něj náhradu ve stájích velkostatku. Přístup MNV k velkostatku se částečně proměnil po zářijovém zvolení nového předsedy MNV, kterým se stal komunista Karel Tesař a který se snažil velkostatky více přiblížit spolupráci s obyvateli vsi, což dosvědčuje i jeho žádost o vzájemnou výpomoc během žní 1945. Na přelomu let 1945 a 1946 už jsou zvolna realizovány kroky vedoucí k likvidaci velkostatku. Nejprve je v prosinci 1945 po velkostatku požadováno navrácení půjčky, kterou statku poskytl na konci války místní národní výbor ve výši 55 000 Kčs. Protože správce velkostatku mohl v prosinci vyplatit pouze 50 000 Kčs, byl zbytek splátky odsunut na následující rok společně se splacením úroků. Již v lednu 1946 obdrželi zaměstnanci velkostatku tříměsíční výpověď a během tohoto období byli k dispozici národnímu výboru. Koně z velkostatku se využijí na vytahování dlouhého dříví z lesa a dozor nad nimi bude mít jeden den šafář Jaroslav Josefus, jeden den Josef Tišl a takto stále dokola až do likvidace statku. Souběžně byla zaslána žádost na ministerstvo zemědělství o přidělení zámecké budovy do užívání MNV. Definitivní zrušení velkostatku a jeho parcelaci inicioval přípis Zemského národního výboru v Brně zasláný dne 7. března 1946 MNV Puklice a obsahující příkaz ke zrušení národní správy velkostatku a jeho parcelaci za přítomnosti národního pozemkového fondu. MNV Puklice 17. března rozhodnul, na jaké díly velkostatky rozdělí a po poradě s NPF usoudil, že rozparcelované části bude dávat novým majitelům do pachtu. Samotnou parcelaci statku pak řídili členové místní rolnické komise, která například bývalou sýpku velkostatku přidělila kostelnímu výboru, který na jejím místě postavil kostel,

protože v Puklicích se nacházela pouze synagoga a do kostela museli pukličtí občané docházet do dva kilometry vzdálených Petrovic. Další budovou, která díky parcelaci statku změnila svůj účel, byl lihovar. Z toho se stala sokolovna poté, co se členové tělovýchovné jednoty přestěhovali z nevyhovujících prostor zámku. Poslední zásadní změny dostala zahrádka nacházející se před zámeckou budovou, která byla zrušena za účelem rozšíření a narovnění silnice.¹⁷⁸

K zajištění lepší hygienické situace v Puklicích bylo v březnu 1946 započato s výstavbou vodovodu, na které se podílela celkem třináctičlenná komise složená ze zástupců národního výboru, občanů a JSČZ. Vodovod byl důležitý i pro hospodaření budov bývalého velkostatku, neboť dosud se musela voda donášet ručně ze studně. Poněkud odlišná situace nastala ve Studénkách, kde byl nalezen nový vodní pramen, nad kterým byla postavena studna, ale již nebyl zaveden vodovod, což se v budoucnu nepříznivě projeví především na zásobení hospodářských budov nedostatkem vody. Souběžně s výstavbou vodovodu je obec postupně elektrifikována a elektrický proud je zaváděn i do budov velkostatku. Z jara 1946 rovněž pochází žádost nově dosídleného Josefa Valy o jmenování jeho osoby národním správcem ve Studénkách, č. p. 17. Místní národní výbor tuto žádost zamítá s odůvodněním, že Josefu Valovi byl přidělen dům č. p. 16, tím pádem, že má zajištěno místo pobytu a ve věci přidělení národního správcovství, ať se obrátí na národní pozemkový fond. Rada národního výboru se následně v záležitosti Josefa Valy shodla na obavě z toho, že přistěhovanému Josefu Valovi jde především o vlastní obohacení, které by nijak nepomohlo poválečné obnově vsi, a proto byl verdikt národního výboru správný.¹⁷⁹

V roce 1947 dochází k významné majetkové změně, kdy je Zemským národním výborem v Brně přidělen Místnímu národnímu výboru v Puklicích budova zámku. Zámek samotný se už delší dobu nacházel v zbídačeném stavu, což se týkalo zejména střešní krytiny, ale místní národní výbor, který zde měl svoji úřadovnu, se neodvažoval pouštět do rekonstrukce, neboť stále nebyly vyřešeny majetkové záležitosti a zámek nepatřil MNV. Po získání zámku do svého vlastnictví tak členové MNV ihned započali se sháněním řemeslníků na opravu zámku. Na konci roku pak národní výbor obdržel do svého užívání i rybník bývalého velkostatku, který se nacházel pod zámeckou budovou.

Ve směřování celého Československa přelomový rok 1948 začal v Puklicích kuriózní situací, která ale v poválečné situaci nebyla výjimkou. 23. ledna 1948 žádal Místní národní výbor v Puklicích okresní rolnickou komisi o přidělení bývalých stájí velkostatku, které

¹⁷⁸ Tamtéž, Zápisy ze schůze rady MNV ze dne 11. 8., 31. 8., 6. 9., 12. 9. 17. 11. a 18. 12. 1945.

¹⁷⁹ Tamtéž, Zápisy se schůze rady MNV ze dne 27. 7. 1946.

v daném období byly vlastnictvím strojního družstva. Na této žádosti by nebylo nic neobvyklého nebýt toho, že v Puklicích se v lednu 1948 žádné strojní družstvo nenacházelo a stáje velkostatku tak vlastně nikomu nepatřily. Na tento popud začala rolnická komise řešit vlastnictví lihovaru, který od provedení konfiskace nikomu nepatřil. Naproti tomu okolní lesy svého majitele měly, byl jím národní výbor, a tak si lesní referent na místním výboru stěžoval, že občané si neoprávněně dolují pařezy v mladém lese, kde toto dolování není povoleno. MNV si na základě stížnosti povolal dva nejaktivnější občany, pana Josefa Ďáska a Františka Hekrleho, v otázce dolování pařezů, nejprve jim dovolil dokončit dolování pařezů a následně jim udělil trest, který obsahoval starost o mladý les tak dlouho, dokud to bude potřeba. Neopomenutelnou událostí roku 1948 se i v Puklicích stal nástup komunistické strany k moci v Československu. Únorové události a jejich reflexi v Puklicích sice archivní materiály nezaznamenávají, o to větší prostor je věnován červnovému zvolení Klementa Gottwalda prezidentem ČSR. „Bylo to 14. června 1948. Den, který se vryl nezapomenutelně v paměť těch, kteří mu byli svědky. Tehdy zpívala všechna srdce našeho lidu nejradostnější chorál svých pohnutých tisíciletých dějin. Zástupci lidu naší země jednomyslně hlasovali, aby byl Klement Gottwald zvolen prezidentem Československé republiky, jako první dělnický prezident našeho státu.“¹⁸⁰

Před koncem roku 1948 se udál ještě jeden důležitý faktor, kterým bylo založení Jednotného zemědělského družstva ve Studénkách. K tomuto aktu došlo na členské schůzi 9. listopadu 1948 a zakládajícími členy bylo 14 malých a středních rolníků. Předsedou byl zvolen Karel Svoboda, a jelikož se jednalo o jedno z prvních JZD v okrese, byl přijat provozní řád I. typu JZD. Tak brzké založení JZD právě ve Studénkách bylo nasnadě, neboť po poválečném odsunu německého obyvatelstva, kterého ve Studénkách žilo více než v Puklicích, což ještě umocňoval menší územní rozsah a nižší počet obyvatel Studének oproti Puklicím, byla sice německá půda a majetek převzata dosídlenci, ale zemědělská produkce vsi značně pokulhávala a k jejímu zlepšení mělo napomoci založení JZD.¹⁸¹

Reflexe zásadních mezníků roku 1949 v kontextu kolektivizace zemědělství (zákon o JZD v únoru a IX. sjezd KSČ v květnu) se v obci Puklice přímo neprojevila, o to více se

¹⁸⁰ SOkA, Kronika obce Puklice, s. 47. V roce 1946 bylo přerušeno psaní kroniky a roky 1947 a mladší byly dodatečně sepsány roku 1957. Z tohoto důvodu je ukázka psána v minulém čase (bez ohledu na to, že starší kroniky se psaly v minulém čase, i když se jednalo o přítomnost autora) a časovým odstupem může být událost účelově zkreslena.

¹⁸¹ SOkA, Kronika obce Puklice, s. 16 – 19. V datu založení JZD ve Studénkách je vidět rozpor reálné situace s účelovým sestavením brožury *30 let socialistického zemědělství na Jihlavsku*, kde je uvedeno, že první JZD v okrese Jihlava bylo založeno až v březnu roku 1949.

projevily jejich následující důsledky. V červenci místní národní výbor nejdříve řešil zprávu zasloupanou jednotným národním výborem a upozorňující na neplnění dodávek mléka v Puklicích. MNV Puklice zadalo prošetření tohoto nedostatku místní rolnické komisi. Jako zajímavější se jeví další červencová událost, tentokrát týkající se místního kostela. 29. července totiž místní národní výbor na základě protokolu NPF zjistil, že rolnická komise v roce 1946 při parcelaci velkostatku přidělila kostelnímu výboru spolu s budovou bývalé sýpky také pozemek o rozloze 460 m², což se vládnoucímu komunistickému režimu omezujícím vliv a postavení věřících a kléru, nelíbilo. Rada MNV tak rozhodla, že se kostelnímu výboru odprodá pruh půdy okolo kostela ve vzdálenosti 4 až 6 m a zbytek půdy případně obci.¹⁸²

V srpnu žádal rolník František Pojer z Petrovic o snížení dodávky brambor o 50 %, načež mu bylo sděleno, že k prošetření této záležitosti bude přivolána zemědělská komise. Současně Adolf Böhm, rolník ve Studénkách, oznámil, že nemůže nadále obdělávat půdu, kterou obdělával dosud, neboť mu byly odebrány pracovní síly. Jednalo se o pozemky ve vlastnictví národního pozemkového fondu a MNV Puklice. U pozemků náležejících NPF bylo doporučeno, aby byly vráceny zpět, u pozemků, jejichž vlastníkem byl místní národní výbor, se rozhodlo o jejich zalesnění a zároveň o podání žádosti na JNV Jihlava o vyjmutí těchto pozemků z dodávkové povinnosti do doby, než budou tyto pozemky zalesněny.

V zimních měsících roku 1949 pak MNV Puklice projednával zalesnění nevyužívaných a nevyužitých ploch na osení a nakonec tento návrh i realizoval.¹⁸³

Ihned v lednu roku 1950 můžeme zaznamenat institucionální problémy spjaté s řešením neplnění dodávek rolníkem Josefem Musilem ze Studének. Robert Musil byl členy JNV obviněn z neplnění dodávek krmného obilí a brambor a zbývající část těchto surovin mu byla zabavena. Vzhledem k tomu, že postižený se nemůže věnovat chovu dobytka, jelikož nemá prostředků na jeho krmení, pověřuje MNV Puklice Místní rolnickou komisi ve Studénkách, aby se o půdu a majetek pana Musila postarala, ta však pověření vrací zpět MNV Puklice s tím, že problém není v kompetenci rolnické komise a za situaci je zodpovědný právě místní národní výbor. Obdobný případ nastal u Františka Urbánka ze Studének, č. p. 11, který přípisem oznámil MNV, že pole, které má v nájmu od MNV z nájmu pouští a dává jej k dispozici MNV. Na to reagovala rada MNV, která Urbánkovu výpověď neuznává, neboť

¹⁸² SOkA, f. MNV Puklice, kniha 2, 1943 – 1951, Zápis ze schůze rady MNV dne 29. 7. 1949.

¹⁸³ Tamtéž, Zápis ze schůze rady MNV dne 27. 11. 1949.

obě strany spolu uzavřely nájemní smlouvu, která končí teprve 20. dubna 1952 a z tohoto důvodu nelze dohodu porušit či vypovědět dříve.

V únoru obyvatelé dolní části obce podali stížnost na pana Františka Doška, č. p. 141, který byl podezřelý z toho, že údajně ze svého hnojiště nechal vytékat močůvku přímo do studny s pitnou vodou a tuto vodu tak učinil nepoživatelnou. Studna byla na základě tohoto upozornění opravena a vyztužena cementovými skružemi.¹⁸⁴

Aktivní přístup rady MNV k dění ve vsi nejen v zemědělských záležitostech dokazuje přestavba silnice u zámku. Rada si nejprve stěžovala na stav silnice, který doslova označila za *strašný*, načež bylo následně přistoupeno k likvidaci většinové části zámecké předzahrádky, na jejímž místě byla rozšířena a zčásti i narovnána silnice. Souběžně s úpravami místní komunikace byla rekonstruována i fasáda zámku včetně kamenného portálu vchodu do zámku, který nesl letopočet 1518.¹⁸⁵

Na schůzi MNV 16. května 1950 byla stanovena výše dodávek, která musela být splněna na 100 %, spolu s nejzazším termínem pro odevzdání dodávek, který byl určen na 28. října. V této souvislosti předseda MNV Josef Tišl upozornil, že letní brigádu na pomoc při zemědělských pracích může dostat pouze JZD nebo státní statek. Na tento bod pak plynule navázal újezdní tajemník JNV, který přítomné občany poučoval o výhodách hospodaření v rámci JZD. Na konci května došlo na schůzi MNV k události, která příliš nekorespondovala s dobovými tendencemi k vytváření socialistického venkova a odstraňování „starých hodnot“, ale naopak vyjadřovala snahu o plnění povinností zemědělského sektoru bez ohledu na třídní původ, tedy jev, který nebyl na Jihlavsku zdaleka ojedinělý. Konkrétně se jednalo o předpis JNV prikazující rozšířit osevní plochu brambor o 1 ha, což přímo v Puklicích referoval a vysvětloval zemědělský referent JNV Jan Šoller. Na schůzi se sešli všichni velcí zemědělci z Puklic a nakonec si osevní plochu a s ní spojené dodávky rozdělili mezi sebe. Největší část si mezi sebe rozdělili Josef Šuhaj, Karel Neubauer, Jaroslav Pauzar a Filip Pokorný, o zbývající část osiva se postarali František Neubauer, Matěj Šuhaj a Karel Václavek, kteří k pěstování brambor využili pozemek příslušející k domu č. p. 17, kde se nacházela nevyužitá půda.¹⁸⁶

V červnu MNV udělil pokutu Františku Kautovi (200 Kčs) a Františku Eliášovi (100 Kčs) ze Studének za neoprávněné sečení louky, která byla ve vlastnictví národního výboru. V létě 1950 se rada MNV spolu se všemi členy výboru snažila o dokončení výstavby sběrný

¹⁸⁴ Tamtéž, Zápis ze schůze rady MNV dne 14. 2. 1950.

¹⁸⁵ SOkA, Kronika obce Puklice, s. 44.

¹⁸⁶ SOkA, f. MNV Puklice, kniha 2, 1943 – 1951, Zápis ze schůze rady MNV dne 16. 5. 1950.

mléka a její vybavení elektrickým osvětlením a vodovodem. Na konci léta byly všechny obce na příkaz JNV povinny uspořádat dožínkové slavnosti, které v Puklicích zajišťovala místní tělocvičná jednota společně s Československým svazem mládeže. Tělocvičná jednota navíc využila této příležitosti a požádala o přidělení části pozemku příslušejícímu kostelnímu výboru, a to za účelem vybudování fotbalového hřiště, čemuž bylo vyhověno.

V závěru roku rada MNV zamítnula žádost technického referátu JNV o přestavbu bývalé kovárny velkostatku, neboť ta může sloužit i jiným účelům. Rada místního národního výboru souběžně neschválila žádost paní Marie Široké o povolení obdělávat pouze část pozemku, a to s odůvodněním, že heslem dneška je *pozemky scelovat, ne drobit*.¹⁸⁷

Při provedení stavu dodávek ke konci roku 1950 bylo zjištěno, že největším neplničem je Karel Václavek, který, snad i kvůli participaci na obdělávání zvýšené rozlohy půdy na brambory, nedodal téměř 700 kg vepřového masa, 16 q stonků, 45 kg máku, 350 kg sena a 6 q slámy. Vedle Václavka vykazoval velké nedostatky i Karel Neubauer, a to zejména v dodávkách vepřového masa a mléka. Ve Studénkách byl největším neplničem Jan Doležal, který nejvíce zaostával podobně jako Neubauer v dodávkách vepřového masa a mléka, dále žita a sena.¹⁸⁸

Na začátku listopadu 1950 vypracovala rada MNV Puklice seznam zemědělců, kteří měli přivést své koně ke společnému ustájení, a to jak rada zdůrazňuje „*v postrojích*“. Vedle samotných koní měli někteří zemědělci odevzdat i lehké vozy s nosností do 10 q. Tento postup měl naznačovat a upozorňovat na uspořádání poměrů v následujících měsících a rocích, a to i přesto, že v Puklicích stále nebylo založeno jednotné zemědělské družstvo. Společně ustájené koně spolu s lehkými vozy dočasně využívalo JZD Studénky, které mělo problémy s mechanizací zemědělské techniky, obecně byly koně a vozy chápány spíše jako provizorium, které mělo být nahrazeno traktory, samovozy a další moderní technikou.¹⁸⁹

Rok 1951 znamenal svými událostmi přelomový rok v přístupu státních orgánů vůči zemědělcům. Pokud po vyhlášení zákona o JZD a následném IX. sjezdu KSČ v roce 1949

¹⁸⁷ Tamtéž, s. 103. Paní Marie Široká žádala o zmenšení pozemků k obdělávání zejména kvůli tomu, že její manžel František byl od roku 1949 vězněn v Jáchymově a ona sama na obdělávání nestačila.

¹⁸⁸ SOKA Jihlava, f. JNV Jihlava, inv. č. 1947, Seznamy neplničů.

¹⁸⁹ SOKA, f. MNV Puklice, kniha 2, 1943 – 1951, Zápis ze schůze rady MNV dne 6. 11. 1950. Mezi zemědělce, kteří byli nuceni odvézt své koně ke společnému uspořádání, patřil František Neubauer, Jan Hekrlé, Alois Baťa, Matěj Šuhaj, Jan Anderle, Stanislav Pojer, Ludvík Fila, František Karbaš, Karel Václavek, Jan Novák, Josef Pauzar, Václav Kalný. Zemědělci, kteří byli nuceni odevzdat lehké vozy, byli rozděleni do dvou skupin. První skupina odevzdala vozy žebřinové a patřil do ní Matěj Šuhaj, Josef Semrád, František Neubauer; druhá skupina vlastnila a odevzdala vozy těžké a jednalo se o čtyři zemědělce ze Studének: Karla Diviše, Adolfa Böhma, Václav Neuvirta a Františka Vondráka.

byla situace soukromých středních a velkých zemědělců v ČSR značně nepříznivá, rok 1951 tento stav ještě více zhoršil. Jednalo se především o cílené pronásledování, ponižování a odstraňování nepohodlných rolníků, což se nemohlo neodrazit na vztazích a poměrech venkova. V otázce středních a velkých rolníků sehrálo v tomto roce významnou úlohu zahájení Akce „K“, tedy komunisty zinscenovaného procesu snažícího se o likvidaci a případně i vystěhování rolníků. Tendence v zemědělské otázce projevující se v celém Československu, se pochopitelně, více či méně, odrazily i na poměrech uvnitř Puklic. Dění ve vsi bylo reflektováno nejen místními orgány a občany, ale pro celý okres Jihlava byly v letech 1951 -1953 vydávány Vesnické noviny, které na svých stránkách podávaly zprávy o stavu zemědělství v jednotlivých obcích, zabývaly se odhalováním kulaků.

20. února 1951 si rada MNV na své jednání pozvala Antonína Valu ze Studének, č. p. 30, a jeho syna Josefa, aby vysvětlili, proč Josef Vala nepracuje ve svém zemědělském závodě, proč nechal část pozemků ležet ladem a proč odprodal veškerý hovězí dobytek přesto, že má předepsány dodávky hovězího i vepřového masa. Vzhledem k tomu, že Josef Vala byl v době jednání rady MNV v zaměstnání, vysvětlení přišel podat jeho otec Antonín. Josef Vala vlastnil celkově 6, 60 ha půdy, z nichž mu 1, 20 ha odkázal otec, 5, 10 ha získal Josef Vala přidělením v rámci poválečné pozemkové reformy a zbývajících 0. 30 ha mu bylo, rovněž za poválečné pozemkové reformy, připachtováno. Antonín Vala nabízel svému synovi v době první republiky a za německé okupace další pozemky, Josef je ale odmítl. V roce 1951 se Josef Vala zbavil nejen hovězího, ale i všech kusů vepřového dobytka a navíc nepodepsal dodávkovou povinnost. Jelikož se Josef Vala přiznal, že ladem nechává ležet více jak 3 ha půdy, rada MNV se obávala, že by toto narušení mohlo způsobit problémy v plnění pětiletého výrobního plánu a proto se rada MNV Puklice usnesla, aby celou záležitost byla předána do šetření JNV v Jihlavě. Rada MNV rovněž nesouhlasí s odchodem Josefa Valy ze zemědělství do průmyslu, na podzim 1950 Vala nastoupil do Motorpalu v Jihlavě, ale vzhledem k tomu, že Vala dostal povolení k práci v průmyslu přímo od JNV Jihlava, rada místního národního výboru se do této záležitosti rozhodla nevměšovat a veškerou zodpovědnost přenechat na JNV.¹⁹⁰

22. února se ve Studénkách konala výroční členská schůze JZD, na kterou byli přizváni zástupci MNV Puklice a JNV Jihlava. Jak událost popisovaly dobové Vesnické

¹⁹⁰ Tamtéž, Zápis ze schůze rady MNV dne 20. 2. 1951. Případ Josefa Valy mimo jiné ilustruje problémy zemědělské sféry v Puklicích a Studénkách, kdy MNV ve většině případů nepovoloval odchod osob ze zemědělství do jiného zaměstnání, nejčastěji průmyslu. Valův odchod do průmyslu byl úspěšný zejména díky tomu, že se o celou záležitost staral JNV v Jihlavě, který neznal místní poměry a problémy zemědělství v Puklicích a Studénkách jako tamní MNV.

noviny, schůze byla svátkem pro všechny družstevníky, kteří na ní hodnotili svoji celoroční úspěšnou práci. Účastníky schůze již při vstupu do místnosti uchvátil pohled na *kopu tisícovek*, kterými následně účetní družstva, s. Diviš, odměnil zúčastněné. Kvalitní práce JZD Studénky se odrazila i v navýšení pracovní jednotky, která nyní čítala 75 Kčs oproti 62 Kčs na začátku roku. Dobrá práce družstevníků ve Studénkách měla být podle Vesnických novin dobrým příkladem pro založení JZD v Puklicích a Přisece.¹⁹¹

Význam přikládáný zemědělství v obecní politice dokazuje zápis z jednání rady MNV 13. dubna 1951, kdy byly sepsány výše odměn členů rady za účelem odeslání evidence na I. referát JNV. Zemědělský referent pobíral druhou nejvyšší odměnu po předsedovi MNV, která činila 2 800 Kčs za celý rok. Výše odměny byla odůvodněna tím, že zemědělský referát je nejobsáhlejší, proto jeho referent dostává více než zástupci finančního, kulturního nebo technického referátu.¹⁹²

O primární propagandistické funkci Vesnických novin na úkor jejich přesnosti, svědčí článek o paní Marii Široké z 26. dubna. „U paní Široké, v Puklicích číslo 20, bylo z nadměrných zásob vykoupeno 800 kg ovsa, 200 kg ječmene, 100 kg jetelového semínka a 100 kg chlebové mouky. Paní Široká, stejně jako všichni vesničtí boháči, začala naříkat, že nemá a nebude mít čím krmit a podobně. Proto JNV v Jihlavě vyslal k ní kontrolní trojku. Paní Široká je přivítala: „To jsem ráda, že jste přišli, alespoň budete vidět, že opravdu nemám čím krmit.“ Ale výsledek prohlídky byl takový, jaký si paní Široká ani v duchu nepředstavovala. Kontrolní trojka našla velké množství ovsa uchovaného v půdách a ve sklepích v pytlích po 10 – 170 kg. V komoře měla dalších 100 kg ovsa a 10 pytlů po 50 kg bylo schováno v roští pod kůlnou. V bryčce měla uschováno 100 kg jarní pšenice. Na sýpce ve staré dětské postýlce bylo nalezeno dalších 90 kg jetelového semínka. Na jakou výměru chtěla paní Široká nasít 340 kg jetelového semínka, které měla v zásobě, když na její plánovanou plochu postačí 80 kg jetelového semínka?

Paní Široká po vzoru ostatních vesnických boháčů křečkuje a sabotuje naše hospodářství.“¹⁹³

V dubnu 1951 se rovněž NPF chtěl vypořádat s nesrovnalostmi vzniklými během poněkud živelného dělení velkostatku. NPF z tohoto důvodu kontaktoval radu Místního národního výboru v Puklicích a požadoval, aby celá záležitost byla urychlena a vyřešena,

¹⁹¹ Vesnické noviny, 22. března 1951, s. 3.

¹⁹² SOkA, f. MNV Puklice, kniha 2, 1943 – 1951, Zápis ze schůze rady MNV dne 13. 4. 1951.

¹⁹³ Vesnické noviny, 26. dubna 1951, s. 3. Ve zprávě o paní Široké je chybný především údaj o čísle popisném jejího domu. Nejedná se o číslo 20, jak je uvedeno v článku, ale o číslo 26.

neboť dosud pět zemědělců nezaplatilo za neoprávněné obohacení při parcelaci bývalého velkostatku.

Na konci dubna rada opětovně řešila záležitost Josefa Valy ze Studének, který odešel ze zemědělské sféry do průmyslu a nehodlal dále obdělávat pozemky v celkové rozloze 2 ha. Vzhledem k tomu, že místní národní výbor nemůže pozemky obhospodařovat a ani nemá možnost dát je do nuceného nájmu, musí se o zmíněné pozemky nadále starat Josef Vala. Podobný případ nastal v otázce pozemků Josefa Honse ze Sasova, jehož pozemky v roce 1946 převzal Místní národní výbor v Puklicích k obdělávání. V dubnu 1951 bylo radou MNV rozhodnuto o navrácení pozemků Josefu Honsovi, ten ale návrh odmítl s tím, že jako náhradu za tyto pozemky obdržel jinou půdu. Rada tedy rozhodla o co nejrychlejším zřízení traktorové stanice, která by se o pozemky starala a zasela na nich ječmen. O traktoristy a osivo se postaral předseda MNV Josef Tišl, ostatní práci zařídili zástupci Studének, kteří měli uvedené pozemky blíže než pukličtí občané.

Třetí případ rozřešení obdělávání nevyužitých půd se týkal Josefa Semráda ze Studének, který odmítal obdělávat pozemek, který ale v roce 1949 obdělával a na základě tohoto faktu mu bylo radou MNV přikázáno, že tyto pozemky musí obdělávat i nyní.¹⁹⁴

V červenci 1951 si rada MNV stěžovala, že její evidence zemědělských záležitostí, obzvláště dobytka, je nepřehledná a že nemá nejmenší tušení, jak jsou dodávky jednotlivými zemědělci plněny. Tento problém dává rada za vinu hospodářskému družstvu, jež má evidenci na starost a které nedovede evidenci řádně dodržovat.

V rámci celorepublikového trendu byla 15. července v Puklicích vyhlášena hledačka na mandelinku bramborovou.

Navzdory vyhlášení Akce „K“ si členové puklické rady MNV uvědomovali, že stále není stabilizován zemědělský sektor ve vsi a k postihování zemědělců zabíráním půdy a vystěhováním ještě nemohou přikročit. V roce 1951 se místní funkcionáři alespoň snažili co nejvíce znepríjemňovat všední dny těm zemědělcům, kteří se podle nově nastolených zákonů a směrnic stali nepohodlnými. Důkazů tohoto znepríjemňování je známo hned několik.

V otázce svodu dobytka ke společnému ustájení se rada MNV usnesla následovně. Velcí zemědělci, nyní již běžně označovaní jako vesničtí boháči, kterým i po svodu dobytka do společného ustájení zůstaly v soukromém držení kusy dobytka, byli nuceni poskytnout zbylý dobytek menším zemědělcům, kterým po odvodu žádný dobytek nezůstal.

¹⁹⁴ SOkA, f. MNV Puklice, kniha 2, 1943 – 1951, Zápis ze schůze rady MNV dne 20. 4. 1951.

Již zmiňovaný Josef Semrád ze Studének, který byl v dubnu popotahován ze strany rady MNV za to, že neobdělává pozemek, tento pozemek v červenci bez svolení zástupce obce posekl a na dotaz, kdo mu to dovolil, odpověděl, že místní národní výbor. MNV Semrádovi ale posečení louky nepovolil, a proto mu rada vyměřila pokutu ve výši 140 Kčs za 1 q, přičemž Semrád měl nahradit posečených 20 q, tedy 2 800 Kčs.

Podobného ražení je případ Karla Neubauera, č. p. 15, Jana Eliáše, č. p. 32, Josefa Krajcingra, č. p. 22 a Josefa Neubauera, č. p. 31, kteří se provinili neoprávněnou pastvou svého dobytka na obecním pozemku, a to bez svolení MNV. Celkové škody dvanácti kusů dobytka, který byl na pastvu vypuštěn, byly vyčísleny a po výše uvedených majitelích byly požadovány náhrady. K těmto zemědělcům se přidal Rudolf Šimek, který se provinil posečením pozemku, a i když měl k tomuto svolení MNV, byl potrestán pokutou 120 Kčs.

Pobuřující, pro svoji dobu však bohužel typický, je případ, kdy kontrolní trojka JNV, o které byla zmínka i v článku z Vesnických novin, zabavila Matěji Šuhajovi, č. p. 21 a Karlu Václavkovi, č. p. 22, cihly, stavební materiál a prkna. Oba postižení se ihned obrátili na krajský národní výbor, ten však stížnost zamítnul a materiál byl přidělen pro potřeby MNV Puklice.

Koncem července bylo preventivně projednáváno zavedení žňových hlídek a jejich složení a rovněž prevence a ochrana před požáry v lesnictví a zemědělství. Oboje souvisí se zostřeným kurzem proti „nepříteli kolektivizace“, ochrana před požáry navíc souvisí s událostmi v JZD Bojiště (viz kapitola *Jihlavský kraj a okres*). O strachu z požárů, které nebyly v období žní výjimkou, ale v roce 1951 byla tato obava ještě znásobena politickým hlediskem, svědčí i striktní přípis rady MNV Josefu Laštovičkovi, č. p. 49, který opravoval splav rybníka, aby této činnosti ihned zanechal a naplnil rybník vodou právě pro ochranu v případě požáru. S požáry souvisí i zpráva M. Smejkal, který upozorňuje, že ačkoliv se blíží doba žní, požární stříkačka místního hasičského sboru není stále opravena, a to od konce roku 1950. Za urychlení opravy stříkačky se osobně zasadil předseda MNV Tišl, což jenom dokládá důležitost situace.¹⁹⁵

Počátkem srpna NPF obnovuje svoji žádost o zaplacení a vyřízení pohledávek vzniklých parcelací velkostatku a přivlastněním majetku některými zemědělci. Rada MNV se v tomto případě zachovala dosti rozporuplně. Na jednu stranu předala celou záležitost k vyšetření sboru národní bezpečnosti, na druhou stranu zakázala Státní bance, aby proběhlo jakékoliv inkaso z financí MNV Puklice směrem k NPF. Tento postup vzhledem k nejasné

¹⁹⁵ Tamtéž, Zápisy ze schůzí rady MNV ze dnů 13. 7., 20. 7. a 27. 7. 1951.

poválečné situaci ve vsi a k velmi živelné parcelaci velkostatku může napovídat, že na nejasnostech ohledně rozděleného majetku bývalého velkostatku měli svůj podíl i členové současně rady MNV.

Opětovně rada řešila stav hospodářství Josefa Valy ze Studének. Po zvážení všech již známých fakt dospěla rada k závěru, že za nynější situaci nese plnou zodpovědnost Josef Vala osobně.

Přípis JNV na rozšíření orné půdy vyřešil MNV tak, že v obci Studénky se v roce 1952 naplno rozvine působnost JZD a obdělá všechny pozemky v katastru obce, které nejsou obdělány. Pro samotné Puklice je tato věc irelevantní, jelikož jsou obdělány všechny pozemky.

Na konci žní musela rada MNV řešit problém se státní strojní stanicí Jihlava, která velmi špatně prováděla mechanizační výpomoc během žní, pokud k tomu vůbec došlo. Celková pomoc během žní proběhla ve velmi malém měřítku a pukličtí zemědělci, kteří s mechanizační pomocí počítali, museli použít dřívější mechanizaci, tj. sečení obilí hrstřovkami a sečení ruční. Rada v této souvislosti konstatovala, že postoj strojní stanice brání požadovanému vzniku JZD v obci, neboť je velmi těžké přesvědčit zemědělce o přechodu na kolektivizované zemědělství, které je plně mechanizované, což je propagandisticky náležitě využíváno v komparaci se soukromým sektorem, který je dle komunistické doktríny zaostávající, když není vidět spolupráce mezi jednotlivými zemědělskými a stranickými složkami, v tomto případě mezi MNV a STS. Problematika je o to závažnější, že strojní stanice nepomohla zdaleka všem zemědělcům, kteří s ní měli smlouvu.

Člen rady MNV František Kozubek v srpnu kritizoval sběr vajec v Puklicích a Studénkách a jejich následné uskladnění. Sběr se vždy prováděl v úterý a Kozubek kritizoval to, že sebraná vejce bývají někdy až několik dní volně uskladněna ve sběrně mléka, kde hrozí jejich odcizení a společně s radou MNV žádá, aby sebraná vejce byla odvážena do sběrný v Jihlavě ihned následující den po sesbírání.¹⁹⁶

Na konci srpna mohla rada zrekapitulovat výsledky žní, které dopadly následovně: žito bylo dodáno 80 %, pšenice a ječmene 74 % a ovsy 40 % z předepsané dodávkové povinnosti. Souběžně s výsledky žní si členové rady stěžovali na občany, kteří se dosud nezúčastnili žádné hledačky mandelinky bramborové. V případě Aloise Policara, č. p. 71, Karla Šollera, č. p. 90, Bohumila Pokorného, č. p. 96 a Roberta Tišla, č. p. 196, rada rozhodla o jejich potrestání za neúčast na hledačce prostřednictvím JNV. Jednotný národní výbor však tuto záležitost

¹⁹⁶ Tamtéž, Zápisy ze schůzí rady MNV ze dnů 17. 8. a 25. 8. 1951.

odmítnul a doporučil radě, aby záležitost vyřešila sama, ta záležitost neřešila, neboť nebyla zvyklá řešit podobné případy vzhledem k tomu, že všechny případy tohoto typu řešil v okrese JNV. Tento rozpor může být dalším důkazem špatné interakce mezi jednotlivými orgány komunistické správy, které nebyly výjimkou. Na počátku září naopak rada pružně reagovala na nedostatek zemědělských pracovních sil, které byly zaměstnány polními pracemi, a k hledání mandelinky využila děti.¹⁹⁷

K hodnocení se blíže vyjadřuje referent JNV Kříž, který nabádá k tomu, aby si občané uvědomili, jakou měrou se do žní zapojil MNV a jak žně dopadly. V této souvislosti upozorňuje na blížící se podzimní práce a varuje, aby nedošlo k podobnému neúspěchu jako v případě žní. Dalším bodem Křížova hodnocení byla nespokojenost s vysokým počtem členů JNV, kteří během žňových akcí navštěvovali Puklice a Studénky. Těmto doporučuje, aby vyslali pouze jednoho zástupce, protože větší počet je nevhodný a v celkovém kontextu se tyto delegace ani nevyplatí. Debata se i vzhledem k obsahu Křížova příspěvku dostala k otázce založení JZD v Puklicích a zlepšení v postupu socializace vesnice. Zároveň ale Kříž poukazuje na problémy JZD Pístov, kde dosud nemají na některých místech sklizené a posečené obilí. Nicméně přes všechny výtky vůči JZD Pístov zemědělský referent Kříž zorganizoval na 23. září 1951 agitační neděli, v jejímž rámci agitační dvojice, doplněné místními členy KSČ, ČSM nebo lidové samosprávy, mají za úkol obcházet místní zemědělce a přesvědčovat je o výhodách společného hospodaření pod hlavičkou JZD.

Zemědělský referent JNV Kříž se vedle žňových prací vyjádřil i k následným podzimním pracím, u kterých našel pozitiva například ve sběru brambor, kde se Puklice umístily na celkovém druhém místě v celém okrese Jihlava, na druhou stranu Kříž zaznamenal velké nedostatky v dodávkách masa a obilí u zemědělců Františka Neubauera z Puklic, č. p. 13, Filipa Pokorného z Puklic, č. p. 5, a u Františka Doležala ze Studének, č. p. 5. Všichni jmenovaní navíc neměli dostatek osiva na podzimní zasetí, proto celou záležitost předala rada MNV zemědělskému referátu jednotného národního výboru, který zmíněným jedincům poskytl prostředky k osetí pozemků. Tento postup značí, jak bylo pro mikroregion Puklic důležité udržet zemědělské výnosy na přijatelné míře na úkor postihování zemědělců. Tato situace ale bohužel nemohla trvat navždy a i v Puklicích později nastanou případy lidského ponižování, vyměňování kvalitních pozemků za neúrodné, zabavování pozemků a majetku a vystěhovávání.

¹⁹⁷ Tamtéž, Zápis ze schůze rady MNV dne 20. 9. 1951.

K situaci JZD se nevyjádřil pouze referent Kříž, ale své stanovisko spojené a podložené statistikami, podala také rada MNV. Ta oznamuje, že ve Studénkách funguje JZD II. typu a byly kompletně provedeny hospodářsko–technické úpravy půdy. JZD dobře hospodaří a tento bod by se měl stát iniciačním impulsem pro zřízení JZD v Puklicích, kde dosud nejsou vhodné podmínky k založení JZD, neboť drobní zemědělci odmítají do družstva vstoupit a střední zemědělci společně s velkými JZD odmítají.

Zárodky postupu MNV proti vesnickým boháčům můžeme nalézt v případě konfiskátu poloviny pozemku připadajícímu paní Marii Široké, č. p. 26. Jelikož pozemky ležely ladem, což byla bezesporu škoda, rozhodla se rada MNV jednat. Nejdříve oslovila bývalého dělníka Jana Hekrleho, který na statku dříve pracoval, jestli by se nechtěl pozemků ujmout, poté bylo jednáno se zemědělským referátem JNV a na samém konci byla vyzvána samotná Marie Široká, aby se k problému vyjádřila. To jenom vyjadřuje styl jednání komunistických orgánů, které se až na posledním místě ptají na určitou záležitost člověka, kterého se to nejvíce týká. Pozemek byl nakonec Marii Široké ponechán. Do záležitosti ohledně konfiskátu poloviny pozemku Marie Široké se výrazně zapojil Josef Vodrážka, bývalý ponocný. Ten byl radou MNV kritizován za to, že pronáší nevhodné výroky nepřináležející příslušníkovi KSČ a v otázce Marie Široké se provinil tím, že jí pomáhá v zemědělství a k tomu ji podporuje, aby obdělávala pouze polovinu pozemku a druhou ponechala ladem. Na dotaz MNV, zda má o druhou polovinu zájem, odpověděl Vodrážka, že o tomto nikdy ani neuvažoval.¹⁹⁸

Ve Studénkách se případu Josefa Vodrážky přiblížil a ještě ho překročil případ Josefa Semráda. Ten byl v listopadu 1951 nejdříve opakovaně upomínán, aby zaplatil posečenou trávu, což učinil v červenci a dosud nezaplatil pokutu. Přestupek za nepovolené sečení louky se ale zdál v dalším kontextu malicherný, jelikož Josef Semrád byl okresní prokuraturou odsouzen na tři měsíce vazby za štvavé řeči, a to s nástupem od 30. června 1951. Na přímluvu MNV Puklice byl trest odložen mimo období zemědělských prací na 1. 11. 1951, ale Semrád 10. listopadu stále nebyl povolán k výkonu trestu, na což rada MNV reagovala slovy, že *snad nad Semrádem někdo drží ruku za zády MNV*. Přes odsouzení k trestu odnětí vazby Josef Semrád nedal pokoj a z pohledu MNV dále narušoval postup při socialisaci vesnice. *Josef Semrád přemlouvá členy JZD ve Studénkách, aby z JZD vystoupili, nebo že budou po převratě ztrískáni a meze které rozorali budou svými nosy upravovat do původního stavu*. Členy JZD dále posměšně nazývá „Jezevci“ a jeho chování z pohledu rady naprosto neodpovídá dané

¹⁹⁸ Tamtéž, Zápis ze schůze rady MNV dne 9. 11. 1951. Paní Marie Široká hospodařila na zemědělské usedlosti sama, a to z důvodu odsouzení jejího manžela Františka Širokého a jeho následné deportace do Jáchymova v roce 1949.

době. Závěrem rada MNV požaduje, aby nejpozději 15. listopadu Semrád nastoupil k výkonu trestu.¹⁹⁹

Ve Studénkách byl pro MNV dlouhodobě problematickým občanem vedle Josefa Semráda taktéž Josef Vala. Místní občané si v listopadu stěžovali, že stále nezaplatil pokuty, které mu byly vyměřeny za neobdělávání pozemků. Za příčinu nezaplacení shledávají občané i skutečnost, že obviněného nechce nebo nemůže nikdo donutit. Vala byl vedle neplacení pohledávek za neobdělané pozemky rozhlasem vyhlášen jako neplnič mléka, a to společně s Věrou Vondrákovou, Studénky č. p. 23 a Stanislavem Záškodou, Studénky č. p. 18. Postup, kdy byli neplniči dodávek denně vyhlášováni místním rozhlasem a vyzýváni k tomu, aby se dostavili na MNV, je dalším postupným represivním krokem socialisace vesnice. Blížící se budoucnost roku 1952 předznamenal předseda MNV Tišl, který 7. prosince informoval o svém školení funkcionářů MNV a kdy připojil zprávu o své návštěvě JZD ve Vílanci, Čížově a Hruškových Dvorech, tedy možných vzorech pro puklické JZD.²⁰⁰

Závěrečná zpráva o bilanci výstavby lidové správy za rok 1951 hovoří o splnění veškerých úkolů, které byly za rok 1951 lidové správě uděleny, a to v řádných termínech. Z pohledu kolektivizace zemědělství lze rok 1951 v Puklicích hodnotit jako období, během něž se pomalu začínaly do popředí dostávat celostátně uzákoněné a praktikované kolektivizační metody, z počátku se projevující nátlakem a vyhrožováním. Rok 1951 byl také do značné míry spjat se snahami členů MNV Puklice o založení vlastního jednotného zemědělského družstva, k čemuž se v roce 1951 členové MNV snažili vytvořit co nejpevnější základy a předpoklady.

4.3. Rok 1952

Ihned v lednu roku 1952 se rada MNV Puklice, za přítomnosti zemědělského referenta JNV Františka Kříže, zaobírala zprávou z porady zemědělského referentů JNV, kterého se zúčastnil Metoděj Smejkal. Hlavní zprávou jednání byla změna v rozpisu dodávek, které se od ledna 1952 neměly vypisovat šablonovitě podle obecní výměry, ale jednotlivě každému zemědělci s přihlédnutím na stav jeho hospodářství. V reakci na tuto zprávu byly provedeny rozpisy pro Puklice a Studénky. V případě Studének byla situace značně jednodušší, a to tím, že v socialistickém sektoru, tedy v JZD, jsou rozpisy dodávkových povinností rozepisovány pro celé JZD, tedy nemusí být rozpisovány pro každého zemědělce zvlášť. Složitější případ nastal u obce Puklice, kde dosud nebylo založeno JZD a dodávky tak musely být

¹⁹⁹ Tamtéž, Zápis ze schůze rady MNV dne 22. 11. 1951.

²⁰⁰ Tamtéž, Zápis ze schůze rady MNV dne 7. 12. 1951.

rozepisovány pro každého zemědělce zvlášť, což pouze podnítilo opětovné otevření diskuze o založení JZD v Puklicích. František Kříž se ihned ujal iniciativy a vysvětlil výhody JZD, zároveň ale zmínil i nedostatky již fungujících JZD v okrese.

Koncem ledna rozhodlo JZD Studénky vybudovat v domě, č. p. 7, drůbežárnu, na základě čehož musel být z tohoto domu vystěhován Jan Pokorný s manželkou Terezií, kteří byli na domluvu MNV náhradně ubytováni v sociálním ústavě v Jihlavě. Rada MNV souběžně řešila případ Jana Nerudy z Jihlavy, který v roce 1951 působil v Puklicích jako důvěrník pro žňové práce a výmlat. Jeho působení v obci zdaleka neodpovídalo požadavkům MNV a nespokojenost MNV byla dána už tím, že Neruda téměř vůbec s místním národním výborem nekomunikoval. Ještě horšího provinění se Jan Neruda dopustil během žní, kdy, aniž by vybral příslušnou částku od rolníků, nechal odvézt sklizené obilí nákladními automobily ČSAD. Jelikož předem nevybral peníze od rolníků, ČSAD si zpětně vyinkasoval dlužnou částku z obecního účtu ve státní bance a MNV tak utrpěl škodu 2 757 Kčs, kterou mu navíc nikdo nevrátil. Jan Neruda byl na základě tohoto provinění prostřednictvím JNV povolán do Puklic, aby na místním národním výboru situaci vyřešil a nesl za ni zodpovědnost, dosud se tak ale nestalo.²⁰¹

Počátkem února vytyčila rada zásadní body, které měly být za rok 1952 dosaženy. V oblasti zemědělství se tyto instrukce týkaly z valné většiny založení JZD v Puklicích a jeho převedení na vyšší typ, dále udržení dobrého hospodaření JZD Studénky a bezprostředně zajištění hladkého průběhu jarních prací. Dalšími úkoly byly řádné rozpisy osevních a dodávkových plánů a dohlížení nad jejich plněním, patřičná třídní agitace a zdůraznění vazby mezi zemědělstvím a průmyslem, tedy dvěma nejvýznamnějšími pracovními odvětvími dělnické třídy. Pro zajištění lepší komunikace mezi orgány místní správy v Puklicích a Jednotným národním výborem v Jihlavě byl do Puklic dosazen místní tajemník JNV, kterým se pro obec Puklice stal Josef Frola.²⁰²

Frola se vzápětí po svém nástupu do funkce zapojil do řešení problému Františka Neubauera, č. p. 11, který nemá ve vlastnictví žádný kus vepřového dobytka a přitom jeho zástava na rok 1952 činí patnáct kusů vepřů. Neubauer povoláný na MNV vysvětloval, že nemá dostatek krmiva pro selata a selata si pořídí teprve po žních, kdy bude mít dostatek krmiva. MNV ale s tímto postupem nesohlasil a předal celou záležitost jednotnému národnímu výboru k přezkoumání.

²⁰¹ SOkA, f. MNV Puklice, kniha 4, 1952 – 1966, Zápis o schůzi rady MNV ze dne 11. a 28. 1. 1952.

²⁰² Frola se ihned stal zapisovatelem schůzí MNV a jeho zápisy jsou charakteristické vysokým počtem překlepů, ale hlavně pak gramatických chyb (pozn. autora).

Podobný případ nastal i v oblasti rostlinné produkce, kdy i na základě stížnosti s. Bohumila Příhody, který si stěžoval, že u některých zemědělců je velmi špatná situace jarní setby brambor, se rada MNV rozhodla provést prohlídku stavu jarního osiva u Karla Neubauera, č. p. 13, který si již několikrát stěžoval, že nebude mít dostatek prostředků na jarní osivo.²⁰³

Na schůzi rady MNV dne 21. 3. za účasti člena JNV s. Josefa Kvity bylo hlavním tématem zjišťování důvodů absence jednotného zemědělského družstva v Puklicích, odstranění nedostatků a konečné založení JZD v roce 1952, jak bylo několikrát zdůrazňováno a opakováno především z úst Josefa Kvity. Jednání rady 21. 3. tak navazovalo na program veřejné schůze místního národního výboru ze dne 14. března, kdy bylo založení JZD v Puklicích rovněž hlavním bodem programu.

Předseda MNV Tišl nejprve s. Kvitovi zdůvodnil chabou účast místních zemědělců na schůzích a jejich odpor k socialisaci vesnice. Obě komplikace vidí Tišl v tom, že újezdní tajemníci, kteří v Puklicích působili, byli příliš tvrdí a tím vyvolali mezi zemědělci odpor a nechut' k socialisaci vesnice. Kvita na Tišlovu zprávu reagoval tím, že je potřeba nepovolovat v úsilí a neustále přesvědčovat drobné zemědělce o nutnosti socialisace vesnice. Dále Kvita prohlásil, že dobrá agitační práce může napravit všechny dosavadní neúspěchy a že je potřeba začít co nejdříve, neboť JZD musí být podle plánu založeno do konce roku. Rada následně diskuzi uzavřela apelací na JZD ve Studénkách, které právě přešlo na III. typ, aby nadále pokračovalo ve své úspěšné práci a dalo tak příklad hodný následování i puklickým zemědělcům.²⁰⁴

Prvním důležitým bodem v institucionálním přechodu zemědělství v Puklicích ze soukromého na socialistický sektor bylo založení traktorové stanice. Ta byla na přelomu března a dubna založena jako pobočka Strojně traktorové stanice v Jihlavě a měla zlepšit výpomoc zemědělcům při polních pracích. Neměla se tak opakovat situace z roku 1951, kdy STS Jihlava zdaleka neplnila své závazky vůči obcím v okrese Jihlava. Traktorová stanice byla umístěna do prostor kovárny bývalého velkostatku a svoji působnost začínala se dvěma traktory, ke kterým před žněmi přibyl třetí stroj.²⁰⁵

Navzdory snahám o co nejrychlejší socialisaci vesnice se i v roce 1952 našly případy, které se postupům namířeným proti velkým sedlákům poněkud vymykaly. Jedním z nich může být případ Karla Neubauera, č. p. 13, který byl při kontrolách osiva a setby jediný, kdo

²⁰³ SOkA, f. MNV Puklice, kniha 4, 1952 – 1966, Zápis o schůzi rady MNV ze dne 29. 2. a 7. 3. 1952.

²⁰⁴ Tamtéž, Zápis o schůzi rady MNV ze dne 21. 3. 1952. Jméno soudruha Kvity se v zápisech MNV objevuje i ve verzi Kvita.

²⁰⁵ SOkA, Kronika obce Puklice, s. 49.

zdárně neplnil stanovy. Do celé situace se zapojil místní tajemník JNV pro obec Puklice Josef Frolda, který navrhnul, že pokud se ostatní zemědělci složí, oněch 37 q, které František Neubauer potřebuje sklidit, se podaří dát dohromady a dodávku tak splnit.

Naprosto odlišný přístup zvolila rada MNV v případě Josefa Valy a Josefa Urbánka, obou ze Studének. Valovi byly již delší dobu, a to i přes jeho odchod do průmyslu, nabízeny výhodné podmínky ze strany JZD, které by se o jeho pozemky staralo a Valovu pomoc by vyžadovalo pouze o jarní setbě a podzimních žních. Jedinou podmínkou pro Josefa Valu byl jeho vstup do JZD, což ale Vala opakovaně odmítnul. Případ Josefa Urbánka vykazoval stejné parametry s tím rozdílem, že Urbánek odešel jako děsloužící k vojenské posádkové kapele. Vzhledem k tomu, že rada několikrát žádala JNV o projednání případů Valy a Urbánka a výsledek se stále nedostavoval, rozhodli se členové rady zaslat zprávu s žádostí o řešení na krajský národní výbor s odůvodněním, že kvůli nevyřešení celé situace zůstávají Valovy a Urbánkovy pozemky ladem.

Problémy ale rada MNV shledávala i v jiných zemědělských aspektech. Opět ve Studénkách bylo přistoupeno ke každodenní rozhlasové relaci, ve které bylo upozorňováno, že dodávané mléko od soukromých zemědělců má velmi nízkou tučnost a pokud tento trend bude pokračovat i nadále, bude proti soukromníkům tvrdě zakročeno. Na tuto diskuzi navázal přímo na jednání rady s. Frolda, který upozornil na to, že ve Studénkách i Puklicích plní zemědělci průměrně pouze polovinu denní dodávky mléka. Frolda se vedle dodávek mléka zapojil do vymáhání porážky dvou kusů vepřového dobytka patřícího Jaroslavu Kokejlovi z Petrovic s odůvodněním, že tato prasata mají požadovanou váhu a jsou nezbytná pro výživu pracujícího lidu. Kokejl Froldovi odvětil, že má dodávky naplánované až na třetí a čtvrté čtvrtletí a tudíž nikdo nemá právo po něm požadovat porážku už nyní. Nejradikálnější postup zvolil člen rady Jan Šoller, který navrhnul, aby z usedlosti Marie Široké, č. p. 26, Filipa Pokorného, č. p. 12, a Františka Neubauera, č. p. 11, byl utvořen státní statek, jelikož jednání s těmito zemědělci stejně k ničemu nevede. Tento návrh byl radou MNV jednohlasně schválen.²⁰⁶

V květnu 1952 dorazil do obce s. Kučera z Okresního sekretariátu KSČ, který nejprve projednával záležitost Marie Široké, která stále žila sama a měla na starost 26 ha půdy, které nestačila obdělávat a Široká tak ani zdaleka neplnila dodávky. Řešením mělo být dosazení muže na usedlost, ale vybraný občan nakonec nabídku odmítnul a jiného se nepodařilo sehnat. Kučera také po dlouhé době začal podrobněji řešit situaci Josefa Valy a Josefa Urbánka ze

²⁰⁶ SOkA, f. MNV Puklice, kniha 4, 1952 – 1966, Zápis o schůzi rady MNV ze dne 25. 4. 1952.

Studének, kteří bez dovolení MNV opustili svoje pozemky. Tajemník Frola v této souvislosti upozorňoval na nedůslednost postupu ze strany vyšších úřadů i samotného MNV, z čehož mají *náležitou legraci kulaci a jejich přívrženci*. Frola dále navrhnul, aby neobdělávané pozemky Valy a Urbánka byly zadány STS v Puklicích a půda byla využita, a to bez ohledu na finanční náročnost.²⁰⁷

Měsíc červen byl ve znamení plánování žní a s nimi spojeného zajištění potřebných záležitostí jako kontrola jarní setby, správná koordinace zemědělců s traktorovou stanicí a v neposlední řadě určení osob zodpovědných za jednotlivé aspekty týkající se zemědělské výroby. Jako výmlatový zemědělec, tedy ten, který bude zodpovědný za odeslání sklizeného obilí na výmlat, byl určen Matěj Šuhaj, č. p. 101. Průzkum hektarových výnosů měl na starost Jan Šoller, jehož úkolem bylo kontrolovat počet dodaného obilí po žních a porovnání tohoto stavu s dodávkami určenými za začátku roku. Důležitá role nejen během žní, ale i v založení JZD v Puklicích, byla přikládána mládeži, a to ať v rámci ČSM nebo dobrovolníků. Z malých a středních rolníků byly vybráni zástupci, kteří se stali vedoucími skupin a dohlíželi na práci malých a středních zemědělců během žní. Na kontrolu práce a hlavně dodávek vesnických boháčů dohlíželi určení členové MNV, a to Jan Anderle, Jan Šuhaj, Stanislav Suchý a Karel Špendlíček. Výmlat na strojích byl během žní dopředu rozepisován a dle MNV měli přednost malí a střední rolníci před vesnickými boháči. Ti museli výmlat zvládnout v ranních a večerních hodinách. Na průběh výmlatu a správné rozdělení strojů pro malé a střední rolníky a boháče dohlíželi Jan Šoller, Matěj Šuhaj a Viktor Tišl. Na začátek července byla naplánována veřejná schůze MNV, na které se měli zemědělci domluvit na průběhu žní a hlavně měli být poučeni o významu žní v roce 1952, které měly značně ideologický charakter, a byli rovněž poučeni o tom, aby v případě zjištění nedostatků tyto ihned hlásili. Změnu poměrů na vesnici s blížícími se žněmi signalizovalo nejen stále častější používání pojmenování *vesnický boháč*, upřednostňování malých a středních rolníků na úkor velkých (např. při výmlatu obilí), ale přidávalo se i veřejné ponižování, o kterém rozhodla rada MNV. Na své schůzi dne 24. června se rada shodla na tom, že v obci bude zřízena vývěsní tabule, na které bude zveřejňováno a aktualizováno, jak kdo plní či neplní a současně bude denně místním rozhlasem uváděno, kdo vzorně plní a hlavně, kdo neplní.²⁰⁸

²⁰⁷ SOkA, f. MNV Puklice, kniha 4, 1952 – 1966, Zápis o schůzi rady MNV ze dne 16. 5. 1952.

²⁰⁸ Tamtéž, Zápis o schůzi rady MNV ze dne 24. 6. 1952.

Ve vypjaté atmosféře začátku léta 1952 se v Puklicích začaly množit případy, v rámci kterých byli stále více obviňováni tzv. vesniční boháči. Příkladem může být situace týkající se Josefa Vodrážky z Puklic a Josefa Neubauera ze Studének, kteří byli obviněni, že roznášejí nepravdivé lži o JZD, nejčastěji to, že JZD jsou zadlužená. Rada MNV si oba rolníky pozvala, ale Josef Vodrážka začal utíkat se slovy, že nemá čas. Zúčastnil se tedy pouze Josef Neubauer, který tvrdil, že si vše vymyslel on a že zakládání JZD je v rozporu s Košickým programem. Na upozornění Jana Šollera se rada MNV soustředila na případ Josefa Urbánka ze Studének, který začal rozprodávat svůj majetek a nejspíše se chystal odstěhovat. Rada se proto začala shánět po člověku, který by obýdlel jeho dům i s příslušejícími pozemky a současně byl loajální k JZD, stal se jeho členem a obhospodařoval tak pozemky v rámci socialistického sektoru.²⁰⁹

Na červencovém zasedání rady s. Kvita opět zdůrazňuje, že členové rady i ostatní členové MNV musí neustále přesvědčovat malé a střední rolníky o nutnosti založení a vstupu do JZD, že jedině společným hospodařením mohou dosáhnout lepší životní úrovně. Ke zlepšení situace jak v zemědělském, tak především v politickém ohledu, měly přispět červencové hledačky mandelinky bramborové, na které měli dohlížet zvolení zástupci pro jednotlivé osady a dbát na to, aby se hledaček zúčastnilo co nejvíce občanů. Jan Šoller dokonce navrhoval, aby byl exemplárně potrestán každý, kdo se hledačky nezúčastní, tento návrh ale nebyl radou schválen. Soudruh Kvita nejprve informoval všechny přítomné o akci 1 miliarda a vzápětí rozhodnul o provedení přesvědčovací akce sloužící ke vstupu zemědělců do JZD na 10. srpna.

Více o akci 1 miliarda se dozvídáme z červencového vydání Vesnických novin, kde se o této akci píše v souvislosti s jejím pojetím ve Studénkách. *„Zástupci jednotného zemědělského družstva se na schůzi představenstva rozhodli, že v rámci akce úspor 1 miliardy státu, dodají nad stanovenou dodávku 10 metr. centů brambor a 5 metr. centů ovsu a že během roku 1952 seberou a odevzdají 20 metr. centů železného šrotu. Na provedení tohoto závazku se usnesli zástupci JZD proto, aby tak dali ráznou odpověď válečným paličům na západě, kteří všemožným způsobem se snaží zavléci svět do nových válečných útrap. Je to odpověď tak zvaným emigrantům v cizině, že je to náš pracující lid, který tuto republiku stvořil a který ji dále buduje a že tento pracující lid jak ve městě, tak na vesnici má svou vlast rád a ochotně dá jí vše, čeho bude ke svému dalšímu rozkvětu potřebovat. Tak zní závazek*

²⁰⁹ Tamtéž, Zápis o schůzi rady MNV ze dne 29. 6. 1952.

JZD Studénky, tohoto mladého družstva, které se v letošním roce začíná slušně rozvíjet. Z jejich závazků lze poznat, jak mají rádi svoji lidově demokratickou republiku.“²¹⁰

O nutnosti přechodu zemědělství ke kolektivnímu hospodaření nejedná pouze rada MNV, ale agitační slova pro založení JZD jsou stále častějším a víceméně nejdůležitějším bodem programu jednání veřejných schůzí MNV. Puklický předseda KSČ Tomáš Štefl na červencovém zasedání MNV nabádal menší a střední rolníky k založení JZD a přesvědčoval je o výhodách společného hospodaření. Štefl dále zdůraznil slova prezidenta Gottwald, který pronesl, že *k socialismu dojdeme tehdy, bude – li i vesnice socialistická*. Za vzor byla přítomným zemědělcům dávana práce sovětských zemědělců v kolchozech, kterou pukličtí zemědělci stále nepřevzali, a proto musejí dít od rán do noci na poli. Štefl navíc zdůraznil, jaký podíl mají na celkovém hospodaření zemědělského sektoru malí a střední rolníci a jaký vesničtí boháči. Schůze byla zakončena prohlášením, že jedině založením JZD, zvýšením mechanizace a častějším využíváním elektrického proudu bude zemědělství lépe a jednodušeji fungovat a bude tak zajištěna lepší budoucnost.²¹¹

Červencová hledačka mandelinky bramborové se dostala i na stránky Vesnických novin. Článek signovaný *Od dopisovatele* je zřetelně propagandisticky využit: „*MNV v Puklicích vyzval všechny občany v obci, aby se v neděli dne 20. července zúčastnili hledačky amerického brouka. Na polích všech zemědělců bylo vidět skupiny lidí, kteří bez ohledu, jestli mají pole, hledali amerického brouka – mandelinku bramborovou. Ale vesnický boháč Šuhaj M. z č. 21, ten hledat nešel, přesto že on má největší lány brambor. Jeho 2 dospělé dcery, ty si šly raději do lesa na jahody, než by spolu s drobnými a středními rolníky šli do polí. A pan Hekale z čísla 10, přes to, že se svojí výměrou nemůže rovnat vesnickému boháči Šuhajovi svým chováním, se mu radí po bok. On stále natahuje ucho k Hlasu Ameriky a proto odmítl podepsat mírovou výzvu, pro korejský lid nemá ani korunu a americký brouk, to prý je jeho přítel a proto ani on ji nejde sbírat. Samozřejmě po boku těchto lidí nemůže chybět ani bývalý majitel tkalcovny Policar, který místo na mandelinku si jde do hospody a říká si, jak na to vyzrál. Trestní komise MNV v Puklicích si tyto narušovatele lidově demokratického řádu zavolala a potrestala je každého pokutou 500 Kčs.*“²¹²

Začátkem srpna byla opět otevřena kauza týkající se Marie Široké a jejího statku. Na základě zásahu JNV byla polovina statku vedená jako konfiskát, paní Široké zabavena, druhá

²¹⁰ Vesnické noviny, 8. července 1952, s. 4.

²¹¹ SOkA, f. MNV Puklice, kniha 4, 1952 – 1966, Zápis o schůzi rady MNV ze dne 16. 5. 1952. Tomáš Štefl nahradil v průběhu července 1952 ve funkci místního tajemníka Josefa Froldu a byl jedním z hlavních faktorů zpřísnění postupu proti vesnickým boháčům.

²¹² Vesnické noviny, 28. července 1952, s. 2.

polovina jí pak byla dána do nuceného nájmu. Josefu Urbánkovi byl následně zakázán prodej krávy Karlu Špendlíčkovi a Josefu Valovi byl traktorovou stanicí vystaven účet za obdělání jeho pozemků. Na srpnové schůzi MNV byl odvolán stávající předseda Josef Tišl a na jeho místo byl jednohlasně zvolen Karel Špendlíček.²¹³

Srpnový průběh žní byl z hlediska výkupu a výmlatu hodnocen veskrze pozitivně, rada MNV pouze upomínala na to, aby rolníci nezapomínali obdělat svá pole i po sklizni, čímž zajistí vyšší úrodnost pole do příštího roku. Na konci srpna rada avizovala, že bude doplňovat stavy společně ustájeného dobytka a že zemědělci budou nuceni odevzdat kusy převážně hovězího dobytka do společného vlastnictví. Místní tajemník Tomáš Štefl zařídil, aby Františku Neubauerovi, kterému byl udělen trest za krádež, byla nástupní doba trestu odložena o dva měsíce, tedy až po skončení žní. Celková situace a výsledek žní v Puklicích a Studénkách se dostaly i na stránky Vesnických novin. První zpráva informovala o nově vzniklé STS v Puklicích a její roli v hubení mandelinky bramborové: *„Rostlino- lékařští pracovníci STS ze střediska Puklice byli letos při tak velkých výskytech amerického brouka postaveni před důležitý úkol. Včas a rychle likvidovat ohniska výskytu. 19letý František Mátl, 18letý Miloslav Málek a 17letý František Růžička byli a jsou často 16 až 19 hodin denně v plné práci. Tito soudruzi rozvezli již vagony dynocidu, desinfikovali sta ohnisek sirouhlikiem, přemísťovali stroje a při tom udržovali své Zetory ve vzorném pořádku, takže byly schopny dělat denně stokilometrové cesty. Velikou pomoc v jejich boji proti americkému brouku jim poskytli letci naší lidové armády, kteří během dvou dnů poprášili veliké lány brambor našich JZD. I přes výtečnou práci STS v Puklicích byli pukličtí zemědělci pokáráni za to, že stále nebylo v Puklicích zřízeno JZD a naopak byli vyzdviženi zemědělci ze Studének, kteří již přešli na III. typ JZD a vzorně hospodaří: „Studénky a Puklice jsou sice jedna politická obec, ale život drobných a středních rolníků je v nich značně rozdílný. Ve Studénkách, kde se drobní a střední zemědělci sdružili a již pracují podle provozního řádu III. typu mají letos radostné žně. Na jejich polích se jim urodila bohatá úroda a jak říká agronom JZD soudruh Bém: Pšenici máme takovou, že by se za ni ani na Hané nemuseli stydět. Na tomto dobrém průběhu má největší podíl dobrá spolupráce pracovníků STS s družstevníky. Vždyť na příklad ve čtvrtek za dvěma samovazy kopkovalo 32 lidí, z toho 9 z Puklic. Soudružka Šolérova z Puklic, žena dělníka správně vyjádřila mínění těchto 9 puklických, když řekla: „Jiná léta jsem pracovala u kulaků a nic jsem z toho neměla a proto letos pomáhám družstvu. Je ale třeba, aby to pochopili všichni v Puklicích.*

²¹³ SOkA, f. MNV Puklice, kniha 4, 1952 – 1966, Zápis o schůzi rady MNV ze dne 1. 8. 1952.

Docela jinak to vypadá v Puklicích. Na MNV je sice vypracovaný žňový plán, ale nepracuje se podle něj. A tak můžeme vidět jak drobní zemědělci sečou hrabicemi jako jiná léta a vesničtí boháči využívají stroje jen pro sebe na svých lánech. A drobný zemědělec, nakonec pracuje za půjčení potahu na polích u vesnického boháče. Tak na příklad u vesnického boháče Pauzara č. 17, pracoval ve čtvrtek soudruh Matula, prý za zrní. Ale jak odměňuje tento vydřiduch, svědčí o tom nejlépe jeho vlastní slova: „Za loňský rok jsem se s Matulou ještě nevyrovnal, ale letos až prodám koně, vše mu dám.“ Je již příliš známé to kulacké „vyrovnávání“. Anebo u vesnického boháče Šuhaje č. 21 pracují soudruzi Rychnovský a Kružík, po svém zaměstnání, ale dcera tohoto vesnického boháče, která pracuje v Jihlavě v úNZ, ta na pole nejde.

Jistě není daleko ke dni, kdy dělníci, drobní a střední zemědělci v Puklicích pochopí, že je třeba skoncovat s bezmezným vykořisťováním a spojit se ke společnému hospodaření v JZD a v boji proti jejich vykořisťovatelům – vesnickým boháčům.²¹⁴

Pravdivost předchozí zprávy, v níž je vyzdvihována práce JZD Studénky není nahodilým činem, protože ve vydání Vesnických novin ze dne 19. srpna se píše opět o JZD Studénky: „Výsledek poctivé práce družstevníků ze Studének, kterou vykonali při žních, je pro ně samé jistě radostný. Svůj závazek, že dodají do okresní slavnosti strany chlebové obilí na 130 procent, splnili již k 12. srpnu a mají již dodáno žito na 131 proc. A posekáno měli na 78 proc. Za tuto jejich dobrou práci se dostali na nejčestnější prvé místo v soutěži jednotlivých JZD. Tato zpráva ilustruje, nakolik bylo pro socialistické zemědělství důležité dobré hospodaření jednotlivých JZD, následující zpráva informuje o záležitosti, kterou s sebou socialisace venkova přinášela, a sice trestní postih, pokutu či odnětí svobody, v tomto případě završené zákazem návratu do obce Puklice pro Filipa Pokorného. Stejně jako ostatní články ve Vesnických novinách, byla i informace o osudech Filipa Pokorného řádně propagandisticky využita a vykreslena přesně podle dobových komunistických potřeb. „V úterý dne 12. srpna zodpovídal se ze svých sabotážních činů vesnický boháč Pokorný Filip z Puklic č. 12. Tento odporný typ vesnického boháče, který celou dobu předmnichovské republiky a okupace okrádal čeledína a služku, který celý život, pokud na něj dělali druzí holdoval alkoholu, ukázal se před soudem jako nepřítel dělnické třídy a všeho pokrokového. Kulak Pokorný do roku 1950 ještě jakž takž plnil své povinnosti. V roce 1950 byl potrestán za neplnění povinností pokutou 30 tisíc Kčs. A od té doby sabotoval jak mohl. Tak v roce 1951 nabízel do družstva sněťovou pšenici a nesplnil jí 14 metr. centů, 1194 kg vepřového masa,

²¹⁴ Vesnické noviny, 5. srpna 1952, s. 2.

1354 kg hovězího masa, 1199 vajec, 238 kg lněného semene, 14 metr. centů lněných stonků. A v roce 1952 pokračoval ve své škůdcovské činnosti. Na jaře prostě nehnojil. Příděl 573 kg umělého hnojiva nevybral, vzal si jen 120 kg. A letos za půl roku dluží veřejnému zásobování 3077 litrů mléka, 1971 kusů vajec, 401 kg hovězího masa. Místo 18 kusů hovězího dobytka má jen 16, místo 9 dojnic jen 5 a místo 19 prasat jen 2. Tento kulak se před soudem doznal, že za okupace vždy splnil dodávky. Byly prý nižší předpisy. Ovšem tehdy měl na rozpisy vliv on a jemu podobní a za ně dodávali drobní a střední rolníci v Puklicích. Jeho život za vlády fašistů byl dobrý. Ráno vzbudil čeládku, sám šel na čekanou a pak do hospody, kde se naparoval. A nyní, když měl dělat sám se svojí rodinou, najednou nestačí.

Okresní soud jej za tuto sabotérskou činnost potrestal odnětím svobody na 14 měsíců, pokutou 10.000 Kčs, jeho majetek propadá ve prospěch státu a vyslovuje se zákaz pobytu navždy v obci Puklicích. Dělnická třída a všichni pracující se vypořádají nejen s Pokorným, ale i se všemi, kdož by se pokoušeli podobným způsobem narušovat naše hospodářství.²¹⁵

V soutěži vyhlášené mezi JZD v rámci okresu Jihlava se JZD Studénky dlouhodobě drželo na předních příčkách, nejčastěji na druhé za JZD Staré Hory. V konečném účtování k 23. srpnu 1952 se JZD Studénky umístilo na 4. místě v okrese, když splnilo plán na 127, 6 %.²¹⁶

Září 1952 se v kontextu kolektivizace zemědělství stalo pro Puklice významným měsícem, neboť dne 12. září bylo v Puklicích založeno Jednotné zemědělské družstvo. Zakládajících členů byla celkem 76 a jednalo se povětšinou o drobné a střední zemědělce. Na ustavující schůzi bylo rozhodnuto, že JZD začne hospodařit podle stanov pro III. typ družstev, takže již podzimní setba probíhala na scelených a upravených polích o rozloze 394 ha 68 arů. Byla provedena adaptace dobytka na společné ustájení, nejdříve 100 kusů hovězího dobytka, poté telata a koně. Nakonec byl dobytek 31. prosince 1952 slavnostně sveden do společného ustájení do hospodářských budov bývalého velkostatku. Prvním předsedou byl zvolen Jan Vondrák, č. p. 152.²¹⁷

Z důvodu úpravy půdy prostřednictvím HTÚP, tedy rozoráním mezí a scelením velkých lánů pro potřeby JZD, se poněkud zdržely podzimní práce, takže nově vzniklé JZD ihned shánělo dobrovolníky a členy ČSM na pomoc, která se týkala i pozemků odsouzeného Filipa Pokorného. Místní národní výbor ve spolupráci s JZD zvolil novou zemědělskou komisi, která měla dohlížet na agrární poměry v obci. Členy komise se stal Jan Šoller,

²¹⁵ Vesnické noviny, 19. srpna 1952, s. 2.

²¹⁶ Vesnické noviny 22. srpna, s. 2 a tamtéž, 26. srpna, s. 2.

²¹⁷ SOkA, Kronika obce Puklice, s. 83 - 84.

František Vlček, Eduard Šmahlík, Jan Václavek a Ladislav Křišťál. Událost založení JZD s sebou nesla mnoho problémů konkretizovaných ve výzvě ministerstva zemědělství, aby každý pomohl při budování JZD. Na tuto výzvu se všichni členové rady MNV přihlásili, že dobrovolně odpracují 100 hodin na adaptaci společného kravína. Na konci října pak na veřejné schůzi MNV bylo vychvalováno nově založené zemědělské družstvo za to, že brambory jsou zasety a sebrány přesně podle plánu, což pochopitelně nemohla být zásluha JZD, neboť to bylo založeno až v průběhu podzimních prací. Ještě v říjnu pak JZD Puklice vyhlásilo soutěž JZD ve Střížově, což bylo kvitováno zejména Jednotným národním výborem v Jihlavě.²¹⁸

Puklické JZD se vedle zemědělských záležitostí řádně snažilo i v politickém ohledu. Důkazem může být dopis zasláný ministru zemědělství Josefu Nepomuckému, o kterém informují Vesnické noviny z 11. října. *„My, zemědělci – členové JZD III. typu, Puklice, Jihlava, založeného dne 13. září 1952, vyslechli jsme rozhlasovou besedu s představiteli strany a vlády dne 28. září 1952 a po jejím projednání se zavazujeme na počest XIX. Sjezdu VKS(b) a 35. výročí Velké říjnové revoluce provést toto opatření: Provedeme vlastními silami všechny adaptační práce na zřízení společného kravína a svod dobytka provedeme do 31. 12. 1952, za předpokladu, že obdržíme předpokládanou investiční zápůjčku a chybějící stavební materiál.*²¹⁹ Dalším případem využití JZD jako ideologického nástroje je případ pana Václava Kalného: *„Když soudruh Václav Kalný, drobný zemědělec v Puklicích, podepsal přihlášku do JZD, zavzpomínal si, jak bývalo dříve za tak zvaných lepších časů v Puklicích, kde rozhodovali Šuhajkové, Pauzarové, Václavkové, Neubauerové a jim podobní.*

Vyprávěl o tom, jak otec nynějšího Josefa Šuhaje, 30hektarový kulak z č. 24, chtěl jeho matku z domu se třemi dětmi, připravit o jedinou kravku, která byla jejich živitelkou. Šuhaj, který měl plné stáje dobytka a měl odevzdat jednu krávu, svým vlivem v obecním zastupitelstvu prosadil, že matka soudruha Kalného musela dát jedinou kravku přesto, že věděl, že rodina Kalných bude bez ní úplně na mizině. Proto soudruh Kalný podepsal přihlášku, aby se nikdy nevrátily podobné časy, kdy si páni statkáři dělali v obci co chtěli a co vyhovovalo jejich prospěchářským zájmům. Podepsal proto, že chce lepší život pro sebe i pro

²¹⁸ SOkA, f. MNV Puklice, kniha 4, 1952 – 1966, Zápis o schůzi rady MNV ze dne 10. 10. a 24. 10. 1952. V zápisu rady MNV a schůze veřejného pléna MNV se nachází podstatný rozdíl v délce odpracovaných hodin členů MNV na adaptaci kravína pro společné ustájení. Zatímco rada MNV uvádí 100 hodin na osobu, celé plénum MNV se zmiňuje o 200 hodinách.

²¹⁹ Vesnické noviny, 11. října 1952, s. 1.

své děti, že chce, aby v celém světě byl trvalý a věčný mír všech národností, barvy pleti, pro všechny lidi dobré vůle.“²²⁰

V posledním říjnovém vydání, nyní už přejmenovaného týdeníku Družstevní vesnice Jihlavska, zaujímala téměř celou úvodní stránku zpráva o tom, že okres Jihlava jako první v kraji splnil dodávku brambor v kraji Jihlava, a to o plných osmnáct dní. I přes tuto manifestační zprávu se na úvodní stranu vešla i zmínka o puklickém členu STS: „*Soudruh Křišťál ze střediska STS Puklice čestně splnil svůj závazek, který vyhlásil na počest XIX. sjezdu VKS(b). Úkol, že obdělá 145 ha do nástupu vojenské služby se mu podařilo splnit, i když den před odchodem, aby splnil to, co slíbil k XIX. sjezdu, pracoval nepřetržitě celý den a celou noc a když ráno svému brigádýrovi s úsměvem hlásil splnění svého závazku a odevzdával mu svůj traktor, který měl vždy ve vzorném pořádku, měl v očích slzy.*“²²¹

Do konce roku 1952 rada MNV řešila menší problémy s nedodávkami mléka, ale nejednalo se o nic, co by narušovalo chod JZD. Zemědělci, kteří vstoupili do jednotného zemědělského družstva, byli rozhodnutím rady MNV pro rok 1953 zbaveni dodávkové povinnosti, a to vzhledem k tomu, že ji měli nahrazovat svojí prací pro družstvo. Ze souhrnného pohledu lze v roce 1952 vidět v Puklicích metody spojené s násilnou kolektivizací vesnice, ať už v případě Marie Široké, Filipa Pokorného nebo Josefa Valy s Josefem Urbánkem. Kolektivizační snahy projevující se naplno od roku 1948 dosáhly svého úspěchu v podobě založení jednotného zemědělského družstva a jeho úkolem do příštích let bylo co nejrychleji obstát a začít prosperovat.

4.4. Rok 1953

Na počátku roku 1953 byla zhodnocena soutěž mezi JZD Puklice a Střížov, která vyzněla lépe pro mladé družstvo v Puklicích, které se v celkovém pořadí kraje umístilo na přijatelném pátém místě. S vidinou ještě lepších výsledků do budoucna nabádala rada MNV všechny občany, aby ve svém volném čase přišli vypomoct se stavbou kravína v Puklicích. V počátcích stavebních prací byly nejvíce chváleny ženy za svůj zodpovědný přístup k práci, mezi dalšími se zapojili členové ČSM, členové rady MNV a další občané. JZD Studénky, které začátkem ledna 1953 provedlo svod dobytka do společných stájí, žádalo o výstavbu vodovodu, která by výrazně usnadnila situaci nejen v zemědělství.²²²

V únoru nadále probíhaly práce na stavbě kravína a nadšení zástupců puklického JZD z hospodaření za rok 1952 vedlo k přijetí hospodářské soutěže mezi JZD Puklice a Střížov.

²²⁰ Tamtéž, s. 2.

²²¹ Družstevní vesnice Jihlavska, 28. října 1952, s. 1.

²²² SOkA, f. MNV Puklice, kniha 4, 1952 – 1966, Zápis o schůzi rady MNV ze dne 23. 1. 1953.

V JZD Studénky bylo ze strany Jednotného národního výboru v Jihlavě žádáno, aby jmenovalo soudce z lidu. JZD nejdříve doporučilo s. Záškodu, ale ten byl zamítnut již radou MNV, protože neměl pro funkci soudce z lidu politických ani jiných předpokladů. V únoru také došlo k vydávání potravinových lístků, které byly dány Karlu Policarovi a jeho manželce s odůvodněním, že se jedná o dva staré lidi, o které se nikdo nestará, a dále Josefu Kalinovi, Puklice č. p. 139, Josefu Dočekalovi, Puklice č. p. 81, a Antonínu Vašákovi, Puklice č. p. 86, kterým byla půda nejprve propachtována a poté byla převedena do vlastnictví JZD. Na popud anonymního udání řešila rada národního výboru taktéž problém vytékající močůvky z jednotlivých statků na veřejnou komunikaci. Tuto záležitost ale rada nakonec odsunula až na jarní dny s odůvodněním, že s tajícím sněhem vytéká z usedlostí něco, u čeho se nedá zjistit původ. Na samotném konci února se rada musela vypořádat s otázkou statku č. p. 11, jehož majitel František Neubauer si odpýkával trest za neplnění dodávek a jeho žena byla upoutána na lůžko. O statek s celkovou rozlohou 25 ha se tak starali dva synové ve věku 18 a 20 roků, kteří požádali JZD, zda by statek mohlo převzít do obhospodařování právě místní zemědělské družstvo. JZD se obrátilo s žádostí o pomoc na radu MNV, která po dlouhém projednávání návrh přijala s tím, že obě děti budou zaměstnány v JZD a že vzhledem k jejich věku je u nich stále možnost převýchovy, a to i přesto, že jsou potomky kulaka. I přes konečnou dohodu mezi radou MNV a JZD v otázce statku č. p. 11 byla celá záležitost odeslána k posouzení Jednotnému národnímu výboru v Jihlavě.²²³

Podstatnou událostí měsíce března bylo konečné vyřešení vlastnictví majetku Josefa Urbánka a Antonína Valy ze Studének. JZD Studénky v otázce obou pozemků žádalo, aby společně s pozemky byly do vlastnictví JZD předány i domy, neboť zemědělské družstvo potřebuje pro nové rolníky ubytování, půdy vlastní dostatek i bez pozemků Urbánka a Valy. Na základě rozhodnutí rady MNV byl dům Antonína Valy spolu s pozemkem převeden do vlastnictví JZD, a to vše bylo schváleno a podepsáno Boženou Valovou, manželkou dotyčného. Případ Josefa Urbánka vyřešen nebyl a rada MNV ho odeslala jednotnému národnímu výboru k projednání. Vedle otázky majetku Urbánka a Valy probíhaly v březnu naplno jarní práce, které neměly větší problémy, a jedinými menšími komplikacemi bylo neplnění dodávek mléka ze strany kulaků.²²⁴

V březnu JZD Studénky vyhlásilo socialistickou soutěž JZD Puklice, které neváhalo, a i přes již vyhlášenou soutěž se Střížovem, a soutěž přijalo. O vyhlášení soutěže informovaly

²²³ SOkA, f. MNV Puklice, kniha 4, 1952 – 1966, Zápis o schůzi rady MNV ze dne 20. 2. a 27. 2. 1953.

²²⁴ SOkA, f. MNV Puklice, kniha 4, 1952 – 1966, Zápis o schůzi rady MNV ze dne 7. 3. a 20. 3. 1953.

Družstevní noviny, které vedle jiných informací uvedly: „*Po vzoru sovětských kolchozníků, přistupují i naše jednotná zemědělská družstva k uzavírání socialistických soutěží, za účelem zvýšení zemědělské výroby a dalšímu zvyšování hektarových výnosů a živočišné výroby v našich JZD. Nové metody práce, podle zkušeností sovětských kolchozníků, mohou nám pomoci zajistit stálý vzrůst zemědělské výroby, zaručit plnění nejen státních dodávek, ale jejich podstatné překračování, které povede ke zvyšování životní úrovně všeho pracujícího lidu a především samotných zemědělců. (...) Naše jednotná zemědělská družstva musí už konečně pochopit, že hospodařit po staru a starými metodami, nelze. Je třeba se školit a stále získávat nové zkušenosti hlavně od sovětských kolchozníků, kteří dlouholetou praxí vyzkoušeli metody, které nám dávají nezištně k dispozici.*

Musíme lépe a intenzivněji hospodařit na našich polích za využití nejnovější techniky a agrobiologie. Stále zvyšovat hektarové výnosy a živočišnou produkci, abychom vybudovali socialismus v naší vlasti.²²⁵

Hlavní náplní dubnového hospodaření JZD bylo včasné zasazení brambor, které se ale oproti plánovanému osevu ukončenému 30. dubnem muselo prodloužit do 5. května. Rozhodla tak rada MNV společně s vedením JZD Puklice a JZD Studénky na společném jednání 24. dubna, přičemž od tohoto data do 5. května mělo JZD Studénky denně zasázet brambory na 3, 8 ha, zatímco JZD Puklice dokonce na 9, 8 ha. Tyto nedostatky a celkové zdržení byly způsobeny dovážením sazenic brambor, což s sebou přinášelo značné komplikace. Přesto lze v hospodaření JZD Puklice za měsíc duben najít pozitiva, a to především v práci místní traktorové stanice. Ta měla na druhém místě za STS Čížov na konci dubna obděláno nejvíce půdy v rámci jarních prací, konkrétně 69, 7% a její pracovníci tak byli dávání ostatním traktorovým stanicím za vzor.²²⁶

Květnové uzavírání soutěže mezi JZD Studénky a Puklice v jarních pracích vyznělo lépe pro JZD Puklice, které bylo lepší zejména ve výstavbě zemědělských budov, v případě Puklic kravína a drůbežárny, v dodávkách mléka, JZD Studénky se sice v květnu mírně zlepšilo, ale svými dodávkami zůstávalo na úrovni puklických kulaků, tj. asi 70 litrů nedodaného mléka denně, a velký rozdíl mezi oběma družstvy činila produkce masa z poraženého dobytka.²²⁷

²²⁵ Družstevní vesnice Jihlava, 28. března 1953, s. 1 a 2.

²²⁶ SOkA, f. MNV Puklice, kniha 4, 1952 – 1966, Zápis o schůzi rady MNV ze dne 10. 4. 1953.

²²⁷ Družstevní vesnice Jihlava, 12. května 1953, s. 3.

Červnová situace se příliš nelišila od té květnové. Opět byly radou národního výboru hlášeny nedostatky v dodávkách mléka, tentokrát i jmenovitě u Františka Neubauera, č. p. 11, a Matěje Šuhaje, č. p. 25. K problémům s mlékem se přidává již jednou odkládaný problém s vytékající močůvkou, který rada řeší varováním pro dotyčné a při neuposlechnutí jejich pokutováním. V červnu 1953 JZD Puklice přijalo dobově závazné metody práce a využilo metodu s. Malinové na lepší doživost skotu.²²⁸

Vzhledem k dovolené místního tajemníka Tomáše Štefla chybí zápisy z červencových schůzí rady MNV, a proto pokračuji až srpnovými událostmi. Žňové práce probíhající již od července v srpnu úspěšně pokračovaly a rada MNV upozorňovala pouze na nedodávky mléka a masa ze strany Matěje Šuhaje a Františka Neubauera. Rada místního výboru dostala od lidového soudu k projednání udělení milosti a odložení trestu Františku Neubauerovi, ale tento návrh jednohlasně zamítla. Se žňovými pracemi byla úzce spjata agitační práce místních pracovníků JZD a rady národního výboru, výjimku tvořil 16. srpen, na který připadala puklická pouť a rada MNV usoudila, že v tomto datu nemá cenu agitovat, protože přesvědčování by se nesetkalo s žádným úspěchem. Průběh žní pokračoval v JZD Studénky bez větších problémů, kde 28. srpna byly dodávky splněny na 100 %. JZD Puklice zaznamenávalo komplikace při naplňování plánu žní, a to proto, že zde byla špatná pracovní morálka společně s pomalým a špatně organizovaným svozem obilí, ke kterému se v září přidal i špatný a pomalý sběr brambor. Tato situace se zlepšila až zásahem rady místního národního výboru. Situace ve sběru lnu byla pro obě JZD stejná, neboť traktorová stanice měla rozbité stroje na trhání lnu a len tak musel být trhán ručně, což způsobovalo značné zdržení.²²⁹

V říjnu byla kritická situace v sklizni i setbě brambor, bylo sklizeno 30 % a stejný počet byl zaset, řešena povoláním brigád, nejčastěji z řad ČSM. Neúspěch při sklizni brambor připadal na JZD Puklice, JZD Studénky mělo v říjnu sklizeno a mohlo tak dokončovat podzimní práce. V Puklicích pokračovalo přidělování majetku z konfiskované poloviny statku paní Marie Široké, které probíhalo již od března roku 1953.²³⁰

Situace konce roku 1953 lze charakterizovat několika znaky. Rada MNV a JZD se snažili o dokončení podzimních prací a zkompletování splněných dodávek, které s výjimkou Matěje Šuhaje a Františka Neubauera ostatní zemědělci a JZD splnili. Dalším bodem bylo hodnocení prvního celého roku hospodaření puklického zemědělského družstva, které

²²⁸ SOkA, f. MNV Puklice, kniha 4, 1952 – 1966, Zápis o schůzi rady MNV ze dne 14. 6. 1953.

²²⁹ SOkA, f. MNV Puklice, kniha 4, 1952 – 1966, Zápis o schůzi rady MNV ze dne 14. 8. a 28. 8. 1953.

²³⁰ SOkA, f. MNV Puklice, kniha 4, 1952 – 1966, Zápis o schůzi rady MNV ze dne 30. 10. 1953.

vyznivalo poměrně kladně. Na druhou stranu po politických změnách roku 1953 a projevu Antonína Zápotockého na Klíčavské přehradě i v Puklicích zažádalo o vystoupení z JZD pět zemědělců, což s sebou neslo komplikace v otázce přidělení půdy těmto pěti. Nakonec tak bylo přerozděleno celkem 170 ha půdy, která v jednotném zemědělském družstvu připadala právě na těchto pět zemědělců a o kterou by se po jejich odchodu neměl kdo starat, přičemž pozemky byly přiděleny vystoupivším i stávajícím členům JZD podle zákona č. 55/47. JZD Studénky neustále vykazovalo špatné dodávky mléka, jinak ale hospodařilo vzorně. Obě JZD v roce 1953 postavila budovy drůbežárny, puklické navíc budovu kravína, ale i přes tento dílčí úspěch zůstávalo nadále prvořadým úkolem přesvědčování dalších zemědělců ke vstupu do JZD a udržování stávající výkonnosti.²³¹

4.5. Rok 1954

Situace týkající se vystoupení pěti zemědělců z JZD v prosinci 1953 se překlenuje do začátku následujícího roku, kdy si rada MNV pozvala dotyčné rolníky na schůzi a určovala jim, kolik půdy mají obdělávat a jak. Na toto téma se rozběhla rozsáhlá diskuse, do které se ale nezapojovali samotní zemědělci, kteří v čele s Janem Anderlem na konci sdělili, že žádnou půdu, která by jim byla přidělena od zemědělského družstva a na které by museli pěstovat plodiny pro plnění dodávek, nechtějí.

Plnění dodávek začal od ledna roku 1954 kontrolovat nově zvolený výkupní pracovník s. František Vlček, který na dodávky bedlivě dohlížel a již na začátku února sestavil zprávu o stavu dodávek, která byla víceméně totožná se stavem v předchozím roce. Pro soukromý sektor společně s JZD Studénky byla stále kritickou situací ohledně dodávek mléka, kdy např. Karel Neubauer, Puklice č. p. 13, za rok 1953 stále nedodal 11 tisíc litrů mléka a v novém roce denně dlužil 9 až 10 litrů, navíc s nízkým obsahem tuku. Dodávání masa bylo hromadným nedostatkem soukromých zemědělců v Puklicích, a to kvůli tomu, že nevlástnili dostatek dobytka, který by mohli odvádět na dodávky. Vlček navrhoval vyřešit tento problém dodáním mladých kusů dobytka problémovým zemědělcům, to však bylo radou MNV zamítnuto s odůvodněním, že podobný postup již byl proveden u Františka Neubauera a nevedl ke kýženému výsledku.²³²

V březnu rada místního národního výboru opakovaně projednávala záležitost ohledně udělení trestu za narušování hospodářského plánu státu Františku Neubauerovi, který dokonce napsal dopis adresovaný prezidentovi Antonínu Zápotockému a kde Neubauer žádá o udělení

²³¹ SOkA, f. MNV Puklice, kniha 4, 1952 – 1966, Zápis o schůzi rady MNV ze dne 27. 11. a 18. 12. 1953.

²³² Tamtéž, Zápis ze schůze rady MNV ze dne 12. 2. 1954.

milosti a prominutí trestu. Rada MNV doporučila této žádosti nevyhovět, k čemuž v konečné fázi také došlo. Současně dostalo puklické JZD oficiálně do užívání statek č. p. 24 po vystěhovaném Josefu Šuhajovi a při předávání bylo členům JZD připomenuto, že musí tento majetek řádně spravovatí.²³³

Pro Puklice vcelku poklidný rok 1954 se projevoval i na stavu jarních prací, které na konci dubna byly téměř hotové a během jejich příprav se nenaskytly žádné závažnější komplikace. Samotná produkce a hospodaření JZD sice probíhaly bez větších výkyvů, problém ale nastal v otázce členské základny zemědělského družstva. Po odchodu pěti zemědělců na přelomu roku řešilo v květnu 1954 JZD žádost pana Ladislava Kabelky, č. p. 45, o odchod z místního JZD do průmyslu. Jmenovaný pro potřeby průmyslu uvolněn nebyl s odůvodněním, že v zemědělské družstvo vlastní dostatek pozemků, tak ať hospodaří tam. Rovněž v květnu zažádal Jan Vondrák, č. p. 152, o náhradu budov, které mu byly sebrány a na jejich místě byl postaven kravín JZD, a pokud k tomuto nedojde, vyhrožoval odchodem do pohraničí. Rada MNV vyřešila Vondrákovu žádost přidělením budov z konfiskovaného domu č. p. 12, který byl dříve majetkem Filipa Pokorného.²³⁴

Na konci května došlo k významné personální změně ve vedení MNV, kdy se předsedou stal František Vlček starší. Jeho syn se zároveň stal předsedou zemědělské komise, a to společně s Tomášem Šteflem, ten současně vykonával funkci tajemníka MNV, Janem Václavkem, Františkem Eliášem a Janem Kokejlem z Petrovic. Ještě před zahájením žňových prací poukazoval nový předseda MNV Vlček na neplniče, kteří neplnili ve všech ohledech a jednalo se o Františka Neubauera, Matěje Šuhaje a Jana Vondráka. Zároveň Vlček navrhoval a rada MNV jednohlasně odsouhlasila, aby se jednotlivé místní komise scházely pravidelně a v plném počtu, aby bylo dosaženo jejich lepší práce. Zemědělské komisi bylo za den schůzek určeno pondělí.²³⁵

Hodnocení průběhu žní roku 1954 se neslo v dobrém duchu, pouze rada MNV upozorňovala na poctivé kontrolování dodávek obilí na výmlat. Zajímavým záznamem ve schůzi rady místního národního výboru ze dne 10. srpna je informace o přípisu, na jehož základě má být rozšířena členská základna pracovníků v zemědělství. V praxi to znamenalo jakýsi kompromis mezi povolením a příkazem, na jehož základě se do Puklic mohli navrátit odsunutí zemědělci, ale výměr se týkal pouze rodinných příslušníků, nikoliv přímo odsouzených zemědělců. V přípise se také apelovalo na mladé občany, aby se vrátili do svých

²³³ Tamtéž, Zápis ze schůze rady MNV ze dne 13. 3. 1954.

²³⁴ Tamtéž, Zápis ze schůze rady MNV ze dne 7. 5. 1954.

²³⁵ Tamtéž, Zápis ze schůze rady MNV ze dne 10. 6. 1954.

usedlostí, kde často hospodaří jejich staří rodiče a aby jim byli nápomocni. Celá tato situace vhodně ilustruje stav zemědělství roku 1953 a především 1954, kdy bylo zemědělcům umožněno opouštět JZD, která se začala potýkat s nedostatečným personálním obsazením a místní orgány moci v důsledku toho povolily i návraty, které byly v letech 1951 – 1953 naprosto nežádoucí a nepřípustné.²³⁶

Výsledky žní vyzněly velmi slibně, pouze u dvou soukromých zemědělců bylo potřeba sklidit zbytky ovsu, jednalo se opět o Františka Neubauera a Matěje Šuhaje. Karlu Neubauerovi po dohodě s radou MNV přišla na konečné žňové práce vypomoci brigáda ČSM a všem soukromým zemědělcům se snažila vypomoci místní STS. Právě strojní traktorová stanice se v říjnu 1954 postarala o významnou změnu v kontextu celých Puklic, když se přemístila ze svého dočasného sídla v bývalém velkostatku do budov patřících statku Marie Široké.²³⁷

V listopadu musela rada MNV opětovně řešit případ vytékající močůvky na veřejnou komunikaci. Tentokrát byla situace umocněna tím, že se jednalo o budovu bývalého velkostatku, tedy objekt, v kterém sídlilo jednotné zemědělské družstvo. Vytékání močůvky vzhledem k poloze JZD v mírném svahu korespondovalo se stavem zázemí zemědělského podniku, které se nacházelo ve velmi žalostném a zuboženém stavu, jinak by také nemohlo dojít k vytékání žádné tekutiny z objektu, natož močůvky. Útěchou jistě nemohl být ani příslib JZD, že zjištěnou závadu odstraní na jaře roku 1955.

Závěrečné hodnocení zemědělských prací bylo ze strany MNV viděno pozitivně, určitým nedostatkem ale byla shledávána špatná organizace práce, která vše zpomalovala a oddalovala. Její zlepšení a odstranění nedostatků tak zůstalo závazkem pro příští měsíce. Za průběh žňových prací byla chválena především místní STS, která zvládla během žní i přesun do nového objektu. Naopak kárání byli dva zemědělci, i přes celoroční pojmenování zemědělci byli na konci roku nazýváni kulaky, kteří značně zaostávali za JZD i za ostatními soukromými zemědělci. Jednalo se opět o Františka Neubauera a Matěje Šuhaje, na které byl ze strany MNV a obzvláště jeho předsedy Vlčka a tajemníka Štefla vyvíjen zesílený nápor, neboť jak zjistili členové rady MNV, v jiných obcích taktéž žijí kulaci a i přes horší stav půdy plní vzorně dodávky, proto rada MNV Puklice nevidí problém v tom, aby Šuhaj a Neubauer také vzorně plnili dodávkové povinnosti.²³⁸

²³⁶ Tamtéž, Zápis ze schůze rady MNV ze dne 10. 8. 1954.

²³⁷ SOkA, Kronika obce Puklice, s. 49.

²³⁸ SOkA, f. MNV Puklice, kniha 4, 1952 – 1966, Zápis o schůzi rady MNV ze dne 27. 11. a 10. 12. 1954.

4.6. Rok 1955

Začátek roku 1955 zastihnul pracovníky JZD Puklice v organizování nových sil do zemědělství, hlavně pak mladých lidí. Tento akt vysvětlují členové JZD i tak, že v roce 1955 se již zlepšila situace v jednotných zemědělských družstvech i po finanční stránce a práce v zemědělství je tak příznivá pro všechny, i pro mladé. Zemědělské družstvo ve svých dodávkových plánech příliš nepočítalo s dodávkami velkých zemědělců, a tak se tyto alespoň jalo přesvědčovat k tomu, aby plnili dodávky mléka a vajec. V této souvislosti bylo Stanislavu Pojerovi dovoleno přeložit nedodávky vajec z roku 1954 do roku následujícího. Zástupci JZD se rovněž od začátku roku snažili vyřešit situaci se stálými neplniči, jedním z těchto řešení bylo sebrání osmi kusů ovcí Karlu Neubauerovi, č. p. 13, s odůvodněním, že nižší počet ovcí pro něj znamená nižší dodávky.²³⁹

V dubnu probíhající jarní práce nevyznávaly pro JZD Puklice i Studénky příliš příznivě, neboť si JZD stěžovalo na špatné rozdělení půdy po odstoupení členů JZD v roce 1954 a následné špatné obdělávání nově rozdělené půdy. Jednotné zemědělské družstvo bylo také nespokojeno s prací národního výboru, který dle členů družstva nebyl schopen zajistit půdu ve vlastnictví státního sektoru před ničením ze strany kulaků a dokonce i traktoristů místní STS. V rámci celkového stavu zemědělství rada MNV zdůrazňuje slibné plnění dodávek JZD Puklice, naopak JZD Studénky bylo pokáráno za problémy v plnění dodávek mléka a vajec. Duben přinesl i dvě výjimky v personálním obsazení zemědělského sektoru, kdy byly uvolněny dvě dívky. Marii Filové se uvolnění dostalo na základě špatné sociální situace rodiny, protože Marie pocházela z šesti sourozenců a rodiče by nebyli schopni uživit rodinu, bylo Marii povoleno odejít do průmyslu. Druhým případem byla Marie Řáhová, která byla dcerou dělníka bez půdy a neměla tak vztah k poměrům JZD.²⁴⁰

I v roce 1955 muselo JZD řešit odchody některých členů. Asi nejvýraznějším se stal odchod Josefa Semráda z JZD Studénky. Semrád, který byl členem JZD od roku 1953, podal v prosinci 1954 žádost o uvolnění ze zemědělského družstva. Té bylo vyhověno, nicméně Semrád si stěžoval, že kobyly, s kterou do družstva vstupoval a o kterou se celou dobu poctivě staral, často i na vlastní náklady, mu sice byla ponechána na starost, ale zůstala majetkem JZD. Stejně skončila záležitost Semrádovy půdy, kdy mu bylo navraceno méně půdy, než s kterou do družstva vstupoval. Semrád tedy požadoval alespoň 15 ha jako částečnou náhradu.²⁴¹

²³⁹ Tamtéž, Zápis o schůzi rady MNV ze dnů 10. 1. a 31. 1. 1955.

²⁴⁰ SOKA, f. MNV Puklice, kniha 1, Zápis o schůzi MNV ze dne 22. 4. 1955.

²⁴¹ SOKA, f. ONV Jihlava, inv. č. 476, JZD Studénky – zápisy schůzí, kontroly apod., 1954 – 1957.

Zemědělec Karel Neubauer, č. p. 13, byl v červnu pozván na schůzi rady MNV, aby s ním bylo projednáno nedodržování osevních plánů. Neubauer se vymlouval na to, že neměl dostatek osiva, a když mu byly vyřizeny osevní zásoby z JZD v Lukách nad Jihlavou, zmíněný se vymlouval, že když tam byl, směšku neměli a dále se o záležitost nestaral. Na další výtky ze strany MNV Neubauer reagoval tak, „že má samé vzdálené pozemky a říká, dejte mně původní pole a já budu hospodařit.“ Tato Neubauerova výpověď dokládá uplatňování zákona č. 55/47 na jehož základě byla zemědělcům zabírána kvalitní půda a místo té dostávali okrajové části polí, které byly povětšinou málo úrodné či naprosto nevhodné k zemědělským účelům. Závěr JZD zněl tak, že Neubauer musí dosud neobdělanou půdu zorat a zaset na ni slunečnici a pokud tak neučiní, bude půda zorána STS a účet bude vystaven Neubauerovi.²⁴²

Přes neustálé stížnosti na práci a plnění dodávek soukromých zemědělců se právě velcí soukromí zemědělci, kterým politická situace do roku 1955 umožnila vystoupit z jednotných zemědělských družstev a hospodařit samostatně, stali formou záchrany pro JZD Puklice. Po nepříznivých klimatických podmínkách roku 1955 bylo na konci července sklizeno necelých 50 % plodin a posečeno o něco více. JZD v této situaci rozhodlo o spojení sil soukromě hospodařících zemědělců s JZD, aby byla zajištěna úspěšná sklizeň roku 1955.²⁴³

Členové rady MNV nevěnovali v roce 1955 tolik pozornosti stavu žní a výsledkům sklizně, ale soustředili se především na zahájení „druhé vlny“ kolektivizace a s tím spjatými pohledávkami. Pro předpokládanou konečnou fázi kolektivizace zemědělství muselo JZD obsáhnout všechnu půdu v katastru obce a sdružit veškeré zemědělce. Díky tomu se znovu otevřela kauza Josefa Valy ze Studének, který se chtěl vrátit ze svého pobytu v Řehořově, ale pouze za podmínky, že se vrátí do svého domu, č. p. 16, v kterém ale momentálně pobýval zaměstnanec JZD. Puklický Matěj Šuhaj, č. p. 24, zažádal o snížení dodávkové povinnosti na 1 ha půdy, neboť v roce 1955 obdělal půdu, která dosud ležela ladem. Tato žádost byla MNV odeslána na okresní vedení k posouzení. Do té doby bylo radou místního národního výboru vyneseno ustanovení, že dcera Matěje Šuhaje bude označena jako dcera ze zemědělské rodiny a dostane povolení k pracovnímu poměru u jiného než zemědělského zaměstnavatele do 15. března. Poté musí být bezodkladně propuštěna a musí nastoupit práci v zemědělství.²⁴⁴

Závěrem roku se rada MNV usnesla na konečném vyřešení otázky neustálého neplniče Karla Neubauer, č. p. 13, označovaného jako majitele úpadkového hospodářství a neustále se

²⁴² SOkA, f. MNV Puklice, kniha 1, Zápis o schůzi MNV ze dne 22. 4. 1955.

²⁴³ Tamtéž, Zápis o schůzi MNV ze dne 22. 7. 1955.

²⁴⁴ Tamtéž, Zápis o schůzi MNV ze dne 29. 11. 1955.

také jednalo o převzetí jeho pozemků o rozloze 32 ha pod správu JZD. Současně rada rozhodla o jarním scelování pozemků, rozorávání mezí, které dosud nebyly strženy, všeobecně o úpravách, které vedly ke scelení pozemků tak, aby i vzhled krajiny vyjadřoval jednotné hospodaření v zemědělské sféře Československa.

S odstupem času podalo samo JZD Puklice zprávu o hospodaření družstva za rok 1955. V situační zprávě tak můžeme najít zhodnocení práce družstva ve všech jeho ohledech. V roce 1955 vytvořily hospodářské výsledky předpoklady a další vývoj družstva. Díky agitaci se podařilo do družstva přivést několik dělníků, kteří byli lákáni i na zlepšené finanční podmínky v zemědělství, spolu s dělníky se do Puklic přistěhovaly dvě rodiny, které osídlily opuštěná hospodářství Josefa Šuhaje a Marie Široké. Ke zlepšeným výkonům měla napomoci i personální změna ve vedoucí funkci, kde s. Kalného nahradil s. Špendlíček. Bývalý předseda byl kritizován za to, že se mu situace vymkla z rukou a nedokázal přesvědčit družstevníky k lepším výkonům. Rostlinná výroba se jako každý rok stala hlavním měřítkem pro úspěšnost hospodaření JZD. Přes všechny splněné dodávkové povinnosti shledalo vedení zemědělského družstva hlavní nedostatky ve spolupráci se strojní traktorovou stanicí, kvůli níž byly jarní práce opožděny o celých 14 dnů. V oblasti živočišné výroby se hlavními nedostatky stalo roztržitěné ustájení, vysoká úmrtnost mláďat skotu a nízká nosnost vajec. Vedení JZD vinilo všemi nedostatky vedoucího živočišné výroby s. Karbaše, který neakceptuje a nevyužívá moderní sovětské metody. Přes všechny výše uvedené nedostatky nebyla situace JZD kritická, pouze družstvo procházelo složitým procesem přechodu do závěrečné fáze kolektivizace. Vedoucí členové zemědělského družstva nabádali k trpělivosti a víře v metody JZD, které se nakonec ukážou jako ty správné a jediné možné. Současně varují před sabotéry snah JZD, které je nutno hledat mezi soukromými zemědělci, kteří se nebojí dokonce ani urážet funkcionáře JZD.²⁴⁵

4.7. Rok 1956

Rok 1956 pokračoval ve stejném duchu jako závěr předešlého ročníku. Rada MNV průběžně řešila situaci dvou kulaků ve vsi, a sice Karla Neubauera, č. p. 13, a Matěje Šuhaje, č. p. 25. Jako kritičtější se jevil Neubauerův stav, v jehož záležitosti se neustále řešilo, zda mu ponechat vlastněné pozemky či je předat do vlastnictví JZD. Nicméně v případě Neubauera i

²⁴⁵ SOkA, f. ONV Jihlava, inv. č. 465, JZD Puklice – zápisy schůzí, kontroly hospodaření, změny v podnikovém rejstříku apod., 1954 – 1958.

Šuhaje padlo rozhodnutí, že ani jednomu nebudou prominuty nesplněné dodávky z let 1953 a 1954 a nadále se jednalo o tom, jestli oba zmíněné potrestat nebo doporučit k likvidaci.²⁴⁶

V březnu bylo nejdříve Janu Vondrákovi zamítnuto, aby odešel pracovat na státní statek, a to z důvodu nedostatečné personální obsazenosti. Mnohem závažnější personální změny učinila rada místního národního výboru dne 9. března, kdy všech jejích sedm členů společně s mimořádně přítomným prvním náměstkem zemědělského odboru ONV, s. Hronkem, rozhodlo o konečném řešení ohledně situace Neubauera a Šuhaje. S. Hronek nejprve všem přítomným vysvětlil, proč nemohou být kulaci členy JZD, a to z hlediska politického i hospodářského, a následně všichni přítomní jednohlasně schválili vystěhování rodin obou jmenovaných.²⁴⁷

Z kolektivizačního hlediska a z pohledu socialisace vesnice se v průběhu léta roku 1956 nic zásadního neudálo, až v srpnu došlo ke konečnému rozřešení případů Antonína Valy a Josefa Urbánka ze Studének. Oběma byla na základě nově vydaného zákona č. 50/55 sebrána jejich hospodářství a byla dána do užívání JZD Studénky.²⁴⁸

Likvidace velkých soukromě hospodařících zemědělců se projevila i do zápisů rady MNV. V předchozích několika letech se zmínky o kulacích a jejich špatném hospodaření objevovaly alespoň jednou za měsíc a jména jako Karel Neubauer nebo Matěj Šuhaj patřila mezi nejčastěji zmiňovaná. Listopadová zpráva ze schůze místního národního výboru informuje o plnění dodávkových povinností v jednotlivých kategoriích, přičemž u dodávky brambor včasným a úspěšně splněným dodávkám pomohl právě soukromý sektor, který dokonce nahradil i mírné nedostatky v dodávkách JZD Puklice a Studénky.²⁴⁹

I přes zdánlivou stabilizaci poměrů ze strany místního národního výboru a jednotného zemědělského družstva nebyla zemědělská situace příliš příznivá. Člen představenstva JZD Josef Suchý na schůzi rady místního národního výboru dne 9. listopadu přednesl, že hlavní nedostatky spočívají v nízkém počtu pracovních sil, z nichž je navíc většina členů vyššího věku, nevhodných a malých prostorech na ustájení a pokud by se prostory a pozemky rozšířily tím, že by JZD přibralo další pozemky po vystěhovaných kulacích, neměl by je kdo obdělávat. Rada MNV na tuto zprávu zareagovala doporučením na zvýšenou agitaci mezi

²⁴⁶ SOKA, f. MNV Puklice, kniha 4, 1952 – 1966, Zápis o schůzi rady MNV ze dne 17. 2. 1956.

²⁴⁷ Tamtéž, Zápis o schůzi rady MNV ze dne 9. 3. 1956.

²⁴⁸ Zákon č. 50/1955 Sb. víceméně nahrazoval starší zákon č. 55/1947 Sb. V zákonu bylo uvedeno, že pokud vesnický boháč není schopen obhospodařovat svůj pozemek, je povinen bezplatně jej odevzdat do užívání některé složce socialistického sektoru, nejčastěji JZD, popř. STS.

²⁴⁹ SOKA, f. MNV Puklice, kniha 1, Zápis o schůzi MNV ze dne 30. 11. 1956.

mladými, aby se zúčastnili práce v zemědělství a pokud tak neučiní, budou ze svých nynějších pracovních poměrů do tří měsíců vypovězeni. S nedostatkem pracovních sil souviselo i množství zamítnutých žádostí o odchod ze zemědělství, které povětšinou podávali občané Puklic pro své potomky.²⁵⁰

Rok 1956 se v kolektivizační politice Puklic stal významným, a to at' v ohledu rozorání mezí a scelení polí nebo ve vystěhování dvou „vesnických boháčů“. Na druhou stranu se začaly projevat organizační problémy se zajištěním obdělávání pozemků, správou objektů, což vše souviselo s personálním obsazením členstva JZD a v této souvislosti je nutno podotknout, že v zemědělském družstvu byli zaměstnáni převážně starší občané, zatímco mladí lidé, i přes všechny snahy představitelů JZD, odcházeli za prací do průmyslu a dalších oborů.

4.8. Rok 1957 – 1960

Závěrečná fáze kolektivizace zemědělství probíhala od roku 1957, kdy již byly vyhlášovány plány na ukončení kolektivizace, až do roku 1959. Vzhledem k tomu, že v obci Puklice se v ohledu postihů vesnických boháčů situace uklidnila a nebyly známy žádné další případy, věnuji se v závěrečné kapitole nejdůležitějším událostem konce padesátých let, které měly bezprostřední vliv na proces kolektivizace zemědělství a socialisace venkova.

V roce 1957 se důležitou událostí stalo jednání o stavu STS, která zanedbávala své stroje, nechávala je na místech, která bránila provozu v obci a navíc nespolehlivě plnila zadané úkoly, především pak jarní zemědělské práce a podzimní žně. Značným způsobem tak vážla spolupráce nejen mezi STS a soukromým sektorem, jak tomu bývalo v předešlých letech, ale nyní vážla i spolupráce mezi strojní traktorovou stanicí a socialistickým sektorem. Nastalou situaci se ale v roce 1957 nepodařilo vyřešit.

Změnu poměrů jakoby ilustrovalo zvolení nového vedení MNV a představitelů různých komisí v květnu 1957. Post předsedy místního národního výboru jednoznačně obhájil František Vlček starší, stejně tak svoji pozici tajemníka MNV obhájil Tomáš Štefl. Do čela zemědělské komise byl dosazen Josef Suchý, který byl zároveň členem rady MNV, dalšími členy se stal Antonín Vrtal, Stanislav Pavlíček, Josef Pauzar, Karel Křeček a Božena Partlová. V červenci bylo členství v jednotlivých komisích doplněno zástupci trestní komise, jejímiž

²⁵⁰ SOkA, f. MNV Puklice, kniha 4, 1952 – 1966, Zápis o schůzi rady MNV ze dne 9. 11. 1956.

členy byli Tomáš Štefl, Josef Solař, Cecílie Anderlová, Jaroslav Smejkal a František Václavek.²⁵¹

Pronásledování vesnických boháčů a jejich postihy po roce 1956 ustaly na minimální míru. Rada MNV pouze občas na svých jednáních zmiňovala, že soukromí hospodáři jsou povětšinou staří lidé, a tak že by měli uvažovat o své budoucnosti v rámci socialistického zemědělství. Někteří soukromě hospodařící zemědělci se kvůli obavám z nesplnění dodávek, vypisovaných podle velikosti pozemku, snažili nadbytečnou půdu věnovat či prodat JZD či jiným složkám socialistického sektoru, to se povětšinou neuskutečnilo. Takový je i případ Adolfa Böhma ze Studének, který v březnu roku 1957 chtěl JZD věnovat 1, 30 ha své půdy, ale jednotné zemědělské družstvo tuto nabídku odmítlo s odůvodněním, že by darované pozemky neměl kdo obdělávat a ty by tak zůstaly ležet ladem. Trochu odlišného rázu bylo povolení obchodu mezi Antonínem Špendlíčkem a Jiřím Brussem, kteří si navzájem prodali 0, 15 ha půdy, kterou JZD odmítlo a povolilo k prodeji z důvodu umístění na okraji katastru a s tím spojenými nemožnými hospodářsko-technickými úpravami půdy. HTÚP se v roce 1957 uskutečňovaly v Puklicích ve velkém měřítku, a proto se nelze divit, že i zisk případných nových pozemků byl nahlížen právě z tohoto hlediska. Opačný případ než žádost nebo zisk půdy musel řešit Jan Vondrák, kterému bylo zamítnuto sečení louky pod mlýnem s vysvětlením, že pokud není schopen včas a v dostatečné míře dodat mléko a vejce, nemůže se místo toho ještě starat o louku.²⁵²

Jednotné zemědělské družstvo se v průběhu roku 1957 postupně stávalo soběstačnou jednotkou, ale stále mělo své nedostatky, které se projevovaly především v živočišné výrobě. Jedním z nedostatků byla absence porodnice krav, která měla být a také byla postavena v roce 1958. JZD Studénky zažádalo v průběhu léta o instalaci veřejného osvětlení, kterého se mu stále nedostalo, především však vedení družstva apelovalo na místní národní výbor, aby se postaral o zlepšení stavu kanalizace a vodovodu, neboť od konce druhé světové války nebyl ve Studénkách zřízen nový vodovod a stávající přívod vody nebyl schopen dostatečně zásobit hospodářské objekty JZD. V květnu 1957 obdrželo představenstvo JZD společně s radou MNV žádost JZD Předboř o začlenění pod JZD Puklice. Po dlouhých debatách vedených mezi členy rady MNV a zástupci představenstva JZD bylo rozhodnuto o vyčkání na připojení

²⁵¹ SOkA, f. MNV Puklice, kniha 1, Zápis o schůzi MNV ze dne 30. 5. a 17. 7. 1957.

²⁵² SOkA, f. MNV Puklice, kniha 4, 1952 – 1966, Zápis o schůzi rady MNV ze dne 13. 3. a 20. 11. 1957.

JZD Předboř do jara roku 1958, neboť v právě probíhajícím roce 1957 by připojení nového družstva mohlo výrazně poznamenat hospodaření a výsledky samotného JZD Puklice.²⁵³

Rok 1958 byl v puklickém prostředí vnímán jako konečný rok, kdy bude dokončena socialisace venkova. Toto spíše přání, nepodložené fakty, vyslovovali členové JZD a MNV již v roce 1957, v následujícím roce již tato idea začala dostávat konkrétnější kontury. Začátkem února se rada MNV usnesla na zahájení agitace namířené na zbývající soukromé zemědělce. Přechod posledních soukromníků pod křídla JZD se ale nezdařil a rada MNV tak musela do celé situace znovu zasáhnout v dubnu, kdy byly ustanoveny konkrétní agitační dvojice a trojice, které se měly zaměřit na vybrané zbývající soukromě hospodařících zemědělců a přesvědčit je k jejich vstupu do JZD. Agitace proběhla úspěšně, a to i díky tomu, že soukromě hospodařící zemědělci po událostech roku 1955 a nastolení „druhé vlny“ kolektivizace pochopili, že setrvávat v soukromém sektoru a odolávat náporům a konkurenci sféry socialistické, nemá význam, neboť v dohledné době nedojde ke změně poměrů na československém venkově i v celém Československu.²⁵⁴

I přes vcelku úspěšný průběh hospodaření JZD v roce 1958 stále nebyly zaměstnancům povoleny odchody ze zemědělství do jiného pracovního zařazení. Poněkud překvapivě se i v roce 1958 objevily v Puklicích hledačky mandelinky bramborové, což dokazuje, že i v posledních letech kolektivizace byl dáván důraz na její propagační stránku. Částečně uvolnění poměrů na druhé straně symbolizovalo povolování domácích porážek vepřového dobytka, kterých rada MNV schvalovala hned několik za měsíc.

Začátkem srpna evidoval místní národní výbor pouhé čtyři zemědělce, kteří stále soukromě hospodařili. Již 19. srpna ale dva z nich, František Neubauer, č. p. 2, a Anna Musilová, vstoupili do JZD a kolektivizační snahy místních stranických orgánů tak byly téměř úplně naplněny. Vedle velkých soukromých zemědělců zůstávaly v soukromém držení stéle tzv. záhumenky, tedy půda o rozloze od 0, 5 do 2 ha. Na základě rozhodnutí rady MNV se majitelé těchto pozemků v období od 15. září do konce tohoto měsíce měli rozhodnout pro svůj vstup do JZD nebo svoji půdu přenechat k hospodaření socialistickému sektoru.²⁵⁵

²⁵³ SOkA, f. MNV Puklice, kniha 4, 1952 – 1966, Zápis o schůzi rady MNV ze dne 20. 5. 1957.

²⁵⁴ Cílovými osobami agitace se stal Josef Pauzar, č. p. 50, Matěj Kabelka, č. p. 45, Jan Novák, č. p. 29, Karel Tesař, č. p. 97, Jan Anderle, č. p. 42, Matěj Šuhaj, č. p. 101 a Tomáš Václavek, č. p. 112, všichni z Puklic. SOkA, f. MNV Puklice, kniha 4, 1952 – 1966, Zápis o schůzi rady MNV ze dne 4. 4. 1958.

²⁵⁵ SOkA, f. MNV Puklice, kniha 4, 1952 – 1966, Zápis o schůzi rady MNV ze dne 19. 8. a 15. 9. 1958.

Počátek roku 1959 zastihnul Puklice v neupraveném stavu, který přetrvával od podzimu předešlého roku. Místní národní výbor poukazoval na neupravenost zámeckého parku, špatný stav veřejného osvětlení, nepořádek po vsi spojený se stavební aktivitou v rámci akce Z a v neposlední řadě z prostor JZD opět vytékala močůvka, která znečišťovala vše, co se nacházelo v kopci pod družstvem. Tato situace se pochopitelně nezamlouvala radě MNV, a proto její členové žádali, aby uvedené problémy byly co nejrychleji odstraněny, neboť nepřispívají k dobrému jménu obce. Povětšinou se radě místního národního výboru dostalo stejné odpovědi, a to té, že úprava obce bude provedena až se zlepšenými klimatickými podmínkami na jaře.²⁵⁶

Kontrola provedená v květnu poukázala na některé nedostatky JZD, o kterých představenstvo JZD mlčelo. Jednalo se zejména o problémy v účetnictví. Bylo odhaleno, že účetní družstva Jan Anderle rozpisy dodávek a zprávy o jejich plnění vyplňoval předem a bez ohledu na stav živočišné a rostlinné výroby. Anderle se na dotaz, proč takto podváděl, když to nebylo zapotřebí, neboť JZD Puklice až na malé výkyvy vždy dodávky řádně plnilo, odpověděl, že chtěl, aby puklické JZD nemělo problémy s dodávkami a naopak, aby v porovnání s ostatními družstvy v okrese bylo na prvních místech hodnocení socialistické soutěže. Vzhledem k dobrým úmyslům byl Anderle pouze propuštěn z funkce účetního, ale i nadále mohl setrvat v jednotném zemědělském družstvu. Na Anderleho místo nastoupil s. Urblík, který ihned provedl kontrolu účetnictví a nedostatky v dodávkách zaznamenal pouze u živočišné výroby, především u hovězího dobytka.²⁵⁷

V říjnu došlo ke zrušení puklické STS, která dlouhodobě nenaplňovala požadavky zástupců JZD, MNV, ale i soukromých zemědělců. Strojní traktorová stanice měla být nejdříve zachována, a to jako jedna z mála v rámci rušení traktorových stanic v celém okrese, ale na žádost rady MNV, která poukazovala na to, že prostory STS jsou ve velmi špatném stavu, *nejrůznější harampádí hyzdí nejen dvůr strojní stanice, ale i obecní prostory*, v době žní není STS řádně vypomoci zemědělskému družstvu, a to přesto, že každý rok členové strojní stanice slibují zlepšení. Argumenty podané radou MNV nakonec zvítězily, strojní traktorová stanice byla zrušena a její prostory převzalo JZD, které zde umístilo své stroje,

²⁵⁶ SOkA, f. MNV Puklice, kniha 4, 1952 – 1966, Zápis o schůzi rady MNV ze dne 16. 2. 1959. Akce Z byl plán na výstavbu a zvelebení obcí. V Puklicích se v roce 1958 a 1959 jednalo o výstavbu nové autobusové zastávky, dostavbu porodnice krav, přestavbu kravína a opravu vodovodní sítě.

²⁵⁷ SOkA, f. MNV Puklice, kniha 4, 1952 – 1966, Zápis o schůzi rady MNV ze dne 22. 5. 1959.

traktory a přemístilo sem i svoji kovářskou dílnu, která byla dosud v nevyhovujících prostorách bývalého velkostatku.²⁵⁸

V únoru 1960 se jednalo o posledním velkém soukromníkovi, který v Puklicích stále ještě působil, a sice o Františku Neubauerovi, č. p. 11. Rada MNV v jeho případě rozhodla, že nejdříve bude o jeho vstupu do JZD jednat s představenstvem družstva a až poté bude o jeho další budoucnosti jednat se samotným Neubauerem. Celá záležitost probíhala poněkud pomalu, a tak k přechodu Františka Neubauera, č. p. 11, došlo až v květnu 1960. Neubauer byl nucen odevzdat téměř všechny hospodářské budovy svého statku do užívání JZD a směl si ponechat pouze obytné části stavení. JZD bývalou stodolu Neubauerova statku ihned zbouralo s odůvodněním, že nevyhovuje potřebám zemědělského družstva. Na demolici si stěžoval František Hekrl, Neubauerův soused, kterému zbylá suť po zbourané stodole rozmáčela přilehlou zeď jeho domu. Rada MNV schválila po zhlédnutí situace stížnost jako oprávněnou a požádala JZD, aby suť odklidilo, k čemuž také došlo.²⁵⁹

Vstupem Františka Neubauera do JZD zaniknul v Puklicích soukromý sektor a z pohledu komunistické ideologie to znamenalo dokončení kolektivizace zemědělství v Puklicích. V srpnu 1960 byla celá záležitost dokončení kolektivizace završena vstupem dvou malých zemědělců, kteří vlastnili záhumenky, do JZD. Konkrétně se jednalo o Aloise Šuhaje, č. p. 40, a Ludvíka Filu, č. p. 6. I přes zlikvidování soukromého sektoru a plné zavedení socialistického sektoru v Puklicích nebyly procesy v oblasti zemědělství u konce. Během roku 1960 puklické JZD spolu s radou MNV usilovně jednalo se zástupci JZD Studénky a Příseka o sloučení všech tří subjektů pod jednu organizaci. Jednalo se zejména o administrativní změnu, ale v kontextu budování socialistického zemědělství, které se ve většině ohledů inspirovalo procesem kolektivizace zemědělství v SSSR, to znamenalo krok k vytvoření obdoby sovětského kolchozu. Založení společného zemědělského družstva bylo odsunuto až na začátek roku 1961 a nakonec bylo z ideologických důvodů na konci února 1961 založeno Jednotné zemědělské družstvo 25. února se sídlem v Puklicích, které zahrnovalo bývalá samostatná JZD Puklice, Studénky a Příseka.²⁶⁰

²⁵⁸ SOkA, f. MNV Puklice, kniha 4, 1952 – 1966, Zápis o schůzi rady MNV ze dne 6. 10. 1959.

²⁵⁹ SOkA, f. MNV Puklice, kniha 4, 1952 – 1966, Zápis o schůzi rady MNV ze dne 1. 4. a 13. 5. 1960.

²⁶⁰ SOkA, f. MNV Puklice, kniha 4, 1952 – 1966, Zápis o schůzi rady MNV ze dne 13. 8. 1960, 5. 12. 1960 a 27. 2. 1961.

5. Vzpomínky pamětníku

Rozhovor s paní Zdenou Doškovou, narozenou 23. 7. 1923, bydlištěm v Puklicích, č. p. 43. Rozhovor byl pořizen dne 21. 5. a 10. 6. 2011.

Jaký je Váš životní příběh?

Jsem se narodila v Puklicích, tatínek byl jako hospodářství měl a hostinství a řeznictví, ale byl strašně nemocnej, měl žaludeční vředy, tak musel pak řeznictví nechat a měl jenom hospodu a hospodářství. No tak jsme pracovali doma jako na poli, jo, vychodila jsem obecnou školu, potom měšťanku a pak jsem zůstala doma jako pracovat, protože potřeba lidí, na stroje nebyl kdo a musel někdo doma dělat, a to bylo do dvacátého roku (pozn. dvacátého roku věku narátorky), pak jsem se vdala, vzala jsem si Františka Doška a byli jsme tady doma, a to byl rok 1943, dcera se narodila 1944, a to jsme hospodařili normálně taky tady, v hospodě, otec nám to předal hospodářství a hospodu, tak jsme pracovali jak v hospodě tak na poli jsme byli a než začlo družstvo, tak potom já jsem byla v hospodě a manžel šel do družstva, aby každej byl zaměstnanej. To jsem byla v jednotě, to nám vzali tu hospodu, a šla jsem do jednoty a tam jsem byla 9 roků a manžel pořád pracoval v družstvě a potom mi to zavřeli, a chtěli, abych šla vařit tady těm lidem pro družstevníky a to, já jsem říkala beze všeho, ale nechejte mi manžela doma z družstva, to nemůžu sama zvládnout, ještě byla bábička, moje maminka, ale ta byla stará, a oni říkali to nemůže bejt, vemte si dceru, jenže dcera, bylo jí 16 roků, povidám, to já nemůžu, abych jí takhle uvázala v hospodě, to bych za chvíli byla hin, tak mi to potom zavřeli a já jsem musela jít do družstva, jednota mě chtěla zaměstnat, ale oni mi to páni komunisti zatrhli a musíš jít do družstva, tak jsem šla do družstva a obě dcery šli do družstva.

A v družstvu jste pak vykonávala jakou práci?

Normálně na poli. Dceru jsme chtěli dostat na školu, na účetnickou, když ona byla takovej slabej konstrukce, ona byla osmiměsíční, a že jí to tak namáhalo v tom družstvě, tak jsme jí chtěli dát do školy, jo, všechno jsme to v Pelhřimově vyřídili, s manželem jsme tam jeli, vyřídili všechno, připravili, a odjížděli jsme domů a večer telefonem, poštmistrová přišla, přijď prej na horu, Zdena tam plače, tak jsem šla k telefonu, to tenkrát ještě nikde telefony nebyly, jen na poště, ne, a ona mi povídá, mami, já jsem propuštěná, prosím tě jak to, vždyť nás ředitel vzal, přišlo mu nějaký nařízení, tak povidám byt' tam do rána, nemá cenu, abychom na noc jeli, my tam za tebou přijedem ráno. Ráno jsme tam jeli a ředitel nám říká, dostal jsem depeši, že je to dcera kuláka, a my jsme měli necelejch 10 hektarů, to bylo přes 8 něco 9, to nebyl žádněj kulák, ne, tak povídá, dcera nesmí študovat. Oni si ti to tady páni

v Puklicích řekli, že dcera Zdena nesmí studovat, ta musí na poli. Všady pořád jsme chodili, všechno možný, ředitel ještě říkal my vám počkáme, týden, čtrnáct dní, my to místo tady podržíme, vyřídíte si to, může se vrátit. A my jsme obcházeli všechno možný a nic, protože je kuláka tak ne, tak pak chodila do družstva a druhá taky. Takže opravdu jsme byli bitý na všechny strany.

Takže jste tam pak zůstala (v družstvu)?

Všichni, já jsem tam dělala až do sedmdesáte letech, a manžel v pětapadesáti potom zemřel, dostal anginu pectoris a dostal přes záda. A holky obě dvě tam dělaly, pořád než se obě vdaly, na zimu musely jít do Jihlavy, do Tesly nebo do Tchiba, protože tady práce nebyla nebo uklízečí, to taky jedna dělala uklízečku přes tu zimu, jo. Takže to si něco vydělaly, protože v zimě tady žádná práce nebyla, tak takhle se to muselo praktikovat.

Takže se školou byl problém?

No, ta druhá ta pak šla do Tesly, ale až když se vdala, to bylo v devatenácti letech. Takže nás tak jako takhle byli, no.

A myslíte si, že zákaz studia pro Vaši dceru byl na udání?

No tak to víte, že to bylo na udání tady z Puklic, jistěže, v Puklicích se o to postarali, jistě, To víte, že jo, vždyť vám říkám, Doškova dcera nemůže bejt úřednice, musí dělat, no. No to napsali vejš, do Jihlavy, to víte, že puklický komunisti, ty se chtěli o to postarat (smích).

Jaká byla situace po válce (2. světová válka)?

Válka, vítali jsme je osmýho května nahoře, od Luk přijeli, tak jsme je s muzikou vítali, bylo to radostný všechno, byli jsme rádi, byli hodní ti Rusáci, ta první parta. Za tři dny přijela další parta a ty už byli zlí, ty byli víc napitý a sháněli se jen po holkách a po ženskejch, jen by je chtěli znásilnit. Tak my jsme byli, já a dole, to byli holky malí, dole sestřenice, a teta dolní jsme byli tři dni zavření tuhle u strejce dolního, aby nás nenašli, tak jsme byli schovaný, to bylo strašný, Táhle ve Studýnkách znásilňovali a tamhle někde všechno, tak jsme tam byli zavřený. Nikde neviděli no, jak chodili do hospody, tak prošmejčili všechno, vzadu místnosti nám prolezli, jestli tam někde není ženuška, no my jsme byli zavřený a čekali jsme, až to odejde a pak jsme teprve vylezli.

A kradli také?

No to víte, že jo, to my jsme byli v družstvě támhle, jsme dělali stuhu ze slámy a najednou slyšíme, jak střílí v oblilí, tak jsme šli radši dom a co mohli, tak sebrali, a hlavně teda kořalky na pití a takový, ty byli zlí, to nebylo pěkný.

Velkostatek, to prvně vzal nějaký Lopata, toho potom zavřeli, deputátníci si rozdělili všechnen ten majetek a my jsme tenkrát taky kousek dostali, tady louky za Puklicemi.

Široký, ten se učil dole u strejca řezníkem, a přišel jednou k nám do hospody, sedl si tam, do šenkovny, to on občas taky chodil na pivo, a díval se po lidech, jsem si říkala, co se děje Frantíku, že se takhle díváš, on se na mě podíval, dal si pivo a odešel, a Tomáš Rychnovský šel za ním a za chvíli přišel a povídá, Franta odchází za hranice, ale prosím tě, se žádným nic nemluv, aspoň na tom pomlč. Já jsem věděla ten den, že odchází, Strejcovi dolnímu taky nechal lístek, prosím vás jedu pryč, nemluvte o tom, tak opravdu žádněj, taky je vyslychali, ale co mohli říct, řekli nevím nebo co, nebo řekli nevím, kam šel. No tak dostal se do tý Anglie potom a byl letec, jenže co to bylo platný, přišel dom, tady se oženil na tom Pouzarovým a komunisti ho zas zavřeli. Tak on potom byl v Jáchymově a tím se zničil celej, zdraví tam nechal. Jak on vykládal, on se třeba přišel podívat k rodičům do Koutů jak tam bydlel, díval se na Štědrej den do vokna, jo jak tam sedíjou, nikam nešel, ve Střížově mu pan Voda nosil někam za humna jídlo, jo, to všechno ležel tam, ve škarpe, to víte, to bylo všechno jako bych řekla nachlazení a všechno a teď ještě ten koncentrák, tak se úplně zničil a šel brzo pryč. Tak jsem povídala, takovýhle lidi nasazujou život pro vlast, jo, a co z toho mají, takhle dopadnou.

Takže on se pak ještě z Jáchymova vrátil?

Jo, ale to už byl špatnej. Hospodářství vzalo družstvo, tak to už nemohl.

A to měl domek nebo statek?

Statek měl, tady jak je proti škole, proti agro, tak tam to je. Jenže to už potom nemohl hospodařit nic, tak si koupili byt v Jihlavě a byli v Jihlavě s manželkou, děti neměli a vždycky říkal, že děti do týchletý sibérie nepřivede. Byli by pořád bitý.

A pan Šuhaj?

Josef, tak ten byl vystěhovanej, pak Šuhaj Matěj, Neubauer a pak tenhle Širokej.

Tady Němci nebyli, akorát těm čtyřem, to vzali. Ve Studýnkách byli Němci, tam celá ta strana co je, tak tam byli Němci. Jo, jak voni šli všichni pryč, po válce, ti Němci, tak tam po válce si to koupili všichni tady ti, vod někad, co o to měli zájem.

A co se týče okolností založení družstva?

Jo, no tak bylo založený v dvaapadesátým roku, a to tam šli všichni, některý ne, některý zůstali hospodařit jako tady ti malí chalupníci no, viděli, že se jim daří, tak tam šli taky potom. Tejma dodávkama a všim je donutili, my taky, jsme říkali, to nemá cenu, abychom šli proti nim, tak jsme tam šli taky do družstva. Prvně byl předsedou Jenda Vondrák a pak byl Kalnej Václav. Bylo to dobře, pak se to spojilo s Přísekou a se Střížovem a to už potom tam byl Škrdla jako předseda a pak se to zas spojilo s Brtnicou a byl z toho velkej kolchoz no, to jsme chodili ještě zase do Brtnice tam škrabat brambory, když tady nebyla práca, tak jsme chodili tam škrabat, protože tam se dělaly ty lupínky, jo, no tak to jsme tam ještě šli, tak to byla práca na celej rok potom no.

A zakládání družstva probíhalo v klidu?

No nebylo v klidu, to víte, že ne. Brojilo se, žádněj nechtěl, reptalo se, ale co mohli, pořád přesvědčovali, chodili, no tak se jeden napsal a pak se přidal druhej a třetí, my jsme šli mezi těma poslednima, my jsme ještě zapřeli támhle za Farkaškou, pak nám v hospodě vynadali, že jsme proti, a potom už taky, manžel povídá, tak když už jdou všichni, tak jsme šli taky no. Žádnej nechtěl tam jít no.

A zastrašovali, byl na vás vyvíjen nějaký nátlak?

To víte, že jo, bylo to takový, vždyť vám to říkám, třeba to okolo dcery, to všechno dělali, aby se šlo do družstva, no, bylo to špatný no. Nevěděli jsme, do čeho jdeme taky, tady jsme měli jistý, že prodáme mlíko, obilí a všechno a máme peníze. To víte, ze začátku tam moc korun taky nebylo, to se dělalo za pár korun, to nebylo žádný plechy, než se to trochu vzpamatovalo. A nadřeli jsme se dost taky, to bylo ručně dělaný, ještě se sázeli brambory, plachta, ručně se sázeli, ještě se rozhazoval hnůj, pěkně vidlema, prášky, v míse takový veliký na břichu, se rozhazovali, to jsem se dost nadřeli, byla samá těžká práce jako no nebo když se mlátilo, taky snopy těžký házet na poli a to všechno bylo strašně těžký, všechno ruční práce. Do kopek se dávalo obilí, to všechno se dělalo ručně, vázalo se než přišli ty stroje.

A ty tady taky byly? Strojní traktorová stanice?

Jo, to potom přišla strojní traktorová stanice, tak potom začli sekačkama a potom ty, kombajny až dýl, ale prvně všechno těma sekačkami, to se sbíralo ty snopy a stavěly se kopence, pak se to mlátilo na tý mlátičce, dávalo se to do stodol, furt se to mlátilo, v zimě se to mlátilo, to bylo pořád tahání těch těžkejch snopů. Ono než se trochu vzpamatovalo to družstvo, ono pak už to bylo lepší no, pak už to šlo, pak už byl větší výdělek, pak už to šlo, ale začátky byly těžký. Všecko je vždycky začátek těžkej, že jo?

No vo těch Šuhajovejch ještě, vždycky se říkalo, že nedodali brambory, dodávky se dodávaly, ale to víte, když se chce najít něco, tak se vždycky něco vymyslí. Já vím, že Šuhaj Josef tenkrát říkal já jsem brambory dal, ale oni řekli, ne tolik jak potřebujeme, no tak...a našli si příčinu a tím pádem bylo.

A přistěhoval se někdo do Puklic v tomto období?

Jo, tam jak byli Votavovi, tak tam byli nějaký Pavlíčkovi, byli Komůrkovi taky myslím a tady z toho Pouzarovýho bylo družstvo a u Šuhajů tam byl taky, ježiš já už nevím jak se jmenoval, jo, přišli taky nějaký a dělali pak v družstvě, jo. Jo, přišli místo nich no. Ty šli až kdovíkam, Votavovi ty šli myslím do Jihlavy a Šuhajovi ty šli ke Svatce támhle až byli a Neubauerovi ty šli taky do Jihlavy a Širokovi ty šli taky do Jihlavy. A jo, místo nich pak přišli jiný, co se přihlásili, a ty šli pak do družstva. Že tam bylo potřeba dělat na tom.

Rozhovor s paní Libuší Votavovou (rozenou Šuhajovou), narozenou 25. 6. 1932, bydlícím v Jihlavě, ulice Vrchlického č. p. 41. Rozhovor byl pořizen dne 21. 3. a 8. 4. 2013.

Jak byl odsouzen a z čeho byl obviněn Josef Šuhaj, Váš strýc?

Byl podzim a národní výbor prikázal, že Šuhajovi musí dát brambory na dodávku a oni sesbírali velký vůz brambor a začalo večer pršet, no chystalo se k dešti, tak ty brambory zavezly domů pod kolnu, aby nezmokly. On byl tak dobřej hospodář, že ty brambory schoval, oni by jinak shnily. Jenomže to právě byla jejich příčina, že oni řekli, že ty brambory měly zůstat na poli a hned odvézt jako na dodávku a že on chtěl sabotovat a ty brambory si nechat a ožebračit tak socialistický stát. Našli si tuto příčinu a druhý den přišli a hned udělali soud lidový, jeho odsoudili, jako to národní výbor odsoudil, a to bylo takhle v pátek, v sobotu musel, jako mu nařídili, že ho zavrou na dva roky a v neděli musel nastoupit do Jáchymova. Byl odsouzen na dva roky. Tu rodinu, zůstala manželka a tři děti, tři dospívající děti, a tu během měsíce, ty že vystěhují, propadnutí jim hrozilo na polovičce majetku, propadlo státu, měli zákaz celého okresu, nesměli vůbec navštívit okres a museli se vystěhovat do Valdíkova. To bylo na jiný okres, to byl okres Třebíč. Takže si měli naložit jenom nejnmutnější věci na vůz, například ta tetička si chtěla ještě sebrat srp, dohlíželi na ni z národního výboru, pan Štefl a pan Vlček, a chtěla si například vzít srp a oni řekli, tak nic, vy byste okrádala dělnickou třídu, ten srp musíte tady nechat.

Že si směli vzít jenom ty věci, v čem chodili, nábytek třeba nějakej, třeba stůl a židle, no a vystěhovali je a nesměli, měli zákaz se vůbec přiblížit na okres Jihlava.

A jaký byl další osud Josefa Šuhaje?

Potom přišla amnestie, takže on byl zavřenej něco přes rok. Pustili ho a oni teda žili v tom Valdíkově, tam pracovali někde na nějakým statku, ta teta. Ten chlapec, ten syn jako, ten musel, ten se učil něčím, myslím někde v Motorpalu jako zámečník, tak potom během dvou let nastoupil a musel jít k pětépákům na vojnu a ty děvčata ty musely taky pracovat tam na tom statku. No a oni se vdali pochopitelně potom a odsud odešli.

No a ten Josef pak ještě nějakou dobu žil. Já jsem počítala, kolik ono jim bylo, jim bylo tak přes padesát roků, jim bylo, jo, ještě nebyli tak staří. Já myslím, protože to bylo v roce 1952, to vystěhování, jo. A oni potom z toho všechno zabrali a tak, ta polovina majetku jako, byla propadlá státu. Ta druhá polovina byla jejich, jako oficiálně zůstala jejich, ale neměli tam přístup a nebylo to možný. Myslím v osmašedesátým on byl rehabilitován potom, jak byla ta kratičká doba v tom osmašedesátým, ale to vím, že byl rehabilitován.

Myslím si, že to byl nejdrastičtější případ v těch Puklicích, víte, a tak myslím, že jim moc ublížili, těm lidem v té době.

A kdo byl další vystěhovaný? Pamatujete si na nějaký případ?

A potom jako druzí byli vystěhovaní, byla vystěhovaná ta paní Široká. No já vám řeknu mojí, teda co jak vím o tom. On byl v Anglii jako voják, on u nich pracoval totiž před válkou, ten pan Široký a když byly válka, tak on odešel jako voják a ona hospodařila sama. To bylo velmi dobrý, nejlepší hospodářství bylo právě u těch Šuhajů, takový největší a prostor příhodně. A u těch Pauzarů bylo taky dobrý hospodářství, taky tam měli hodně hektarů, taky tam bylo velký hospodářství. Ale ona na to byla sama, sama tam hospodařila, tak jí sebrali ty všechny pole a dali ty úhorky a on když se potom vrátil z toho vězení, ale to vám právě už neřeknu, jestli on už, v říjnu je vystěhovali, to vím, ale nevím, jestli von se vrátil ještě do těch Puklic nebo do Jihlavy. Ale jeho nezavřeli, to tenkrát byla aféra, jeho nezavřeli jako kvůli zemědělství, ale jako letce. Tenkrát to byla taková nějaká skupina, to byl nějaký doktor Motýl v Lukách on ale, ono jich bylo víc ale, a voni snad na ně svedli nějakou vysílačku, že mají a že chtějí se západem jako....Ano, on byl zavřenej nějak v roce 1949, ale on byl na mnoho let, o něco dřív se taky vrátil, ale já si myslím, že on už se vrátil, podle mě už se vrátil do té Jihlavy, že on už ani do těch Puklic nepřišel. Ona tady měla dvě sestry, jako paní Pauzarová, tak ona pak přišla sem, nějaký byt si koupili a tam bydleli, bydleli na nějakým sídlišti, to vím.

Paní Široké tedy sebrali pole a dali jí jiná, horší?

No to bylo to, co já vám říkám, co je tady psáno, že všechny pole ty krásný, co měli, jí sebrali, ty roviny a ty úrodný jí zabavili a dali jim takový ty pahorky, kde se nic ne to. Oni je tak strašně terorizovali, že třeba náš otec, on byl velmi dobrej hospodář (to se jako nechci chlubit, to tak bylo) a oni každé večír volali: národní výbor oznamuje, necht' Matěj Šuhaj a Neubauer Karel, byli ti, co soukromě hospodaří, ale jeho rodiče, necht' se dostaví na národní výbor pro neplnění dodávek. Víte, a to každý den museli tam chodit, ale on z toho byl potom taky moc špatnej, psychicky, víte? Takovej hrozně velkej nátlak to byl. A potom teda se usnesli, oni totiž potřebovali to stavení, ty pole teda a to, tak se usnesli, že jim to seberou.

A Vaše rodina byla vystěhována v kterém roce?

Naši byli až v šestapadesátým vystěhovaný, víte. Ještě ho chudáka zavřeli, dědu, na čtyři měsíce za neplnění dodávek. To udělali potom takový soupis, soupis živýho a mrtvýho

inventáře, ono to bylo k ničemu, ale jako že si to vzali. Naši to museli podepsat, že nic nezatajili. Takže třeba vozy, řezačku, to mělo hodnotu tenkrát, to ještě traktory nebyly.

Otec. Oni je přestěhovali do Měšina a tady byl nějaký pán, to nebyl soudruh, že by tady v Jihlavě Na Bělidle potřebovali lidi, tak jim to zařídil. Tam byli další tři rodiny. Pak už byli nejnižší třída, tak je nikdo nepronásledoval.

Jaká byla situace Karla Neubauera?

To je to hospodářství, kde je teď ten soukromý zemědělec, ale to je adoptovaný vnuk jako, on není jejich. To byli staří, ti měli syna, ten teda tam začal jako hospodařit s tímhleťím chlapcem, jo? Tak ti byli v té době jako naši vystěhovaní, v tom šestapadesátém, protože oni potřebovali všechny ty pole a to, takže, a ty byli asi zrovna tak na nějaký čas zavřený a taky pro neplnění dodávek.

Moje maminka byla velice nábožensky založená a oni poručili, že jako se odpoledne musí jít na sběr mandelinky. A ona, protože byla udřená, celý týden pracovala, vždyť to byly tak upracovaný lidi, jo. A tak ona šla v neděli odpoledne do kostela, protože si myslela, že ráno by stačilo, když někdo byl na poli, ale oni potom vyhlašovali z národního výboru, že Šuhajová Marie místo aby pomáhala socialistickému státu sbírat mandelinku, tak jde do kostela. Jsou to, víte, dneska je to poušměvný, ale byl to teror, na ty lidi byl vytvářený takový psychický teror. Aby prostě, chtěli je zdeptat a zničit.

Takže celkově byly vystěhovány čtyři rodiny?

Prvně byl Josef Šuhaj, pak Široká, pak Šuhaj Matěj a pak Karel Neubauer.

Pod námi byli Václavkovi, Karel, ty měli velký hospodářství, ale ti měli štěstí, že jejich dcera si vzala jednoho z největších soudruhů.

Oni jim sebrali stroje, mlátičku, takže oni nemohli hospodařit, JZD to totiž potřebovalo do začátku, oni nic neměli.

Mamince bylo 57 roků a tatínkovi 60 let, oni nebyli pojištění, oni byli soukromí a tehdy nebylo pojištění a oni byli vystěhovaní a nedostali ani korunu důchodu a všechno jim sebrali. Já jsem chodila do školy v Jihlavě a pan Štefl a pan Vlček neustále dopisovali, že jsem dcera kulaka, ať mě propustí a zase, ale já jsem měla štěstí, že tady byli tak slušní lidi, náš ředitel, to byl nějaký ředitel Rocha, že ti zase nebyli jejich ražení, tak vždycky říkali, založíme to a nebudeme to řešit. Děda, aby dostal aspoň důchod, tak musel do 65 pracovat, pak dostal 190 Kčs sociální důchod.

Oni potřebovali hlavně ty velký, aby měli na čem hospodařit a aby měli ten dobytek a ty stroje, ten základ. To byli ti malí hospodáři, kovozeďělci se jim říkalo, ti šli do JZD a teprve až sebrali tady tyhle stroje a půdu, tak mohli začít hospodařit.

Pro nás jako to byla nepříjemná doba, co si budem říkat. Ale přežilo se to, dneska je taky něco. Bylo to nařízený, potom se to podle SSSR řídilo, ty kolchozy, ještě pak byli tihle dva jako Štefl a Vlček.

6. Závěr

Konec druhé světové války v roce 1945 neznamenal pro Československo zánik totalitního režimu a návrat k demokratickému režimu existujícímu v našem státě mezi léty 1918 – 1938. Naopak, již v průběhu největšího válečného konfliktu lidských dějin museli zástupci československé vlády svádět těžký diplomatický boj o budoucnost státu uprostřed Evropy, který byl nakonec prohrán. Po necelém tříletém poválečném období relativního klidu a alespoň částečného obnovení demokratických principů ve státě, se Československo od roku 1948 definitivně dostalo pod nadvládu jiné totalitní moci, než byla ta německá, a sice sovětské. Následující období trvající dlouhá čtyři desetiletí a zakončené rokem 1989, se negativně podepsalo snad na všech aspektech každodenního života občanů současné České republiky. V kontextu čtyřicetileté epochy vlády komunistické strany v Československu se jako jedno z nejhorších období jeví roky po nástupu KSČ k moci, tedy konec čtyřicátých a velká část let padesátých. Cest ke stabilizaci moci a zastrašení potencionálních nepřátel bylo mnoho a jednu z nich reprezentovala i tzv. kolektivizace zemědělství, která měla přispět ke konečnému a předpokládanému vítězství socialistického sektoru na venkově.

Již při výběru tématu své diplomové práce jsem věděl, že proces kolektivizace zemědělství se netýká pouze agrárních záležitostí, ale je propojen s celou řadou dalších aspektů, jako je rozměr hospodářský, ekonomický, sociální a nesmím opomenout ani rozměr trestněprávní. Mým prvotním záměrem bylo podat obraz proměny zemědělství, postihnout nejcharakterističtější rysy kolektivizace a upozornit na místní zvláštnosti a odchylky od celorepublikových tendencí.

Vyjma první kapitoly, jejíž jádro tvoří odborná literatura, která je průběžně aktualizována a doplňována, jsem jádro ostatních částí čerpal z archivních materiálů, které tak utvářely podobu výsledné práce. Archiválie z provenience Moravského zemského archivu v Brně uspořádané ve fondu Krajský národní výbor Jihlava byly, až na malé výjimky, velmi pečlivě inventarizovány, bohužel však některé cenné údaje a statistiky byly dostupné pouze pro některé roky, do značné míry jsou mezerovité zejména první roky kolektivizace v kraji Jihlava do roku 1954. S drobnými obtížemi jsem se v Moravském zemském archivu setkal v případech, kdy se jednalo o data osobní povahy, ke kterým mi byl zakázán přístup. Jednalo se např. o soudní rehabilitace odsouzených kulaků z roku 1968. Občasné neshody jsem shledal i mezi samotnými archiváliemi, kdy se lišily údaje v archivních materiálech přímo z daného období a údaje v dokumentech psaných souhrnně za určitou periodu. Důvod těchto neshod nacházím ve snaze zodpovědných orgánů účelně zkreslit a zidealizovat celý proces

kolektivizace zemědělství. Zatímco bezprostřední záznamy mají svoji vypovídací funkci méně zkreslenu, neboť se jedná o spisy sepsané k přítomné události a sloužící k zjištění situace i pro samotné orgány příslušející vládní straně.

Mnohem více komplikací než dokumenty z Moravského zemského archivu však s sebou přineslo bádání v Státním okresním archivu v Jihlavě. V současnosti probíhající inventarizace fondů ONV a JNV, společně s fondy Okresního soudu a Okresní prokuratury, značně komplikovala můj výzkum. V této souvislosti a na tomto místě bych tak chtěl ještě jednou poděkovat panu Mgr. Jiřímu Jelínkovi, který zmíněné fondy inventarizuje a velmi mi pomohl v badatelském úsilí svými radami a dohledáváním archiválií. Bohužel, ani snaha a ochota pana Mgr. Jelínka nemohla vést k nalezení dokumentů, které byly nenávratně zničeny v euforické atmosféře konce roku 1989 a následujících let. Často záměrná likvidace archivních dokumentů zasáhla zejména fondy Okresního soudu a Okresní prokuratury, v nichž se mimo jiné nacházely i soudní výnosy nad stíhanými a odsouzenými kulaky. Z tohoto důvodu jsou dnes oba fondy značně torzovité a dokumenty, které se mi ve spolupráci s Mgr. Jelínkem podařilo nalézt, uvádím v příloze. O fondech ONV a JNV platí totéž, co v případě fondu KNV uloženého v Moravském zemském archivu, tedy občasná neshoda mezi obsahem jednotlivých archiválií. Tento rozpor pak umocňují propagandisticky laděná periodika *Jiskra*, zaměřená na důležité události v rozsahu okresu Jihlava, a *Vesnické (později Družstevní) noviny*, popisující a informující o ryze zemědělských záležitostech, především v souvislosti se socialisací venkova. *Vesnické noviny* stejně jako *Jiskra* měly velmi vysoký propagandistický vliv a projevuje se to právě v článcích otiskovaných v těchto týdnech. Absence archivních dokumentů se projevila taktéž v mém bádání o vzniku a působení Jednotného zemědělského družstva v Puklicích. Zápisy představenstva JZD jsou dochovány pouze pro rok 1955, tedy pro počátek „druhé vlny“ kolektivizačního úsilí. Hlavním zdrojem pro popis socialisace zemědělství v obci Puklice se tak staly zápisy ze schůzí rady MNV Puklice, v nichž je zemědělská otázka obsažena v každém zápisu. To jen dokazuje význam kolektivizace pro souvislosti celé obce, do kterých zasahovala rada MNV. Poněkud odlišné komplikace nastaly u oslovování pamětníků s žádostí o sdělení jejich vzpomínek. Vyjma dvou paní, paní Doškové a paní Votavové, které byly ochotny sdělit mi své vzpomínky, mne několik dalších potencionálně vhodných pamětníků odmítlo z rozličných důvodů. Ve dvou případech se narátoři omluvili ze zdravotních důvodů, v případě syna bývalého předsedy JZD a v případě bývalého redaktora týdeníku *Jiskra* jsem se setkal s neochotou dotyčných sdělit mi jejich vzpomínky na danou dobu a události. I přes tyto komplikace mohu konstatovat, že rozhovory s paní Doškovou a Votavovou mi pomohli ucelit si údaje o obci Puklice

v padesátých letech, které bych z žádných archiválií nezískal. Spolu s tím pro mne byly rozhovory s oběma narátorkami zajímavou zkušeností.

Při sepisování samotné diplomové práce jsem narážel na mnoho témat, která by se svou obsáhlostí mohla stát hlavním tématem samostatné práce. Jedním z těchto bodů je bezesporu německá otázka přítomná v regionu Jihlavska i přímo v obci Puklice, konkrétněji ve Studénkách. Především poválečná situace německé menšiny, její sdružování ve sběrných táborech a následný odsun jsou problematické momenty nejen pro Jihlavsko, ale pro celé tehdejší Československo. Dalším významným bodem, částečně spjatým s německou otázkou, je situace židovského obyvatelstva na Jihlavsku od 19. století do druhé světové války. Ve své práci se této problematice částečně dotýkám v souvislosti s rodinou Fischmannovou, která vlastnila puklický velkostatek. Vedle potencionálních samostatných témat, na která jsem během tvorby diplomové práce narazil, je dle mého názoru dosud velmi málo zpracován regionální rozměr samotné kolektivizace zemědělství, a to i kvůli dlouhodobé zkreslenosti a nemožnosti o tomto tématu objektivně bádát. Velký potenciál je dle mého názoru skryt ve studiu uměleckých zpracování s motivem kolektivizace zemědělství. Tato oblast je víceméně neprobádaným koutem pohledu na kolektivizační proces, přitom skýtá množství podkladového materiálu. Pominu-li zpracování uchopující socialisaci venkova z ideologického hlediska komunistické doktríny, patří mezi nejreprezentativnější umělecká zpracování filmy *Všichni dobří rodáci* režiséra Vojtěcha Jasného, *Smuteční slavnost* režiséra Zdeňka Sirového nebo kniha *Selský baroko* současného spisovatele Jiřího Hájíčka. U obou filmových zpracování je třeba dodat, že byly natočeny v uvolněné atmosféře druhé poloviny šedesátých let, aby v obnovené normalizační agresivitě komunistického režimu byly pro diváky nedostupné jako tzv. *trezorové filmy*. K uměleckým zpracováním vztahujícím se k obsahu diplomové práce připojuji knihu Radky Denemarkové *Peníze od Hitlera*, která uměleckou formou pojednává o osudu židovské dívky, která se po návratu z koncentračního tábora setkává s nevraživostí občanů vsi, kde před druhou světovou válkou žila. Děj této knihy až nápadně připomíná souvislosti puklického velkostatku a jeho majitelů, rodiny Fischmannů.

Celkově shledávám hlavní význam předložené práce ve výzkumu regionálních dějin, v tomto příspěvku zaměřených na proces kolektivizace zemědělství. I přes zdánlivé stáří procesů popisovaných v předložené práci, jsou následky kolektivizace zemědělství v obci Puklice více než aktuální. Založení společného JZD 25. února v roce 1961 obsahujícího bývalá JZD Puklice, Příseka a Studénky bylo pouhým předstupněm vytváření kolchozů podle sovětského vzoru. Tím se puklické jednotné zemědělské družstvo definitivně stalo

v osmdesátých letech, kdy bylo začleněno pod JZD Brtnice, čímž vzniknul opravdový kolchoz. Zaměstnanci JZD, kteří do něj v padesátých letech vstupovali s velkým odporem a nevolí a zpočátku se jednalo o bezzemky a malé rolníky, se vstupem do zemědělského družstva staly spíše dělníky v zemědělském sektoru než zemědělci v pravém smyslu slova. Pochopitelně, že na společném vlastnictví preferovaném v jednotném zemědělském družstvu záleželo každému z nich mnohem méně, než kdyby se jednalo o soukromý majetek každého z nich. Tento trend se bohužel v místním Zemědělském družstvu v obci Puklice zachoval až do dnešních dnů. Přes klesající počty zaměstnanců, kteří jsou potřeba k obdělávání půdy, družstvo stále zaměstnává jedince, již jsou značně nerentabilní. To se pochopitelně projevuje v hospodaření družstva, které se nachází ve velmi špatné finanční situaci. Z ideologického hlediska zbývá dodat, že rudá hvězda, namalovaná na fasádě hlavní budovy jednotného zemědělského družstva, s názvem družstva a ideologickým nápisem *25. únor*, zůstala nezakryta ještě dlouhou dobu po konci vlády komunistické strany v Československu, stejně jako název Jednotné zemědělské družstvo, které posléze ze svého názvu ubralo pouze první přívlastek. Nicméně o vlivu kolektivizace zemědělství i na současnou populaci svědčí fakt, že pojmenování JZD se v běžné řeči občanů, a to nejen těch puklických, uchovalo pro označení zemědělského objektu do dnešních dnů.

Tragédii lidských osudů spjatých s procesem kolektivizace v obci Puklice završuje případ, který se přímo tématu kolektivizace netýká, je však s realitami obce Puklice těsně svázán. Jedná se o případ Elišky Fischmannové, která se po návratu z koncentračního tábora stala objektem zášti puklických občanů a byla donucena opustit rodnou obec. Po roce 1990 se paní Eliška Fischmannová rozhodla v rámci restitučního řízení požádat o navrácení budov zámku, velkostatku a mnoha dalších, společně s rozsáhlými pozemky. Vzhledem k soudním průtahům se paní Fischmannová bohužel konečného verdiktu nedočkala. Toho se dočkal až její nevlastní syn Richard Fábry, kterému bylo roku 2012 přiznáno dědické právo v restitučním řízení a v současnosti je pouze otázkou času, kdy bude majetek připsán do vlastnictví panu Richardu Fábrymu. Navzdory všem útrapám, které si paní Fischmannová musela vytrpět, je v puklických občanech stále zakořeněn jakýsi pocit křivdy a nenávisti vůči této paní. Jakoby její osud zobrazoval smýšlení puklických obyvatel, pro které znamenala přítomnost soukromého vlastníka velkostatku příkoří, naproti tomu socialistické zřízení JZD, i s jeho nevybíravými metodami, se pro většinu z nich stalo přijatelnější variantou.

7. Seznam zkratek

Akce „K“	Akce Kulak
CIC	Counterintelligence Corps
ČSD	Česká sociální demokracie
ČSL	Česká strana lidová
ČSM	Československý svaz mládeže
ČSNS	Česká strana národně socialistická
ČSR	Československá republika
ČSSS	Československý státní statek
HTÚP	Hospodářsko-technická úprava půdy
JHP	Jednotný hospodářský plán
JNV	Jednotný národní výbor
JSČZ	Jednotný svaz českých zemědělců
JZD	Jednotné zemědělské družstvo
KNV	Krajský národní výbor
KS	Komunistická strana
KSČ	Komunistická strana Československa
KSS	Komunistická strana Slovenska
MNB	Ministerstvo národní bezpečnosti
MNV	Místní národní výbor
MZA	Moravský zemský archiv Brno
NPF	Národní pozemkový fond
ONV	Okresní národní výbor
PJ	Pracovní jednotka
SNB	Sbor národní bezpečnosti
SOkA	Státní okresní archiv Jihlava
SSSR	Svaz sovětských socialistických republik
StB	Státní bezpečnost
STS	Státní traktorová stanice
TNK	Trestní nalézací komise
TNP	Tábor nucených prací
ÚV KSČ	Ústřední výbor Komunistické strany Československa
VB	Veřejná bezpečnost

VKS (b) Všesvazová komunistická strana (bolševiků)
5LP Pětiletý plán.

8. Seznam pramenů a literatury

Nevydané prameny

Archivní:

Moravský zemský archiv v Brně, fond Krajský národní výbor Jihlava.

Moravský zemský archiv v Brně, fond Velkostatek Puklice.

Moravský zemský archiv v Brně, fond Družstevní lihovar Puklice.

Státní okresní archiv Jihlava, Kronika obce Puklice.

Státní okresní archiv v Jihlavě, fond Okresní prokuratura Jihlava.

Státní okresní archiv Jihlava, fond Okresní soud Jihlava.

Státní okresní archiv Jihlava, fond Okresní národní výbor Jihlava.

Státní okresní archiv Jihlava, fond Jednotný národní výbor Jihlava.

Státní okresní archiv Jihlava, fond Místní národní výbor Puklice.

Vzpomínky pamětníků:

Rozhovory se Zdenou Doškovou vedl Jaroslav Taras dne 21. 5. 2011 a 10. 6. 2011.

Rozhovory s Libuší Votavovou vedl Jaroslav Taras dne 21. 3. 2013 a 8. 4. 2013.

Vydané prameny

Edice:

JECH, Karel – KAPLAN, Karel, Dekrety prezidenta republiky 1940 – 1945. Dokumenty, Brno 1995.

PŠENIČKOVÁ, Jana, Zemědělské družstevnictví. Kolektivizace zemědělství - podmínky pro vznik JZD – 1945, Praha 2003.

PŠENIČKOVÁ, Jana, Zemědělské družstevnictví. Kolektivizace zemědělství - podmínky pro vznik JZD – 1946, Praha 2004.

PŠENIČKOVÁ, Jana, Zemědělské družstevnictví. Kolektivizace zemědělství - podmínky pro vznik JZD – 1947, Praha 2005.

PŠENIČKOVÁ, Jana – JUNĚCOVÁ, Jiřina, Zemědělské družstevnictví. Kolektivizace zemědělství - podmínky pro vznik JZD – 1948 - 1949, Praha 1995.

PŠENIČKOVÁ, Jana, Zemědělské družstevnictví. Kolektivizace zemědělství - podmínky pro vznik JZD – 1950, Praha 1998.

PŠENIČKOVÁ, Jana, Zemědělské družstevnictví. Kolektivizace zemědělství - podmínky pro vznik JZD – 1951, Praha 1999.

PŠENIČKOVÁ, Jana, *Zemědělské družstevnictví. Kolektivizace zemědělství - podmínky pro vznik JZD – 1952*, Praha 2000.

PŠENIČKOVÁ, Jana, *Zemědělské družstevnictví. Kolektivizace zemědělství - podmínky pro vznik JZD – 1953*, Praha 2002.

PŠENIČKOVÁ, Jana, *Zemědělské družstevnictví. Kolektivizace zemědělství - podmínky pro vznik JZD – 1954*, Praha 2008.

Dobový tisk:

Vesnické noviny okresu Jihlava, ročníky 1951 – 1953.

Jiskra, ročníky 1946 – 1954.

Literatura

ANEV, Petr, *Agrárníci ve třetí republice*, in: Paměť a dějiny, roč. VI, 2012/01, s. 11 – 22.

Babice, Praha 1951.

BÁRTA, Milan, BAŠTA, Jiří, CAJTHAML, Petr, CVRČEK, Lukáš, DVOŘÁČEK, Petr, KALOUS, Jan, *Biografický slovník představitelů ministerstva vnitra v letech 1948 – 1989. Ministři a jejich náměstci*, Praha 2009.

BARTOŠ, Josef – TRAPL, Miloš, *Dějiny Moravy. Díl 4. Svobodný stát a okupace*, Brno 2004.

BERANOVÁ, Magdalena – KUBAČÁK, Antonín, *Dějiny zemědělství v Čechách a na Moravě*, Praha 2010.

BLAŽEK, Petr – JECH, Karel – KUBÁLEK, Michal a kol., *Akce „K“. Vyhnání sedláků a jejich rodin z usedlostí v padesátých letech. Studie, seznamy a dokumenty*, Praha 2010.

BLAŽEK, Petr - KUBÁLEK, Michal (eds.), *Kolektivizace venkova v Československu 1948 – 1960 a středoevropské souvislosti*, Praha 2008.

BOČKOVÁ, Marie, *Zemědělství a 50. léta*, Praha 2008.

DENEMARKOVÁ, Radka, *Peníze od Hitlera*, Brno 2006.

DOLEŽAL, Jan – KMONÍČEK, Josef – PEKÁREK, Jiří, *Když mizely meze. Kapitoly z kolektivizace východočeského zemědělství v letech 1949 – 1960*, Hradec Králové 1987.

DOSTÁL, Vladimír, *Agrární strana. Její rozmach a zánik*, Brno 1998.

DVOŘÁKOVÁ, Zora, *Zkáza zeleného čtyřlístku*, Praha 2007.

DUTA MIRCEA, Dan, *Pozemek za hlasy?* in: Paměť a dějiny, roč. VI, 2012/01, s. 3 – 10.

FEIERABEND, Ladislav, *Zemědělské družstevnictví v Československu do roku 1952*, Volary 2007.

HÁJÍČEK, Jiří, *Selský baroko*, Brno 2009.

JAKUBEC, Ivan – EFMERTO VÁ, Marcela – SZOBI, Pavel – ŠTEMBERK, Jan, *Hospodářský vývoj českých zemí v období 1848 – 1992*, Praha 2008.

JECH, Karel, *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*, Praha 2008.

JECH, Karel, *Probuzená vesnice*, Praha 1963.

JECH, Karel, *Soumrak selského stavu 1945 – 1960*, Praha 2001.

JECH, Karel, *Vystěhování kulackých rodin v Akci K (kulaci) 1951 – 1953*, Praha 1992.

HOFFMAN, František, ŠIMKA, Alois, *Jihlavský okres 1945 – 1960*, Jihlava 1960.

KALINOVÁ, Lenka, *Společenské proměny v čase socialistického experimentu. K sociálním dějinám 1945 – 1969*, Praha 2007.

KAPLAN, Karel, *Československo v letech 1945 – 1948. 1. část*, Praha 1991.

KAPLAN, Karel, *Československo v letech 1948 – 1953. 2. část, Zakladatelské období komunistického režimu*, Praha 1991.

KAPLAN, Karel, *Československo v letech 1953 – 1966. 3. část. Společenská krize a kořeny reformy*, Praha 1992.

KAPLAN, Karel, *Československo v poválečné Evropě*, Praha 2004.

KAPLAN, Karel – KOSATÍK, Pavel, *Gottwaldovi muži*, Praha a Litomyšl 2004.

KAPLAN, Karel, *Kronika komunistického Československa. Klement Gottwald a Rudolf Slánský*, Brno 2009.

KAPLAN, Karel, *Kronika komunistického Československa. Doba tání 1953 – 1956*, Brno 2005.

KAPLAN, Karel, *Majetkové zdroje KSČ v letech 1945 – 1952*, Praha 1993.

KAPLAN, Karel, *Národní fronta 1948 – 1960*, Praha 2012.

KAPLAN, Karel, *Nekrvavá revoluce*, Praha 1993.

KAPLAN, Karel, *Sovětsští poradci v Československu 1949 – 1956*, Praha 1993.

KLÁNSKÝ, Mojmír, *Vyhnaní*, Praha 1990.

KNAPÍK, Jiří – FRANC, Martin a kol., *Průvodce kulturním děním a životním stylem v českých zemích 1948 – 1967*, Praha 2011.

Komunismus na Vysočině. Stalo se v době nesvobody a třídní nenávisi III., Jihlava 2001.

KROFTA, Kamil, *Dějiny selského stavu*, Praha 1949.

KŘESADLO, Karel, *Boj za přerůstání národně demokratické revoluce v socialistickou na Jihlavsku 1945 – 1948*, Jihlava 1983.

MACURA, Vladimír, *Šťastný věk (a jiné studie o socialistické kultuře)*, Praha 2008.

NAVARA, Luděk – KASÁČEK, Miroslav, *Mlynáři od Babic. Nová fakta o osudovém dramatu padesátých let*, Brno 2008.

- PÁTEK, Alois, Josef, Vlastivěda moravská II. Místopis Moravy díl IV. místopisu. Jihlavský kraj. Čís. 28. Jihlavský okres, Brno 2008.
- PERNES, Jiří, Krize komunistického režimu v Československu v 50. letech 20. století, Brno 2008.
- PERNES, Jiří – BŘEZINA, Vladimír (eds.), Závěrečná fáze kolektivizace zemědělství v Československu 1957 – 1960, Brno 2009.
- PETRÁŇ, Josef, Dějiny českého venkova v příběhu Ouběnic, Praha 2012.
- ROKOSKÝ, Jaroslav Rudolf Beran a jeho doba. Vzestup a pád agrární strany, Praha 2011.
- RUML, Václav, *Kulacká matematika*, in: Paměť a dějiny, roč. VI, 2012/01, s. 55 – 60.
- RŮŽIČKA, Miloslav, Vyhnanci. Akce „Kulak“. Zločin proti lidskosti!, Havlíčkův Brod 2008.
- RŮŽIČKA, Miloslav, Vyhnanci II. Akce „Kulak“. Zločin proti lidskosti, Havlíčkův Brod 2011.
- SOBOTKA, Richard, *Návrat nežádoucí*, Líbeznice 2010.
- STEHLÍK, Michal, „*Je vhodná doba se s nimi vypořádat...*“, in: Paměť a dějiny, roč. II., 2008/01, s. 58.
- STEHLÍK, Michal, *Jihlavský kraj a proces kolektivizace 1948 – 1960*, in: Dačický vlastivědný sborník IV., Dačice 2007.
- 30 let budování socialismu na Jihlavsku, Jihlava 1978.
- 30 let socialistického zemědělství na Jihlavsku. Jihlava 1979.
- 35 let budování socialistického zemědělství v okrese Jihlava, Jihlava 1984.
- URBAN, Jiří, Venkov pod kolektivizační knutou. Okolnosti exemplárního „kulackého“ procesu, Praha 2010.
- VÁCLAVŮ, Antonín, *Ke sporům o zemědělské družstevnictví*. Studie z hospodářských dějin č. 10, Praha, VŠE, Fakulta národohospodářská 1999.
- VANĚK, Miroslav, MŮCKE, Pavel, PELIKÁNOVÁ, Hana, *Naslouchat hlasům paměti. Teoretické a praktické aspekty orální historie*, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Praha 2007.
- VÁVROVÁ, Milada, *Rytíři Vysočiny*, Jihlava 1996.
- VEBER, Václav, *Osudové únorové dny*, Praha 2008.
- ZÁŘICKÝ, Aleš – KNOB, Stanislav, *Nástin dějin výroby od pravěku po současnost. Část 1: Energetika, zemědělství a průmysl*, Ostrava 2009.
- ZEJDA, Radovan, *Babice*, Třebíč 2001.
- Zemědělství na rozcestí 1945 – 1948. Studie Slovákého muzea 3/1998 (sborník z konference), Uherské Hradiště 1998.

Internetové zdroje

www.svedomi.cz

www.ustrcr.cz

www.totalita.cz

www.moderni-dejiny.cz

www.usd-cas.cz

www.kpv.cz

www.obecpuklice.cz

www.iglau.cz

www.michalstehlik.cz

www.coh.usd.cas.cz

9. Seznam příloh

- Příloha č. 1: Soutěž ve sklizni obilí, SOkA Jihlava, Fond ONV, inv. č. 540, Bleskovky 1954 -1959.
- Příloha č. 2: Plnění dodávek brambor 1954, SOkA Jihlava, fond ONV, inv. č. 540, Bleskovky 1954 - 1959.
- Příloha č. 3: Kravská balada, Tamtéž.
- Příloha č. 4: Plnění dodávek brambor 1955, Tamtéž.
- Příloha č. 5: Kulakův sběr brambor, Tamtéž.
- Příloha č. 6: Agitace k zemědělské brigádě, Tamtéž.
- Příloha č. 7: Plnění dodávek, Tamtéž.
- Příloha č. 8: Hospodaření JZD Hosov, Tamtéž.
- Příloha č. 9: Plnění dodávek brambor JZD Hosov, Tamtéž.
- Příloha č. 10: Zemědělský věstník, Tamtéž.
- Příloha č. 11: Karikatura kulaka, Tamtéž.
- Příloha č. 12: Lepší výnosnost lnu, Tamtéž.
- Příloha č. 13: Mapa JZD Jihlavského okresu 1956 – legenda
- Příloha č. 14: Mapa JZD v okrese Jihlava
- Příloha č. 15: Modlitba za úrodu, SOkA Jihlava, fond ONV, inv. č. 540, Bleskovky 1954 - 1959.
- Příloha č. 16: Prvenství JZD Příseka - obilí, Tamtéž.
- Příloha č. 17: Patronátní pomoc podniků JZD, Tamtéž.
- Příloha č. 18: Báseň o orbě a setbě, Tamtéž.
- Příloha č. 19: Včasné ukončení setí, Tamtéž.
- Příloha č. 20: Prvenství JZD Příseka - brambory, Tamtéž.
- Příloha č. 21: Kulak Brávek, Tamtéž.
- Příloha č. 22: Soutěž JZD Puklice a Velký Beranov, Tamtéž.
- Příloha č. 23: Sazení brambor 1956, Tamtéž.
- Příloha č. 24: Sběr a výkup brambor 1959, Tamtéž.
- Příloha č. 25: Zahájení senoseče, Tamtéž.
- Příloha č. 26: Setba brambor, Tamtéž.
- Příloha č. 27: Plnění plánu 1953, Tamtéž.
- Příloha č. 28: Soutěž ve výkupu brambor 1958, Tamtéž.
- Příloha č. 29: Soutěž ve snůšce, Tamtéž.
- Příloha č. 30: Rozorávání mezí v Hodicích, Muzeum Vysočiny Jihlava.
- Příloha č. 31: František Neubauer - rozsudek okresního soudu, SOkA Jihlava, fond Okresní soud Jihlava, inv. č. 2 T 17/52.
- Příloha č. 32: Usnesení okresního soudu o rozsudku nad Františkem Neubauerem, Tamtéž.
- Příloha č. 33: Žádost Františka Neubauera o milost zasláná prezidentu republiky A. Zápotockému, Tamtéž.

Příloha č. 34: Svědectví Jana Šollera v případě Františka Nuebauera, Tamtéž.

Příloha č. 35: Svědectví Tomáše Štefla v případě Matěje Šuhaje, SOkA Jihlava, fond Okresní soud Jihlava, inv. č. 2 T 215/54.

Příloha č. 36: Matěj Šuhaj rozsudek, Soukromý archiv pí Libuše Votavové.

Příloha č. 37: Inventář zabaveného majetku Matěji Šuhajovi, Soukromý archiv pí Libuše Votavové.

Příloha č. 38: Krajské mistrovství v orbě. Traktory Zetor 30, náměstí Telč, Soukromý archiv p. Ladislava Doležala.

Příloha č. 39: Univerzální traktor pro zemědělské účely RS 09, Soukromý archiv p. Ladislava Doležala.

Příloha č. 40: Pásový traktor Zetor 30, Tamtéž.

Příloha č. 41: Řezačka obilí Zřus 42, Tamtéž.

Příloha č. 42: Kombajn ŽM 330, Tamtéž.

Příloha č. 43: Smlouva o poskytnutí práv, Libuše Votavová.

Příloha č. 44: Smlouva o poskytnutí práv, Zdena Došková.

Obvni 372D

KTERÁ SPLNILA
DODÁVKU OBILÍ

NA 100%

72D PŘÍSEVA

za 13 dní od začátku žni

72D KOSTELEČ

za 14 dní od začátku žni

72D KOSOVI

za 15 dní od začátku žni

Nestačí

však pro plnění povinné dodávky,
je třeba pomáhat naplňovat státní
fondy obilí plněním dodávek
na státní nákup!

Vedujte příklady o plnění dodávek obilí, kte-
ré denně odesíláme na MV!

MV - Kladno

Příloha č. 1: Soutěž ve sklizni obilí.

Družstevníci z KOSTELCE

odpovídají na výzvu
JZD PÍSTOV
PUKLICE
CEJLE
tím, že splní dodávku
BRAMBOR

DO 10. ŘÍJNA

150%

Která JZD jihl. okresu zkrátí také
termín dodávky?
ONV Jihlava

Příloha č. 2: Plnění dodávek brambor 1954.

BALADA KRAVSKÁ

Povíme vám baladu
o zatoulané krávě,
jak se s jedním předsedou
setkala kdes v trávě.

Krávě třeba noclehu,
předseda si řekl,
a tak milou stračenu
večer ke vsi vlekl.

Sousedé se sbíhají,
prohlíží si krávu,
která ve vsi získala
nebyvalou slávu.

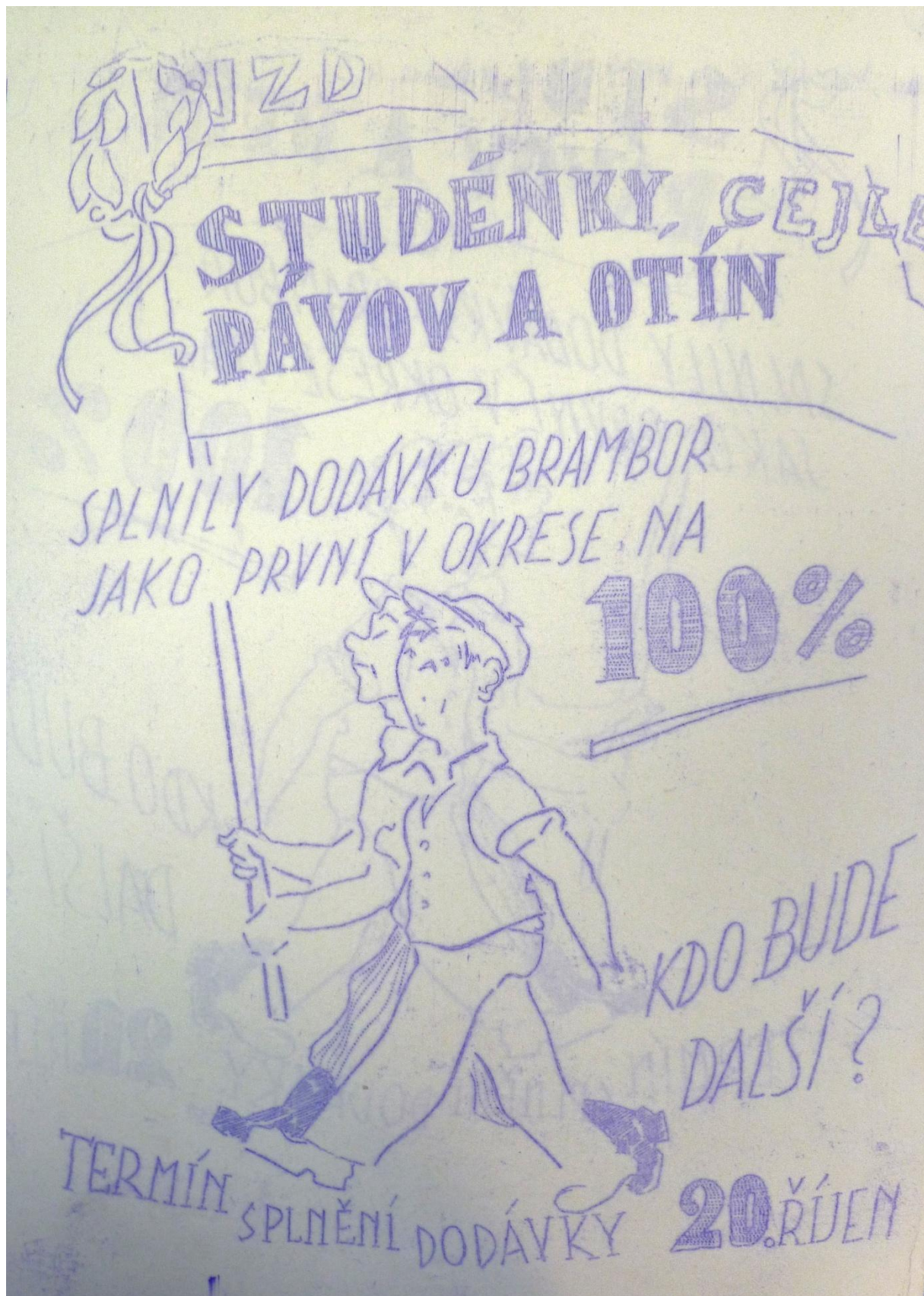
Jenom kde ji ustátit
nejde už tak lehce,
cizí kráva v chalupě
žádný občan nechce.

Rozhodne se předseda
přijít s krávou domů,
ale žena spustila
na oba sta hromů.

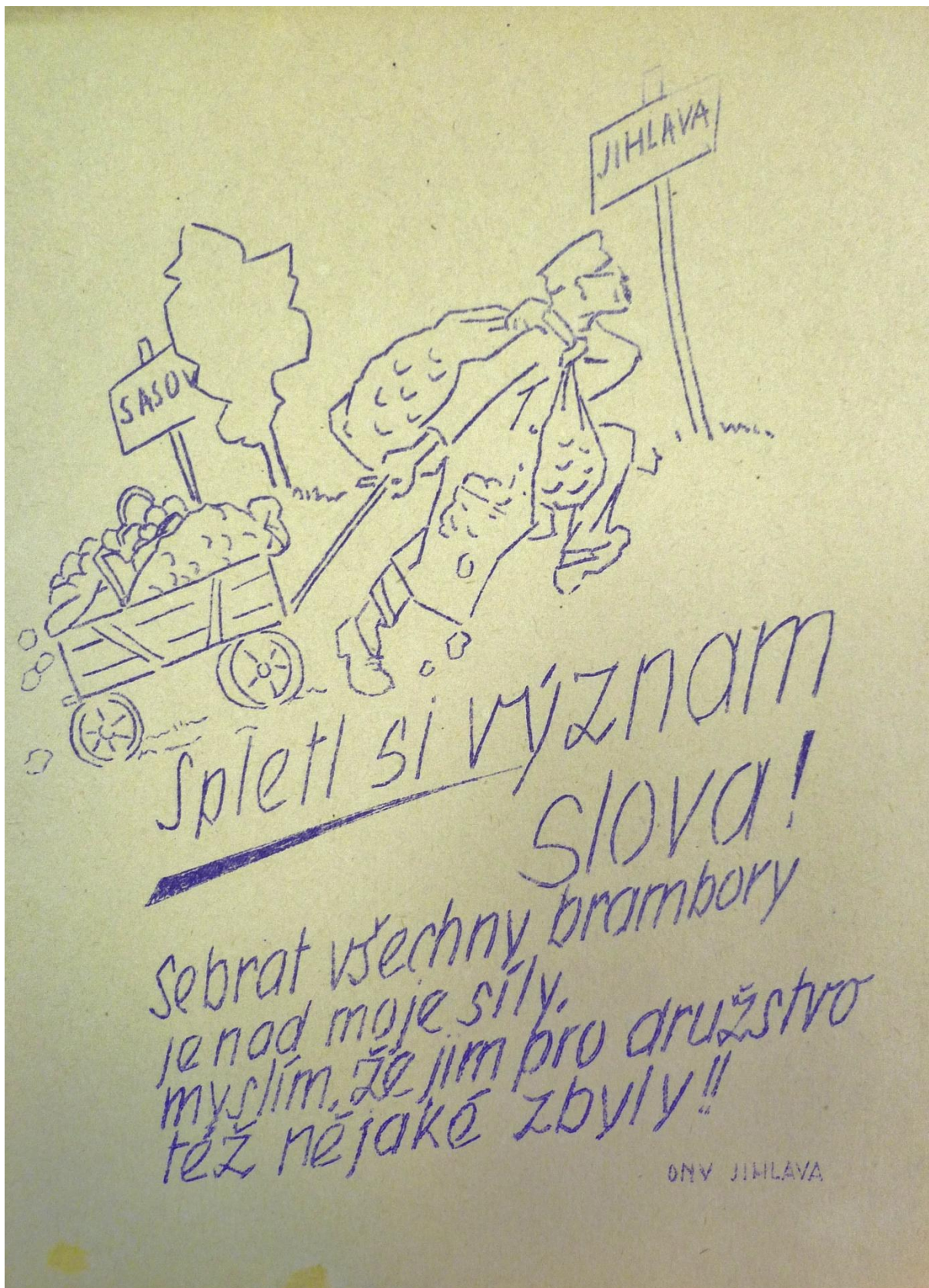
Ze sousední vesnice
známý soudruh přišel,
situaci vyřešil,
o krávě když slyšel.

Po celou noc v Hlávkově
velká byla sláva,
neboť se jim vrátila
zatoulaná k r á v a.

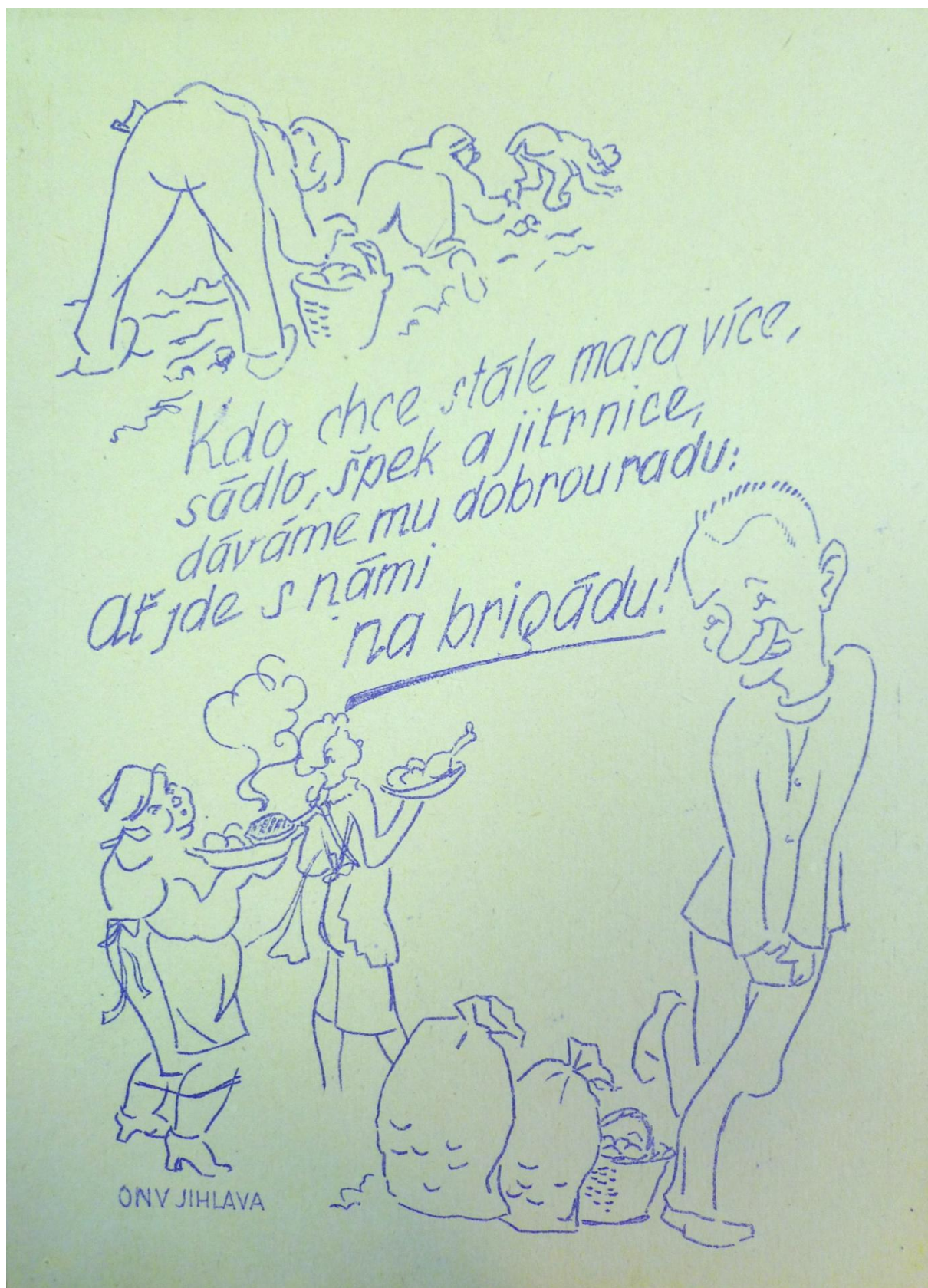
Příloha č. 3: Kravská balada.

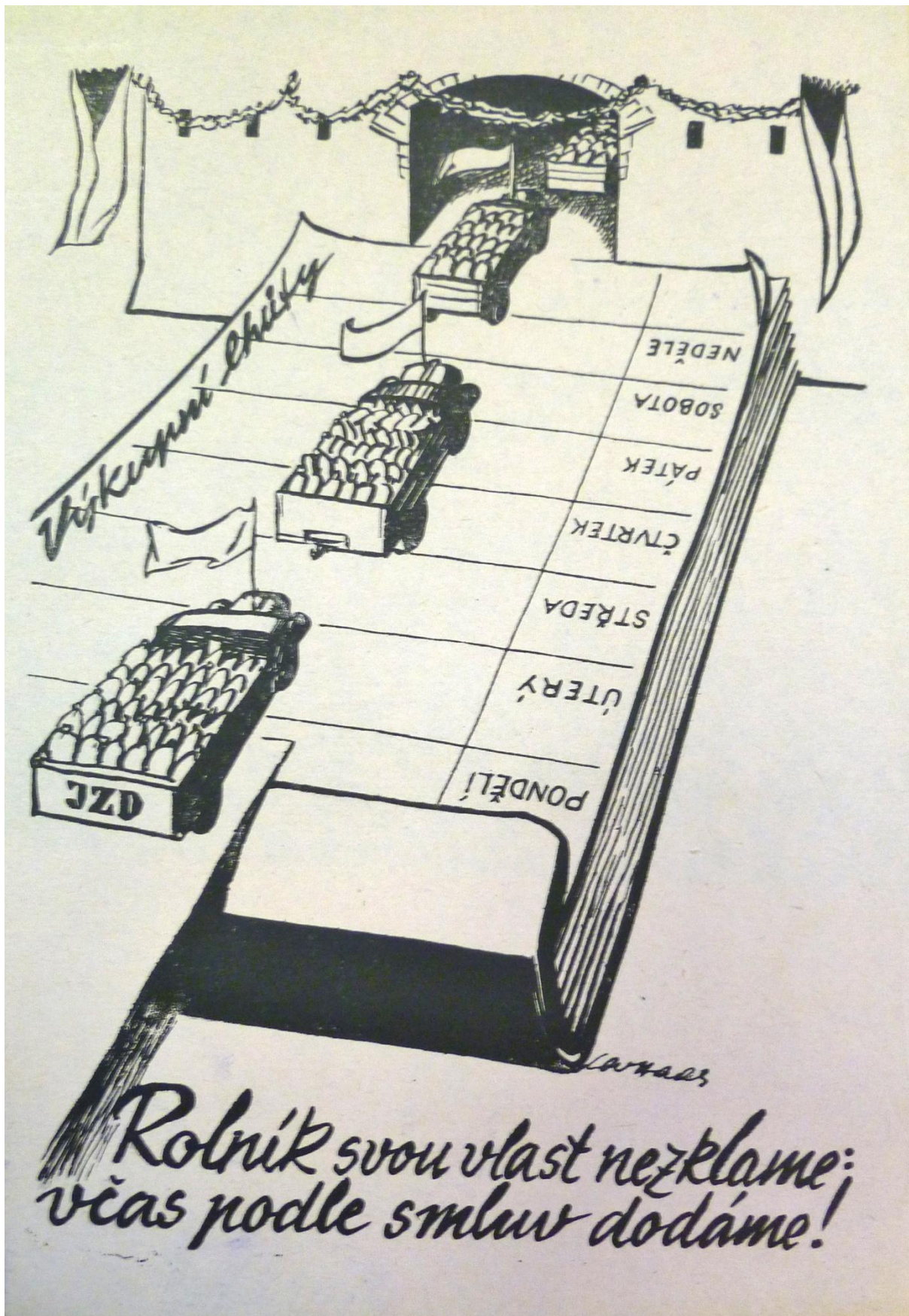
Příloha č. 4: Plnění dodávek brambor 1955.

Příloha č. 5: Kulakův sběr brambor.

Příloha č. 6: Agitace k zemědělské brigádě.

Příloha č. 7: Plnění dodávek.

Hosov

ten divně sedláč,
obec se topí v bodláč.

Když svítí slunce a vítr duje,
po polích bodlák poletuje.

Porušuje tak svou tradici,
když opouští tuhle vesnici.

Místo aby byl posekán,
zaneřádí tak mnohý lán...

Hosovští občané,
uvažujte!!

Uvažujte i pěstovští,
i vy ostatní,
kteří obrůstáte

bodláčím!

ONV
JILILAVA

Příloha č. 8: Hospodaření JZD Hosov.

JZD HOSOV

splnil dodávku brambor.

1. ŘÍJNA JAKO I. V OKRESE

NA 117%

Bude následovat

PÍSTOV, PŘÍSEKA, PUKLICE?

ONY JINÁNA

Příloha č. 9: Plnění dodávek brambor JZD Hosov.

Víte, že...

že všechna střediska v neděli pracovala až na středisku
Ertnice, přestože plán plní pouze na ...18,7...
a je ve staničním umístění na 11. místě.

že soudruh Mareš ze střediska Hybrálec je
vášnivý rybář a proto
v neděli na Vranově tomuto sportu holdoval
a při sečení nepracoval.

Nejsou na vašem středisku
také podobní „sportmani“ ?

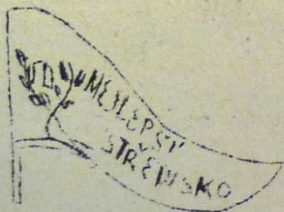
plán plní
na 100%

že na středisku Vyskytná nedbají na včasnou
docházku do zaměstnání.

Pětiletku špatně chápe,
ten kdo ráno dlouho chrápe.
Ten kdo ráno dlouho spinká
škodí jako mandelinka .

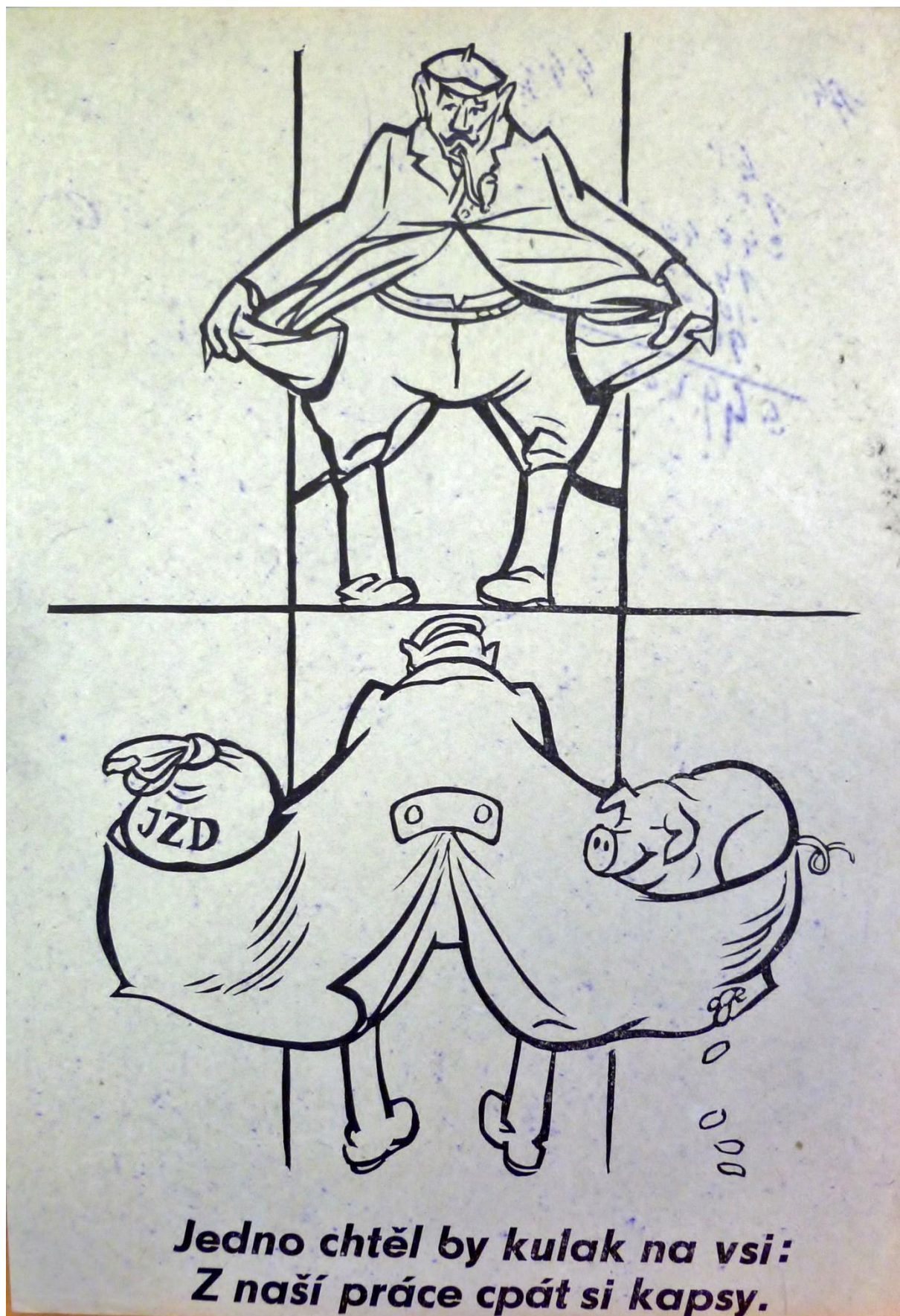
Kterých středisek se to ještě týká ???

že tabule, která byla instalována tento týden
před stanicí bude jihlavskou veřejnost informo-
vat o plnění plánu jednotlivých středisek a
celé STS

že držitelem putovní vlajky nejlepšího
střediska je tento týden středisko

P í s t o v !

**Jedno chtěl by kulak na vsi:
Z naší práce cpát si kapsy.**

Příloha č. 11: Karikatura kulaka.

Háříte do vody
STOVKY A TISÍCOVKY

ROSIŤE-LI STONEK SE SEMENEM
POZDĚ NA PODZIM - NEBO NA JARĚ

Ceny
Z VÝKUPU 1955
JSOU VELMI VÝHODNÉ
PRO VÁS!

NEROVNATE-LI
STONEK TAK -

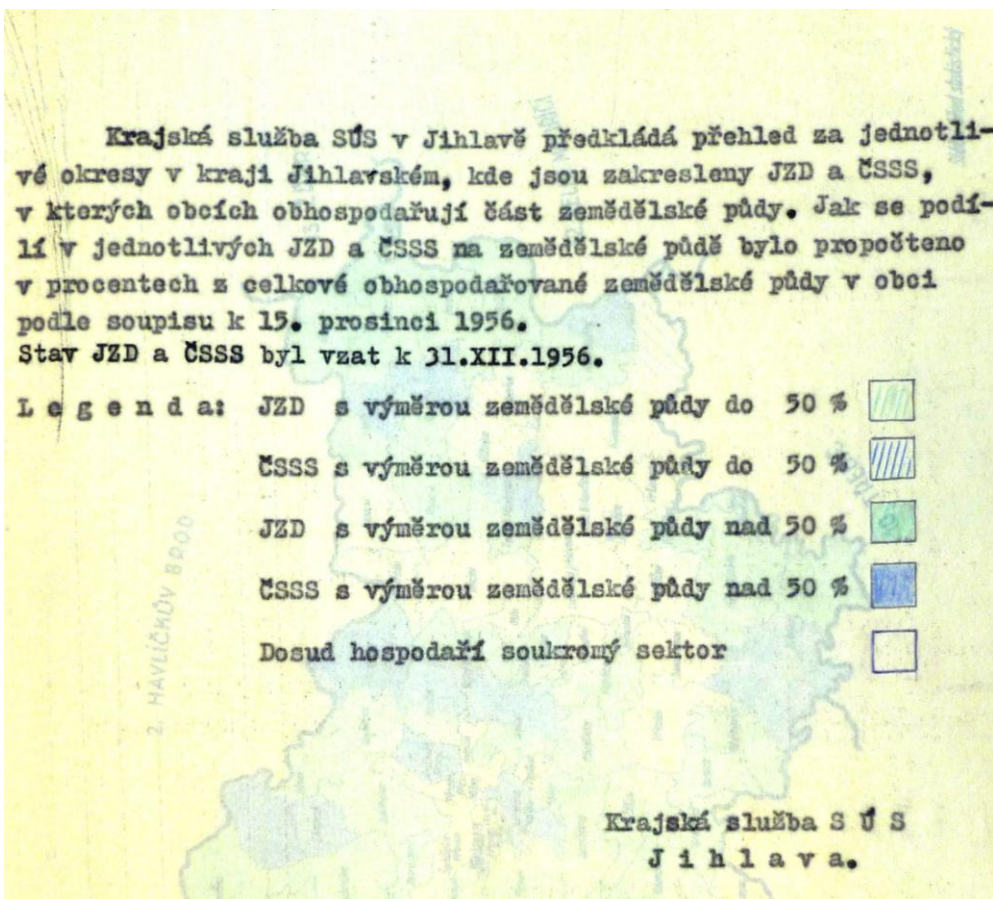
ALE TAKTO

DOBŘE NÁM RADÍ:
TÍRENSKÉ NÁRODNÍ PODNIKY
ČESKOHRADECKÝ LEN
LENAS
LUŽAN
TÍRNY

KDYŽ:
ODSEMENÍTE HNED PO SUŠENÍ -
HNED ROSÍTE - VĚDY OBRACÍTE -
VYTŘÍBÍTE STONEK DLE DÉLKY -
BARVY A STUPNĚ UROSENÍ -
ODVEZETE SUCHÝ STONEK
S ROSÍŤE DO TRÁNY - DO VÁVKOU
DO 30. ZÁŘÍ ZAJISTÍTE SI PŘÍPLATEK
KES 20,- ZA 1p.

POTOM:
BUDETE SE JISTĚ USMÍVAT
USPOKOJENÍM Z VYSOKÉ TAŽBY
A Z DOBRÉHO DĚLA

Příloha č. 12: Lepší výnosnost lnu.

Příloha č. 13: Mapa JZD Jihlavského okresu 1956 – legenda.

Příloha č. 14: Mapa JZD v okrese Jihlava.

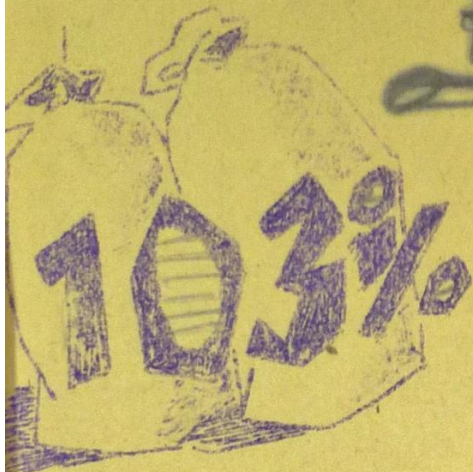
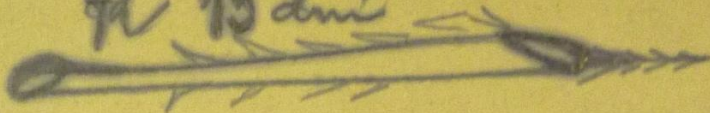
PATRONE NÁŠ
VELKÝ MOCNÝ
NEZADOMEN
SLIBU SVÉHO,
SPLNIT SMLOUVY
VE SVÉ OBCI
NYNĚ, KDYŽ JDE
DO TUHÉHO.
BRAMBOR MÁME
PLOCHY VELKÉ
ORAT OSET
VČAS, JE TŘEBA!
PATRONE NÁŠ,
NEZADOMEN:

VŽDYŽ JDE TAKÉ O TVŮJ CHLEBA!!!

Příloha č. 15: Modlitba za úrodu.

Zároveň 29. 7. 1949

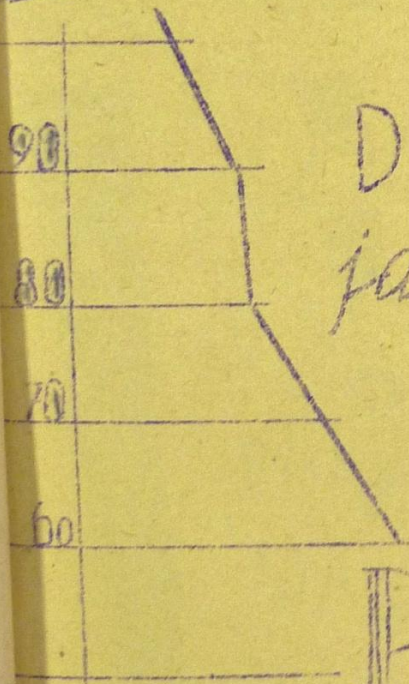
ke 19 dní

NA POVINNÉ
DODÁVCE OBILÍ

splnilo

DNE 10. SRPNA
jako 1. v okrese

JZD

PŘÍSEKA

Nezapomenou také
na STÁTNÍ NÁKUP?

Příloha č. 16: Prvenství JZD Příseka – obilí.

LÁVODY ZVYŠUJTE PATRONÁTNÍ PŮMOC VESNIC!

Jedním z nejlepších patronátních závodů jsou
STÁTNÍ SILNICE M.Č. JIHLAVA

Patronátní závod státní silnice mají pod patronátem JZD v Puklicích. Svému družstvu pomáhají politicky, organizačně i pracovně. Patronátní závod projednal s družstevníky rychlou a bezzátrovou sklizeň:

PATRONI OPRAVILI JZD HOSPODÁŘSKÉ STROJE A DRUŽSTEVNÍ AUTO.

V DOBRÉ ŽNÍ BUDE ZÁVOD PO DOBU DVOU TÝDNŮ POSÍLAT DEN CO DEN DO JZD 10 BRIGÁDEKŮ NA POMOC VE ŽNÍCH.

CO OSTATNÍ?

...patronátní pomoc? Kdepak, souč ruhu, máme svých úkolů nad hlavu; to víš výřeba, ne- dostatek pracovní h sil, dovolená, pre- duktivita... nejde te.

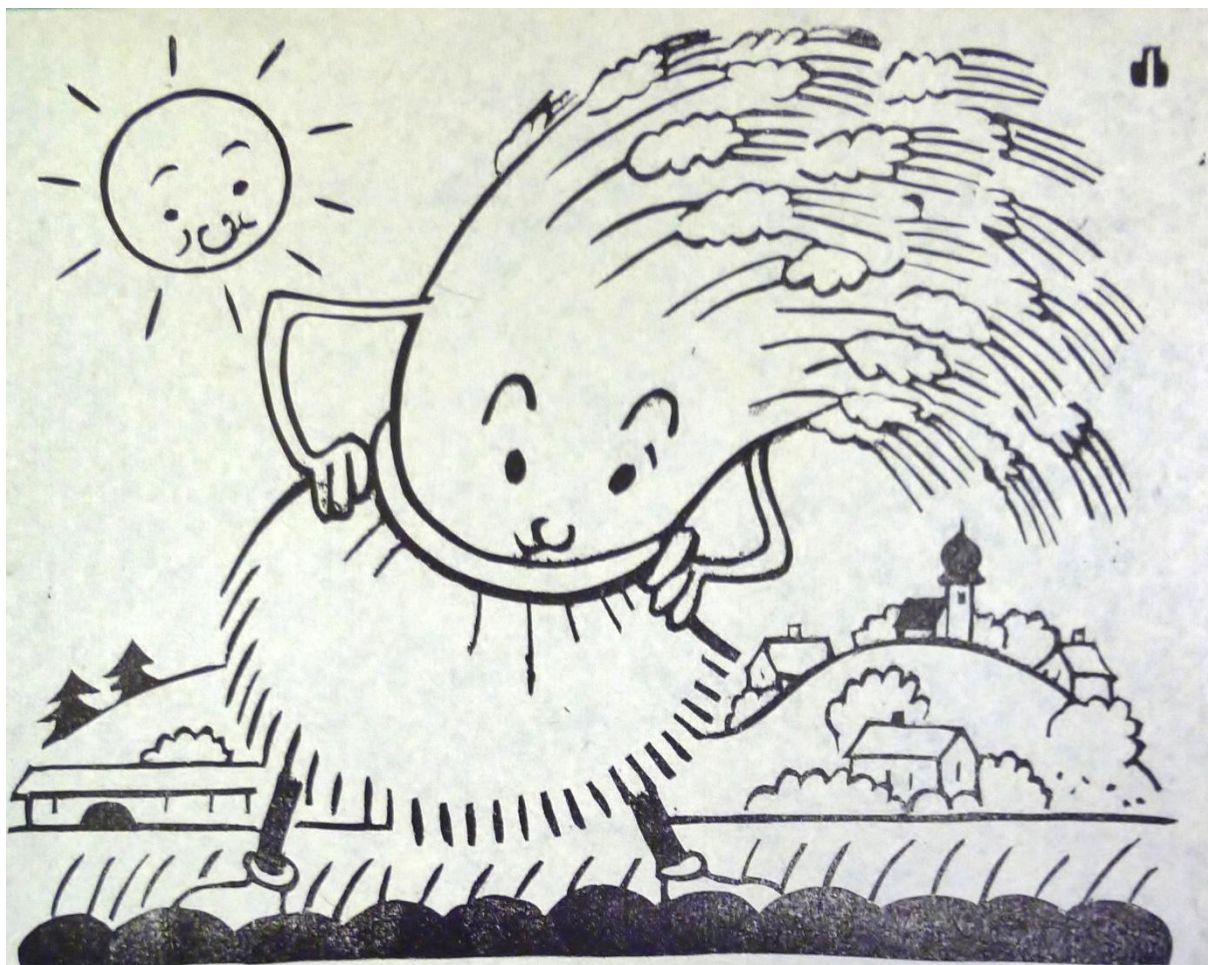
KDY UŽ POGHOPÍTE,
 soudruzi z ČSD,
 Jihlavanu, Moravanu,
 Moravských kevárem
 i krajské správy
 spojí, že

SOCIALISACE VESNICE JE
 VĚCÍ NEJEN ROLNÍKŮ,
 ALE CELÉ DĚLNIC-
 KÉ TRÍDY

MOR. KOVÁRNŮ ? JIHLAVA ?

V-MENY 5.

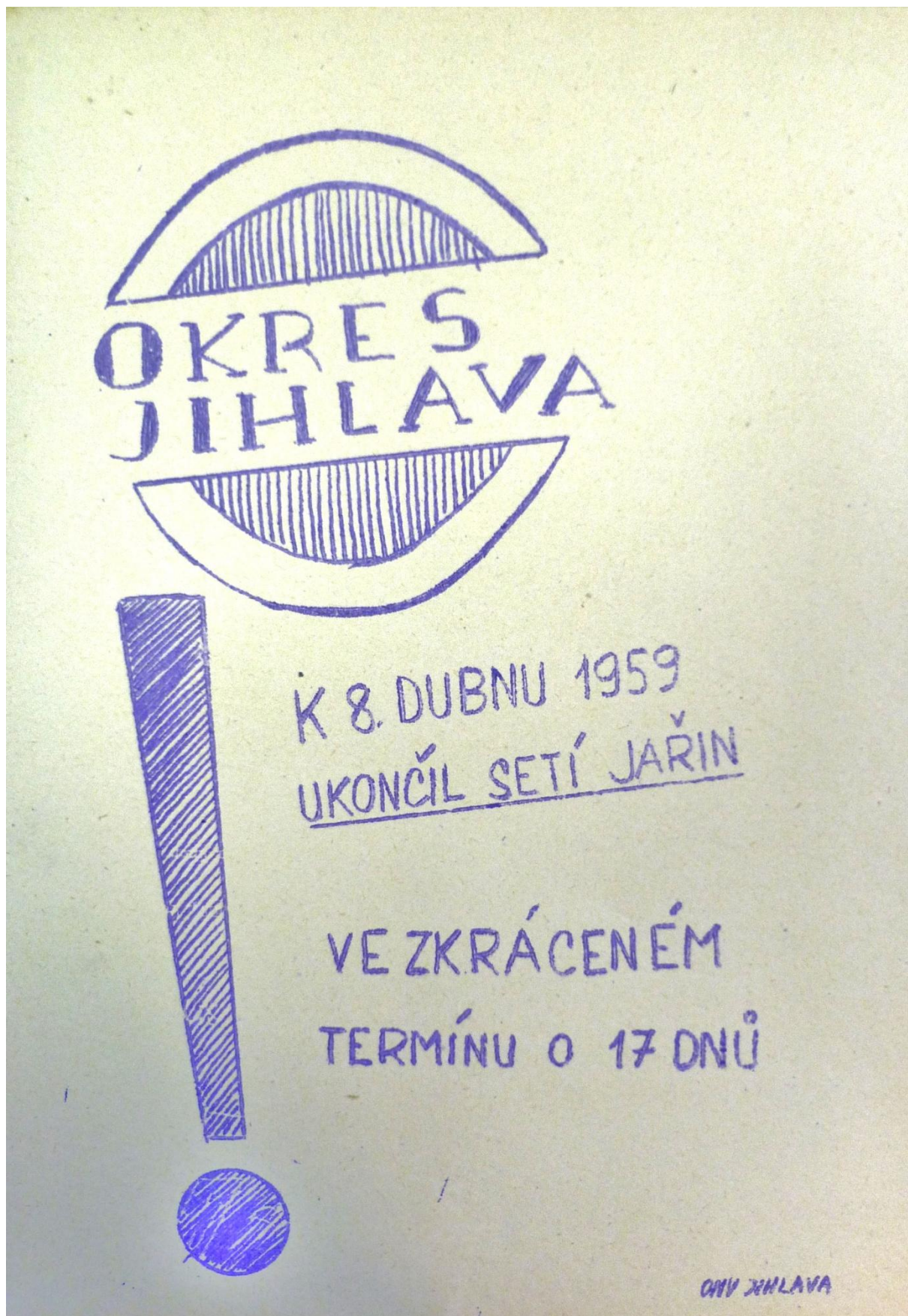
Příloha č. 17: Patronátní pomoc podniků JZD.

*Dobře orej, dobře zasej,
udělej to čistě,
za třičtvrtě léta budeš
pšeničku mít jistě!*

Příloha č. 18: Báseň o orbě a setbě.

Příloha č. 19: Včasné ukončení setí.

Kamenice.

JZD

PŘÍSEKA

SPLNILO K 24. ZÁŘÍ 1959
SVŮJ ÚKOL VE VÝKU-
PU BRAMBOR včetně
státního nákupu na

100%

JAKO Č. V JIHLAV-
SKÉM OKRESE

Jak odpoví ostatní
družstva?

ONV JIHLAVA
LI. č. 1833

Příloha č. 20: Prvenství JZD Příseka – brambory.

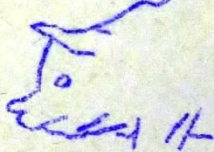

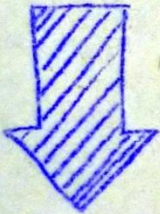
Příloha č. 21: Kulak Brávek.

Z HOSPODÁŘENÍ JZD

SROVNED
!

JZD V. BERANOV

Z 1 HA ZEMJORNĚÍ PŮDY -				
	538l	152ks	104,2kg	77kg

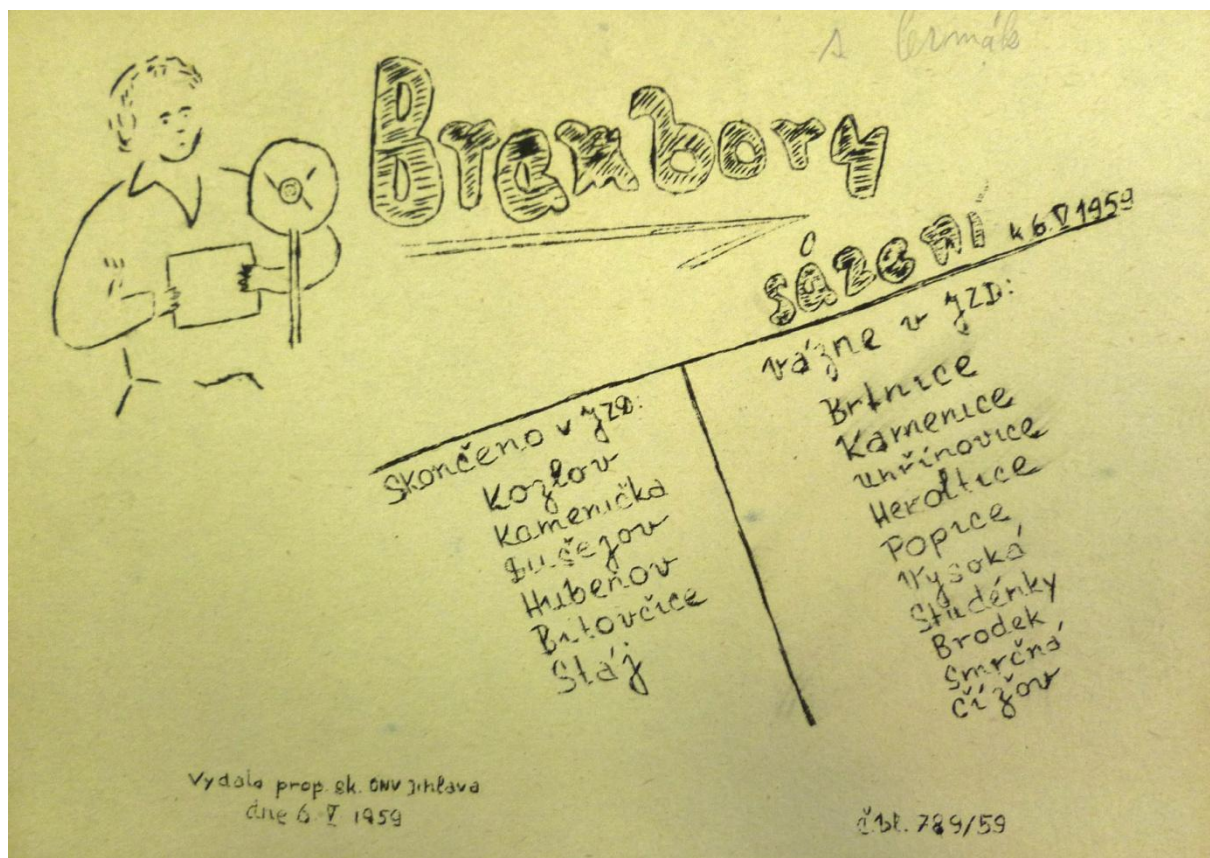

JZD PUKLICE

Z 1 HA ZEMJORNĚÍ PŮDY -				
	330l	185ks	43kg	50kg

OBĚ JZD SOUTĚŽÍ VE
SPLNĚNÍ 5LP ZA 4 ROKY

Příloha č. 22: Soutěž JZD Puklice a Velký Beranov.

Příloha č. 23: Sázání brambor 1956.

SOUTĚŽ

ve sběru a výkupu
brambor pokračuje

• Stav k 23.9.

1. SKUPINA:

Pořadí:	% výkupu	% sběru
1. Vítanec	63,5	63
2. D. Gerekev	53,1	31
3. Kozlov	34,5	23,1
4. Kamenice	15,8	20,6
5. Brtnice	6,1	18,4

Družstevníci z Kamenice a Brtnice jak odpovíte
na vaše umístění?

2. SKUPINA:

Pořadí:	% výkupu	% sběru
1. V. Beranov	76,3	43,7
2. Dušejov	65,5	35,4
3. Přísoka	61,1	38,5
4. Puklice	53,2	44,1

Na poslední místa se řadí JZD Střížov, Smrčná, Meziříčko

3. SKUPINA:

Pořadí	% výkupu	% sběru
1. Pístov	72,-	43,3
2. Loučky	46,7	60,6
3. Vřeňanov	45,3	26,1
4. Uhřetov	45,-	45,4

JZD Věžnice dosud nezačala s výkupem brambor.

4. SKUPINA:

Pořadí	% výkupu	% sběru
1. Svatoslav	51,5	56,7
2. Hančov	40,9	41,1
3. Předbor	32,1	76,-

Družstevníci z Boržova, Brodka a Pávova jste poslední družstvy
v okrese, která dosud nezačala dodávat.

čbl. 1831/59

OPS - Jihlava

Příloha č. 24: Sběr a výkup brambor 1959.

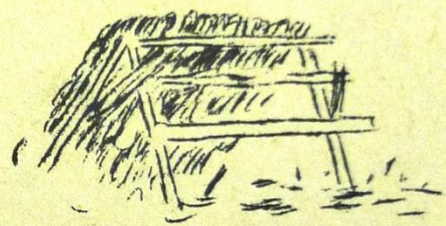
s. Čermák

URYCHLETE NÁSTUP DO SENOSEČE!

VČASNŮU SKLIZNÍ ZABRÁNÍME
ZTRÁTAM A ZABEZPEČÍME
DOBRY VYNOS OTAV.

VYUŽIJTE PLNĚ VŠECH MECHANISAČNÍCH
PROSTŘEDKU A PRACOVNÍHO DNE:

- ČASNĚ RÁNO KOSIT
- PŘES DEN SUŠIT
- V ODPOL. HODINÁCH SVÁŽET

VČAS A BEZE ZTRÁT SKLIZENÉ SENO-PILÍŘEM VYSOKÉ UŽITKOVOSTI

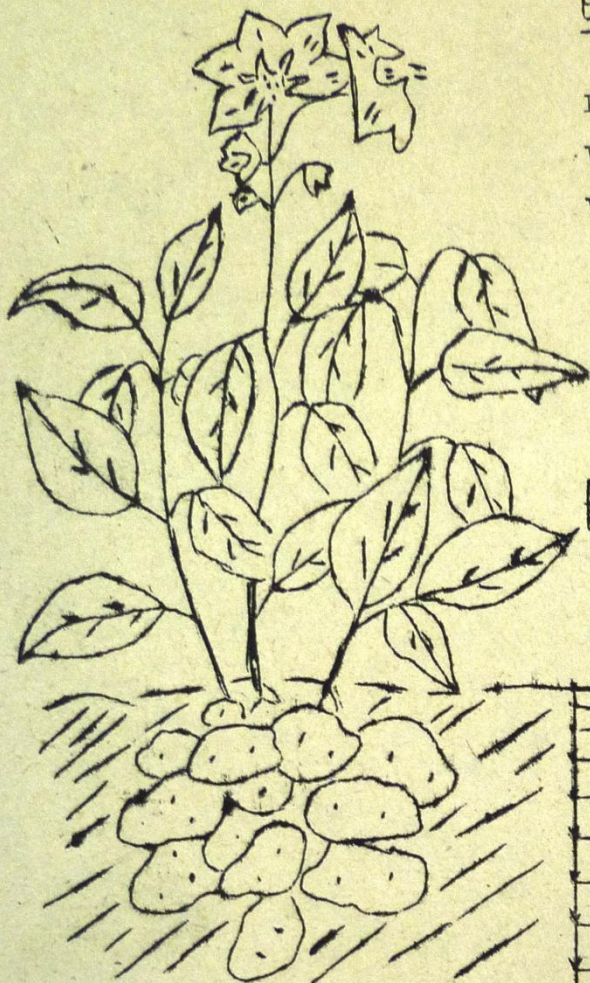
Vydala prop. skup. ONV Jihlava

bl. čisl. 2064/59

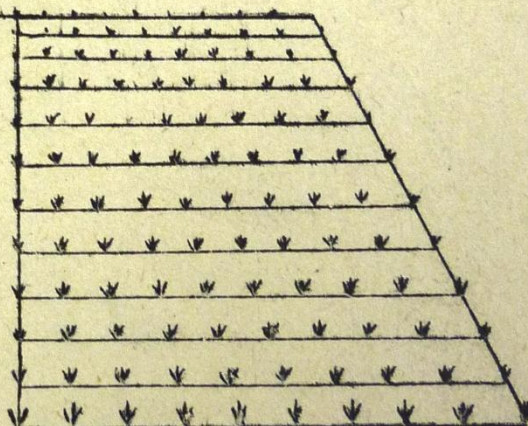
Příloha č. 25: Zahájení senoseče.

PAMATUJTE NA DOSTATEK VLASTNÍ KVALITNÍ
BRAMBOROVÉ SADBY!!!

PŘED SÁZENÍM BRAMBOR SADBU DOBRĚ
VYTRÍDIT, ABY SAZEČÍ STROJ NEVYNECHÁ-
VAL

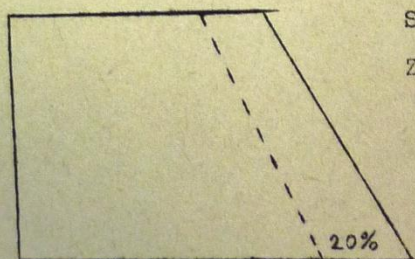

na 1 hektar
45.000
TRSŮ BRAMBOR

PŘI 40.000 TRSECH
DOCHÁZÍ KE SNÍŽENÍ
SKLIZNĚ O 30-40q
PO ha

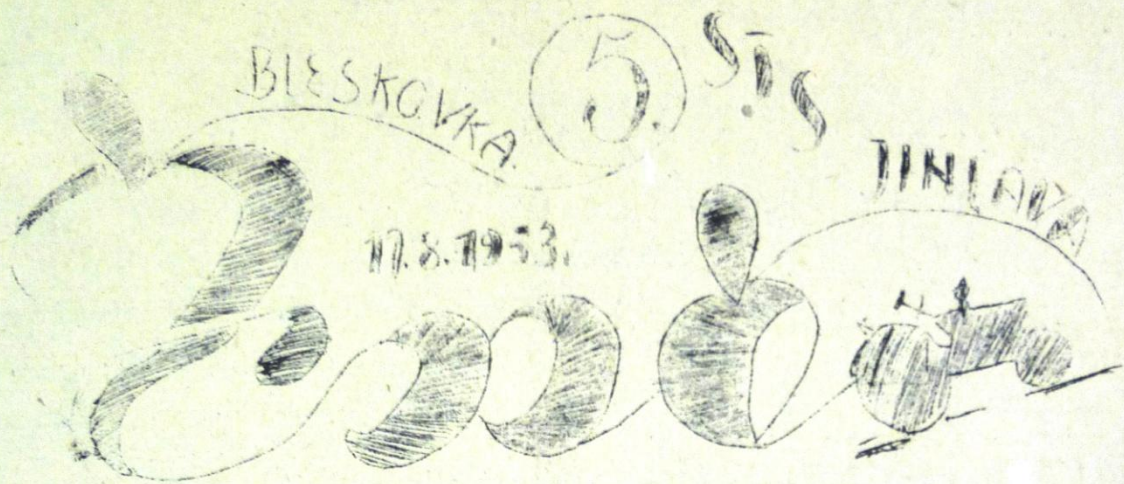
SEMENÁŘSKÝ DÍLEC MÁ MÍTI 20%
Z CELÉ OSEVNÍ PLOCHY BRAMBOR

1ha VYŽADUJE 20-25q BRAMBOROVÉ SADBY

30 782/50

Příloha č. 26: Setba brambor.

Přehled o plnění plánu na střediscích ke dni 11.8.53.

Středisko	Úkol v \emptyset ha	splněno \emptyset ha	% splnění
Čížov	490	249,80	50,9
Pístov	370	185,24	50,-
Pudlice	635	244,65	38,5
Ježená	350	103,46	29,5
Kamenice	350	98,56	28,-
Jamné	420	113,42	27,-
Heroltice	490	130,76	26,6
Vyskytná	368	87,38	23,7
Vilánec	390	83,60	21,4
Hybrálec	500	96,87	19,3
Brtnice	455	85,37	18,7
Kostelec	465	82,12	17,6

Celostaniční průměr jest 29,5 %

Plnění jednotlivých disciplín :

Sečení : 32 % Trhání lnu 9 % Podmítání 5 %

Umístění v celokrajském měřítku : 7-8. místo / dělíme se s Vel. Meziříčím

Před námi je stanice V. Meziříčí s 23,6 %.

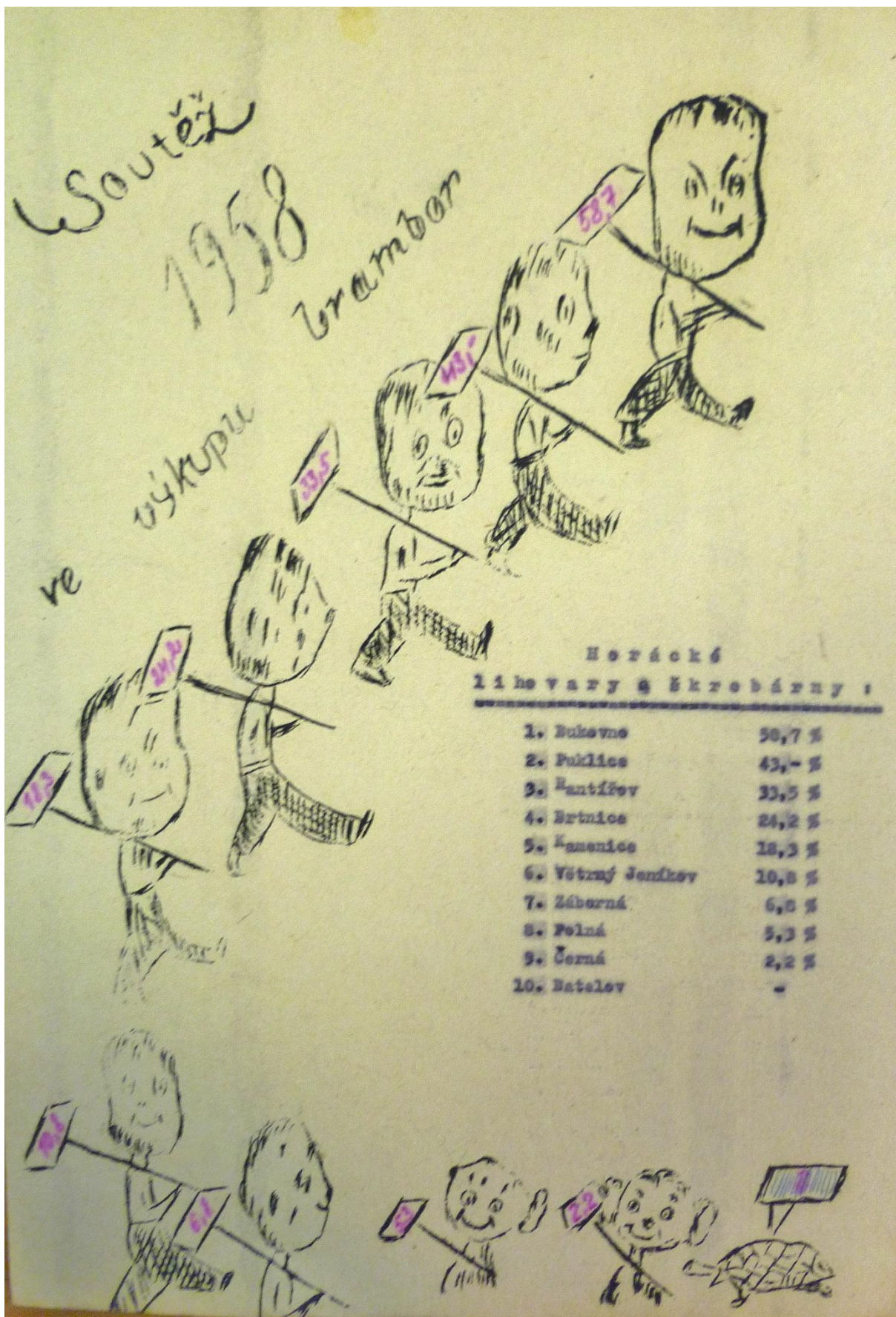
Za námi je stanice Pačov s 22,7 %.

Soudruzi traktoristé, brigádyři, agronomové

Pamatujte, že splnit úspěšně plán můžeme jenom při plném využití druhých směn.

Zajistěte proto podmítání, které tvoří předpoklady pro vysokou sklizeň v příštím roce.

Příloha č. 27: Plnění plánu 1953.

Příloha č. 28: Soutěž ve výkupu brambor 1958.

Výzva

ke ZLD jihlavského obvodu
družstva 10

Přihlaďte se do

soutěže o dosažení nejvyšší
snůšky od jedné nosnice

Soutěž bude hodnocena měsíčně, vítězem se stává družstvo,

které dosáhne nejvyšší snůšky na jednu slepici.

Hodnocení bude prováděno na výrobním středisku STS.

Odměna: I. místo- 300 Kčs

II. místo- 200 Kčs

III. místo- 100 Kčs

Odměna bude dána ošetřovatelům.

- soutěže o nejvyšší odchov
a nejvyšší hmotnost selat

Soutěž bude hodnocena měsíčně, vítězem se stává družstvo, které
odchová nejvyšší počet selat na jednu prasnici.

Hodnocení bude prováděno na výrobním středisku STS.

Odměna: I. místo 400 Kčs

II. místo 300 Kčs

III. místo 200 Kčs

Odměna bude dána ošetřovatelům.

Konečné vyhodnocení bude provedeno na konci roku.

Do soutěže budou přijata jen ta družstva, která vyplní
a odešlou přihlášky. na odbor ZLH rady ONV v Jihlavě.

Příloha č. 29: Soutěž ve snůšce.

Příloha č. 30: Rozorávání mezí v Hodicích.

J m é n e m r e p u b l i k y !

Okresní soud v Jihlavě odd. 2., uznal dne 12. září 1952, takto
právem :

Obviněný

František Neubaue r ,

nar. 1/4. 1900 v Fuklicích, rolník, bytem Fuklice čís. 11, j

j e v i n e n ,

že v roce 1951 a v I. polovině roku 1952 v Fuklicích z nedbalosti ztě-
žoval provedení lidových družstev a to Hospodářského družstva v Jihlavě
a mlékárny tamtéž tím, že nesplnil povinnost svého povolání nedodáním
567 kg vepřového masa, 204 kg lněného semene, 8.30 q lněných stonků,
4.208 vajec, 536 l. litrů mléka a nesplněním předepsaného stavu ho-
vězího dobytka, vepřového dobytka a dojníc, a ztěžoval tím plnění
jednotného hospodářského plánu v úseku zemědělské výroby.

t í m s e d o p u s t i l

trestného činu chrození jednotného hospodářského plánu podle §u 135
odst. 1, 2 tr. z.

a o d s u z u j e s e

podle §u 135 odst. 2 tr. z. k trestu odnětí svobody na 6 měsíců.

Podle §u 135 odst. a podle §u 48 tr. z. ukládá se obviněnému peněži-
tý trest v částce 60.000 Kčs, / šedesát tisíc / a stanoví se zároveň
pro případ jeho nedobytnosti podle §u 49 tr. z. náhradní trest odnětí
svobody na 3 měsíce.

Toto odsouzení je nepodmíněné.

D ů v o d y :

Obviněný obhospodařuje zemědělskou usedlost v Fuklicích čís. 11
o celkové výměře 21.04 ha s výměrou orné půdy 17.12 ha. Jeho rodina
čítá nyní 4 členy, z nichž na hospodářství pracuje jenom obviněný s
manželkou; dvě zletilé děti, totiž 19ti letá dcera a 18ti letý syn
jsou zaměstnáni mimo hospodářství a syn jen ve špičkových pracích a
dcera po pracovní době rodičům vypomáhá. Mimo to zaměstnává obvině-
ný příležitostně 4 námezdní pracovní síly. Před rokem 1945 zaměstná-
val obviněný trvale také cizí pracovní síly a to do roku 1938 celkem
5 stálých pracovních sil, za okupace 2 stálé pracovní síly. Za okupa-
ce plnil dodávky vzorně, rovněž do roku 1949 dostal svým dodávko-
vým povinnostem, ale od roku 1950 až 1951 neplní. Letošního roku /1952/
neodebral ani umělá hnojiva.

V roce 1951 pak obviněný nedodržel předepsané plánování již při
setbě obilí a lnu, kterého zasel pouze třetinu plánované plochy a pře-
kročil osevní plochu chlebovin, naproti tomu však nesplnil ji pokud
šlo o obilí krmné, tedy oves a to bylo jednou z příčin, že měl krmné-
ho obilí nedostatek. Z toho důvodu mu nedorostl vepřový dobytek do žá-
dované váhy a na předepsanou dodávku 1.160 kg vepřového masa dodal pou-
ze 7 zakrslých vepřů, čímž splnil 593 kg vepřového masa a zbytek již
nebyl s to dodat; zbavil se tím úplně vepřového dobytka a stav nedo-
plnil ani počátkem roku 1952. Teprve, když bylo u něho provedeno šet-
ření SNB s ohledem na nedodržení zástavu dobytka, koupil si na jaře
někdy v dubnu 1952 5 selat, která mu místní nar. výbor přidělil. Větší
stav vepřového dobytka pro tento rok neměl a dosud nemá, ač je pláno-

NEVEŘEJNÉ SEDĚNÍ

dne 30/10. 1952

31

Předseda: Dr. Lydova

Soudci z úřadu: Pettková

2 T 17/52

Za okresní prokuraturu: Svoboda

Zapisovatel: Veselý

Usnesení jednomyslně. Usnesení

Okresní soud v Jihlavě odd. 3., usnesl se dne

30. října 1952

v trestní věci proti Františku Neubaurovi pro trestný čin podle § 135 odst. 1, 2 tr. z.

Odsouzený / á/ František Neubauer jest povinen / a/ podle §u 68 tr. ř. nahraditi náklady zálohované státem do doby, kdy rozsudek nabyl právní moci, jež se podle §u 72 tr. ř. určují částkou Kčs 435.-

Odůvodnění:

František Neubauer byl / a/ odsouzen / a/ rozsudkem podepsaného soudu ze dne 12. září 1952 č. j. 2 T 17/52. Rozsudek nabyl právní moci dnem 12. září 1952. Do této doby vznikly náklady zálohované státem v částce shora uvedené.

Podle §u 68 tr. ř. jest odsouzený / á/ povinen / a/ nahraditi náklady zálohované státem „o povinnosti k této náhradě a o jejich výši bylo podle §u 72 tr. ř. rozhodnuto podepsanému soudu.

Proti usnesení jest možno podati stížnost u podepsaného soudu ke krajskému soudu v Jihlavě do 3 dnů od doručení.

Okresní soud v Jihlavě odd. 3.,

dne 30. října 1952.

J. K. Opis 2x
a. slovní obr. - mudič.
Kotzohi
30/10 52.
Svoboda

Došlo
vyhotoveno
zpracováno
edice
30/10

Částku v usnesení uvedenou neplaťte dříve, až Vám bude zaslán platobní příkaz se složenkou, jinak Vám bude poukázána částka vrácena.

Příloha č. 32: Usnesení okresního soudu o rozsudku nad Františkem Neubauroem.

402 266/2
Vážený pan

Antonín Zápotocký,
president republiky

P r a h a - H r a d .

KANCELAR PRESIDENTA REPUBLIKY

26.VI.53 115119/53

PŘÍLOHY 1 REF:

3. rep. předeví: 43
227/52

29. VI. 1953

V Puklicích dne 21. června 1953.

Věc: František Neubauer, Puklice č. 11 - žádost o prominutí trestu.

Vážený pane presidente,

na základě Vašeho rozhodnutí o amnestii byl jsem propuštěn z ústavu nápravného zařízení v Jáchymově, kde jsem si odpykával trest pro neplnění dodávek.

Byl jsem odsouzen okresním soudem v Jihlavě k 6 měsícům odnětí svobody a k 60.000,- Kčs pokuty nebo ke 3 měsícům náhradního vězení.

Na základě nedostatku finančních prostředků byl mi povolen náhradní trest místo placení pokuty.

Nyní mne vyzval okresní prokurátor, abych nastoupil náhradní trest v trvání 3 měsíců.

Protože v době odpykávání mého trestu převzalo mé hospodářství JZD III. typu v Puklicích podle zák. 55/1947 Sb. jsem nemajetný a nemohu pokutu zaplatit.

Obracím se proto na Vás s prosbou, abyste mi prominul zbytek trestu, který mám nyní nastoupit.

Pracuji v cihelně Komunálního podniku krajského města Jihlavy jako pomocný dělník.

Před nastoupením trestu jsem vlastnil hospodářství ve výměře 16,72 ha orné půdy a 20,03 ha zemědělské půdy.

Doufám, že mé žádosti vyhovíte, za což Vám předem děkuji.]

"Pětiletce zdar!"

Neubauer František

Lidový soud v Jihlavě
Došlo 28. června 1953 hod.
...krát... příloh v prvopísce
...příloh... záhlaví v opise

JUSTICE SPRÁVEDLNOSTI
V PRAZE

Lidovému soudu
Jihlavy

... se k dalšímu řízení.

V Praze dne 23/7 1953

Přednost odd. 1
v 2. úřadu

Min. spr. č. 13138

Došlo: 20 VII. 1953

příl.

Příloha č. 33: Žádost Františka Neubauera o milost zaslaná prezidentu republiky A. Zápotockému.

12-2

Zápis o výpovědi.

Dostavil se — byl předvolán*)

Jan Š o l l e r

(jméno a příjmení, přezdívká, u žen jméno za svobodna)

doba a místo narození **13.5.1914 v Puklicích okr. Jihlava** stav **ženatý**
povolání dřívější i nyní a postavení v něm **dělník**

název a adresa nynějšího zaměstnavatele (podniku, úřadu a pod.) **Velkoobchod potřebami p otřebami pro domácnost, Jihlava, Havlíčkova č.18**

bydliště (trvalé i přechodné) **Puklice čp.156**

Jmenovaný, byv napomenut, aby mluvil pravdu, vypověděl toto:

K protolární výpovědi rolníka Františka Neubauera zaujímám následující stanovisko:

František Neubauer je lhostejné povahy, svého zemědělství si nehledí, což má vliv i na plnění dodávkových úkolů. Jeho lhostejnost vedla k tomu, že jeho dvě děti a to syn **František** Miroslav a dcera **Vlasta** odešli do průmyslu, takže dnes se omlouvá nedostatkem vlastních pracovních sil.

V začátcích běžného roku neměl ve své zemědělské usedlosti žádný vepřový dobytek. Tato jeho liknavost byla předmětem mnohého projednávání u MNV v Puklicích. Přesvědčovali jsme jej stále o nutnosti zástavu a řádném plnění dodávkových úkolů v tomto směru, což nemělo na něj žádného vlivu. Když jsme viděli, že jmenovaný si nehodlá dobrovolně zástav vepřového dobytka opatřit, byli jsme nuceni přidělit mu výměrem ze zdejšího chovu 5 selat, která chová do dnešního dne. Toto bylo provedeno začátkem měsíce dubna a od té doby neprojevil ani nejmenší snahu, stav vepřového dobytka v jeho zemědělské usedlosti zvýšiti.

U jmenovaného není žádný předpoklad k tomu, že by dodávku vepřového a hovězího masa do konce běžného roku splnil.

Neubauer má dostatečnou výměru luk a jetele, takže jeho obhajoba v tom směru, že měl nedostatek krmení, což mělo vliv na špatnou doживost a dodávku mléka, není opodstatněna.

Stran špatné dodávky vajec uvádím, že Neubauer se nemůže omlouvatí nedostatkem krmení. Někdy v polovině měsíce června byli všichni zemědělci v obci upozorněni několikrát místním rozhlasem na to, že musí celoroční dodávku vajec splniti do konce prvního pololetí, jmenovaný tohoto upozornění však nedbal, poněvadž je mu lhostejno, jsou-li pracující ve městech dostatečně zásobeni.

Pokud si pamatují, měl Neubauer v minulém roce uspokojivou úrodu obilí a proto jeho výmluva na nedostatek krmení je neopodstatněna.

*) Nehodící se škrtnout.

Protokol o výsledku

Tomáš Š t e f l

(jméno a příjmení, po případě původní příjmení, příjmení za svobodna)

doba a místo narození 25. prosince 1910 v Přísece, okres Jihlava

bydliště trvalé Puklice čp. 89 bydliště přechodné ./. Kuroš

povolání (zaměstnání) a postavení (funkce) v něm dřívější i nyníjší tajemník MNV

název a adresa nyníjšího zaměstnavatele MNV v Puklicích, okres Jihlava

Vyslýchaný, který byl podle § 112 tr. ř. (§ 31 odst. 3 tr. ř. spr.) poučen o tom, že je povinen vypovědět úplnou pravdu a nic nezamlčovat, o významu svědecké výpovědi s hlediska obecného zájmu a o trestních následcích křivé výpovědi, uvádí po obeznámení s předmětem výsledku:

K záležitosti, stran neplnění dobrávkových úkolů vesnickým boháčem Matějem Šuhajem z Puklic čp. 21 mohu udati následující

Na podzim 1952 byla provedena v obci Puklicích HTÚP a všem vesnickým boháčům byly přiděleny pozemky na okraji zdejšího katastru. Jednalo se o pozemky, které do té doby byly obhospodařovány místními zemědělci a takřka všichni je řádně obdělávali a i plnili dobrávkové úkoly. Je proto vyloučeno, že samotnému Matěji Šuhajovi byly přiděleny pozemky té nejhorší bonity, které snad v předcháze. Je na kopci, avšak jedná se o pozemek, na který v minulosti dopravoval hnůj drobný zemědělec s kravským potahem a není proto na místě výmluva Šuhaje, že tam nemůže hnůj dopravit a pozemek řádně vyhnouti, poněvadž on vlastní v nyníjší době jeden pár silných koní, takže za jejich pomoci může hnůj na tento pozemek snadno dopravit. V případě, že tak nechce učiniti, má k dispozici v obci Puklicích STS, která by mu tam snadno hnůj dopravila.

V minulém roce neplnil rovněž předepsané dobrávkové úkoly, hlavně v živočišné výrobě. V rostlinné výrobě nesplnil celkem 54.25 q žita a nedodal necelé 3 q brambor. V poslední době dlužil 39.68 q brambor, avšak při posledním výkupu mu bylo dostatečné množství brambor odebráno z moci úřední, takže zůstal dlužen jen necelé 3 q.

Rada místního národního výboru v Puklicích

Č.j.:

V Puklicích dne 8. ledna 1959.

1. Manželé

Š u h a j Matěj a Marie

Puklice čp. 21
t.č. Jihlava,

2. Jednotné zemědělské družstvo

P u k l i c e.

Rada okresního národního výboru
v Jihlavě

Bežo 24. I. 1959

Č.j.

Prh.

R o z h o d n u t í.

Rada místního národního výboru v Puklicích přikazuje podle §§ 8 a 9 vládního nařízení č. 50/1955 Sb. o některých opatřeních k zajištění zemědělské výroby usedlost čp. 21 v Puklicích o výměře 24.43,37 ha č.kat. et.p.č. 40 a domem čp. 21 se všemi hospodářskými a obytnými budovami, dále p.p.č. 59,60,231,234,246,247,252,253,275,277/1,278,279,281,282,289/1, 290,352,354/1,378,380,803,830,842,845,356/2,379/2,289/6 ve vl.č. 22 poz. knihy kat.úe. Puklice, dále p.p.č. 251 ve vl.č. 338 téže poz. knihy, p.č. 232,282/2 ve vl.č. 349 téže poz. knihy a p.č. 806 a 233 ve vl.č. 22 téže poz. knihy včetně živého a mrtvého inventáře a zásob

manželů Šuhaje Matěje a Marie, Puklice čp. 21

natrvalo do bezplatného užívání

Jednotnému zemědělskému družstvu v Puklicích.

O provedení zápisu o odevzdání a převzetí majetku přikazovaného do užívání budete vyrozuměni, jakmile toto rozhodnutí bude vykonatelné.

O d ů v o d ě n ě í.

Dne 17.2.1956 projednala rada MNV v Puklicích neplnění dodávek z Vaší usedlosti. Dále bylo zjištěno, že jste již po několik let neplnili dodávky tak jak Vám ukládal hospodářský plán a zůstali jste dlužni státu značné dluhy v některých produktech. Jak bylo rozhodnuto bylo Vaše hospodářství upádkové.

Na základě toho byl proveden ONV v Jihlavě soupis Vašeho majetku zápisem ze dne 7.3.1956 a zápisem ze dne 21.3.1956 předán JZD Puklice do bezplatného užívání.

Poněvadž nebylo provedeno právní rozhodnutí o zajištění hospodaření na Vaší usedlosti podle zá.č. 50/1955 Sb. činí se tak dočatečně, aby právní stav byl uveden v soulad s platnými zákony a předpisy.

Proti tomuto rozhodnutí lze se odvolat do 15 dnů počínajíc dnem následujícím po dni doručení rozhodnutí k zemědělskému odboru rady ONV v Jihlavě podáním učiněným u místního národního výboru v Puklicích.

Zároveň se vylučuje odkladný účinek případného odvolání proti tomuto rozhodnutí, ježto naléhavý obecný zájem vyžaduje řádné obdělávání půdy a užívání statního inventáře přikazaného do užívání.

Proti rozhodnutí o vyloučení odkladného účinku odvolání se nelze odvolat.

Tajebník MNV :

Předseda MNV :

Příloha č. 36: Matěj Šuhaj rozsudek.

11 1

S o u p i s a p o p i s

zajištěného /propadlého/ majetku *Janouš, Marie a Marie*
 posledně bytem *Prácheň* pořizeny dne *7. 2. 1976*

pol. soup.	Množství	Popis předmětu	Odhadní cena	Poznámka
		<u>Popis budov</u> Obytné budovy s klenbovými stěnami, 3 pokojy - Na obývacím budem narovnáno stěží na klenbových stěpích. Far oklínem pokráceně stěží ně kolna, která pokráceně narovnanou kolnou na nřních a řivřenou a narovná na 2 stěpě. Křtine jest eternit. Prd stěpěm jest obřep. Samostatně jest veřim, s stěpě narovnanou se sklřepem, klenbovou a mostělkou na řepě. Křtine eternit.		
		<u>řiny immovele:</u>		
1	1	hrdře, černonostř, č. 05, st. 6 let, břeš 6 mř, nřka 380 kg C a 530	2.014,-	
2	1	hrdře, černonostř, č. 04, st. 1, nřka 390 kg a 530	2.014,-	
3	1	hrdře, černonostř, č. 27, st. 11 a, řivřě se, nřka 450 kg C2	2.025,-	
4	1	hrdře, černonostř, č. 93, st. 11 a, břeš, nřka 510 kg C, a 530	2.703,-	
5	1	hrdře, černonostř, č. 1, st. 7 a, nřka 420 kg, TBE C2 a 5,00	1.890,-	
6	1	hrdře, černonostř, č. 04, st. 6 a, nřka 340 kg C a 530	1.702,-	
7	1	řalovře, č. 3, st. 3 a, řivřě se, břeš, nřka 500 kg C a 530	2.650,-	

Přiloha č. 37: Inventář zabaveného majetku Matěji Šuhajovi.

S o u p i s a p o p i s

zajištěného /propadlého/ majetku.....
posledně bytempořízený dne.....

pol. soup.	Množství	Popis předmětu	Odhadní cena	Poznámka
8	1 ✓	galonice, stěh 300kg, bílá, 6měs. vále 430 kg c 5780	2.494,-	
9	1 ✓	galonice, stěh 200kg, bílá, 6měs. vále 350 kg c 5780	2.030,-	
10	1 ✓	zavazadka, 1roh, vále 200 kg c 5780	1.060,-	
11	1 ✓	galonice, 1roh, vále 200 kg c 5780	1.060,-	
12	1 ✓	galonice, 1roh, vále 140 kg c 5780	792,-	
13	1 ✓	galonice, 1roh, vále 100 kg c 5780	530,-	
14	1 ✓	tele, 66 kg bílá, polobíle, vále 50 kg	170,-	
15	1 ✓	ovce, polobíle, vále 75 kg	255,-	
16	2	proso a 20kg = 40kg a 4,10	164,-	
17	1 ✓	proso, 100 kg a 6,40	640,-	
18	6	velik, a 10 kg a toho 1 ma ulpnuť	360,-	
19	1 ✓	hl'osne, 17 roh, kpl, křídle		
20	1 ✓	hl'osne, 10 roh, kpl, křídle		
		<u>Maty' simentes</u>		
21	2	zavazadka me kone a 100	210	
22	1	hruškové me až za oběma ptora	hruškové	
23	1	elektromotor, Kolben, 31261P, 6,5 HP, s kabelem 125 m.	350,-	
24	1	vále, obelore me 300	80,-	

S o u p i s a p o p i s
zajištěného /propadlého/ majetku.....
posledně bytempořízený dne.....

pol. soup.	Množství	Popis předmětu	Odhadní cena	Poznámka
25	2	čepičky, stáří a 15 Kč	30-	
26	1	vina bedněk (lehký) stáří	100-	
27	1	výfuk na seno, 5 row a 2 m. 2 kolečka a koworka (stáří)	200-	
28	1	hlo na oběnn, želez, stáří	50	
29	1	vál dělný	30-	
30	1	vina čepičky (stáří)	180-	
31	3	voy kovové stáří a 250-	750-	
32	1	šrotovník, kovek, stáří	50-	
33	3	vál k row a 10-	30	
34	1	vina na hnoj	50	
35	1	vina hovězí karcová	-	
36	1	vina stroj stáří, Wichterle-Kovčák, stáří	250	
37	1	vina stroj, kram, kováč, vřeták	100	
38	1	vina na vřeták karcová	-	
39	1	pluh a kolictrava, stáří	karcová	
40	1	pluh dělný	karcová	
41	1	vina na vřeták (nepřehledná)	karcová	
42	1	bricla, stáří, postaveno karcová		
43	2	bricla na voz, 7 kovek	20	
44	1	bricla nové 3 kovek	500	
45	1	vina od výfukové roury, row	10-	
46	2	hlo dělné, vřeták	50-	
47	1	vina dělné na podběhy, stáří	50	
48	1	vina dělné	50	

S o u p i s a p o p i s
zajištěného /propadlého/ majetku.....
posledně bytémpořízený dne.....

pol. soup.	Množství	Popis předmětu	Odhadní cena	Poznámka
40	1	rodinná se brambor, stáří	50	
41	1	seč stroj, Metator, 47, stáří	200	
42	1	vyrobač brambor, stáří	150	
43	3	kolčka ká gluhá	30	
44	1	ševce lehké, nové	50	
42	1	bruska, oláčová, 200	10	
43	1	mléčnice, Ymrečtu, 24, 20m rovn se pleny	1.000,-	
44	1	střík. se žetel, stáří	200	
45	1	robotorač, Hončy, stáří, brucej	-	
46	1	střešce se seno, stáří	150	
47	2	kolčka se smíj-	#brucej	
<u>Tabulka</u>				
48	6g	seme se senem a 56,60	339,60	
49	15g	ječmene se set a 54,-	81,-	
50	10g	ječmene se senem a 194,60	194,60	
51	15g	seme se senem a 56,60	84,90	
52	1	clonovl se senem	50,-	
53	25g	seme se senem a 30,-	750,-	
54	12kg	seme se senem a 20,-	240,-	
55	60g	brambor se senem	1080,-	
			12.6	
			77	

S o u p i s a p o p i s

zajištěného /propadlého/ majetku.....
posledně bytempořízený dne.....

pol. soup.	Množství	Popis předmětu	Odhadní cena	Poznámka
53	5g	šumivá voda	20	100,-
54	25g	šumivá voda, káva	28	700,-
55	5g	čumivá voda - káva	143	715,-
56	40g	brambory	23	1.035,-
57	80g	šumivá voda, káva	28	2.240,-
58	5g	šumivá voda	12	60,-
59	1	šumivá voda (káva)		bez ceny
60	20	šumivá voda	5	100,-

Manžele Štěpánovi prohlášení se týká pouze majetku již nemajícího.
Majetkem se zde rozumí věci, které jsou v držení a užívání manželů.
Dále šumivá voda, která je bez souhlasu HWK, není se šumivou vodou
majetkem, nýbrž dispozicí. Posledně se týká 26 šumivá, 2,5g
šumivá, 1 šumivá a šumivá 40g, 10g brambor a šumivá, 1 šumivá
šumivá

Publikace dne 7/3.1976.

za ONV: Votava Josef
Smolík E.

za předchozího:

za HWK: Štěpán Karel

Štěpán Karel
Marie Štěpánová

Příloha č. 38: Krajské mistrovství v orbě. Traktory Zetor 30, náměstí Telč.

Příloha č. 39: Univerzální traktor pro zemědělské účely RS 09.

Příloha č. 40: Pásový traktor Zetor 30.

Příloha č. 41: Řezačka obilí Zřus 42.

Příloha č. 42. Kombajn ŽM 330.

Smlouva o poskytnutí práv

Uzavřená níže uvedeného dne podle § 51 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, v platném znění (dále jen „smlouva“) mezi:

- 1) Jaroslav Taras
Puklice 1
Puklice 588 31 (dále jen „oprávněný“)

a

- 2) Libuše Votavová
Vrchlického 41
Jihlava 586 01 (dále jen „narátor“)

Preamble

„Smluvní strany přistupují k uzavření této smlouvy po zralé úvaze a s vědomím, že přispěje ke zvýšení úrovně lidského poznání na vědecké úrovni, neboť je činěna jakožto neoddělitelná součást realizační fáze diplomové práce nazvané „Kolektivizace zemědělství v obci Puklice na Jihlavsku“ (dále jen „projekt“). Smluvní strany si rovněž plně uvědomují, že realizační fáze projektu je založena na vědecké metodě tzv. orální historie, která prostřednictvím analýzy původních osobních poznatků a prožitků oslovených osob (narátorů) napomáhá objasnit období, jímž se projekt zabývá. Smluvní strany jsou přesvědčeny, že touto smlouvou zajišťují právní bezvadnost svého jednání tak, aby mohlo dojít k naplnění cílů projektu.

I. Předmět smlouvy

Narátor poskytne oprávněnému na základě této smlouvy dva životopisné rozhovory za současného použití zvukových nebo zvukově-obrazových záznamových technických prostředků (dále jen „rozhovory“), které se uskuteční v termínu dohodnutém k tomuto účelu smluvními stranami.

II. Postavení oprávněného

- 1.) Oprávněný se zavazuje, že provede či zajistí provedení doslovného přepisu rozhovorů do graficky znázornitelné podoby (dále jen „přepis rozhovorů“), a to na své náklady.

Příloha č. 43: Smlouva o poskytnutí práv, Libuše Votavová.

- 2.) Oprávněnému je umožněno využívat zvukový nebo zvukově-obrazový záznam, jím pořízený dle článku I. této smlouvy, a přepisy rozhovorů jen pro vědecké účely. Smluvní strany považují použití části či celku přepisu rozhovorů, případně údajů z tohoto přepisu rozhovorů, v odborné literatuře za využití v souladu s předchozí větou tohoto ustanovení.
- 3.) Jestliže mají být zvukové nebo zvukově-obrazové záznamy, jím pořízené dle článku I. této smlouvy, či přepisy rozhovorů použity pro jiný účel než uvedený v předchozím odstavci tohoto článku, je oprávněný povinen vyžádat si předchozí písemný souhlas narátora.

III. Souhlas narátora

- 1.) Narátor prohlašuje, že pořízení zvukových nebo zvukově-obrazových záznamů podle článku I. této smlouvy a použití těchto zvukových nebo zvukově-obrazových záznamů a přepisů rozhovorů pro vědecké účely podle této smlouvy není v rozporu s jeho oprávněnými zájmy.
- 2.) Narátor touto smlouvou uděluje oprávněnému v souladu s § 9 zákona č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů, v platném znění, souhlas ke zpracování údajů obsažených ve zvukových nebo zvukově-obrazových záznamů pořízených podle článku I. této smlouvy a ke zpracování údajů obsažených v přepisu rozhovorů, a to na dobu trvání této smlouvy.
- 3.) Narátor touto smlouvou potvrzuje, že jej oprávněný před podpisem této smlouvy poučil o jeho právech podle zákona č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů, v platném znění, a zároveň prohlašuje, že jsou mu v okamžiku podpisu této smlouvy známy údaje, v jakém rozsahu, jakým způsobem a pro jaký účel budou jeho osobní údaje oprávněným zpracovávány a komu mohou být zpřístupněny či komu jsou určeny.

IV. Doba trvání smlouvy

- 1.) Tato smlouva se uzavírá na dobu neurčitou s možností její výpovědi kteroukoli smluvní stranou. Výpověď nabývá účinnosti po uplynutí tříměsíční výpovědní lhůty, která se počítá od prvního dne následujícího po dni, kdy byla výpověď doručena druhé smluvní straně. Vypoví-li tuto smlouvu narátor, je taková výpověď považována za odvolání souhlasu ke zpracování jeho osobních údajů pro účely této smlouvy ve smyslu zákona č. 499/2004 Sb., o ochraně osobních údajů, v platném znění.

- 2.) Smluvní strany jsou si při uzavírání této smlouvy vědomy, že dojde-li k výpovědi této smlouvy ze strany narátora ve smyslu třetí věty předchozího odstavce tohoto článku, mohou být osobní údaje týkajícího se orátora, jím poskytnuté na základě této smlouvy, považovány za archiválii ve smyslu zákona č. 499/2004 Sb., o archivnictví, v platném znění, a podléhat zvláštnímu režimu zacházení stran oprávněného v souladu s tímto zákonem.

V. Závěrečná ustanovení

- 1.) Tato smlouva je vyhotovena ve dvou autentických stejnopisech, přičemž každá smluvní strana obdrží po jednom stejnopisu.
- 2.) Tato smlouva nabývá platnosti a účinnosti dnem jejího podpisu oběma smluvními stranami.
- 3.) Smluvní strany shodně prohlašují, že si text této smlouvy přečetly, že ji neuzavírají v tísni za nápadně nevýhodných podmínek a že s jejím obsahem souhlasí, a na základě těchto skutečností podle své svobodné a vážné vůle připojují své podpisy.

Za oprávněného: (místo, den)

Za narátora: (místo, den)

Smlouva o poskytnutí práv

Uzavřena níže uvedeného dne podle § 51 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, v platném znění (dále jen „smlouva“) mezi:

- 1) Jaroslav Taras
Puklice 1
Puklice 588 31 (dále jen „oprávněný“)

a

- 2) Zdena Došková
Puklice 43
Puklice 588 31 (dále jen „narátor“)

Preambule

„Smluvní strany přistupují k uzavření této smlouvy po zralé úvaze a s vědomím, že přispěje ke zvýšení úrovně lidského poznání na vědecké úrovni, neboť je činěna jakožto neoddělitelná součást realizační fáze diplomové práce nazvané „Kolektivizace zemědělství v obci Puklice na Jihlavsku“ (dále jen „projekt“). Smluvní strany si rovněž plně uvědomují, že realizační fáze projektu je založena na vědecké metodě tzv. orální historie, která prostřednictvím analýzy původních osobních poznatků a prožitků oslovených osob (narátorů) napomáhá objasnit období, jímž se projekt zabývá. Smluvní strany jsou přesvědčeny, že touto smlouvou zajišťují právní bezvadnost svého jednání tak, aby mohlo dojít k naplnění cílů projektu.

I. Předmět smlouvy

Narátor poskytne oprávněnému na základě této smlouvy dva životopisné rozhovory za současného použití zvukových nebo zvukově-obrazových záznamových technických prostředků (dále jen „rozhovory“), které se uskuteční v termínu dohodnutém k tomuto účelu smluvními stranami.

II. Postavení oprávněného

- 1.) Oprávněný se zavazuje, že provede či zajistí provedení doslovného přepisu rozhovorů do graficky znázornitelné podoby (dále jen „přepis rozhovorů“), a to na své náklady.

Příloha č. 44: Smlouva o poskytnutí práv, Zdena Došková.

- 2.) Oprávněnému je umožněno využívat zvukový nebo zvukově-obrazový záznam, jím pořízený dle článku I. této smlouvy, a přepisy rozhovorů jen pro vědecké účely. Smluvní strany považují použití části či celku přepisu rozhovorů, případně údajů z tohoto přepisu rozhovorů, v odborné literatuře za využití v souladu s předchozí větou tohoto ustanovení.
- 3.) Jestliže mají být zvukové nebo zvukově-obrazové záznamy, jím pořízené dle článku I. této smlouvy, či přepisy rozhovorů použity pro jiný účel než uvedený v předchozím odstavci tohoto článku, je oprávněný povinen vyžádat si předchozí písemný souhlas narátora.

III. Souhlas narátora

- 1.) Narátor prohlašuje, že pořízení zvukových nebo zvukově-obrazových záznamů podle článku I. této smlouvy a použití těchto zvukových nebo zvukově-obrazových záznamů a přepisů rozhovorů pro vědecké účely podle této smlouvy není v rozporu s jeho oprávněnými zájmy.
- 2.) Narátor touto smlouvou uděluje oprávněnému v souladu s § 9 zákona č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů, v platném znění, souhlas ke zpracování údajů obsažených ve zvukových nebo zvukově-obrazových záznamů pořízených podle článku I. této smlouvy a ke zpracování údajů obsažených v přepisu rozhovorů, a to na dobu trvání této smlouvy.
- 3.) Narátor touto smlouvou potvrzuje, že jej oprávněný před podpisem této smlouvy poučil o jeho právech podle zákona č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů, v platném znění, a zároveň prohlašuje, že jsou mu v okamžiku podpisu této smlouvy známy údaje, v jakém rozsahu, jakým způsobem a pro jaký účel budou jeho osobní údaje oprávněným zpracovávány a komu mohou být zpřístupněny či komu jsou určeny.

IV. Doba trvání smlouvy

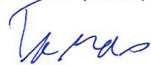
- 1.) Tato smlouva se uzavírá na dobu neurčitou s možností její výpovědi kteroukoli smluvní stranou. Výpověď nabývá účinnosti po uplynutí tříměsíční výpovědní lhůty, která se počítá od prvního dne následujícího po dni, kdy byla výpověď doručena druhé smluvní straně. Vypoví-li tuto smlouvu narátor, je taková výpověď považována za odvolání souhlasu ke zpracování jeho osobních údajů pro účely této smlouvy ve smyslu zákona č. 499/2004 Sb., o ochraně osobních údajů, v platném znění.

- 2.) Smluvní strany jsou si při uzavírání této smlouvy vědomy, že dojde-li k výpovědi této smlouvy ze strany narátora ve smyslu třetí věty předchozího odstavce tohoto článku, mohou být osobní údaje týkajícího se orátora, jím poskytnuté na základě této smlouvy, považovány za archiválii ve smyslu zákona č. 499/2004 Sb., o archivnictví, v platném znění, a podléhat zvláštnímu režimu zacházení stran oprávněného v souladu s tímto zákonem.

V. Závěrečná ustanovení

- 1.) Tato smlouva je vyhotovena ve dvou autentických stejnopisech, přičemž každá smluvní strana obdrží po jednom stejnopisu.
- 2.) Tato smlouva nabývá platnosti a účinnosti dnem jejího podpisu oběma smluvními stranami.
- 3.) Smluvní strany shodně prohlašují, že si text této smlouvy přečetly, že ji neuzavírají v tísní za nápadně nevýhodných podmínek a že s jejím obsahem souhlasí, a na základě těchto skutečností podle své svobodné a vážné vůle připojují své podpisy.

Za oprávněného: (místo, den)

Orátor 26/11/2011

Za narátora: (místo, den)